

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

Духовни учения за душата и светогледа

*Осемнадесет публични лекции
проведено между 6 септември 1903 г.
и 8 декември 1904 г.
в къщата на архитекта и
в клубната къща в Берлин*

1986 г.

ИЗДАТЕЛСТВО РУДОЛФ
ЩАЙНЕР,
ДОРНАХ/ШВЕЙЦАРИЯ

Според оратора текстът не е бил прегледан и е бил частично
непълни преписи, публикувани от
Администрация на наследството на Рудолф Щайнер
Публикацията беше ръководена от Erich Gabert, HR Niederhäuser
и Йохан Вегер

1-во издание, пълно издание Dornach
1972; 2-ро издание, пълно издание
Dornach 1986

отделни броеве и публикации в списания вижте началото
на бележките.

Библиография № 52

Всички права запазени от Администрацията на имението „Рудолф
Щайнер“, Дорнах/Швейцария
©1972 от Администрация на имението „Рудолф Щайнер“,
Дорнах/Швейцария
Отпечатано в Германия от Konkordia Druck GmbH, Bühl /Baden

ISBN 3-7274-0520-1

СЪДЪРЖАНИЕ

Този брой	12
-----------------	----

I. Вечното и преходното в човека

Берлин, 6 септември 1903 г.	13
----------------------------------	----

Безсмъртието в съвременната наука (Фойербах, Хекел, Щраус) и в древните мистерии. Видимото и невидимото в света. Физическо наследство в органичния свят, духовно наследство и усъвършенстване в умствения свят. Доктрината за прераждането. Тялото като инструмент на душата. Прави ли теософията човек неспособен да живее пълноценен живот?

II. Произходът на душата

Берлин, 3 октомври 1903 г.	27
---------------------------------	----

Психология без душа. Наука и религия, Теософията като посредник между двете. Психическото възниква само от психичното. Психическото е безкрайно близо до нас. Борбата на Толстой, произтичаща от този възглед. Растителната душа, животинската душа, интелектуалната душа, духовната душа. Аристотеловата концепция за душата. Универсална душа и индивидуална душа. Лемурия. Пробуждането на силите на душата като начало на всяко образование. Великите учители на човечеството. Задачата на Теософското общество.

III. Природата на Божеството от теософска гледна точка

Берлин, 7 ноември 1903 г.	41
--------------------------------	----

Западната концепция за Бог. Египетска, гръцка и индийска мистериозна мъдрост. Съвместното съществуване, а не противопоставянето, на различни религии. Човешки мнения и божествена мъдрост. „Старата и новата вяра“ на Д. Ф. Щраус. Материализмът като атеизъм и фетишистко поклонение. „Фантастичният Бог“ на Фойербах: Човекът създава Бог по свой образ. Завършената западна критика и развиващата се теософска мъдрост. Николай Кузански: Бог притежава трансцендентност. Когнитивната любов към Бога на Спиноза. Теософията е търсене на път към Бога.

IV. Теософия и християнство

Берлин, 4 януари 1904 г. 62

Теософията като слуга на християнството. Историко-критическото богословие на 19 век. Изпарилата се концепция за Бога на Д. Ф. Щраус. Простият човек от Назарет. Християнството се превръща в етична доктрина. Евангелията на Матей, Лука и Марк и Евангелието на Йоан. Въплътеният Бог. Познанието на Павел за Христос. Основата на Христовите притчи. Преображението Христово. Христос върху Йоан Кръстител и Илия. Тайната вечеря. Вина и изкупление във физическия и духовния свят. Дионисий Ареопагит и Скот Еригена. Присъствието на Христос.

II

V. Епистемологични основи на теософията I

Берлин, 27 ноември 1903 г. 88

Влиянието на Кантианската философия. Източникът на познание за теософията е висш опит. Кантианство: Светът е моето представяне. Кристиан Волф и Кант. Кант и Хюм: Опитът не може да осигури сигурно знание. Математическите съждения са сигурно знание. Според Кант човешкият ум предписва законите на природата. Физиологията на Йоханес Мюлер. „Нещото само по себе си“ е непознаваемо.

VI. Епистемологични основи на теософията II

Берлин, 4 декември 1903 г. 104

Кантианство. „Сънищата на един духовен пророк“ на Кант . Според физиката от 19-ти век, цветните и звуковите усещания не са нищо повече от субективно възприемани вибрации. Законът на Мюлер за специфичните сетивни енергии. Фихте. Външният свят като сбор от илюзии, вътрешният свят като конструкция от сънища. Следствие от кантианството е илюзионизмът. Знанието и вярата на Кант. Хербарт и светът без противоречия. Разделянето на привидния свят от моралния.

VII. Епистемологични основи на теософията III

Берлин, 17 декември 1903 г. 121

Епистемологичната толерантност на теософията: Теософията не опровергава различни гледни точки; тя търси ядрото на истината във всички тях. Философията на Шопенхауер, в своите следствия, води до абсурд. Предпоставка за всяко познание: битие в нещата. Познанието на Кеплер е било от този вид. Роберт Хамерлинг. Опитите да се избегне абсурдността на Кантианската философия. Твърдение за нашето познание изисква нещо отвъд нас. Джордано Бруно и Лайбниц са мислили монадологично. Познание от духа. Епистемологичната задача на теософията.

III

VIII. Теософска доктрина за душата I

Берлин, 16 март 1904 г. 138

Познание за Бога чрез себепознание. Сократ. Разделяне на човешката природа на тяло, душа и дух. Съборните догми относно човека като тяло и душа. Хекел: душата в мозъка. Човекът като машина. Отговор от будисткия мъдрец Нагасена. Учението на Аристотел за душата. Математиката като предпоставка за философската школа на Плато. Животно и човек: развитие и история, животинска душа и световен дух. Пробивът в учението на Аристотел за душата: падението на западната психология. Учението за душата на Тома Аквински. Учението за душата трябва да се основава на самонаблюдение.

IX. Теософска доктрина за душата II

Берлин, 23 март 1904 г. 163

Материалистически поглед върху душата. Контрааргументът на Лайбниц. Удоволствието и болката като фундаментални факти на психичния живот. Съдба. Видът - както при животните, индивидът при хората. Живите същества възникват само от живи същества, психичното само от психичното. Теория на Спенсър. Законът за прераждането. Болката като урок за по-висше-

етап на развитие на Рен. Възгледът на естествената наука за психичните явления като просто функции на минералните процеси.

Х. Теософска доктрина за душата III

Берлин, 30 март 1904 г. 191

Прощалният разговор на Сократ за безсмъртието. Математиката като школа за непредубедено познание, за мислене отвъд удоволствието и болката. Чуване на Словото, станало плът. Потискането на душата в хипноза. Душата като посредник между тялото и ума. Връзката на хипнотизирания човек с ума на хипнотизатора и връзката на будния човек с ума на света. Ясновидството означава възприемане на света без удоволствие или болка. Ясновидство и духовно изцеление. Потискане на личността. Теософия и образование.

IV

XI. Тео-София и спиритизмът

Берлин, 1 февруари 1904 г. 218

Контрастът между естествените и хуманитарните науки от 16-ти век. Учение за душата без душа. Спиритизмът като необходимо противодействие на материализма. Възникването на Теософското общество от спиритизма. Велики души като водачи в духовното развитие. Пътят на познанието в спиритизма и теософията: регресия към медиумично съзнание и по-висше развитие на съзнанието. По-ранно астрално ясновидство. Съвременното съзнателно ясновидство на теософията. Напредъкът на човечеството чрез теософията и спиритизма.

XII. Теософия и сомнамбулизъм

Берлин, 7 март 1904 г. 242

Различните оценки на сомнамбулизма в древността, късното Средновековие и 19 век. Магнетизатор и магнитно състояние на сън. Сънуване и преживявания в сънищата. Действия в сънищата. Физическо тяло, етерно двойно тяло, астрално тяло и его.

Връзката им със сомнамбулизма при будния и спящия човек. Мъдростта в човешкото „аз“ и в света. Надеждността на сомнамбуличните феномени. Етапите на съзнанието в човешкото развитие. Опасността от сомнамбулистичното възприятие. Теософската оценка на сомнамбулизма.

XIII. История на спиритизма

Берлин, 30 май 1904 г. 274

Спиритизмът като отправна точка за Блаватска и Олеот. Съвременен спиритизъм и мистериите на античността. Църквата и мистериозната истина през Средновековието. Кристиан Розенкройц. Робърт Флъд. Морално и интелектуално развитие. Средновековният и коперниканският мироглед. Раждането на съвременния спиритизъм. Сведенборг. Това, което човек вижда в спиритуалистичните преживявания, е основано на неговите собствени възгледи. Йотингер. Юнг-Щилинг. Енемозер. Кернер. Д. Ф. Щраус. Естествени науки и спиритизъм. Триумфът на спиритизма в Америка: Андрю Джаксън Дейвис. Обръщането на видни учени към спиритизма. Разкрития на медиуми. Основаването на Теософското общество. Духовната наука като цел на всички духовни движения. Майстер Екхарт за познанието на Бога.

XIV. История на хипнозата и сомнамбулизма

Берлин, 6 юни 1904 г. 305

Докладът на Атанасий Кирхер за хипнозата при животни. Експерименти с хипноза. Способността да бъдеш хипнотизатор. Франц Антон Месмер. Вилхелм Прайер. Животински магнетизъм. Експертно мнение за месмеризма. Измама и мошеничество сред пътуващи хипнотизатори. Техниката на хипнозата. Хипнозата като облекчаване на болката. Сблъсъкът на материализма с факта на хипнозата. Вилхелм Вундт. Опасностите от хипнозата. Морално, духовно и интелектуално развитие. Знанието е сила.

В

XV. Какво открива съвременният човек в теософията?

Берлин, 8 март 1904 г. 333

Търсенето на произхода на религиите. Възникването и отминаването на всички външни проявления. Природата на живото. Прераждането като характеристика на живота. Силите на душата: симпатия и антипатия. Прераждане в психиката. Естествената наука на Гьоте. Учението за прераждането у Джордано Бруно, Лесинг, Хердер, Гьоте и Жан Пол. Издигането на психичното същество чрез дейност. Възходът на душата към духа. От желанието към любовта. Светлината на душата, светлината на духа. Кармата като дейност *на* духа. Трите основни закона на теософията. Образованието на душата чрез духа. Етиката на теософията. Съвестта като общуване на духа с душата.

XVI. Какво знаят нашите учени за теософията?

Берлин, 28 април 1904 г. 356

Статията за „Теософия“ в съвременните енциклопедии. Точно както Хартман би могъл лесно да напише полемика срещу своята „Философия на несъзнаваното“, така би могла и самата теософия. Обсебеният от факти фанатизъм на учените. Физически и духовни сетивни органи. Доказателства в теософията. Две фундаментално различни перспективи. Атомизъм. Теорията за цветовете на Гьоте. Догмата за непогрешимостта в църквата и науката. Материалистическо изследване на психичните заболявания у великите умове. Атлантида в теософията и в естествените науки. Хармонията на физическите и духовните органи на възприятието.

XVII. Ненаучна ли е теософията?

Берлин, 6 октомври 1904 г. 385

Авторитетът на науката. „Загадката на вселената“ и „чудото на живота“ на Хекел. Възражението на Хъксли за по-висше развитие. Концепцията на Прейер за Земята като велико живо същество. Развитието на живото от духовното и

Неживото от живото. Възприятие на психическия и духовния свят. Логиката на теософа и логиката на естествения учен. Еволюцията на човечеството. Атлантида. Нашата коренна раса и седемте подраси. Разделянето на първоначалното единство на науката, изкуството, философията, религията и етиката. Опитите на Гьоте и Вагнер за повторно обединение. Великото единство на мистериите. Теософия. Или/или на естествената наука и толерантността на теософията.

XVII Дали теософията е будистка пропаганда?

Берлин, 8 декември 1904 г. 404

Разликата между будизъм и будизъм. Екзотерично и езотерично. Напреднали личности като важни лидери на човечеството. Тяхното влияние върху теософията. Теософия и християнство. Розенкройцерите. Чакраварти. Езотеризъм в будизма. Предполагаемо бягство от реалността в будизма. Нирвана. Живото духовно течение в теософията. В истинския теософ не живеят нито думи, нито понятия, а духът. Теософията няма догма. Теософията като себепознание.

Забележка 425

Личен регистър 445

Преглед на пълните съчинения на Рудолф Щайнер . 449

ЗА ТОЗИ БРОЙ

Лекциите в този том принадлежат към частта от лекционната поредица на Рудолф Щайнер, с която той се обръща към публиката. „Берлин беше отправната точка за тази публична лекционна дейност. Това, което беше разгледано повече в отделни лекции в други градове, можеше да бъде изразено тук в съгласувана лекционна поредица, чиито теми се припокриваха. По този начин те придобиха характера на внимателно обосновано, методично въведение в духовната наука и можеха да разчитат на редовно връщаща се публика, нетърпелива да се потопи все по-дълбоко в нововъзникващите области на знанието, докато на новодошлите многократно се дават основите за разбиране на представеното.“ (Мари Щайнер)

Осемнадесетте лекции, представени тук, изнесени през 1903/04 г., бележат началото на поредицата от публични лекции, които Рудолф Щайнер редовно провежда до 1917/18 г., предимно в Дома на архитектите в Берлин.

Първата от петте лекционни серии в този том разглежда вечната същност на човечеството, душата, концепцията за Бог и християнството в теософска перспектива и в научен дискурс. Във втората лекционна серия Рудолф Щайнер – както и във своята „Философия на свободата“ – демонстрира безизходицата и последствията от Кантианската философия и посочва пътя към знанието, извлечено от духа. Следва представяне на връзката на душата с тялото, със съдбата и с духа. Историческите доктрини за душата се сравняват със съвременните. Дискусията за душата в хипноза вече насочва към четвъртата лекционна серия, която се занимава с търсенето на свръхсетивни преживявания в спиритуализма, хипнозата и сомнамбулизма. Тук Рудолф Щайнер демонстрира легитимните точки на контакт и необходимите разлики между тези движения и теософията. Четири лекции за предизвикателствата пред теософията, породени от човешкото изследване и от научната критика, завършват тома.

ВЕЧНОТО И ПРЕХОДНОТО НА ЧОВЕКА

Берлин, 6 септември 1903 г.

Темата, която ще обсъдим, несъмнено е от всеобщ интерес. Кой би могъл да каже, че не се интересува от въпроса за безсмъртието с всичките си мисли? Трябва само да признаем, че мисълта за смъртта изпълва хората със страх. И дори онези малцина, които са уморени от живота, които търсят облекчение от него в смъртта, не могат напълно да преодолеят този страх.

Хората са се опитвали да отговорят на този въпрос по различни начини. Но не забравяйте, че никой не може да говори безпристрастно за нещо, в което е дълбоко ангажиран. Ще може ли тогава да говори безпристрастно по този въпрос, който е от най-дълбок интерес през целия му живот? И трябва да вземете предвид и нещо друго: доколко зависи от това за културата. Развитието на цялата ни култура зависи от това как се отговаря на този въпрос. Позицията на някой, който вярва във вечното в човечеството, ще бъде съвсем различна, когато става въпрос за всички културни въпроси.

Някои казват, че е погрешно, че на хората е била дадена тази надежда за задгробен живот. Те твърдят, че бедните просто са утешавани с обещанието за задгробен живот и по този начин са възпрепятствани да изградят по-добър живот тук. Други обаче казват, че това е единственият начин, по който може да се издържи съществуването. Когато в даден случай желанията на хората...

Тъй като се вземат предвид такива сериозни съображения, се търсят всички причини за това. За хората нямаше да има голямо значение да докажат, че две по две не е равно на четири, ако щастието им зависеше от това доказателство. И тъй като хората не можеха да не позволят на желанията си да повлияят на този въпрос за безсмъртието, той трябваше да бъде повдиган отново и отново. Защото субективното чувство за щастие на хората е присъщо на *този въпрос*.

Но именно този факт е направил съвременната естествена наука толкова подозрителна към нея. И с право. Най-видните фигури в тази наука са се изказвали против човешкото безсмъртие. *Лудвиг Фойербах* казва: „В безсмъртието първо се е вярвало, а после е доказано.“ С това той предполага, че човечеството е търсило доказателства за него, защото го желае. *Давид Фридрих Щраус* и, по-скоро, *Ернст Хекел* изразяват подобни възгледи в своите „Загадки на Вселената“. Ако трябваше да кажа нещо тук, което противоречи на съвременната естествена наука, нямаше да мога да говоря по тази тема. Но именно почитането на големите постижения на Хекел в неговата област и на Хекел като един от най-монументалните умове на нашето време ме принуждава да заема позиция *срещу* неговите заключения в неговия дух. Моята задача днес е нещо съвсем различно от борбата с естествените науки.

Теософията не е против естествената наука, а по-скоро работи във връзка с нея. Тя обаче не спира дотук. Тя не вярва, че сме постигнали такъв забележителен напредък едва през 19-ти век; че докато невежеството и суеверието уж са преобладавали през всички предходни векове, науката сега е довела до този прогрес.

В наше време истината е излязла наяве. Ако истината почиваше на такива нестабилни основи, човек би могъл да има малко доверие в нея. Знаем обаче, че истината е формирала същественото ядро дори в мъдрите учения на Буда, еврейските жреци и т.н. Да търси това съществено ядро във всички различни теории е задача на теософията. Но тя не спира пред науката на 19-ти век. И тъй като това е така, несъмнено можем да разгледаме въпроса и от гледна точка на науката. По този начин тя може да формира основата, от която да изхождаме, когато търсим вечното в човечеството.

Фойербах несъмнено е прав в цитираното по-горе твърдение, когато критикува научните методи от последните четиринадесет века. Той обаче греши относно мъдростта от по-ранни времена. Защото начинът, по който древните школи на мъдростта са водили до познанието на истината, е бил коренно различен. Едва в по-късните векове на християнството първо се е изисквала вяра, за която учените са предоставяли доказателства. Не е било така в мистериите на древността. Тази мъдрост, която не се е разпространявала лесно, която е оставала притежание на малцина, която е била предавана на посветените в свещени храмове чрез ученията на жреците, е имала различен начин да води своите ученици към истината. Това знание е било пазено в тайна от масите на неподготвените; то би било сметено за осквернено, ако е било споделяно с всички без подбор. Само онези са били считани за достойни, които са се култивирали чрез дълга практика в духовния си живот, за да разберат истината в по-висш смисъл.

Разказва се в традициите на юдаизма,

Когато един равин веднъж говорил за някои от тайните знания, слушателите му го упрекнали: „О, старче, само да беше мълчал! Какво си направил! Объркваш хората.“ Голяма опасност се виждала в предателството на мистериите, ако те били осквернявани, изопачавани и оповестявани публично. Към тях се подходило само със свято благоговение. Изпитанията, които учениците на мистериите трябвало да преминат, били сурови. Нашето време едва ли може да си представи трудните изпитания, наложени на ученика. Сред питагорейците откриваме, че учениците наричат себе си слушатели. Години наред те са просто мълчаливи слушатели и е напълно в съответствие с духа на епохата това мълчание да се простира до пет години. През това време те мълчат. Мълчанието в този случай означава: отказ от всякаква дискусия, всякаква критика. Днес, когато принципът е „Изпробвай всичко и запачи най-доброто“ – когато всеки вярва, че може да прецени всичко, когато журналистиката помага на всеки бързо да си формира мнение дори за неща, които не разбира – ние нямаме представа какво се е изисквало от ученика тогава. Всяка преценка трябва да бъде мълчалива; Човек първо трябваше да стане способен да възприема всичко. Ако някой съди без това предварително условие, ако започне да критикува, той се бунтува срещу всякакви по-нататъшни инструкции. Всеки, който разбира това, знае, че са му необходими години всеотдайно учене и дълги периоди на размисъл. Днес хората не искат да вярват в това. Но само тези, които вече са схванали нещата вътрешно, ще стигнат до наистина независима преценка.

Задачата по онова време не е била да се учи някого на вярата чрез наставление; човек го е водил до същността на нещата. Светът му е бил показван чрез съзерцание.

Дадено му беше духовно око; ако желаете, можете да отидете и да го изпробвате. Преди всичко, обучението беше пречистващо; от ученика се изискваха пречистващите добродетели. Симпатиите и антипатиите на ежедневието, които там са оправдани, той първо трябваше да се откаже. Всички лични желания трябваше да бъдат предварително изкоренени. Никой не беше въведен в обучението, ако не беше отхвърлил и желанието за продължаващо съществуване на душата си. Следователно, твърдението на Фойербах не се отнася за това време. Не, първо вярата в профанното безсмъртие беше изкоренена от учениците, преди те да могат да напреднат към по-висшите проблеми. В тази светлина става разбираемо защо съвременното естествено наука, с известно основание, се противопоставя на доктрината за безсмъртието. Но само дотук.

Давид Фридрих Щраус е казал, че външният вид противоречи на идеята за безсмъртие. Е, голяма част от общоприетите научни истини противоречат на външния вид. Докато движението на Земята и Слънцето се е оценявало само по външния вид, не е можело да се стигне до правилна преценка. Ние сме го разбирали истински едва когато сме престанали да се доверяваме само на окото. И може би външният вид дори не е това, на което трябва да разчитаме по този въпрос.

Трябва да сме наясно с това: вечното в човечеството ли е това, което виждаме да се предава и трансформира? Или го откриваме отвън? Отделното цвете цъфти и увяхва, но само това, което се изразява отново във всяко цвете от един и същи вид, остава трайно. По същия начин не откриваме вечното външно в историята на държавите. Това, което някога е съставлявало външните форми на държавата, е отминало; това, което се е представяло като водеща идея, е останало.

Нека разгледаме как преходното и вечното се проявяват в природата. Всички знаете, че преди седем или осем години всички вещества, които сега съставляват тялото ви, не са били във вашето тяло. Това, което е съставлявало тялото ми преди осем години, е разпръснато по света и има съвсем различни задачи за изпълнение. И въпреки това аз стоя пред вас, същият човек, който бях. Ако сега попитате: Какво остава от това, което е направило впечатление на окото? - Нищо. Остава това, което не можете да видите, но което прави човечеството това, което е. Какво остава от човешките институции, от държавите? Индивидите, които са ги създали, са изчезнали; държавата остава. Така виждате, че грешим, като считаме окото за съществен елемент, защото то вижда само това, което се променя, докато същественият елемент е вечният. И да разбере този вечен елемент е задача на духовното. Това, което бях, изпълнява други задачи. Дори веществата, които съставляват тялото ми днес, не са едни и същи; те образуват различни съединения, но те са това, което съставлява моето физическо тяло днес. Това, което ги държи заедно, е духовното. Ако се придържаме към тази мисъл, ще разпознаем какво представлява вечното в човечеството.

Вечното ни се разкрива по различен начин в животинското, растителното и минералното царство. Но дори и там можем да наблюдаваме трайност. Ако стрием кристално образувание, например готварска сол, на прах, поставим го в подходящ разтвор и го оставим да прекристализира, частиците спонтанно приемат първоначалната си форма. Присъщата им творческа сила е била трайният елемент; тя е останала, така да се каже, покълваща, готова да се събуди за нова дейност, когато се появи възможност. По този начин виждаме и безброй...

малки семена, от които, когато бъдат поверени на полето, изникват нови растения. Цялата творческа сила се крие невидимо в семето. Тази сила е била способна да събуди растенията за нов живот. И това се простира през животинския и човешкия свят. Дори това, което ни се струва като човешка форма, произхожда от мъничка клетка. Това обаче не ни води до това, което наричаме човешко безсмъртие. И все пак, при по-внимателно разглеждане, ще открием нещо подобно и тук. Животът се развива от живота; през него тече невидимият поток. Никой обаче няма да се задоволи с безсмъртието на вида. В него принципът на човечеството се предава от поколение на поколение. Но това е само един от начините, по които се запазва трайността. Има и други начини, по които е очевидна тази реципрочна връзка. За да илюстрираме това, нека вземем пример от растителния свят.

Унгарската пшеница, донесена в Моравия и засята там, скоро става много подобна на местния сорт. Тук действа законът за адаптацията. Тя запазва придобитите характеристики. Виждаме как тук се появява нещо ново: концепцията за развитие. Целият свят на организмите е подчинен на този закон. В основата на това стои идеята за развитие, според която несъвършените живи същества се трансформират в по-съвършени. Те променят външната си конституция, придобиват различни органи, така че запазеното продължава да се развива.

Виждате ли, стигнахме до нов вид трайност. Когато днес един натуралист обяснява някаква форма на живот, той не си дава отговора на натуралистите от 18-ти век, които са казвали: Има толкова видове живи същества, колкото Бог някога е създал.

са. – Това беше лесен отговор. Всичко, което е възникнало, е било сътворено чрез чудо на сътворението. Естествената наука от деветнадесети век ни освободи от концепцията за чудеса в своята област. Природните форми дължат произхода си на еволюцията. Днес разбираме как животните, чак до маймуните, са се трансформирали във висши форми на съществуване. Ако разглеждаме различните животински форми като времева последователност, ще осъзнаем, че те не са създадени като такива, а по-скоро са възникнали една от друга чрез еволюция. Но виждаме дори повече.

Цветовите на някои растения могат да претърпят толкова значителни трансформации, че човек вече не би могъл да ги смята за принадлежащи към един и същи вид. Природата наистина прави скокове и при определени обстоятелства позволява на един вид да произлезе от друг. Но във всеки вид остава нещо, което напомня за неговия предшественик; ние ги разбираме само като ги сравняваме не от самите тях, а от техните предци. Като проследяваме времевото развитие на видовете, ние разбираме какво се крие пред нас в пространството. Ние сме свидетели на еволюцията през милиони години и знаем, че след милиони години всичко ще изглежда отново различно. Веществата непрекъснато се обменят; те непрекъснато се променят. В продължение на хиляди години маймуната еволюира от торбесто животно. Но остава нещо, което свързва маймуната с торбесто животно. Това е същото нещо, което държи хората заедно. Това е невидимият принцип, който сме възприемали като постоянен в нас, който е бил активен преди хиляди години и все още продължава да действа сред нас днес. Външното сходство на организмите съответства на принципа на наследствеността. Но сега виждаме и как формата на живите същества не само се наследява, но и се променя. Казваме: Нещо

наследено, нещо се променя; има нещо преходно и нещо, което трае въпреки промяната на времето.

Знаете, че по отношение на физическите характеристики хората съответстват на своите предци. Формата, лицето, темпераментът, дори страстите водят началото си от предците. Жестът с ръката, който е характерен за мен, дължа на един прародител. По този начин законът за наследствеността се простира от животинското и растителното царство до човешкия свят. Може ли този закон сега да се приложи по един и същи начин към *всички* области на човешкия свят? Трябва да търсим уникалните закони във всяка област. Ако Хекел беше направил своите велики открития в биологичната област, щеше ли да се ограничи, да речем, само до химическо изследване на мозъците на различни животни?

Великите закони присъстват навсякъде, но във всяка област по свой собствен начин. Приложете този въпрос към човешкия живот, към областта, където хората все още са най-пламенните вярващи в чудеса. Всеки знае днес, че маймуните са еволюирали от по-несъвършени форми на съществуване. Само когато става въпрос за човешката душа, хората все още стоят на основата на най-пламенната вяра в чудеса. Виждаме различни човешки души; знаем, че е невъзможно да се обясни душата чрез физическа наследственост. Кой например би могъл да обясни гения на Микеланджело чрез неговите предци? Някой, който би искал да обясни формата на главата му, телосложението му, вероятно би искал да направи добри заключения от портретите на неговите предци. Но какво в тях сочи към гения на Микеланджело? И това се отнася не само за гения, но и за всички хора еднакво, ако човек избере гения, за да демонстрира най-ясно, че качествата му не се дължат на физическа наследственост.

Гьоте се е чувствал така, когато е говорил в известния стих за това, което дължи на родителите си:

От баща ми наследих статура си,
сериозния начин на живот , а от
майка ми - веселия си характер и
желанието да разказвам истории.

Дори талантът за разказване на истории е по същество изцяло външно качество. Беше невъзможно той да наследи гения си от баща си или майка си; иначе би бил очевиден и у тях. Може би дължим темперамента, наклонностите и страстите си на родителите си. Но това, което е най-съществено за човек, това, което съставлява неговата истинска индивидуалност, не може да се търси в неговите биологични предци. Нашата естествена наука обаче познава само външните характеристики на човешките същества. Тя се стреми да изследва само тях. Така тя стига до чудотворната вяра в човешката душа. Тя изследва структурата на човешкия мозък. Но може ли тя да обясни човешката душа от физическото строение на мозъка и т.н.? Следователно чудо ли е душата на Гьоте? Нашата естетика би предпочела да счита това за единствената правилна гледна точка, която трябва да заеме по отношение на гения, вярвайки, че геният би загубил цялата си магия чрез обяснение. Но не можем да се задоволим с това обяснение.

Нека се опитаме да обясним природата на душата по същия начин, по който изследвахме растителните и животинските видове; тоест, да обясним как душата се развива от по-нисша към по-висша. Душата на Гьоте, подобно на физическото му тяло, произлиза от прародител. Как иначе би могъл някой да обясни разликата между, да речем, душата на хотентот и душата на Гьоте? Всяка човешка душа води

обратно към своите предци, от които еволюира. И ще има наследници, които произлизат от нея. Тази еволюция на душата обаче не съвпада със закона за физическото наследство. Всяка душа е прародител на по-късните душевни наследници. Ще разберем, че законът за наследството, който управлява във физическото пространство, не може да се прилага по същия начин към душата. Низшите закони обаче остават редом с висшите. Химико-физичните закони, които управляват във физическото пространство, определят външния организъм. Ние също сме вплетени в този живот с телата си. Застанали в средата на органичното развитие, ние сме подчинени на същите закони като животните и растенията.

Независимо от това обаче се разгръща законът за духовното усъвършенстване. Душата на Гьоте някога трябва да е съществувала в различна форма и да се е развивала по-нататък от тази форма, независимо от външната си форма, точно както семето се развива в различен вид, зависим от закона за изменението. Но както растението има нещо постоянно, което оцелява след изменението, така и това, което е било постоянно в душата, е навлязло в зародишно състояние, подобно на зърното в почвата, за да се появи в нова форма, когато условията са подходящи. Това е доктрината за прераждането. И сега ще разберем по-добре естествените учени.

Как може нещо да бъде постоянно, което не е съществувало преди? Но какво е постоянно? Всичко, което съставлява личността на човек – неговият темперамент, неговите страсти – не може да се счита за постоянно; само това, което е наистина индивидуално, което е съществувало преди физическата му поява и следователно остава дори след смъртта му. Човешката душа влиза в тялото и го напуска.

отново, за да създадем ново тяло и да влезем в него след времето на зрялост. Това, което произлиза от физически причини, ще загине с нашата личност, със смъртта; това, за което не можем да намерим физически причини, трябва да разглеждаме като ефект от предишно минало. Трайният аспект на човечеството е неговата душа, която действа от най-дълбоките си дълбини и оцелява след всички промени. Човечеството е гражданин на вечността, защото носи нещо вечно в себе си. Човешкият дух се храни от вечните закони на вселената и само чрез това е способен да разбере вечните закони на природата. Човечеството би разпознало преходното в света само ако самият той не беше нещо постоянно. Това, което остава от това, което сме днес, е това, което включваме в нашата нетленна същност. Растенията се променят при дадени условия. Душата също се е адаптирала; тя е погълнала много и се е усъвършенствала. Това, което преживяваме като вечно, ще го пренесем в друго възплъщение. Само когато душата за първи път влезе в тяло, тя е като празен лист и ние проектираме върху него това, което правим и поглъщаме. Точно както законът за физическото наследство управлява в природата, така и законът за психичното наследство управлява в духовната сфера. И точно както физическите закони важат за духовното, така и законите за физическото наследство управляват продължението на душата. Древните мъдреци, които не изисквали вяра, преди да я основат на знание, са били напълно наясно с този факт.

Въпросът, който може би веднага ще ви дойде на ум – как душата, в сегашното си състояние, се отнася към предишното си състояние? – бих искал да разгледам по следния начин.

За да отговоря на този въпрос: Душите са в постоянно състояние на развитие. Това води до различия между отделните души. По-висша индивидуалност може да се развие само чрез преминаване през много превъплъщения. В обикновеното състояние на съзнанието хората нямат спомен за по-ранните състояния на душата си, но само защото този спомен все още не е придобит. Възможността за това съществува. Всъщност самият Хекел говори за един вид несъзнателна памет, която прониква в света на организмите и без която редица природни явления биха били необясними. Следователно, това запомняне е просто въпрос на развитие. Хората мислят съзнателно и действат съответно, докато маймуните действат несъзнателно. И точно както постепенно се издигат от маймунския етап на съзнание до съзнателна мисъл, така и по-късно, с прогресивното усъвършенстване на съзнанието, ще си спомнят по-ранните си превъплъщения. Точно както Буда е казал за себе си: „Оглеждам се назад към безброй превъплъщения“ – и точно както е вярно, че в бъдеще всеки човек ще има спомена за толкова много предишни превъплъщения, след като това самосъзнание се е развило у всеки индивид, така и това вече присъства и у някои напреднали практикуващи днес. Тази способност ще става все по-очевидна за все повече хора с напредването на самоусъвършенстването им.

Това е концепцията за безсмъртието, както е представена от теософа. Тя е едновременно нова и стара концепция. Така са я преподавали онези, които някога са проповядвали не само вяра, но и знание. Ние не искаме първо да вярваме, а после да доказваме, а по-скоро искаме да дадем възможност на хората сами да търсят и намират доказателствата. Само тези, които са готови да участват в развитието на душите си, ще...

за да постигне това. Той ще напредва към съвършенство от живот в живот, защото душата не възниква нито при раждането, нито следователно изчезва при смъртта.

Едно от често повдиганите възражения срещу този възглед е, че той прави хората негодни за живот. Нека да се спра на това с още няколко думи. Не, теософията не прави хората негодни за живот, а по-скоро по-годни, именно защото знаем кое е постоянно и кое е преходно. Разбира се, всеки, който мисли, че тялото е дреха, която душата просто облича и сваля, както понякога се казва, ще стане негоден за живот. Но това е погрешен образ, който никой изследовател не бива да използва. Тялото не е дреха, а инструмент за душата. Инструмент, който душата използва, за да действа в света. И този, който познава и култивира постоянното в себе си, ще владее този инструмент по-добре от този, който познава само преходното. Той ще се стреми да укрепва вечното в себе си чрез непрекъснатата дейност. Той ще пренесе тази дейност в друг живот и ще става все по-годен. Този образ не разсейва идеята, че знанието прави човека неспособен да живее. Можем наистина да работим по-ефективно и устойчиво само когато осъзнаем, че не работим просто за този кратък живот, а за всички бъдещи епохи.

Силата, която произтича от това осъзнаване на вечността, може да се изрази чрез думите, които *Лесинг* поставя в края на важния си трактат „Образованието на човечеството“: „Не е ли цялата вечност моя?“

ПРОИЗХОДЪТ НА ДУШАТА

Берлин, 3 октомври 1903 г.

Всеки, който говори за природата на душата днес, се излага на недоразумения и атаки от две страни. Преди всичко теософът, който говори от своята гледна точка – тоест от гледна точка на знанието и разбирането – ще преживее тези атаки от официалната научна общност, но също и от последователите на различни религиозни деноминации.

Днешната наука иска да знае малко за душата, дори дисциплината, която носи името си от душата, психологията или изучаването на душата. Дори психолозите биха предпочели напълно да пренебрегнат това, което всъщност се нарича душа. Така е измислен крилатият израз „психология без душа“. Душата се предполага като нещо толкова съмнително, нещо толкова неопределено, че човек просто изследва например появата на различни идеи, точно както изследва естествен процес; но човек не иска да знае нищо за самата душа. Съвременната естествена наука не може да предположи съществуването на душа. Тя казва, че човешките идеи са подчинени на законите на природата, точно както всичко останало в природата, че човекът не е нищо повече от висша форма на природен продукт. Следователно не бива да питаме какво е душата. Правейки това, те се позовават на думите на *Гьоте* :

След вечния, почетен,
Големи закони
ли всички ние

За да завършим
кръга на нашето
съществуване.

Точно както камъкът се движи, когато е пуснат в движение, така и човекът трябва да се развива според вечните закони. От друга страна, това контрастира с религиозните вярвания, които се основават на традиция и откровение.

Теософията не е враждебна нито към религията, нито към „науката“. Подобно на изследователите, тя се стреми да стигне до истината чрез знание и не отрича фундаменталните истини на религиозните вярвания.

Тези фундаментални истини често са зле разбирани от онези, които поддържат религиозните деноминации. Първоначалните , вечни истини са в основата на всички религии. От тези истини са се развили деноминациите, които съществуват днес. Оттогава обаче те са обрасли с по-късни допълнения. Тяхната по-дълбока истина е загубена за тях. Ядрото на истината се крие зад тях. Науката обаче все още не е напреднала до точката, в която да се е издигнала от материята към духа. Тя все още не е напреднала до точката, в която да преследва изследванията си в духовната сфера със същия плам, с който изучава природните явления. Ядрото на истината за науката се крие в бъдещето. По този начин тази висша истина е загубена за религията и все още не е преоткрита от науката. Между тях стои теософията днес. Тя се връща назад в миналото, към това, което е било изгубено, и се стреми да изследва в бъдещето това, което все още не е намерено. Заради това тя е изправена пред атаки и от двете страни. Обичаите и външните маниери днес са различни от тези от по-ранни времена, но въпреки много хвалената толерантност на нашето време, все още се правят опити да се сплашат онези, които имат несъгласни мнения. Тези, които днес са също толкова част от

Човекът, който говори за душата, подобно на естествения учен за външните факти, вече не е изгорен, но днес все още има начини да бъде потискан и потискан.

И все пак, известна утеха може да се намери в това да погледнем към бъдещето, ако сравним днешните условия със събитията от миналото. Когато през 17-ти век италианският изследовател *Реди* твърди, че по-нисшите форми на живот не са възникнали просто от неживата материя, той на косъм избегна съдбата на Джордано Бруно. По това време общоприето е било схващането, че по-нисшите форми на живот са се развили от неорганична материя. Днес гледната точка на Реди е всеобщо приета и всеки, който отрече твърдението „Нищо живо от нищо живо“, би бил считан за назадничав. *Твърдението на Вирхов* „Само живот от живот“ е общоприето днес. Но твърдението „Душата само от душата“ все още не е прието. Обаче, точно както знанието е напреднало до осъзнаването, че животът може да възникне само от живот, така и науката един ден ще приеме твърдението „Нищо одухотворено от бездушното“. Тогава ограничената наука на нашето време ще бъде гледана с пренебрежение, точно както днес се гледат с пренебрежение мненията на съвременниците на Реди. Защото сега, по отношение на душата, ние стоим на същата позиция, на която са стояли естествените учени от 17-ти век по отношение на живота. Според този възглед, духовното се предполага, че се развива от просто живото; психичното се предполага, че възниква директно от животинското. В по-късни времена, на този възглед ще се гледа с презрение и състрадателна усмивка, точно както днес се осмива възгледът, че живото произлиза от неживото.

Душата не е израснала от първичната основа на чистия живот; душата е възникнала от духовното. И както животът приема формата на животното само за да се изрази, така и душата някога е приела животинската форма, за да се разшири. Нашето знание е преплетено с потока на външната реалност и по този начин забравяме какво би трябвало да ни интересува най-много. Душата е безкрайно близо до нас. Ние сме това самите. Когато погледнем навътре, виждаме душата. Това е нещо, което хората намират за толкова трудно за разбиране. Нашето наблюдение е насочено предимно към това, което е извън нас. Но: трябва ли това, което възприемаме външно, да е по-близо до нас от това, което сме самите ние? Хората днес са наясно с външните изследвания, но въпреки това са непознати за себе си. Как е възможно *хората* толкова лесно да схващат истините на външните изследвания и да пренебрегват това, което е най-близо до тях? Душата е много по-позната и по-близка до тях. Всяко природно явление първо трябва да премине през сетивата. Те често променят и фалшифицират възприятието. Човекът с далтонизъм вижда цветовете съвсем различно, отколкото са в действителност. И освен тези изключителни случаи, знаем, че всички очи са различни; Няма двама души, които да виждат цветовете в абсолютно еднакви нюанси. В зависимост от окото на гледащия, ухото на слушащия, впечатленията варират. Но душата сме ние самите; ние сме способни да я търсим във всеки един момент. Забележително е, че влиянието на един велик поет се основава предимно на това осъзнаване: колко по-близо ни докосва душата ни, отколкото всичко извън нас. Патосът на *Толстой* се основава на това дълбоко прозрение. От тази гледна точка той води битката си срещу културата, модите и капризите.

Не успяваме да видим душата си само защото сме свикнали да не я разглеждаме в истинската ѝ форма. Вярата ни днес е засилена за материалното, докато мисловните ни модели са притъпени за духовното. И дори тези, които не са обвързани с религиозни вярвания, си улесняват изследванията. Гьоте често е цитиран, за да оправдае действията си. Човек трябва да мисли и изследва възможно най-малко. „Чувството е всичко; името е звук и ярост.“ С този цитат от Гьоте, причините на онези, които се стремят да разберат душата, са предназначени да бъдат съчетани. Предполага се, че всеки намира всичко в чувствата си; в състояние на неяснота, трансцендентност, човек вярва, че трябва да остане. Един вид лирично съзерцание изглежда се счита за най-подходящо за духовното. Тъй като всеки е толкова близо до душата, всеки вярва, че може да разбере всичко чрез чувството. – Наистина ли е възможно Фауст да изразява собствените си възгледи с тези думи? Драматургът трябва да има правото да позволи на героите си да говорят от контекста на ситуацията. И ако тези думи, които Фауст използва, за да се обърне към детето Гретхен, бяха предназначени да бъдат негово кредо, би ли накарал Гьоте Фауст да изследва цялата мъдрост на света? „Сега, уви, имам! Философия“ и т.н. Това би било странно отричане на неговото любопитство, на неговото съмнение. Ако се примирим с това да се занимаваме с душата само с неясни чувства, не бихме ли приличали на художник, който не предлага ясни очертания, никакво представяне на това, което е видял отвън, а се задоволява само с изразяване на чувствата си? Не, душата не може да бъде обяснена с неясни чувства.

Теософията се стреми да прикрие истинската научна мъдрост.

провъзгласява и по този начин не се обръща изключително към чувствата, точно както прави науката, когато представя електричество. Теософията не се стреми да насърчава разбирането на душата по сантиментален начин. Не, тя се обръща към искрено търсене на знание. За онези, които се опитват да изследват собствената си душа, тя води до онези, които са седели в краката на учителите.

От основаването си през 1875 г., Теософското общество култивира истинска духовна наука. Целта му е да научи хората да възприемат душата. Днес всеки иска да говори за душата и духа, без сериозно да се е опитал да ги разбере, опитвайки се да прикрие възникващите трудности и най-аматьорските начинания се размножават. Теософията се стреми да помогне на онези, които копнеят за духовна мъдрост, и възнамерява да се занимава с изучаването на душата със същата сериозност, с която се изследва научно природата. Това са трудностите, пред които е изправен духовният изследовател: днес, когато на всеки е забранено да говори за естествените науки, който не ги е изучавал, всеки говори за душата, който не я е изследвал.

Разбира се, методът на изследване е съвсем различен. Природонаучният специалист работи с физическа апаратура. С нея той прониква все по-дълбоко в тайните на природата, която ни заобикаля. За *изучаването* на душата се казва, че тайните не могат да бъдат отключени с лостове и винтове. Колкото повече се разширява полето на наблюдение, толкова повече може да напредва естествената наука. Тези наблюдения изискват само *обикновен* , здрав разум. Но това, което изследователят наблюдава в лабораторията...

Прилагането на здрав разум по същество не е нищо различно от това, което се изисква и в търговските или техническите операции; то е само малко по-сложно, но не е различна процедура.

Духовната истина не е единствено въпрос на здрав разум; тя се обръща към други сили, които спят в дълбините на човешката душа. Тя изисква развитие на способността за разбиране. Възможността за това развитие винаги е съществувала. Произходът на всички религии може да се проследи до нея. Това, което Буда, Конфуций, всички велики основатели на различните религии са проповядвали, всички сочат към тази по-дълбока духовна истина. В момента, в който човешката раса е съществувала в сегашната си форма, е съществувала и душата и тя е могла да бъде изследвана чрез развитието на способността за разбиране. Беше по-малко необходимо да се разширява знанието, отколкото да се развива вътрешното възприятие, за да се види какво спи в душата. В сферата на външните науки всеки е зависим от времето, в което живее. *Аристотел*, великият учен от древността, все още не е могъл да направи определени научни наблюдения през IV век пр.н.е., които са възможни само днес с инструментите на съвременната наука. Но душата винаги е била напълно присъстваща и ние сме само по-отдалечени от това разбиране днес, отколкото нашите предци в древността, защото не желаем да изследваме собствените си души. Теософското общество съществува, за да култивира тази добра воля. Не прави нищо ново в това. Всъщност това е било така през цялата история. Но както е по-лесно да се изследва какво се проявява физически, така и душата и духът са по-трудни за разпознаване и не са толкова лесно достъпни или осезаеми за всеки. Но дори

В древността хората са наблюдавали това разнообразие, тази многостранна природа на душата.

Какво е душата? Докато вярваме, че душата е нещо, което просто пребивава в тялото и след това отново го напуска, не можем да стигнем до истинско разбиране за душата. Не, тя е нещо, което е активно и живо в нас и прониква във всички телесни функции. Тя живее в движението, в дишането, в храносмилането. Но тя не присъства еднакво във всички наши действия в нея.

Ние произлизаме от мъничка клетка, точно както растението се развива от семе. И точно както растението се изгражда от органични сили, от зародиша, така и човечеството се развива от органични сили, от мъничката зародишна клетка. Ние формираме органите на телата си, точно както растението формира листата и цветовете си, а растежът на човешкото същество е като този на растението. Ето защо древните учени също приписват душа на растенията. Те говорят за растителната душа. И откриват, че тази дейност по изграждане на органи е обща за всички растителни същества. Това, което изгражда всички органи у хората, е нещо, което съответства на растителната душа. Те я наричат растителна душа и виждат в нея родство между човека и природата, с всичко органично. Първото нещо, което формира човешкото същество, е растителноподобно. Следователно, растителната душа се е смятала за първия етап на душата. Тя е създала човешкия организъм. Тя е изградила тялото ни с крайниците му, с очите, ушите и мускулите му; тя е изградила цялото ни тяло. Във всички аспекти, отнасящи се до растежа и структурата на телата ни, ние приличаме на растенията, както всяко органично същество.

Но ако имяхме само растителната душа, нямаше да можем да се развиваме отвъд обикновения органичен живот.

Ние притежаваме способността за възприятие, за усещане. Изпитваме болка, когато пробием един от крайниците си с игла, докато растението остава незасегнато от прободането, например листо. Това сочи към втората степен на психиката, животинската душа. Тя ни дава способността за усещане, желание и движение – това, което споделяме с цялото животинско царство и затова наричаме животинска душа. Това ни дава възможността не само да растем като растенията, но и да се превърнем в огледало за цялата вселена. С растителната душа идва усвояването на веществата, които образуват организма; с животинската душа – усвояването на подчинения живот на душата. Чувственият живот се изгражда от удоволствието и болката. Точно както нашата растителна душа не би могла да развие органи, ако в света около нас нямаше вещества, така и животинската душа може да черпи само усещане и желание от света на желанието и инстинкта около нас. Точно както никое растение не би могло да се развие от семето си без движещата сила на зародиша, така и никое животинско същество не би могло да се появи, ако не би могло да изпълни органите си с впечатления, ако не би могло да изпълни живота си с удоволствие и болка. Нашата вегетативна душа изгражда органичното тяло от материалния свят. От света на желанията, света Кама или Камалока, животинската душа абсорбира веществата на желанието. Ако тялото нямаше способността да абсорбира желания, тогава удоволствието и болката щяха да останат вечно чужди на растителната душа. Нищо не произлиза от нищото.

Хората споделят душа, водена от желания, с животните. Природолюбителите са прави да приписват по-нисши психологически характеристики и на животните. Има-

Това обаче е свързано с разлика в степента. Чудесните структури *на* пчелните и мравчените колонии, колибите на бобрите, чието редовно разположение съответства на сложни математически изчисления, предоставят доказателство за това. Но душата у животните се развива и по други начини, достигайки нещо подобно на това, което наричаме разум у хората. Чрез обучение могат да се събудят умения, особено у нашите домашни животни, като тези, които съзнателно се практикуват от хората. Съществува обаче голяма празнина; в най-ниските животински стадии има само притъпено чувство за чувство, докато в най-развитите стадии вече има висока степен на това, което се нарича интелект у хората.

Този трети етап от човешкия духовен живот е интелектуалната душа. Бихме останали заседнали в животинската сфера, ако притежавахме само животинска душа, точно както никога не бихме напреднали отвъд растителния етап с чисто вегетативна такава. Следователно въпросът е толкова важен: Наистина ли човечеството не се различава от висшите животни? Няма ли никаква разлика?

Всеки, който си зададе този въпрос и го проучи задълбочено, ще открие, че човешкият ум превъзхожда всички животни. Когато питагорейците се стремяли да докажат съществуването на висша душа у хората, те подчертавали, че само хората притежават способността да броят. И макар че нещо подобно може да се открие при някои животни, огромната разлика между животните и хората става ясна тук, тъй като при хората си имаме работа с изначален капацитет на техните душевни органи, докато при животните си имаме работа с обучение. Хората се различават от животните не само по способността си да броят, но и по способността си да надхвърлят ограниченията на броенето.

Това, което животното може да постигне, надхвърляйки непосредствените си нужди. Никое животно не надхвърля най-близката, непосредствена нужда на временното и преходното. Никое животно не се издига до реалното и истинското, отвъд непосредствената сетивна истина. Твърдението „Две по две е четири“ трябва да е вярно при всички обстоятелства, дори ако преходните истини на сетивата губят своята валидност при други условия. Въпреки че същества от всякакъв вид могат да живеят на планетата Марс, въпреки че могат да чуват звуци по различен начин чрез органите си, да възприемат цветовете по различен начин, правилността на изчислението „две по две е четири“ трябва да бъде призната еднакво от мислещите същества на всички планети. Това, което човек печели от душата си, е вярно за всички времена. То е било вярно преди милиони години и ще бъде вярно след милиони години, защото произхожда от нетленното.

Така, в нашата преходна, животинска природа се крие нетленното, чрез което ние сме граждани на вечността. Точно както животинската душа е изградена от субстанциите на Кама, така и висшата духовна душа е изградена от духовната.

Нищо не произлиза от нищото. Аристотел, учителят на онези, които са знаели, но който не е бил нито посветен, нито посветен, стига до понятието за чудото, когато говори за духовното. Той изгражда тялото строго според естествения закон, но позволява на душата да се възражда отново всеки път чрез чудо на Създателя. За Аристотел душата е творение от нищото. Всяка душа е ново творение и за екзотеричното християнство от по-късните векове. Но ние не искаме да приемаме чудото на създаването на душата всеки път. Точно както произходът на органната душа е възникнал в растителния свят, а животинската душа - от света на инстинктивния живот, така трябва и...

Духовната душа, ако нищо не трябва да възниква от нищото, възниква от духовната сфера на света. И по този начин ние биваме водени към духовната, към психическата сфера на вселената, както *Джордано Бруно* го изразява в своето произведение: „За органичните сили на Космоса“ и „За психическите сили на Космоса“.

Защо всеки от нас има уникална душа? Защо всяка душа има свои собствени специални характеристики? Науката обяснява специалните характеристики на животните чрез естествената еволюция на видовете от един вид към друг. Но всеки животински вид носи и характеристики, които сочат към произхода му от други животински родове.

Духовната душа може да се развие само от индивидуалната духовна сфера. И както никой не би повярвал, че лъвът възниква директно от космическите сили на вселената, би било също толкова абсурдно да се предположи, че индивидуалната душа се развива от общото духовно съдържание на вселената, от духовните резервоари на космоса. Теософията стои на основа, която също съответства на научна перспектива. Точно както естествената наука позволява на видовете да се развиват от видовете, така тя позволява на душата да се развива от душата. Тя също позволява на висшето да се появи от подчиненото. От универсалната душа се развива индивидуалната душа, точно както животното е образувано от общия принцип на животното. Според принципа на душата, душата възниква от душата. Всяка душа е резултат от душата и самата тя е причина за душата. От вечния произход възниква душата, която сама по себе си е вечна. Теософията проследява произхода си до така наречената трета човешка раса, при чието възникване висшата духовна сфера е могла първо да се появи като нахлуване в органичното. Тази човешка раса се нарича

Лемурийци. Преди това духовното е имало своето обиталище в животинския свят. Защото и *животинският* свят произлиза от духовното. Духовното първо е овладяло животното, за да изпълнява функциите си. Оттам то продължава да работи от душа на душа.

образованието означава развиване на това, което спи във всеки човек като индивидуален потенциал. Събуждането на тази висша душа, спяща във всяко човешко същество, е първият принцип на образованието. При животните отделното животно съвпада с понятието за вида; един тигър е по същество същият като друг. Никое човешко същество обаче не може да бъде описано като същото като друго с еднакво основание. Всяка човешка душа е различна от всяка друга. За да се събуди духовното във всеки човек, изкуството на образованието също трябва да е различно за всеки индивид. И тъй като пробуждането на духовните сили е било началото на цялото образование, висшите натури вече трябва да са съществували, когато тази трета човешка раса се е издигнала до духовен живот. Духовното не се е развило от диващина или невежество. Преди милиони години, когато хората са се издигнали от чисто инстинктивно състояние, това не се е случило чрез собствените им усилия, а чрез великите учители, които са стояли до тях.

Винаги трябва да има велики учители, които се издигат над човечеството, което ги заобикаля, които ги издигат на по-висока позиция. Дори днес има учители, които надхвърлят съвременните знания, които разпространяват семето на душата. Произходът на тези учители ще бъде обсъден в бъдеща лекция. Тези водачи на човечеството са били познати през цялата история. Един от най-изявените философи, *Шелинг*, който самият той не е бил теософ, също говори за тях в едно от своите често неразбрани произведения.

Тези велики учители, които могат да предоставят информация за духовното, които са експерти в сферата на душата, чиято мъдрост е от етерна природа, чието знание е душевно центрирано, те са насърчавали и напътствали човечеството. Теософското общество се стреми да върне хората обратно към тези търсачи на душата. В основата му са тези, които могат да предоставят информация за природата на душата. Те не могат да излязат напред в света, не могат да кажат: Приемете нашите истини - защото хората не биха разбрали езика им. Великата истина е скрита от повечето. Да води хората към източниците на мъдрост - това е задачата на Теософското общество. Тези цели лежат пред нас в сияйна яснота.

Нашата епоха е стигнала толкова чудесно далеч, че отрича съществуването на собствената си душа. Да възстановим на тази епоха вярата в себе си, да съживим в нея вярата във вечното и нетленното в нас, в божествената същност – това ще бъде задачата на нашето движение.

СЪЩНОСТТА НА БОЖЕСТВЕНОТО ОТ ТЕОСОФСКА ГЛЕДНА ТОЧКА

Берлин, 7 ноември 1903 г.

Познанието за първичния източник на всички неща е нещо, за което теософът не смее лесно да говори . Теософията е предназначена да бъде пътят, който ни води най-накрая да схванем тази концепция с нашия интелект; тя е предназначена да ни покаже пътя, който ни води до постигане на яснота, доколкото е възможно, относно тази идея. Този път е дълъг и води през много етапи, като всеки етап не е просто нещо, през което трябва да се премине, а на всеки един трябва да се застане и да се учим.

Но не само отправната точка, но и ключовият камък е важен. Ако имаме това предвид, първо и най-вече трябва да се задълбочим малко в природата на теософския живот, за да видим как теософията се свързва с понятието за Бог. Теософията, каквато се преследва от 1875 г. в обществото, основано от мадам *Блаватска* , е нещо различно от това, което се нарича западна наука, нещо различно от това, към което се стреми нашата западна култура и нейната наука във външния живот. Природата на западното знание се различава коренно от това, което е теософската мъдрост. Теософската мъдрост е древна, толкова стара, колкото и човечеството, и всеки, който се задълбочи в хода на човешкото развитие, ще научи все повече и повече за нея.

да разберем произхода на човечеството като нещо, което нашата културна история от последните десетилетия толкова лесно е приела: че човечеството е започнало в състояние на невежество и липса на култура. Нека видим как стоят нещата в действителност, когато се потопим в живота на най-ранните времена. Там виждаме, че човешкото духовно развитие е произлязло от дълбока духовна сила на виждане, че в самото начало на човешката еволюция истинската божествена мъдрост е присъствала навсякъде. Тези, които изучават древните религии, получават светлината на тази мъдрост. Нашето време, в съответствие със смисъла на нашия живот, сега предлага на теософите обновление на този духовен живот, който прониква в цялото човечество.

Нашият западен интелектуален живот се основава предимно на нашия интелект. Той се основава на едностранчиво мислене. Ако разгледате цялата ни западна култура, ще се сблъскате с нашите велики открития и изобретения, нашите науки и с това, което те са допринесли за разрешаването на мистериите на света. Ще се сблъскате с мислене, рационално мислене, наблюдение със сетивата и т.н. По този начин западният интелект разпространява знанията си във всички посоки. Той изследва небесата с инструменти, с телескопа и прониква в най-малкия физически свят с микроскопа. Той свързва всичко това с интелекта. Ето как се разпространява нашето западно познание във всички посоки. Ние знаем все повече и повече за това, което ни заобикаля, но никога не постигаме задълбочаване на знанията си, а именно проникване до истинската същност на нещата. Следователно не бива да ни изненадва, че западната наука се бори с концепцията за Бог. Трябва да проникнем до източника на съществуване, до духовната същност. Не можете да комбинирате-

Те не се възприемат от сетивата; те трябва да бъдат възприети по някакъв друг начин.

Тези, които знаят, че има друг път освен този, който следва нашият западен свят, търсят мъдрост по съвсем различен начин. Върнете се към египетската жреческа мъдрост, върнете се към гръцките мистерии, върнете се към Индия, върнете се към всички тези религии и миогледи и ще откриете , че тези, които са търсили мъдрост, са го правили по съвсем различен начин от европейската наука. Самообразованието, саморазвитието е това, което *учениците на мъдростта* са търсели преди всичко . Те са търсели самообразование чрез честната борба на човешката душа и чрез това са се стремили да постигнат висша мъдрост . От самото начало те са били убедени, че човечеството, както се ражда в света, е предопределено за изкачване, за по-висше развитие. Те са били убедени, че човекът не е завършен, че не може да постигне най-високата степен на съвършенство директно в един живот, че трябва да се осъществи развитие на човешкото същество и способностите на неговата душа, подобно на растение, където коренът остава, въпреки че листът и цветът увяхват. Подобно е, когато правилно се заемем със самообразованието, което носи цъфтеж и плод в земния живот, ако се работи усърдно. Така се е стремял ученикът на мъдростта. Той потърсил водач. Този водач му дал указания как може да развие астралните си органи чрез съответстващ живот. След това той се развивал нагоре стъпка по стъпка. Душата му ставала все по-обширна и далновидна, все по-чувствителна и проникателна към първичните източници на съществуване. На всеки нов етап той получавал нови прозрения. С всеки етап се приближавал до...

Сен, чиято концепция ще обсъдим днес, виждаше, че не може да схване Бога с интелекта си. Затова той се стремеше преди всичко да се издигне. Той беше убеден, че същността на Бога се намира в цялата природа, а също и в човешката душа. Тази същност на Бога никога не е завършена, цялостна единица; тя съществува като развитие във всички живи същества, във всички неща. Ние самите сме тази същност на Бога. Ние не сме цялото, а сме капка от същото качество, от същата същност. Дълбоко под нас, в скрити бездни и подземни царства, които лежат отвъд повърхността на дневната светлина, се крие нашата истинска божествена същност. Трябва да я търсим и да я извадим наяве. Правейки това, ние също така изваждаме наяве нещо, което надхвърля обикновеното ни съществуване; ние също така изваждаме в себе си това, което е божествено в нас. Всеки от нас е, така да се каже, лъч божественост или, да кажем, отражение на божествеността. Ако си представим божествеността като слънце, тогава всеки от нас е като отражение на слънцето в капка вода. Точно както капка вода отразява слънцето напълно, така и всяко човешко същество е истинско, неподправено отражение на божествената същност. Божествената същност пребивава в нас, но ние не я осъзнаваме; трябва да я извлечем от себе си. Първо трябва да се приближим до нея. *Гьоте* е казал, че не може да разбере как някой може директно да проникне до божественото. Трябва да се приближаваме все повече до него. Саморазвитието ни води постепенно до разбиране на основата на живота.

Ако се развиваме по този начин, тогава не живеем нищо друго освен теософски живот. Всичко, което духовната наука ни учи и препоръчва, ние живеем, всички велики закони, които тя ни изяснява и които нейните ученици, които наистина желаят да участват, оживяват в себе си –

Да се превърнат в истина ученията за прераждането и кармата, закона на съдбата, за междинните същества, за първичната основа и универсалното същество, което управлява цялата вселена – това е вътрешният свят, който наричаме астрален и ментален, светът на Будхи и светът на Атма. От всички тези светове ние научаваме нещо и това, което научаваме от тях, са стъпки към мъдростта, които ни водят до най-висшето. Ако се стремим да изкачим тези стъпала, това е дълъг път. Само онези, които са достигнали най-високия връх на човешкото развитие, един ден ще могат да видят, че може би имат някаква представа за обхвата на онази концепция, която искаме да обсъдим само накратко днес.

Оттук и съдържаността, с която теософията говори за понятието Бог. Теософът говори за тези понятия горе-долу в същия дух, както един индус говори за Брахма. Ако го попитате: Какво е Брахма? – той може да посочи Махадева, Вишну и Брахма. Брахма е едно от божествените същества или по-скоро израз на божествената същност. Но зад всичко това, за индуса, се крие нещо друго. Зад всички същества, на които той приписва първичния акт на света, се крие нещо, което той нарича Брахма или Брахман. Брахман е среден род. И ако го попитате какво се крие зад съществата, за които говори, той не казва нищо за това. Не казва нищо за това, защото няма за какво повече да се говори. Всичко, което човек може да каже в тази посока, са указатели, указатели към онази перспектива, в чийто край е божествената същност за нас. – До това води и това, което наричаме мото на нашето Теософско общество. Може би сте запознати с това погрешно схващане. То изразява

Това не означава нищо друго освен това, което току-що се опитах да предложа с няколко думи. Това мото обикновено се превежда като: Няма религия, която да е по-висша от истината. — Нека видим до каква степен цялото теософско начинание е насочено в тази посока. — Какво знаем за човешкото начинание? Човешкото познание винаги трябва да се стреми да проникне в *мистерии* на съществуването в различните философии и миогледи и да открие първичните източници на живота.

Нека да разгледаме различните религии. Те сякаш си противоречат; но това противоречие се проявява само на пръв поглед . Ако ги разгледаме по-внимателно, ще видим, че са взаимосвързани. Не всички те споделят едни и същи основни вярвания. Християнството, индуизмът, брахманизмът, зороастризмът и съвременната естествена наука споделят различни основни вярвания. И все пак - всички тези различни светогледи не представляват нищо друго освен опити на човешкия ум да се доближи до фундаменталната основа на съществуване. Има много пътища до върха на планината. Един регион изглежда различно от различни гледни точки, както и фундаменталната истина изглежда различна от различни гледни точки. Всички ние сме различни един от друг. Един човек има този характер, друг има онзи, това или онова ниво на духовно развитие. Но всички ние също принадлежим към раса, племе, епоха. Винаги е било така. Но тъй като принадлежим към племе, раса, епоха и имаме характер, ние, хората, притежаваме съвкупност от различни усещания и чувства. Те формират различните езици, на които хората си задават въпроси и общуват за загадките на живота.

Гърците не са могли да формират същите идеи като съвременните хора, защото тяхната перспектива за света е била напълно различна. Следователно, теософът вижда различни аспекти, различни видове мъдрост навсякъде. Ако потърсим причината за това, ще видим, че притежаваме в себе си скрита, но винаги разкриваща се първична мъдрост, която е идентична с божествената мъдрост.

И така, какво са формирали хората с течение на времето и какво винаги ще формират? Мнения . С мненията си имаме работа . Едно мнение е различно от друго; едно се счита за по-висше от друго. И ние имаме задължението да се издигаме до все по-високи и по-високи мнения . Но трябва да сме наясно, че трябва да надхвърлим морето от мнения. Самата истина в момента все още е скрита в мненията; тя все още е забулена, все още се разкрива в различни форми и аспекти. Въпреки това, със сигурност можем да задържим тези мнения в себе си, ако само заемем правилната гледна точка, правилната перспектива, относно самите мнения и истини . Никога не трябва да предполагахме, че можем да схванем истината — която Гьоте отъждествява с божественото — с нашите ограничени способности . Никога не трябва да предполагахме, че е възможно окончателно заключение на мисълта. Но ако сме наясно с това, тогава чувстваме нещо, което го надхвърля; тогава имаме нещо от това, което теософията, във висшия смисъл на думата, нарича мъдро смирение.

Теософът отива отвъд себе си в своите чувства и мисли. Той си казва: Трябва да имам мнения, защото съм просто човешко същество и това е моята интелектуална-

Имам дълбоко задължение да формирам мисли и понятия за загадките на съществуването; но имам нещо в себе си, което не може да се сведе до ограничено понятие; имам нещо в себе си, което е повече от мисълта, което надхвърля мисълта: това е животът. И този живот е божественият живот, който прониква във всички неща, който прониква и в мен. - Това е, което ни носи напред, това, което никога не можем да схванем. Никога няма да можем да го схванем. Но ако признаем, че в далечното бъдеще ще сме постигнали все по-висши неща, отколкото имаме сега, тогава трябва да признаем и че в далечното бъдеще ще имаме други мнения, които са по-висши от тези, които имаме сега. Но не можете да имате живия живот в нас по друг начин. Не можете да го имате по друг начин; защото този живот е самият божествен живот, който води до по-висшите мисли, които тепърва ще дойдат при нас, които един ден ще имаме. Ако имаме това чувство към нашите понятия и най-вече към понятията за божествената същност, тогава си казваме: Истинското е идентично с божественото; божественото живее във вените ми. То живее във всички неща и живее и в мен. И когато мислим за тази мисъл в себе си, тя е божествена, но не е самият Бог и не може да обхване божественото. Там трябва да си кажем: отвъд всяко човешко мнение, отвъд всяко мнение за времето и за хората, се крие първичната истина, която се разкрива във всички вас, която трябва да чувстваме и която трябва да се стремим да търсим. Но никое човешко мнение не е по-висше за нас от това живо чувство за непостижимата мъдрост и божественост, която се изразява в това, което току-що казах. Нека бъдем убедени, че

Ние сме обгърнати от божественото, тъй като Бог действа в нас, когато сме живи същества. Това е смисълът на теософското мото: Никое човешко мнение не стои по-високо от живото възприятие за божествената мъдрост, която е постоянно променяща се и никога не е напълно представена в своята цялост. Тогава не бива да се изненадваме, ако от тази гледна точка твърдението на Гьоте е правилно:

Какъвто е човекът, такъв е и
неговият бог; затова Бог е бил
толкова често подиграван,

Разбира се , ние, хората, не можем да си представим божествената същност по друг начин, освен ако не е съобразена с нашите способности. Но ако погледнем на въпроса така, както току-що го разгледахме, трябва да кажем: ние също имаме право да си изградим съответстваща концепция за божественото. Необходимо е само едно нещо, а именно: да имаме добрата воля да не спираме дотук. Да вярваме, че сме постигнали първична мъдрост, би било самонадеяно. Самонадеяно е и от страна на науката да вярва, че тя вече е обяснила концепцията за Бог. В това отношение нашата съвременна култура наистина отново е на една от онези ниски точки, в които понякога се намира човечеството. Нашата култура , както знаете, е донякъде самонадеяна в разбирането си за Бог. И именно тези, които искат нова Библия, така наречената история за естественото сътворение, често са се оказвали в самонадеяна позиция, която им пречи да напреднат. Съществува текст от *Давид Фридрих Щраус*, озаглавен „Стара и нова вяра“, който е публикуван през 1872 г. и директно се представя като нова Библия в контраст със старата Библия.

че това, което произлиза от естествената наука, е истина. Защото това, което Библията разказва, я разтърсва толкова дълбоко, че тези концепции трябва да бъдат отхвърлени.

Повярвайте ми, най-добрите хора днес са хванати в подобна заблуда, най-добрите хора, които добросъвестно вярват, че можем да стигнем до първичната същност на съществуването чрез разпространението на човешкото знание, от това, което ни се изправя като материя и сила. Какво е тази материалистическа вяра в Бог, която ни се изправя? Често това са изключителни личности, които са дошли да кажат: Материята е нашият Бог. Тези вихрушки атоми, привличащи се и отблъскващи един друг, би трябвало да доведат до това, което съставлява нашата собствена душа. Какво е тази материалистическа вяра в Бог? Това е атеизъм! Това може да се сравни с ниво на религия, което съществува и другаде по света, но което можем истински да идентифицираме само ако имаме характерните понятия на тази нова материалистическа вяра. Мъртва материя и мъртва сила са това, което материалистът предлага и почита. Нека погледнем назад към времената на Древна Гърция и нека разгледаме не дълбоките мистериозни религии, а популярната религия на гърците. Техните богове са били човешки, идеализирани човешки същества. Ако се върнем към други нива на съществуване, ще открием, че хората са се покланяли на животни, че растенията са били символи на божественото за тях. Но всички те бяха същества, притежаващи живот в себе си. Това бяха по-високи нива от тези на истинския дивак, който се изправяше пред каменен блок и му се покланяше, сякаш е жив. Каменният блок по никакъв начин не се различава от това, което е сила и материя. Невероятно, но материалистите стоят на нивото на подобни фетишисти. Те, разбира се, твърдят, че се молят.

Те дори не признават силата и материята. Когато казват това, ние отговаряме: Те нямат истинско разбиране за това какво чувства фетишистът към своя фетиш. Фетишистките поклонници все още не са способни да се издигнат до по-висша представа за Бог. Тяхната култура не го позволява. За тях е легитимно мнение да се покланят на образ, който сами създават. Това мнение се поддържа не само от диваците днес, но и от материалистите. Но всеки, който е научен фетишист днес, който създава свой собствен образ на материята и силата и му се покланя, е виновен за нещо. Поради нивото на култура, което сме достигнали, те биха могли да видят, ако само искаха, колко ниско ниво са останали.

Ако днес сме заобиколени от тази почти парализираща концепция за Бог, си казваме: Това е причина да говорим за концепцията за Бог. – Затова може би мога да се позова на една книга. Твърди се, че е голяма заслуга *на* философа Фойербах, че е защитава така наречения „фантастичен“ Бог. През 1841 г. Фойербах публикува книга, в която твърди, че трябва да обърнем твърдението: Бог е създал човека по свой образ – и да кажем: Човекът е създал Бог по свой образ. – Трябва да сме наясно, че желанията и нуждите на човека са такива, че той обича да вижда нещо над себе си. Така въображението му създава образ на себе си. Боговете стават образи на човека. – С това се казва, че Фойербах е изразил висока, възвишена мъдрост. Но ако се върнем към времената на Древна Гърция, обратно към Египет и така нататък, отново и отново човекът е представял боговете като...

Те се представяли такива, каквито са били. По този начин те могли да формират и представи за богове, подобни на бикове и лъвовے; ако хората били подобни на *бикове* по душа, тогава бикове ставали техни богове, те ставали подобни на бикове; ако те били подобни на лъвовے, тогава лъвовете и лъвските изображения ставали техни богове. Следователно това не е нова мъдрост. Това е мъдрост, която просто отново се разпространява в наше време.

Но не е ли вярно, че хората всъщност създават свои собствени богове? Не е ли вярно, че нашите мнения за боговете извират от собствените ни сърца? Не е ли вярно, че когато се оглеждаме в света, не виждаме божественото с очите си, със сетивата си? Този, който иска да вижда със сетивата си и да разбира с интелекта си, ще говори като *Дю Боа-Реймон*. Великият физиолог: Бих повярвал в един владетел на света, ако можех да докажа съществуването му; ако можех да докажа съществуването му като човешкия мозък. Но тогава, както мога да докажа нервните влакна в човешкото тяло, би трябвало да мога да ги докажа и в света. Във външния свят, както твърдят Дю Боа-Реймон и по-новите мислители, не можем да открием божеството. Тези техни мнения са, както казва Фойербах, родени от собственото им въображение.

Но може да се каже и: Какво говори в човешката душа, когато тази човешка душа формира мнения и мисли? — Знаем, че самите ние сме част от тази божествена същност; знаем, че Бог живее в нас. Знаем, че ние, хората, сме, така да се каже, последната връзка, най-благородното и най-съвършено същество в този свят, от всички неща, които ни заобикалят в този физически свят. Не трябва ли тогава да кажем, че човекът, доколкото приема физическа форма,

Създаден според Бога като най-съвършено същество? Кой би не се съгласил с Гьоте, когато той изразява мнението си с тези красиви думи: „Когато здравата природа на човека действа като цяло, когато той се чувства в света като част от едно велико, красиво, достойно и ценно цяло, когато хармоничното удовлетворение му дарява чист, свободен екстаз: тогава вселената, ако можеше да възприеме себе си, би се радвала, че е достигнала целта си, и би се възхищавала на върха на собственото си ставане и битие.“

Човешките същества формират мисли; мислите извираат от човешката гръд. Но какво говори от човешката гръд? Самият Бог говори от нея - ако само човешките същества са склонни да слушат безкористно този вътрешен глас, да не го оставят да бъде заглушен от ежедневните им интереси и склонности. Това е: наистина е човешки глас, но в човешкия глас е гласът на Бога. Следователно не е изненадващо, че откриваме различни аспекти, различни възгледи за изначалната божествена мъдрост в човешкия глас. Едно по-висше, духовно смирение е това, което трябва да проникне в теософа, ако иска да усвои тази концепция за Бога. Преди всичко той трябва да е наясно, че животът е вечно учене, че никога не завършва с едно-единствено мнение; че всичко е в развитие. Човешката душа също е в развитие. Тогава естествено следва, че има по-нисши и по-висши души. След това има души, които все още не са напреднали далеч в своята представа за Бога, и след това има души, които отдавна са напреднали отвъд обикновеното и, наред с високите светски понятия, са придобили и възвишени понятия за Бога.

Това са европейските и американските знания, които са

Мъдър и възвишен , толкова мъдър и възвишен, че нищо не го превъзхожда. Всеки вярва, че притежава сбора от цялата мъдрост. Съвсем различен е този, който се придържа към източната мъдрост, и този, който се придържа към теософската мъдрост. Те си казват: Това, което си постигнал, можеш да го надминаваш всеки ден, ако продължаваш по пътя. Всичко, което си постигнал, е твоето вътрешно благо. Но не бива да спиращ; трябва да продължиш напред и да слушаш гласа в природата и в собственото си сърце.

Нищо не е толкова вредно за западната интелектуална култура, колкото нашата необузdana критика. Защото тя никога не се замисля от гледна точка, че човек трябва да продължи да се развива, че никога не трябва да има окончателна преценка по даден въпрос. Теософът никога няма да има това. Той смело и храбро ще заяви това, което е разпознал като истина: „Аз предизвиквам у всички, които ще слушат, същото чувство: че копнея и винаги копнея за по-високи нива и по-високи върхове на съществуване и мъдрост.“ Така ще си каже теософът. Никога няма да стигнем до края на развитието на душата; никога няма да имаме завършен свят. Ще търсим пътя, който ни води до знание отвъд сетивата ни, до висшите светове, но преди всичко пътя, който ни дава истинско възприятие. Дори ако всеки от нас беше високо еволюирало същество, пак щеше да ни се наложи да се вглеждаме все по-дълбоко в света, да разпознаваме източниците на живота по-дълбоко, отколкото можем днес, в рамките на западния живот и чувствителност. Ние сме предназначени да се държим като висши човешки същества. Ето защо е толкова трудно да откликнем на мъдростта, която ни излива от високо еволюирали същества.

Говори се от същества, които вече са достигнали по-високо ниво в човешката еволюционна стълбица от средностатистическия човек. Това са същества, които имат много да кажат. Трябва да развием чувство за това къде се крие възвишеността; тогава ще се научим да слушаме и да обръщаме внимание.

С този начин на мислене, теософията се стреми да култивира духовно течение, за да подхранва ядро от човечеството, което отново честно и истински вярва, че човешката душа е продукт на еволюцията. Ако преди милиони години червеят, който е живял тогава, е заявил: „Достигнах най-високия връх на съществуването“, тогава червеят не би могъл да еволюира в риба, рибата - в бозайник, в маймуна или в човешко същество. Несъзнателно те вярваха, че ще преодолеят тези ограничения, че трябва да растат до все по-високи и по-високи висоти. Те вярваха в нещо, което ще ги отведе отвъд тяхната същност, а това е силата на тяхното ставане. Ние, хората, не можем истински да чувстваме против природата. Трябва да чувстваме с природата. Това, което природата несъзнателно държи в себе си като силата на ставане, което трябва да осъзнаваме все повече, това осъзнаване трябва да бъде силата на нашето развитие. Трябва да сме наясно с това: че трябва да еволюираме отвъд себе си. Точно както в животинския свят несъвършените бозайници живеят редом с перфектни, единият привидно изостава на по-нисък етап, докато другият вече е достигнал по-високо ниво и въпреки това живее редом с по-нисшия, така е и с човечеството. В рамките на човечеството различни хора живеят рамо до рамо на различни етапи от развитието си.

Трябва да признаем, че нашата концепция за Бог е дребнава в сравнение с тази за едно наистина възвишено същество. Трябва също да признаем, че настоящата ни концепция за Бог ще бъде дребнава в сравнение с тази, която човечеството ще развие след милиони години, след като еволюира още повече. Следователно, трябва да поставим концепцията за Бог в безкрайна перспектива, носейки я в себе си като жив живот. Фактът, че трябва да се приближим до това, че трябва да се стремим към него, е това, което отличава теософската концепция за Бог от всички останали. Ние не отричаме нито една от тези концепции. Ясно ни е, че всички те са валидни, според човешките възможности. Но също така ни е ясно, че никоя не е изчерпателна. Ясно ни е, че не можем да се присъединим към онези, които сеят раздор между различните мнения. Различните религиозни традиции трябва да съществуват едновременно, а не да се противопоставят една на друга.

И сега стигаме до това да кажем това, което наричаме понятието за Бог. Това не е пантеизъм, не е пантеистична концепция, не е антропоморфна концепция, не е ясно дефинирана концепция. Ние не се покланяме на този или онзи бог; ние се покланяме зад Брама, Брахман, когото индусът почита, който все още има чувство за неща, за които познава само мълчание. Ясно ни е, че можем да изпитаме това божествено същество в живота. Не можем да си го представим, но то живее в нас като самият живот. Това не е познание за Бога, не е наука за Бога; теософията също не е теология. Теософията се стреми да намери пътя; тя е търсенето на Бога.

Един немски философ предложи само кратки, но проникателни бележки по този въпрос. *Шелинг* каза:

Може ли самото съществуване да бъде доказано? — Различните доказателства за съществуването на Бог не могат да бъдат водачи към Бог; най-много те ни водят до представа за Божеството. Истинско доказателство е необходимо само там, където нещо първо трябва да бъде схванато чрез нашата представа. Бог живее в нашите дела, в нашите думи. Следователно задачата не може да бъде да се докаже съществуването на Бог, а само да се придобият мнения за него и да се стремим да ги направим все по-съвършени. За това става въпрос и това е, което Теософското общество си е поставило за цел.

Тези, които днес стоят на богословска гледна точка, нямат никакво усещане, никаква представа какви ръководни настроения са съществували в това отношение в миналото. Бих искал да ви напомня за един водещ ум от 15-ти век, който по същество вече е бил теософ, теософ изцяло в нашия смисъл. Той е бил католически кардинал. Бих искал да ви напомня за проницателния теософ *Николай Кузански*, защото той може да служи като модел за нас, теософите днес. Той изразява идеята, че всички религии споделят едно ядро, че те са различни аспекти на една първична религия, че те трябва да бъдат помирени, че трябва да бъдат задълбочени. Човек трябва да търси истината в тях, но не и да предполага, че е способен да схване самата първична истина.

Кузански се стреми да изясни концепцията за Бог по задълбочен начин. Разбирането на перспективата на Кузански ще ви даде представа, че християнството, дори през Средновековието, е имало значими, дълбоки мислители — мислители от вид, който е почти неразбираем за нашето съвременно разбиране.

не може да го схване. Както казва Кузански – и както са правили много други предшественици преди него: Ние имаме своите понятия, своите мисли. Откъде идват всички наши човешки идеи? От това, което ни заобикаля, от това, което сме преживели. Но това, което сме преживели, е само малка проява на безкрайното. И ако се обърнем към най-висшето, нека разгледаме самото понятие за Битието. Не е ли и това човешко понятие? Откъде получаваме понятието за Битието? Ние живеем в света. То прави впечатление върху нашето чувство за допир, върху очите ни. И за това, което виждаме, чуваме, казваме: то е. Ние му приписваме Битието. По принцип „едно нещо е“ означава нещо като: Видях го. *Битието* има същия корен като „виждане“. Когато казваме, че Бог е, ние по този начин приписваме на същността на Бог понятие, което сме придобили единствено от нашия опит. Не казваме нищо друго освен, че Бог има качество, което сме възприели в различни неща. Следователно, Кузански е изрекъл дума, която е дълбоко значима. Той казва: Битието не идва при Бога; трансцендентността идва при него. Това не е концепция, която можем да схванем със сетивата си. Следователно, чувството за безкрайността живее и в душата на Кузански*. Дълбоко трогателно е как този кардинал казва: „През целия си живот съм изучавал теология, занимавал съм се с науките на света и – доколкото могат да бъдат разбрани с интелекта – съм ги разбирал. Но след това осъзнах в себе си и чрез това преживях: в човешката душа живее едно „аз“, което все повече се пробужда от човешката душа.“ Такива неща четете у Кузански. Значението на това, което той казва, далеч надхвърля това, което мислим и си представяме днес.

Точно както е необходимо да стигнем до ясни и ясно дефинирани понятия относно всичко, което преживяваме в света, също толкова необходимо е да осъзнаваме във всеки един момент, по отношение на понятието за Бог, че нашето възприятие трябва да надхвърли всичко, което възприемаме с интелекта и сетивата си. Тогава ще ни бъде ясно, че не сме предназначени да познаваме Бог, а да търсим Бог. Тогава все повече ще виждаме какъв е пътят към познанието за Бог и след това ще се развиваме към него. Ако Бог в нас не е самодостатъчен живот, а самият жив живот, тогава ще чакаме, докато по пътищата, поети от теософията, се развият висши духовни сили. Бог царува не само в този свят, но и в онези светове, които могат да бъдат съзрени само от онези, чието душевно око е отворено за всички онези светове, за които говори теософията. А теософията говори за седем етапа на човешкото съзнание. Тя знае, че човешкото развитие означава: да не се остава на физическото ниво на съзнание, а да се напредва към все по-високи и по-високи нива.

Тези, които правят това, първоначално изпитват само подчинена представа за него. Въпреки това, никога не трябва да се отчайваме, а трябва да сме наясно, че имаме право да формираме мнения и все по-висши мнения за божественото същество, но че е самонадеяно да вярваме, че всяко мнение някога ще изчерпи темата. Трябва да сме наясно, че трябва да имаме правилните усещания и чувства в себе си; тогава чувството, произтичащо от съзерцанието, отново ще стане благочестиво, тогава отново ще станем благоговейни. Загубихме благоговение само чрез европейската мисъл. Благоговение и

Предаността е нещо, което трябва да бъде разпалено отново. Но какво би могло да събуди нашето благоговение повече от това, което съществува като божествена същност, като първичен източник на битието? Ако се научим отново да култивираме преданост, тогава душата ни ще бъде стоплена и запалена от нещо съвсем различно: от това, което тече през вселената като жизнена кръв. Това ще стане част от нашето същество.

също говори за това . В своята „Етика“ Спиноза развива понятия за божественото и завършва своята „Етика“ с химн на божественото. Той я завършва в следния смисъл: Само този човек е постигнал свобода, само този човек създава в себе си дълбоко чувство, чувство, което позволява на божественото да се влее в него, чието познание е обединено в любов. *Amor dei intellectualis* – интелектуална любов към Бога – тоест: любовта на ума към Бога, която почива в знанието, е самата Божия любов. Това не е понятие, не е ограничена идея, а жив живот.

Следователно, нашата концепция за Бог не е богословска наука, а по-скоро обединението на всичко, което можем да преживеем като наука, свързването на всичко това в едно живо чувство, в живеенето в чувството за божественото. Думата теософия не бива да се превежда като „Божия мъдрост“, а като „божествена мъдрост“ или още по-добре: търсене на път към Бога, търсене на все по-голямо обожествяване. „Търсенето на мъдрост“ – това е то.

Повече или по-малко, всички, които са се издигнали до по-високи висоти на съществуване, са стояли на тази земя. Сред другите, Гьоте, който е бил далеч по-голям теософ, отколкото обикновено се предполага, и който е преди всичко теософският поет на германците. Той може

То може да бъде напълно разбрано само когато е осветено от светлината на теософията. Сред многото истини, скрити в произведенията на Гьоте, се крие самата поговорка на теософията. Гьоте е заявил известното: „Няма религия, която да е по-висша от истината!“ — Гьоте е бил дълбоко пропит с тази идея. Точно както всяко съществуване има форма, така и нашите мисли са оформени. Точно както всяко оформено същество е метафора, така и нашите представи за Бог са метафора за Бог — но никога за самото божествено. Това твърдение на Гьоте се отнася както за понятието за Бог, което е преходно, така и за образа на Бог, който е нетленен:

Всичко, което е преходно, е просто притча.

ТЕОСОФИЯ И ХРИСТИЯНСТВО

Берлин, 4 януари 1904 г.

Дори днес Теософското общество често се бърка с будисткия мироглед. Често съм отбелязвал на тези месечни срещи, че на Теософския конгрес в Чикаго през 1893 г. самият индийски брамин *Г. Н. Чакраварти* е заявил, че теософията е донесла и на него нещо съвсем ново или поне пълно обновление на мирогледа. По това време той изрази, че всички духовни мирогледи, включително тези на неговия народ в Индия, са отстъпили място на материализма и че именно Теософското общество е обновило духовния мироглед в Индия. — От това може да се заключи, че ние не сме донесли теософията от Индия, точно както, от друга страна, ако се проследи теософското движение, както се е развило през последните десетилетия, трябва да се признае, че то все повече се е стремяло да бъде обяснител на всички други религиозни системи, че все повече се е стремяло да извади наяве зърното на истината не само на източните, но и на западните религиозни изповедания.

Днес моята задача е просто да покажа, с няколко щриха, как истинската, автентична теософия може да се открие в правилно разбраното християнство, или по-скоро, трябва да характеризирам задачата на Теософското общество по отношение на християнството.

Слуга, нищо друго, е това, което теософското Бе-

Движението е насочено и срещу християнството. Целта му е да служи, като се стреми да извлече най-дълбоката сърцевина, самата същност, от християнското изповедание на вярата. По този начин то се надява да не отнеме нищо от никого, който се придържа към християнството, чието сърце е съединено с християнството. Напротив, тези, които разбират теософското движение, знаят, че именно чрез това движение християните могат да спечелят неизмеримо много, че безбройните спорове, възникнали навсякъде в християнските изповедания днес, трябва да изчезнат, когато се разкрие истинската сърцевина, която може да бъде само *единствената* сърцевина.

не мога да изчерпя *тази обширна тема* в цялата ѝ широта и подробности и затова ви моля да се задоволите с малкото думи, които мога да предложа. Но със сигурност е крайно време, особено в настоящето, да дам това, което мога.

Настоящата ни епоха не е от епохите, които ценят издигането към духа в неговата жизненост. Наистина има идеали, към които хората се възхищават, и те говорят много за идеали, но 19-ти и началото на 20-ти век сякаш не са склонни да признаят, че биха могли да реализират тези идеали, че духът може да присъства активно и че разпознаването му е задачата, която предстои. Това е, което коренно отличава нашето време от епохата на великите улове, които, следвайки примера на основателя на християнството, първоначално са го оформили. Върнете се към по-ранните времена на християнството, например към *Климент Александрийски*, и ще откриете, че цялата наука, цялото знание е служило само на една цел: да се разбере как живото Слово, светлината на света, може да стане плът. Нашето време

То не обича да се издига до такива висоти на интелектуалното съзерцание. Точно както по отношение на научното наблюдение сме се ограничили до виждането на чисто фактическото – това, което очите могат да видят, което сетивата могат да възприемат – така и *религиозните* вероизповедания са пълни с подобни материалистически възгледи. И именно *поддръжниците* на такива материалистически възгледи ще вярват, че разбират вероизповеданието най-добре. Те не знаят колко дълбоко несъзнателно са се заселили там материалистическите мисли. Нека ви покажа само няколко примера.

19-ти век се опитва, чрез сериозно проучване, да се разбере християнството. Подходът е бил предимно критичен и са правени опити текстовете да се изследват по строг научен начин, за да се определи до каква степен те съдържат историческа и фактическа истина. Всъщност, „действителната“ истина е това, към което религиозните учени се стремят и днес. Буквално са проведени всички възможни тестове, за да се определи дали един или друг евангелист е говорил чистата, действителна истина за това, което наистина е могло да се случи, което е могло да се разгърне пред очите на хората. Това изследване е задача на така наречената историко-критическа теология. Виждаме как, под влияние на тези усилия, образът на въплътения Бог постепенно е придобил материалистичен характер. Нека спомена едно нещо, което непрекъснато ангажира онези, които търсят истината.

През 30-те години на XIX век *Давид Фридрих Щраус* започва да изследва исторически истинското ядро на Евангелията. И след като се опитва да изясни какво представлява това историческо ядро на истината, той самостоятелно търси...

Да създаде образ на християнството. Този образ, който той създаде, е продукт на духа на неговото време, дух, който не можеше да повярва, че нещо далеч отвъд човечеството, нещо, произхождащо от висините на духовната сфера, би могло някога да се осъществи в света; нещо, родено от самия дух. Това, което Давид Фридрих Щраус откри, е следното: Истинският Божи Син не може да бъде представен в една-единствена личност. Не, само цялото човечество, човешкият род, единствено човешкият вид може да бъде истинското представяне на Бога на земята. Борбата на цялото човечество, разбрана символично, е живият Бог, а не един-единствен индивид. И всички разкази за личността на Христос, които се развиха във времената, когато възникна християнството, не са нищо друго освен митове, създадени от народното въображение. - Като се стреми да изобрази Божия Син като борбата и стремежа на целия човешки род, Давид Фридрих Щраус превърна Божия Син в божествен идеал.

Но погледнете сега Евангелията, потърсете християнските символи на вярата – никога няма да намерите *нищо една* дума там и никога няма да намерите *нищо една* концепция в Исус: това е концепцията за идеалния човек, както я е изградил Щраус. Човечеството, замислено абстрактно, не се среща никъде в Евангелията. Показателно е, че 19-ти век е стигнал до образ на Исус, основан на концепция, за която Исус никога не е загатвал или формулирал през живота си.

Постепенно и други поели задачата да изследват критично съдържанието на Евангелията .

Не мога да изброявам различните фази тук ; това би било твърде далеч. Но през последните години често се използва една фраза, която наистина илюстрира колко несимпатично е нашето време да гледа нагоре към Бога, към духовното същество, за което се предполага, че се реализира в личността, по същия начин, както в първия християнски век, когато цялата наука, цялата мъдрост, цялото знание е трябвало само да се използва, за да се разбере и разбере това уникално явление. Използвана е фраза и тази фраза е: Простият човек от Назарет. Понятието за Бог е било изоставено. Намерението – това е в крайна сметка тенденцията, присъща на тези думи – е да се разглежда тази личност, която стои в началото на християнството, просто като човешко същество и да се отхвърли всичко, считано за догматично, като просто фантазия, носеща се в облаците. Целта е да се премахне всичко това и да се разглежда личността на Исус като чисто човешко същество, човешко същество, което, макар и превъзхождащо другите човешки същества, все пак е човешко същество сред човешките същества и в определени отношения равно на другите човешки същества. По този начин, от богословска гледна точка, образът на Христос трябва да се сведе до сферата на чисто фактическото.

Това са две крайности, които ви представих: от една страна, концепцията за Бог на Давид Фридрих Щраус, която заличава образа на Бог; от друга страна, простият човек от Назарет, чиито учения не съдържат нищо друго освен чиста доктрина за универсалното човечество. Това по същество не е нищо друго освен това, което дори онези, които не искат да знаят нищо за основателя на християнството, могат да признаят. Видяхме също как привържениците на универсалната морална доктрина изграждат идеята, че Исус по същество е имал същата морална доктрина.

Аз преподавах, както и днес се проповядва от „Дружеството за етична култура“. И те вярват, че могат да издигнат Исус, като покажат, че още преди 19-ти век хората са изповядвали това, което ние сме постигнали чрез Кантианската спекулация или Просвещението. В действителност обаче това са учения, които някога са били най-висшата мистерия, а съдържанието на тази мъдрост е било разкрито само на онези, които са се издигнали до висотите *на* човечеството.

Нека се запитаме, ако приемем една или друга от тези концепции за Христос, все още ли стоим на земята на Евангелията? Днес не мога да обясня защо не мога да споделя мнението на много учени богослови, че четвъртото Евангелие трябва да бъде по-малко авторитетно и по-малко автентично от първите три. Всеки, който ясно и отчетливо изследва и изследва събитията, не вижда причина, поради която Евангелието на Йоан, което е именно това, което толкова много ни издига, трябва да бъде, така да се каже, оставено настрана в преследването на чиста фактология. Смята се, че първите три Евангелия – Матей, Марк и Лука – представят повече човешкото същество, чистия, прост човек от Назарет, докато Евангелието на Йоан обаче твърди, че разпознава Словото, станало плът в Исус. Тук несъзнателното желание, което живее в душите, се е превърнало в баща на мисълта. Но ако Евангелието на Йоан претендира по-малко за автентичност, тогава е невъзможно да се поддържа християнството. Тогава е невъзможно да се каже нещо друго освен това, че християнската доктрина за личността на Исус е била простият човек от Назарет. Но никой, нито аз, нито други, които се придържат към старите изповедни доктрини,

Разглеждането на писанията може да подсказва нещо различно от това, че онези, които първоначално са говорили за Исус Христос, наистина са говорили за въплътения Бог, за висшия Божи Дух, който се е реализирал в тази личност на Исус от Назарет.

Задачата на теософията е преди всичко да покаже как трябва да разбираме този израз, използван особено от Йоан, за Словото, станало плът. Защото другите евангелия не могат да бъдат истински разбрани, без да се започне от Евангелието от Йоан. Това, което разказват другите евангелисти, става ясно и просветляващо, когато човек разгледа думите на Евангелието от Йоан като тълкуване, като обяснение.

Не мога да опиша подробно какво води до отделните точки, които ще изложа днес. Но поне мога да посоча основния проблем, който е особено обиден за материалистично настроения теолог. Това включва разказа за раждането, който твърди, че Исус не е роден като другите хора. Това е нещо, което Давид Фридрих Щраус също е оспорвал срещу истинността на Евангелията.

Какво се е имало предвид под висше рождение? Става ни лесно ясно, ако разбираме правилно Евангелието от Йоан. Уводните изречения на Евангелието от Йоан, действителното послание за Словото, станало плът, гласят: „В началото бе Словото; и Словото беше у Бога; и Словото беше Бог. Всичко стана чрез Словото; и без Словото нищо не стана.“ Предава се, че Словото винаги е присъствало по други начини, но че е било външно проявено в този човек.

И

Чуваме , че чрез същото Слово, или по-скоро чрез същия Божи Дух, който живя в Исус, самият свят е възникнал. „И в Него имаше живот, и животът беше светлината на всички хора. Светлината светеше в тъмнината, но тъмнината не я обзе. Изпратен беше човек на име Йоан, за да повярват всички. Той не беше самият светлина, но дойде да свидетелства за нея, защото истинската светлина още не беше дошла на света.“ Какво трябваше да дойде в Исус Христос? Но веднага чуваме, че тя вече беше там. „Беше в света, но светът не я позна. Дойде в отделни хора, но отделни хора не я приеха. Но онези, които я приеха, можеха да се разкрият чрез нея като Божии деца. Онези, които се уповаваха на Неговото име, не бяха от кръв, нито от плътска похот, нито от човешка похот, а от Бога.“

Ето, в един сравнително точен и смислен превод, значението на въплътения Бог и същевременно значението на казаното: „И Христос не се роди по човешки“. „Словото“ винаги е било там и всеки човек е трябвало да роди Христос в себе си, в самото си начало. В сърцата си всички ние имаме очакването за Христос. Но докато това живо Слово, този Христос, е трябвало да има място във всеки един човек, хората не са го запазили там, не са го възприели. Точно това ни показва Евангелието: че Словото винаги е *било там*, че хората са могли да го приемат и не са го приемали. И освен това ни се казва, че някои са го приемали. Винаги е имало хора, които са имали в себе си живия Дух, *живия* Христос, живото Слово.

Словото се събуди и онези, които се наричаха с неговото име, не бяха от кръв, не бяха от плътска воля, не бяха от човешка воля, а винаги бяха от Бога.

Това хвърля истинска светлина върху Евангелието от Матей. Сега разбираме защо раждането на Христос се нарича „от Бога“. Това най-добре опровергава твърденията на Давид Фридрих Щраус. Не цялото човечество е било способно да приеме Христос в себе си, въпреки че той е бил предназначен за цялото човечество. И сега е трябвало да дойде някой, който vyplъщава в себе си цялата пълнота на безкрайността на духа. Това е, което е придало на тази фигура нейното уникално значение за първите християнски учители, които са разбирали какво е заложено на карта. Те са разбирали, че това не е нито абстрактна, сенчеста концепция, нито един-единствен човек в своята действителност, а истински и истински Богочовекът, един-единствен човек в пълнотата на истината.

Сега можем да разберем, че всички онези, които са провъзгласявали Евангелието на Христос в ранните дни, са се придържали здраво не само към доктрината и действителната личност, но преди всичко към концепцията за богочовечеството; че са си изградили убеждението, че този, когото са виждали, е висш, истински богочовек. Не доктрината е държала първите християни заедно, не това, което Христос е проповядвал; не това е обединявало първите християни. Само това говори против онези, които са искали да заменят християнството с абстрактна етична доктрина. Тогава те вече не са християни.

Не е било без значение кой е донесъл това учение в света, а по-скоро, че неговият основател наистина е станал плът в света. Следователно, в началото на християнството, по-малко акцент е бил поставян върху доказателствата, отколкото върху живата памет на Господ. Това е непрекъснато подчертавано. Именно личността, изпълнената с Бога личност, държи най-великите общности заедно. Ето защо първите християнски църковни отци ни казват отново и отново, че това е заслуга на историческото събитие, от което произлиза християнството. От *Иренеус* имаме препратката, че самият той е познавал хора, които от своя страна са познавали апостоли, тези, които са виждали Господа лице в лице. И той подчертава, че четвъртият папа, Климент Роман, е познавал много апостоли, които също са виждали Господа лице в лице. Това е така. И защо той подчертава това? Първите учители не са искали да говорят единствено за доктрината, не единствено за логически доказателства, но преди всичко са искали да говорят за това, че са видели със собствените си очи, че са усетили със собствените си ръце това, което е влязло в земния свят отгоре; че те не са там, за да доказват нещо, а за да свидетелстват за живото Слово. Това обаче не беше личността, която можеше да се види с очите, да се възприеме със сетивата. Не беше личността, която тогава би могла да се нарече простият човек от Назарет, който провъзгласява първата доктрина на християнството. Една-единствена дума от истински авторитетен свидетел трябва да свидетелства, че в основата ѝ стои нещо по-висше. И тази дума на Павел не може да бъде достатъчно подчертана: „Ако Христос не е възкръснал, нашето слово е безполезно и нашата вяра е суетна.“ Павел посочва основата на християнството...

Възкръсналият Христос, а не Христос, който ходеше в Галилея и Йерусалим. Вярата е безполезна, ако Христос не е възкръснал. Християнинът е безполезен, ако не може да изповяда възкръсналия Христос.

Какво разбираха те под възкръсналия Христос? Можем да научим това и от Павел. Той ни казва ясно и отчетливо на какво се основава неговото изповядване на възкресението. Всеки знае това; всеки знае, че Павел е, така да се каже, посмъртен апостол, че дължи обръщането си към християнството на появата на Христос, който отдавна е напуснал земята. Само теософът може да разпознае тази поява на високо духовно същество в нейната истина. Само той знае какво има предвид посветен като Павел, когато говори за възкръсналия Христос, който му се явява жив. И Павел ни казва още повече и ние трябва да приемем това присърце. Той ни казва в първия пасаж... 1 Коринтяни 15:3-8: „Преди всичко ви предадох това, което и аз приех: че Христос дойде за греховете ни, че умря и възкръсна на третия ден, и че се яви на Кифа и на дванадесетте, а след това явяване на повече от петстотин братя и сестри, повечето от които са все още живи, макар че някои са починали. Най-накрая, на мен, роден не навреме, се яви видението.“

Той веднага представил своя облик на този, върху който се основавала висшата вяра на останалите апостоли. Той го приравнил с облика, който апостолите имали за Христос като цяло след смъртта му. Следователно, ние си имаме работа с духовен облик; с духовен облик, който не бива да възприемаме по сенчест, идеалистичен начин, а по-скоро...

Това е реалността, както теософът си представя духа; проявление на духа, което, макар и да не е физическо , въпреки това е по-реално и по-истинно от всяка външна реалност, възприемаема чрез сетивата. Когато разгледаме това, става ясно, че през първите векове на християнството сме се занимавали със Словото, станало плът, че Богочовекът не е бил простият човек от Назарет, а истински осъзнатият висш Дух Божий. Когато разгледаме това, ние стоим здраво върху основата на теософията. И може би никой не е по-истински теософ от вестителя на чудото на възкресението: апостол Павел. На един теософ никога не би хрумнало да смята апостол Павел за нещо различно от дълбоко посветен индивид, един от онези, които наистина разбират какво е заложено на карта.

Едно нещо, което трябва да подчертая тук, е, че не е допустимо това възвишено явление, уникално в света, да се свежда до материалистически мироглед; че пътят към разбирането на основателя на християнството не води през сфери, населени само с „прости хора“, където съществуват само идеали, а по-скоро трябва да води нагоре, където обитава самият възвишен Христов Дух. И това са правили първите християни; това е пътят, който са избрали да поемат, за да разберат живото Слово.

може би ще кажете, че вярвате, че всичко постепенно се е променило, и това е добра забележка. Едва чрез развитието на чувство за реалност през вековете и най-вече чрез ученето на човечеството да култивира сетивата и да ги оборудва с инструменти, е постигнат напредък във външния свят.

Постигнахме прозрение. Но тези огромни постижения в нашия глобален дискурс – проникването в звездното небе с коперниковия мироглед, проникването в най-малките живи същества с микроскопа – всички те, както всичко, което хвърля сянка, ни донесоха и своите сенки. Те ни донесоха много специфични навици на мислене; навици на мислене, които зависят преди всичко от това, което е действително реално, от това, което е възприемаемо от сетивата. И така се случи, че по най-естествен начин този начин на мислене, който се обръща към чисто сетивното, се е утвърдил в света, че се е доближил и до най-висшите религиозни истини и се е опитал да разбере духа и неговото съдържание по същия начин, по който естествоизпитателят се опитва да разбере външната природа със сетивата си.

Идеали, съдържащи абстрактни понятия, могат в най-добрия случай да бъдат замислени само от материалистичния естествоизпитател. Тогава той говори за истина, красота и доброта, които се стремят да се реализират все повече и повече в света. Той си представя сенчести понятия. Той все още може да се издигне до „простота“ в човешката мисъл, но това научно чувство, с неговите вековни навици на мислене, не може да достигне нищо по-високо, да схване истинска духовност. Тези навици на мислене сега са достигнали своя зенит. И както всичко, което се е развило едностранчиво, изисква допълнение, така и оправданото материалистично чувство, от друга страна, изисква духовно задълбочаване. То се нуждае от онова знание, което ни издига до висотите на духовността. И това издигане до духа и неговата реалност е това, което теософията търси.

Следователно, тя иска да се съсредоточи преди всичко върху това, което не се обсъжда в материалистически термини, а върху това, което се издига до най-високите нива на човешкото познание. От тази гледна точка може да се разбере какво означава, че Словото е станало плът; какво означава да се схване духът от божественото в човешкото тяло.

Това, което Христос е имал предвид, той не винаги е могъл да изрази директно. Всички знаете поговорката: Пред народа той говореше с притчи, но когато беше с учениците си, им обясняваше тези притчи. – Откъде е произлязло това намерение на основателя на християнството да говори, така да се каже, на два езика? Една проста аналогия може да ни покаже източника. Ако ви е нужен някакъв предмет, маса, не отивате при когото и да е, а при някой, който знае как да направи маса. И когато този човек я е направил, не предполагате, че сте направили масата сами. Вие лесно признавате, че сте мирянин в изработването на маси. Но хората не искат да признаят, че човек може да бъде мирянин и когато става въпрос за най-висшите неща, които съществуват, че простият ум, който е, така да се каже, в естественото си състояние, първо трябва да се изкачи до най-високите висоти. От това произтича копнежът да се снижи тази най-висша истина до нивото на общото разбиране. Но както ние, като миряни, знаем как да използваме добра маса, така и ние знаем, след като чуем истината, дали тя говори на сърцата ни, дали сърцата ни могат да я използват. Но не бива да предполагаме, че генерираме знания само от сърцето, от обикновения здрав разум. От тази гледна точка произтича разграничението, че

Това винаги е било правено в древността между жреци и миряни. В древността си имаме работа със жреческа мъдрост и с най-висшите истини, които не са били провъзгласявани по улиците, а в мистериозните храмове.

Най -висшата мъдрост се разкриваше само на достатъчно подготвените. Богатите духом получаваха достъп до нея, защото тя представлява по-дълбоката истина за света, човешката душа и Бога. Човек трябваше да стане посветен, майстор, за да придобие концепцията, непосредственото разбиране за съдържанието на най-висшата мъдрост. Векове наред мъдростта се е вливала в мистериозните храмове. Отвън обаче масите стояха и не чуваха нищо друго освен това, което свещеническата мъдрост смяташе за уместно да сподели. Пропастта между свещеничеството и миряните ставаше все по-голяма. Тези, които познаваха мъдростта на живия Бог, се наричат посветени. Много стъпала трябваше да се изкачат, преди човек да бъде отведен до олтара, където се провъзгласяваше това, което най-мъдрите бяха открили и разкрили за мъдростта на живия Бог.

Това е било обичайно от векове. След това дойде време – времето на появата на християнството – когато на голямата сцена на световната история това, което преди е било възможно само за духовно богатите, за посветените в мистериите, се разкри като исторически факт пред очите на света. Само онези, които са съзрели тайните на съществуването в мистериалните храмове, са могли, според мъдростта на жреците в древността, да постигнат истинско спасение.

keit come. Но в основателя на християнството живееше едно по-висше състрадание, да поеме по различен път с цялото човечество и да позволи да бъдат спасени дори онези, които не са виждали, тоест онези, които не са могли да проникнат в мистериозните храмове, онези, които трябва да бъдат водени до това блаженство само чрез слабо чувство, само чрез вяра.

И така, според намеренията на *основателя на християнството*, трябвало да отекне ново изповедание, ново евангелие на радостта, което да говори с различни думи от тези, изричани от древните жреци; послание, изречено от най-дълбоката мъдрост и непосредственото духовно разбиране, но способно да резонира и в най-простото човешко сърце. Затова този основател на християнството се стремил да възпитава ученици и апостоли. Навсякъде, където имало камъни – тоест човешки сърца – от които можели да се извлекат искри, те трябвало да бъдат посветени в мистерията. Така те щали да преживеят най-висшето – победата на Словото. Той говорил на хората с притчи, но когато бил насаме с тях, ги обяснявал.

Нека разгледаме само няколко примера за това как Христос се е стремил да разпали живото Слово, как е искал да вдъхне живот от отделните човешки сърца. Чуваме, че Христос е повел учениците си Петър, Яков и Йоан на планината и че там е претърпял метаморфоза пред очите им. Чуваме, че Моисей и Илия са били от двете страни на Исус.

Теософът знае какво означава мистичният израз: да изкачиш планината. Човек трябва да знае такива изрази, да ги знае експертно, точно както трябва да знае езика, преди да може да схване духа на един народ.

е способен да учи. Какво означава да се изкачиш на планината? Това не означава нищо друго освен да бъдеш въведен в храма на мистериите, където чрез съзерцание, чрез мистично съзерцание, човек може да получи непосредствена убеденост във вечността на човешката душа, в реалността на духовното съществуване.

Тези трима ученици трябваше да придобият дори по-висше разбиране от другите чрез своя Учител. Преди всичко, те трябваше да придобият убеждението тук, на планината, че Христос наистина е живото Слово, Словото, станало плът. Следователно, Той се разкрива в своята духовност, в онази духовност, която надхвърля пространството и времето; в онази духовност, за която няма преди и няма след, в която всичко е настояще. Дори миналото е настояще. Миналото е съществено там, както когато Илия и Моисей се появиха редом с присъствието на Исус. И сега учениците вярват в Божия Дух. Но те казват: Писано е, че преди да дойде Христос, Илия идва и го провъзгласява предварително. А сега прочетете Евангелието. Това наистина са думите, които следват това, което разказах. Те са от най-голямо значение: „Илия дойде, но те не го познаха и направиха с него каквото искаха да му направят.“ – „Илия дойде“, нека се придържаме здраво към тези думи. И след това продължава: „Тогава учениците разбраха, че Той говореше за Йоан Кръстител.“ И Исус беше казал по-рано: „Не казвай на никого това, което си научил днес, преди Човешкият Син да е възкръснал.“ Биваме въведени в една мистерия. Христос смяташе само трима ученици за достойни да научат тази мистерия. И каква е тази мистерия? Той разкри, че Йоан е прероденият Илия.

Прераждането е било преподавано в мистериозни храмове през цялата история. И не е имало друга окултна теософска доктрина, която Христос е предал на своите доверени ученици. Те е трябвало да се запознаят с тази доктрина за прераждането. Но те е трябвало също така да получат живото слово, което трябва да извира от устата им, когато са оживени и одухотворени от това убеждение, докато не се появи друго убеждение. Първо, те е трябвало да имат непосредственото убеждение, че Духът се е възнесъл. След като го получат, тогава е трябвало да излязат по целия свят и от прости сърца да запалят искрите, които са се запалили в тях. Това е било едно от посвещенията, една от притчите, които Христос е дал и обяснил на своите доверени хора.

Нека разгледаме друг момент. Господнята вечеря също не е нищо друго освен посвещение, посвещение в най-дълбокия смисъл на цялото християнско учение. Който разбира Господнята вечеря в истинския ѝ смисъл, едва тогава разбира християнското учение в неговата духовност и истина. Смело е да се провъзгласи това учение, което сега искам да ви представя, и знам много добре, че то може да бъде атакувано от всички страни, защото противоречи на буквата . Буквата убива, Духът дава живот. Само с големи трудности човек може да се стреми да постигне прозрение за истинския смисъл на Господнята вечеря. Днес няма да чуете за това подробно, но нека покажа какво всъщност означава това, принадлежащо към най-дълбоките тайни на християнството. Христос събира своите апостоли, за да отпразнува с тях установяването на безкръвната жертва. Това ще разберем.

За да проправим пътя за разбирането на това събитие , нека се обърнем към друга, по-малко позната гледна точка.

Нека се върнем към един решаващ факт , който ще ни покаже как трябва да разбираме Господната вечеря. В Евангелието чуваме, че Христос е минал покрай човек, роден сляп. И околните го питат: „Съгрешил ли е този човек или родителите му, че се е родил сляп като наказание?“ Христос отговаря: „Нито самият той, нито родителите му са съгрешили, но се е родил сляп, за да се разкрият делата на Божеството“ или още по-добре, „за да се разкрие божественият начин на управление на света“. Следователно, причината за неговата слепота е фразата „по божествения начин на управление на света“. Тъй като той не е съгрешил в този живот, нито родителите му, обяснението трябва да се търси другаде. Не можем да останем фокусирани върху индивидуалната личност, нито върху родителите и предците, а трябва вечно да си представим вътрешната същност на душата на родения сляп човек. Трябва да разбираме себе си като търсещи причината в съществуващи преди това души, душите, които са преживели последиците от минал живот. Това, което наричаме карма, е загатнато тук, а не е изрично посочено. И скоро ще чуем защо подобни неща не са изрично посочени. Че греховете на бащите се отмъщават на децата и внуците, е доктрина, поддържана от онези, в които е бил поставен Христос. Греховете на бащите се изкупват в децата и внуците. Това е доктрина, която противоречи на възгледа, който Христос е изразил на сляпородения човек. Ако някой се придържа към доктрината, че това може да бъде само грехът на бащите, че вината и изкуплението съществуват само във физическия свят, тогава той ще трябва да страда за това, което бащите му са извършили.

Това ни показва, че Христос въздига своите собствени до

съвършено нова концепция за вина и изкупление, концепция, която не искаше да има нищо общо с това, което се случва във физическия свят, концепция, която не може да има своята валидност в реалната, видима реалност. Христос искаше да преодолее старата концепция за грях у своите последователи, концепцията, която се вкопчва във физическото наследство и физическата реалност. И не беше ли точно такава концепция за вина, такава, която се вкопчва във физическото, която стоеше в основата на старите жертви? Не отиваха ли грешниците на олтара и не принасяха ли своите изкупителни жертви, не предизвикваха ли те чисто физическо събитие, за да се избавят от греховете си? Старите жертви бяха физически реалности. Но във физическата реалност, учеше Христос, вината и изкуплението не могат да се търсят. Следователно, дори най-висшето, дори Божият Дух, живото Слово, може да стане жертва на реалността, дори до смърт, както Христос падна жертва, без да бъде виновен. Всички външни жертви не могат да бъдат примирени с концепцията за вина и изкупление. Божият Агнец беше най-невинният; той можеше да умре жертвена смърт.

Това имаше за цел да демонстрира, на сцената на историята, пред целия свят, че вината и изкуплението не са въплътени в реалността, не могат да съществуват във физическата реалност, а трябва да се търсят в по-висша сфера, в сферата на духовния живот. Ако виновната страна можеше да понесе действително наказание само във физическия живот, ако виновната страна трябваше само да прави жертви, тогава невинното агне нямаше да е нужно да умира на кръста. Следователно, за да се изкупят хората от убеждението, че вината и изкуплението се намират във външната реалност, че те са следствие от външно наследен грях,

Христос принесе себе си в жертва на кръста. И така Той наистина умря за вярата на всички хора, за да свидетелства, че осъзнаването на вината и изкуплението не се намират във физическото съзнание. Затова всеки трябва да помни: дори жертвата на кръста не е това, което има значение, а по-скоро, когато човек се издигне над вината и изкуплението, за да потърси причината и последствието на своите действия в духовния свят, едва тогава е постигнал истината.

Следователно, окончателното жертвоприношение, безкръвното жертвоприношение, е и доказателство за невъзможността на външното жертвоприношение, така че безкръвното жертвоприношение е установено, така че човечеството трябва да търси вината и изкуплението, осъзнаването на взаимосвързаността на своите действия, в духовната сфера. Това трябва да се помни. Следователно, жертвената смърт не трябва да се счита за това, което има значение, а по-скоро безкръвното, духовното жертвоприношение, Евхаристията, трябва да заеме мястото на кървавото жертвоприношение като символ на това, че вината и изкуплението за човешките дела съществуват в духовната сфера. Това обаче е теософското учение за кармата: че всичко, което човечеството е причинило по някакъв начин чрез своите действия, води до своите последствия чрез чисто духовни закони, че кармата няма нищо общо с физическото наследство. Безкръвното жертвоприношение, Евхаристията, е външен знак за това.

Но това, което се крие в християнската вяра, макар и да не е изрично посочено, е, че Евхаристията е символ на кармата. Християнството е имало различна задача. Вече споменах за нея. Карма и прераждане, преплитането на съдбата в духовния свят и повторното възплъщение на човешката душа – това са били

Дълбоки езотерични истини са били преподавани в езотеричните храмове. Христос, както всички велики учители, ги е преподавал на своите последователи в храмовете. След това, след като силата и огънят Божии са били разпалени в тях, те е трябвало да излязат по целия свят, за да могат дори онези, които не са могли да виждат, да повярват и да бъдат спасени.

Затова той събрал своите последователи още в началото, за да им каже, че те не са просто учители в царството на Духа, а че трябва да бъдат нещо друго. И това е по-дълбокият смисъл на първите думи от Нагорната проповед: „Блажени са онези, които се молят за Духа, защото те намират в себе си небесното царство.“ Само по този начин, ако е правилно преведено, може да се разбере как е възможно да се стигне до знание чрез живо съзерцание. Сега обаче онези, които се молят за Духа, трябва да намерят, чрез простите си сърца, пътя към царството на Духа, на небето.

Апостолите не трябва да говорят на глас за най-висшето знание; те трябва да обличат това знание в прости думи. Но самите те трябва да бъдат свършени. Ето защо виждаме онези, които трябва да бъдат носители на Божието Слово, да проповядват истинска теософия, да разпространяват истинска теософска доктрина. Вземете и разберете думите на Павел, разберете думите на *Дионисий Ареопагит*, а след това и на *Скот Еригена*, който в книгата си „За разделянето на природата“ е учил за седмokratното разделяне на човека, както правят всички теософи, и тогава ще разберете, че тяхното тълкуване на християнството е било същото, което теософията позволява да процъфтява в него днес. Теософията се стреми да извади наяве нищо друго освен това, което християнските учители са проповядвали през първите векове. Тя се стреми да служи.

Теософията се стреми да тълкува християнското послание в дух и истина. Това е задачата на теософията по отношение на християнството. Целта на теософията не е да преодолее християнството, а да го разпознае в неговата истина.

И не е нужно нищо повече от това да разберете християнството в неговата истина, тогава имате теософията в нейната цялост. Не е нужно да се обръщате към друга религия. Можете да останете християнин и не е нужно да правите нищо повече от това, което истинските християнски учители са правили: а именно, да се издигнете, за да изследвате духовните дълбини на християнството. Тогава онези теолози, които вярват, че теософията е будистка доктрина, биват опровергани, но също така е опровергано и убеждението, че човек трябва да разпознава дълбоките учения на християнството не като се издига към висините, а като се спуска в дълбините. Теософията може да доведе само до все по-дълбоко разбиране на тайната на Въплъщението, за да разбере след това Словото, което, въпреки всички рационалистични опити за отричане, се крие в Библията. Който се потапя в Библията, не може да изповядва рационализъм, не може да се присъедини към Давид Фридрих Щраус и не може да се присъедини към неговите последователи. Той може само да се присъедини към думите, изречени от *Гьоте*, който е виждал по-дълбоко в тези въпроси от много други. Той каза: Библията остава книгата на книгите, световната книга, която, правилно разбрана, трябва да се превърне в християнско средство за образование на човечеството, в ръцете не на самонадеяните, а на мъдрите.

В това отношение теософията е служител на Словото и се стреми да изведе духа, желаещ да се възнесе там, където е основателят на Христос...

да създаде този дух, който има не само човешко, но и космическо значение, този дух, който е имал разбиране не само за простото човешко сърце, заето от ежедневието, но който е имал толкова дълбоко разбиране за човешкото сърце именно защото погледът му е прониквал в дълбините на световните мистерии. Няма по-добра дума, която да илюстрира това, от тази, която, макар и да не се среща в нашите Евангелия, е предадена по друг начин. Исус и учениците му са минали покрай мъртво куче, което вече е започвало да се разлага. Учениците са се обърнали. Но Исус е погледнал животното с удоволствие и се е възхитил на красивите му зъби. Притчата може да изглежда парадоксална, но ни води до по-дълбоко разбиране на същността на Христос. Тя е свидетелство, че човек чувства Словото живо в себе си, когато не подминава нищо в света, без да го разбере, когато знае как да се задълбочи и потопи във всичко, което съществува, и не може да подмине дори привидно отвратителното, без да практикува търпение, без да разбира; разбирането, което ни позволява да виждаме в най-малките неща и ни издига до най-висшето, разбирането на погледа, пред който нищо не е скрито, който не подминава нищо, който позволява на всичко да дойде при него с пълно търпение, който носи в сърцето си убеждението, че наистина всичко, което съществува, е „плът от нашата плът, кръв от нашата кръв“ под някаква форма: Който се е преборил с това разбиране, едва тогава знае и разбира какво означава то: живият Дух Божий се е осъществил в една-единствена личност, живият Дух Божий, от когото е създаден целият свят.

Това е смисълът, който теософът иска да възроди. Онзи смисъл, който, между другото, в миналите векове...

Онова чувство, което не търси мярката за най-висшето от гледна точка на общото разбиране, от подчинена гледна точка , а което преди всичко се стреми да се издигне, което се стреми да култивира и развие в себе си най-висшите прозрения, защото е убедено, че когато се е пречистило и одухотворило, духът ще се наклони към това. „Ако Христос се роди хиляда пъти във Витлеем, а не във вас, вие ще останете вечно изгубени.“ Това е казал великият мистик Ангелус Силезий. Той е знаел и какво означава едно учение, когато то се превърне във висше знание, когато се превърне в живот. На Никодим Иисус казва: Който се роди отново, който се роди отгоре, вече не говори това, което казва, просто от човешки опит; той го говори „отгоре“. - Той говори думи като тези, изречени от Ангелус Силезий в края на „Херувимският скитник“: „Ако искате да четете повече, идете и сами станете писането и същността.“

Това е изискването, поставено от този, чрез когото духът говори. Човек не бива просто да го слуша , не само да обръща внимание на думите му, но и да позволи в себе си да резонира това, което говори чрез него.

Исус избра онези, които да провъзгласят такова слово, такава радостна вест, онези, които казаха: „Това, което е било от началото, вечният закон на света, това, което сме видели със собствените си очи, почувствали със собствените си ръце, на Словото на живота, това ви възвестяваме.“ Той беше едно-единствено човешко същество, което едновременно с това живееше в словото на учениците.

Но той каза и още нещо, което теософите преди всичко трябва да са наясно: че той не е бил просто там. в на Време, в на той преподаван и живял има, син-

На когото са предадени значимите думи : „Иди, остани с теб винаги, до самия край на света.“ И теософията знае, че той е с нас, че днес, както тогава, той може да оформя думите ни, да вдъхновява думите ни, че днес, както тогава, той може и да ни води, така че думите ни да изразяват това, което самият той е. Но едно нещо теософията иска да предотврати. Тя иска да предотврати да се каже: Той е дошъл, тук е, но не са го познали. Хората са искали да правят с него каквото си поискат. – Не, теософът иска да отиде при собствените си източници. Теософията е предназначена да издигне хората духовно до духовност, така че да разпознаят, че той е тук, за да знаят къде да го намерят и за да чуят живото слово на този, който е казал:

„Аз съм с вас през всичките дни до свършека на века.“

ЕПИСТОНИТОТЕРАПЕВТИЧНИ ФОНДАЦИИ

ТЕОСОФИЯ I

Берлин, 27 ноември 1903 г.

Със сигурност на мнозина от вас ще е познато, че когато се произнесе думата „теософия“, много от нашите съвременници реагират само с усмивка. Също така на мнозина няма да е непознато, че онези, които в момента твърдят, че притежават научно или, да речем, философско образование, разглеждат теософията като нещо, което трябва да се опише като дилетантско занимание, фантастична вяра. Особено в научните среди може да се открие, че теософът е възприеман като вид фанатичен мечтател, който изповядва своя особен мироглед само защото никога не се е сблъсквал с основите на знанието. Ще откриете, особено в среди, които се смятат за научни, че те лесно приемат, че теософът е по същество без никакво философско образование и че дори да е придобил такова образование или да говори за такова, то е дилетантско, научено нещо.

Тези лекции не са предназначени да бъдат директно посветени на теософията. Има много други лекции за това. Те са замислени като изследване на западното философско образование, изследване на това как научният свят се отнася към теософията и как всъщност би могъл да се отнесе към нея. Те са предназначени да бъдат

Това е опровержение на предразсъдъка, че теософите трябва да са необразовани, лаици, когато става въпрос за наука . Кой не е чувал често философи от различни школи – а със сигурност има много философски школи – да твърдят, че мистицизмът е неясна концепция, пронизана от всякакви алегии и емоционални елементи, и че теософията не е успяла да култивира това, което представлява строгото, методично мислене? Ако го беше направила, тя би осъзнала мъглявите пътища, по които върви. Тя би разбрала, че мистицизмът може да се вкорени само в съзнанието на ексцентрични индивиди. Това е добре познат предразсъдък.

Но не искам да започвам с упрек. Не защото противоречи на теософското убеждение, а защото, въз основа на собственото си философско образование, не смятам теософията за аматорска и въпреки това говоря от дълбините на нейното убеждение. Със сигурност мога да разбера, че някой, който е усвоил западната философия, който е екипиран с пълния набор от научни инструменти, намира за трудно да види нещо в теософията освен това, което вече е известно. За някой, който произхожда от философски и научен произход, е наистина безкрайно потрудно да намери пътя си в теософията, отколкото за някой, който подхожда към нея с наивен здрав разум, с естествено, може би религиозно чувство и с нужда да разреши определени житейски загадки. Защото тази западна философия поставя толкова много препятствия по пътя на своя ученик, предлага толкова много съждения, които сякаш противоречат на теософията, че прави привидно невъзможно да се ангажираме с теософията.

И наистина, вярно е, че теософската литература съдържа малко, което да наподобява ангажиране със съвременната ни наука и което би могло да се нарече философско. Затова реших да изнеса поредица от лекции по тази тема. Те са предназначени да бъдат епистемологична основа за теософията. В хода на тези лекции ще се запознаете с понятията на съвременната философия и тяхното съдържание. И ако ги разгледате в истински, истински и дълбок смисъл, тогава в крайна сметка – но наистина трябва да изчакате до самия край – ще видите основата на теософското знание, извираща от тази западна философия. Това няма да се случи чрез някакво умело диалектическо жонглиране с понятия, а по-скоро, доколкото е възможно в рамките на няколко лекции, с всички инструменти, които знанието на нашите съвременници ни предоставя; това ще се случи с всичко, способно да предаде нещо от преживяемата сфера на един по-висш мироглед, дори на онези, които не желаят да го познават.

Това, което трябва да обясня, не би било възможно да се обясни по същия начин в друга епоха. Но е било необходимо, може би особено в наше време, да се обърнем към Кант, Лок, Шопенхауер или към други съвременни писатели, да речем Едуард фон Хартман и неговия ученик Артур Дрюс, или към блестящия епистемолог Фолкелт или Ото Либман, или към донякъде журналистическия, но следователно не по-малко рационално строг Ойкен. Всеки, който се е оглеждал, който се е запознал с този или онзи от нюансите, които философско-научното...

възгледи за настоящето и близкото минало, ще разбере и проумее – това е моето най-дълбоко убеждение – че истинското, искрено разбиране на това философско развитие трябва да води не далеч от теософията, а към теософията. Именно онези, които са се занимавали задълбочено с философските учения, трябва да стигнат до теософията.

нямаше да е нужно да изнасям тази реч, ако цялата мисъл на нашето време не беше под влиянието на *един философ*. Казват, че голямото интелектуално постижение на *Имануел Кант* е дало на философията научна основа. Казват, че това, което той е допринесъл за дефинирането на проблема на познанието, е непоклатимо. Ще чуете, че всеки, който не се е занимавал с Кант, няма право да участва във философски дискурс. Можете да разгледате различните школи на мисълта: Хербарт, Фихте, Шелинг, Хегел, течението от Шопенхауер до Едуард фон Хартман – само този, който се е ориентирал към Кант, може да се ориентира във всички тези линии на мисълта. След различни стремежи във философията на 19-ти век, в средата на 70-те години на 19-ти век се появява призивът – от Целер, после от Либман, после от Фридрих Алберт Ланге – призивът: Обратно към Кант! – И професорите по философия вярват, че човек трябва да следва Кант и само тези, които го правят, могат да имат думата във философията.

Кант оставя своя отпечатък върху цялата философска мисъл на 19-ти век и до наши дни . Той обаче създава нещо съвсем различно от това, което самият той е възнамерявал.

Той го изрази по следния начин: Вярваше, че е постигнал подобен подвиг на Коперник. Коперник обърна целия астрономически мироглед. Той премахна Земята от центъра и направи друго тяло, за което преди се смяташе, че е в движение - Слънцето - център. Кант обаче поставя човечеството, с неговите когнитивни способности, в центъра на физическия мироглед. Той на практика обръща целия физически мироглед. Че това обръщане е необходимо, е мнението на повечето философи от 19-ти век. Тази философия може да бъде разбрана само като се схване от нейните предпоставки. Човек може да разбере какво е произлязло от Кантовата философия само като я схване от нейните основи. Всеки, който разбира как Кант е стигнал до убеждението си, че никога не можем истински да познаем нещата „сами по себе си“, тъй като всичко, което знаем, е просто привидност, разбира и хода на развитието на философията на 19-ти век, разбира възраженията, които могат да бъдат повдигнати срещу теософията, а също и как да се отговори на тях.

Ще знаете, че теософията се основава на по-висш опит. Теософът казва, че източникът на неговото знание е опит, който надхвърля сетивния опит. Можете да видите, че това има същата валидност като това на сетивата, че това, за което теософистът говори относно астралните светове и т.н., е също толкова реално, колкото и нещата, които възприемаме около нас със сетивата си като сетивен опит. Това, което теософистът смята за свой източник на знание, е по-висш опит. Прочетете *Leadbeaters*.

„Астрален план“, ще откриете, че нещата в астралния свят са толкова реални, колкото каретите и конете по улиците на Лондон. Това е предназначено да илюстрира колко реален е този свят за някой, който го познава. Съвременният философ веднага ще възрази: Да, но вие грешите, като вярвате, че това е истинската реалност. Не ви ли доказва философията от 19-ти век, че това, което наричаме опит, не е нищо повече от нашето представяне? И че звездното небе също не е нищо повече от нашето представяне в нас? Той смята това за най-сигурното знание, което може да съществува. *Едуард фон Хартман* смята за най-очевидната истина, че това е моето представяне и че човек не може да знае какво е то отвъд него. Ако вярвате, че можете да наречете опита „реален“, тогава вие сте това, което се нарича наивен реалист. Можете ли изобщо да решите нещо за стойността на опита, ако застанете пред света по този начин? Това е великият резултат, до който е достигнало кантианството: че светът около нас трябва да бъде нашето представяне.

Как се е зародил светогледът на Кант? Той произлиза от философиите на неговите предшественици. Когато Кант е бил още млад, *философията на Кристиан Волф* е доминирала във всички школи на мисълта. Волф прави разлика между така нареченото емпирично знание, което придобиваме чрез сетивни впечатления, и това, което произлиза от чистия разум. Докато можем да установим нещо за нещата от обикновения живот само чрез опит, според него ние извличаме най-висшите обекти на познанието от чистия разум. Тези обекти са човешката душа, свободната...

Волята на човека, въпросите, свързани с безсмъртието и божествената същност.

Така наречените емпирични науки се занимават с това, което се предлага в естествената история, физиката, историята и т.н. Как астрономът придобива знания? Като насочва погледа си към звездите, като определя законите въз основа на наблюдения. Ние научаваме това, като отваряме сетивата си за външния свят. Никой не може да каже, че това произлиза от чистия разум. Хората знаят това, защото го виждат. Това са емпирични прозрения, които ние усвояваме от живота, от опита, независимо дали ги включваме в научна система или не; това е опитно знание. Никой не може да опише лъв, основано единствено на разума. За разлика от това, Волф приема, че това, което човек е, може да се извлече от чистия разум. Волф приема, че имаме доктрина за душата, основана на чистия разум, а също така, че душата трябва да има свободна воля, че трябва да има разум и т.н. Следователно, Волф нарича науките, които се занимават с висшите аспекти на доктрината за душата, рационална психология. Въпросът дали светът е имал начало и ще има край е такъв, който трябва да се решава единствено чрез чистия разум. Той нарича този въпрос обект на рационалната космология. Никой не може да реши за целесъобразността на света, основавайки се на опит; никой не може да го изследва чрез наблюдение. Всичко това са въпроси на рационалната космология. Съществува и наука за Бога, за божествен план. Това също е наука, произлизаща от разума. Това се нарича рационална теология, това се нарича метафизика.

Кант е израснал във време, когато философията е била преподавана по този начин. В ранните му трудове ще го намерите като последовател на вълча философия. Ще го намерите убеден, че има рационална психология, рационална теология и т.н. Той предлага доказателство, което нарича единственото възможно доказателство за съществуването на Бог. След това се запознава с философско течение, което е оказало дълбоко влияние върху него. Запознава се с философията на *Дейвид Хюм*. Това, казва той, го събужда от догматичния му сън. Какво предлага тази философия? Хюм казва следното: Виждаме, че слънцето изгрява сутрин и след това залязва вечер. Виждали сме това от много дни. Знаем също, че всички народи са виждали изгрева и залеза, че са имали едно и също преживяване и сме свикнали да вярваме, че това трябва да продължи завинаги.

А сега друг пример: Виждаме, че слънчевата топлина пада върху камък. Предполагаме, че слънчевата топлина затопля камъка. Какво виждаме? Първо възприемаме слънчевата топлина, а след това затоплящия се камък. Какво възприемаме там? Само че един факт следва друг. И когато преживеем, че слънчевите лъчи затоплят камъка, вече сме си изградили преценката, че слънчевата топлина е причината камъкът да се затопля. Така Хюм казва: Няма нищо, което да ни показва повече от поредица от факти. Свикваме с убеждението, че има причинно-следствена връзка. Но това убеждение е просто навик и всичко, което човек си представя от гледна точка на причинно-следствените понятия, съществува само в това преживяване. Човек вижда, че една топка удря друга; той вижда, че в резултат на това се случва движение.

и след това свиква да казва, че има закон за това. Всъщност, ние не си имаме работа с никакво истинско прозрение.

Какво е това, което човекът счита за знание, извлечено от чистия разум? То не е нищо повече – както казва Хюм – от обобщение на фактите. Трябва да свържем фактите на света. Това съответства на човешкия навик да мисли, на склонността на човешката мисъл. И нямаме право да надхвърляме това мислене. Не можем да кажем, че в нещата има нещо, което им е придало закономерност. Можем само да кажем, че нещата и събитията протичат покрай нас. Но по отношение на „самото по себе си“ на нещата не можем да говорим за такава връзка.

Как можем да говорим за нещо, което ни се разкрива в нещата, което надхвърля опита? Как можем да говорим за връзка в опита, която произлиза от божествено същество, което надхвърля опита, ако сме склонни да се ориентираме единствено според установените си начини на мислене?

Този възглед оказал такова въздействие върху Кант, че го събудил от догматичния му сън. Той попитал: Може ли да има нещо, което надхвърля опита? Какво знание ни дава опитът? Дали ни осигурява сигурни знания? Кант, разбира се, веднага отговорил отрицателно на този въпрос. Той казал: Дори да сте виждали слънцето да изгрява сто хиляди пъти, не можете да заключите от това, че то ще изгрее отново утре. Можело да се окаже различно. Ако сте заключили само от опита, можело да се окаже, че опитът ви е казал нещо.

Други са убедени. Опитът никога не може да осигури сигурно, необходимо прозрение.

Че слънцето затопля камъка, знам от опит. Но че трябва да го затопля, не мога да твърдя. Ако цялото ни знание произтича от опита, то никога не може да преодолее състоянието на несигурност; тогава не може да има необходимо емпирично знание. Сега Кант се стреми да стигне до дъното на това. Той търси изход. През младостта си той е свикнал да вярва в знанието. Той е бил убеден от философията на Хюм, че нищо не е сигурно. Няма ли може би нещо, някъде, където може да се говори за сигурно, необходимо знание? Да, казва той, има сигурни съждения. Това са математически съждения. Дали математическото съждение може би е подобно на съждението: Слънцето изгрява сутрин и залязва вечер?

Имам преценката, че трите ъгъла на един триъгълник са равни на сто и осемдесет градуса. Ако съм доказал това, използвайки един-единствен триъгълник, то е достатъчно за всички триъгълници. От естеството на доказателството виждам, че то е вярно за всички възможни случаи. Това е особеността на математическите доказателства. За всеки е ясно, че това трябва да важи и за жителите на Юпитер и Марс, ако те дори имат триъгълници, че сборът от ъглите на един триъгълник там също трябва да бъде сто и осемдесет градуса. И тогава: Две по две никога не може да бъде нищо друго освен четири. Това винаги е вярно. Следователно имаме доказателство, че съществуват знания, които са абсолютно сигурни. Въпросът следователно не може да бъде: Имаме ли такива знания? - а по-скоро трябва да разгледаме как е възможно да имаме такива преценки.

Сега идва големият въпрос на Кант: Как са възможни такива абсолютно необходими съждения? Как е възможно математическото познание? Кант нарича тези съждения и знания, извлечени от опита, апостериорни съждения и знания. Съждението: „Сумата от ъглите на триъгълника е сто и осемдесет градуса“ – е обаче съждение, което предшества всеки опит, априорно съждение. Мога просто да си представя триъгълник наум и да извърша доказателството, а след това, когато видя триъгълник, който все още не съм изучил подробно, мога да кажа, че той трябва да има сума от ъглите от сто и осемдесет градуса. Всяко висше познание зависи от това, ако мога да правя съждения, основани на чист разум. Как са възможни такива априорни съждения? Видяхме, че с такова съждение – сумата от ъглите на триъгълника е равна на сто и осемдесет градуса – всички триъгълници са засегнати. Опитът трябва да съответства на моето съждение. Ако начертая елипса и погледна в пространството, откривам, че една планета описва такава елипса. Планетата следва моето съждение, формирано в чистото познание. Следователно аз подхождам към опита с моето съждение, формирано чисто в идеалната област. Извел ли съм това съждение от опита? – продължава Кант. Несъмнено е вярно, че когато формираме такива чисто идеални съждения, ние всъщност нямаме опитна реалност. Елипсата, триъгълникът – те нямат опитна реалност, но реалността се съобразява с такова познание. Ако искам да имам истинска реалност, тогава трябва да се обърна към опита. Но ако знам какви закони действат в него, тогава имам познание, *предшестващо* всеки опит. Законът за елипсата не произлиза от опита. Аз самият го формирам в ума си. Един пасаж също започва по този начин в

Кант започва с твърдението: „Но ако цялото ни знание започва с опита, то следователно не произлиза изцяло *от* опита.“ Поставям това, което имам от знанието, в рамките на опита. Човешкият ум е такъв, че всичко в неговия опит съответства само на законите, които той притежава. Човешкият ум е такъв, че по необходимост трябва да развие тези закони. Когато след това се приближи до опита, опитът трябва да се съобрази с тези закони.

Пример: Да предположим, че носите сини очила. Ще виждате всичко в синя светлина; обектите ще ви се струват в синя светлина. Каквато и да е природата на нещата навън, това първоначално не ме интересува. В момента, в който законите, които умът ми развива, се разпростират върху целия свят на опита, тогава целият свят на опита трябва да се впише в тях. Не е вярно, че съждението „две по две е равно на четири“ е извлечено от опита. Природата на моя ум е, че две по две винаги трябва да е равно на четири. Умът ми е такъв, че трите ъгъла на триъгълника винаги са сто и осемдесет градуса. Ето как Кант оправдава законите от самото човечество. Слънцето затопля камъка. Всяко следствие има причина. Това е закон на моя ум. И ако светът е хаос, тогава аз му противодействам с редовността на ума си. Хващам света сякаш на нишка от перли. Аз съм този, който превръща света в механизъм на познание. – И сега виждате и как Кант е стигнал до такъв специфичен метод на познание. Докато човешкият ум е организиран така, както е, всичко, дори ако реалността се промени за една нощ, трябва да се съобразява с тази организация.

Светът не би могъл да се промени, ако законите на моя ум останат същите. Следователно светът може да бъде такъв, какъвто желае; ние го възприемаме такъв, какъвто трябва да ни изглежда според законите на нашия ум.

Сега виждате смисъла зад твърдението: Кант напълно обърна епистемологията. Преди се приемаше, че хората интерпретират всичко от природата. Сега обаче той позволява на човешкия ум да диктува законите на природата. Той кара всичко да се върти около човешкия ум, точно както Коперник е накарал Земята да се върти около слънцето.

Но има и нещо друго, което показва, че човек никога не може да надхвърли опита. Може да изглежда като противоречие, но ще видите, че е точно в съответствие с философията на Кант. Кант показва, че понятията са празни. Две по две равно на четири е празно съждение, освен ако не се добавят грах или боб. Всяко следствие, което има причина, е чисто формално съждение, освен ако не е изпълнено със специфично опитно съдържание. Съжденията се формират вътре в мен, за да бъдат приложени към интуицията на света. „Интуиции без понятия са слепи — понятия без интуиции са празни.“ Можем да мислим за милиони елипси, но те не съответстват на никаква реалност, освен ако не ги наблюдаваме в планетарно движение. Трябва да обосновем всичко чрез опита. Можем да стигнем до априорни съждения, но можем да ги приложим само ако те съвпадат с опита.

Но Бог, свободата и безсмъртието са неща, върху които можем да размишляваме колкото си искаме, но за които не можем да придобием никакво знание чрез опит. Следователно е напълно безполезно да се опитваме да ги дефинираме.

с нашия разум. Априорно валидните понятия са валидни само дотолкова, доколкото се простира нашият опит. Следователно, ние наистина имаме априорна наука, но тя ни казва само какъв трябва да бъде опитът, след като опитът съществува. Можем, така да се каже, да уловим опита като в мрежа, но не можем да определим какъв трябва да бъде законът на опита. Не знаем нищо за „нещото само по себе си“ и тъй като Бог, свободата и безсмъртието трябва да имат своя произход в „нещото само по себе си“, не можем да определим нищо за него. Ние не виждаме нещата такива, каквито са, а такива, каквито трябва да ги виждаме според нашата организация.

С това Кант основава критичния идеализъм и преодолява наивния реализъм. Това, което се подчинява на причинно-следствената връзка, не е „нещото само по себе си“. Това, което се подчинява на окото или ухото ми, първо трябва да направи впечатление върху окото или ухото ми. Това са възприятия, усещания. Това са последиците от някакви „неща сами по себе си“, от неща, които са ми абсолютно непознати. Те произвеждат множество ефекти и аз ги подреждам в закономерен свят. Аз изграждам организъм от усещания. Но какво се крие зад него, не мога да знам. То не е нищо друго освен закономерността, която моят ум е наложил на усещанията. Какво се крие зад усещането, не мога да знам. Следователно светът, който ме заобикаля, е само субективен. Той е само това, което аз самият изграждам.

И сега, развитието на физиологията през 19-ти век изглежда е доказало, че Кант е бил напълно прав. Помислете за важното прозрение на великия физиолог *Йоханес Мюлер*. Той формулира закона за специфичните сензорни енергии. Той гласи, че всеки орган, в своето

Вайзе отговаря: Пуснете светлина в окото си и ще възприемете светлина; ако ударите окото си, също ще изпитате усещане за светлина. От това Мюлер заключава, че това, което възприемам, не зависи от външни фактори, а по-скоро от собственото ми око. Окоето реагира на непознат процес с цветното качество, да речем: синьо. Синьото не се среща никъде в пространството. Върху нас действа процес и този процес произвежда усещането за „синьо“. Това, което вярвате, че е пред вас, не е нищо друго освен ефектът на някакъв непознат процес върху сетивен орган. Цялата физиология на 19-ти век сякаш е потвърдила този закон за специфичните сензорни енергии. Това също изглежда подкрепя идеята на Кант.

Човек може, в най-истинския смисъл *на* думата, да нарече този мироглед илюзионизъм. Никой не знае нищо за това, което действа отвън, какво произвежда усещанията им. Отвътре те изграждат целия си свят от преживявания според законите на своя ум. Нищо друго не може да се доближи до тях, докато организацията им е такава, каквата е. Това е доктрината на Кант, мотивирана от физиологията. Това Кант нарича критичен идеализъм. Това е и това, което *Шопенхауер* развива в своята философия: Хората вярват, че цялото звездно небе и слънцето ги обграждат. Но това е само вашето собствено представяне. Вие създавате целия свят. А Едуард фон Хартман казва: Това е най-сигурната истина, която може да съществува. Никоя сила не би могла да разклати това твърдение. - Така казва западната философия. Тя никога не е разглеждала как фундаментално възникват преживяванията. Само

Той може да се придържа към реализма, знае как възникват преживяванията и тогава стига до истинския критичен идеализъм. Кантовият възглед е трансцендентален идеализъм, тоест той не знае нищо за истинска реалност, нищо за нещо само по себе си, а само за свят от представи. Той по същество казва: Трябва да свържа моя свят от представи с нещо непознато за мен. Този възглед би трябвало да се счита за непоклатим.

Наистина ли е непоклатим този трансцендентален идеализъм ? Непознаваемо ли е „нещото само по себе си“? Ако е така, тогава изобщо не би могло да се говори за по-висше преживяване. Защото, ако „нещото само по себе си“ беше просто илюзия, тогава не бихме могли да говорим за никакви по-висши същества. И следователно това е и възражение, повдигнато срещу теософията: Вие имате по-висши същества, за които говорите.

Ще видим следващия път как тези гледни точки трябва да бъдат проучени по-задълбочено .

ЕПИСТОНИТОТЕРАПЕВТИЧНИ ФОНДАЦИИ ТЕОСОФИЯ II

Берлин, 4 декември 1903 г.

с отбелязването, че съвременната философия, особено немската философия, и особено нейната епистемология, затруднява достъпа на своите привърженици до теософския мироглед, и отбелязах, че ще се опитам да очертая тази епистемология, този съвременен философски мироглед и да покажа колко е трудно за някой с напълно сериозна съвест в тази насока да бъде теософ.

Като цяло, епистемологиите, развили се от кантианството, са отлични и абсолютно правилни. От тяхна гледна точка обаче е неразбираемо как хората могат да узнаят нещо за същества, различни от самите тях, всъщност за каквито и да било реални същества. Всъщност, изучаването на кантианството ни показва, че този възглед в крайна сметка води до заключението, че всичко, което имаме около нас, е просто привидност, просто представяне на самите нас. Това, което имаме около нас, не е реалност, а се управлява от законите на нашия собствен ум, от законите, които самите ние налагаме на нашата среда. Казах: Точно както ние, с око, надарено с цветни очила, трябва да виждаме целия свят в този конкретен нюанс на цвета, така и...

Според възгледа на Кант, хората виждат света оцветен от собствената си вътрешна организация, независимо от външната му реалност. Следователно, не можем да говорим за „нещо само по себе си“, а само за изцяло субективния свят на явленията. Ако случаят е такъв, тогава всичко, което ме заобикаля – масата, столовете и т.н. – е представяне на моя ум; защото всички те съществуват за мен само доколкото аз ги възприемам, доколкото аз придавам форма на тези възприятия според собствения си психически закон, предписвайки им закони. Не мога да кажа нищо за това дали съществува нещо друго освен моето възприятие за масата и столовете. Това е по същество това, до което в крайна сметка стига Кантианската философия.

Това е естествено несъвместимо с идеята, че можем да проникнем до истинската същност на нещата. Теософията е неразделна от възгледа, че можем да проникнем не само до физическото съществуване на нещата, но и до духовната им сфера; че можем не само да имаме знание за това, което физически ни заобикаля, но и да преживеем това, което е чисто духовно. Как една енергична книга със светогледа, наречен сега „Теософия“, представлява това, което по-късно става кантианство, ще ви покажа, като ви прочета пасаж от произведението, което е написано малко преди основаването на кантианството. Книгата е публикувана през 1766 г. Това е книга, която – със сигурност можем да кажем така – би могла да бъде написана от теософ. В нея се твърди, че човекът е не само във връзка с обкръжаващия го физически свят, но че със сигурност един ден ще знае –

Ще бъде научно доказано, че човек принадлежи не само към физическия свят, но и към духовния свят, и че начинът, по който той може да бъде свързан с този свят, също може да бъде научно доказан. Много неща са демонстрирани толкова добре, че човек би могъл да ги счита за разумно доказани или поне да предположи, че ще бъдат доказани в бъдеще: „Не знам къде или кога *човешката* душа се намира спрямо другите, че те действат взаимно и получават впечатления един от друг, за които човек не е наясно, докато всичко е наред.“ И след това от втори пасаж: „Наистина има много неща, които са една и съща тема, които не могат да бъдат съпътстващи идеи за другия свят и следователно всяко духовно мислене е такова, че не може дори да влезе в състояние на дух ...“ и така нататък.

Човешките същества, със средната си способност за възприятие, не могат да осъзнаят духа; но се казва, че такъв общ живот с духовен свят е въпреки това мислим. Епистемологията на Кант не може да се съчетае с такъв възглед. Този, който е написал основата за този възглед, е самият *Имануел Кант*. Така откриваме обрат у самия Кант. Защото през 1766 г. той пише това, а четиринадесет години по-късно установява епистемологията, която прави невъзможно намирането на пътя към теософията. Нашата съвременна философия се основава на кантианството. То е приело различни форми, от тези на Хербарт и Шопенхауер до Ото Либман и Йоханес Фолкелт и Фридрих Алберт Ланге. Навсякъде ще открием епистемология с повече или по-малко кантиански оттенък, според която можем да се занимаваме само с привидности, със субективното си възприятие –

толкова много работа, че не можем да проникнем до същността, корена на „нещото само по себе си“.

Сега бих искал да ви представя всичко, което се е развило през 19-ти век и което можем да наречем модифицирана Кантова епистемология. Искам да разкажа как се е появила съвременната епистемология, която гледа с известна арогантност на онези, които се придържат към убеждението, че човек може да знае нещо. Искам да покажа как някой, който основава мисленето си на принципите на Кант, формира фундаментален епистемологичен възглед. Всичко, което науката е създала, сякаш потвърждава епистемологията на Кант. Тя изглежда толкова твърдо установена, че човек не може да ѝ се измъкне. Днес ще я разгледаме подробно, а следващия път ще видим как може да се ориентира в нея.

На пръв поглед изглежда, че самата физика ни учи навсякъде, че това, което наивният човек смята за реалност, изобщо не е реалност. Вземете звука. Знаете, че вибрацията на въздуха се случва извън нашия орган, извън ухото ни, което чува звука. Това, което се случва извън нас, е вибрация на въздушните частици. Само защото тази вибрация достига до ухото ни и задейства тъпанчето, движението продължава към мозъка. Там ние възприемаме това, което наричаме звук, това, което наричаме тон. Целият свят би бил тих и беззвучен; само защото външното движение се приема от ухото ни и това, което е просто вибрация, се трансформира, ние преживяваме това, което възприемаме като свят на звука. По този начин епистемологът може лесно да каже: Звукът е само това, което съществува във вас, и си помислете...

Ако премахнете това, не остава нищо друго освен движещ се въздух.

Същото важи и за това, с което се сблъскваме във външния свят: цветове и светлина. Физиците вярват, че цветът е вибрация на етера, която изпълва цялото пространство. Точно както звукът задвижва въздуха и когато чуем звук, извън нас не съществува нищо друго освен движението на въздуха, така и със светлината има само вибриращо движение на етера. Вибрациите на етера са донякъде различни от тези на въздуха. Етерът вибрира перпендикулярно на посоката на разпространение на вълните. Това е установено чрез експериментална физика. Когато изпитваме цветното усещане „червено“, ние си имаме работа с усещане. Тогава трябва да се запитаме: Какво друго съществува, когато няма разумно око? В пространството не би трябвало да има нищо друго освен вибриращ етер. Качеството на цвета се елиминира от света, когато разумното око се елиминира.

Това, което виждате като червено, се състои от 392 до 454 трилиона вибрации; за виолетово, това са 751 до 757 трилиона вибрации. Това е невъобразимо бързо. Физиката от деветнадесети век трансформира цялото възприятие за светлина и цвят във вибрации на етера. Ако нямаше око, целият свят на цветовете щеше да престане да съществува. Всичко щеше да бъде непрогледно черно. Би било невъзможно да се говори за качество на цвета във външното пространство. Това стига дотам, че *Хелмхолц* казва: „В себе си имаме усещанията за цвят и светлина, за звук и тон. Това дори не е подобно на това, което се случва извън нас. Не можем дори да го наречем картина на това, което се случва извън нас.“ – Това, което възприемаме като качество на цвета на

Познаването на червения цвят не е подобно на приблизително 420-те трилиона вибрации в секунда. Следователно, Хелмхолц твърди, че това, което наистина присъства в нашето съзнание, не е образ, а просто знак.

Физическата наука е поддържала идеята, че пространството и времето съществуват такива, каквито ги възприемам. Физикът си представя, че когато имам усещане за цвят, движението се случва в пространството. Същото е и с понятието за време, когато имам усещане за червено и усещане за виолетово. И двете са субективни процеси в мен. Те следват едно друго във времето. Вибрациите следват едно друго във външния свят. Физиката не стига до Кант. Дали „нещата сами по себе си“ са пространствени, дали съществуват в пространството или следват едно друго във времето, ние не можем да знаем – в смисъла на Кант – а по-скоро знаем само, че сме организирани по определен начин и следователно каквото и да е пространствено или непространствено, винаги трябва да приема формата на пространственото. Ние разпростираме тази форма върху него. За физиката трепещото движение трябва да се извършва в пространството; то трябва да изисква определено време. Етерът вибрира, да речем, с 480 трилиона вибрации в секунда. Понятието за пространство и време вече се съдържа в това. По този начин физикът приема, че пространството и времето се намират извън нас. Всичко останало обаче е просто представяне, субективно е. В учебниците по физика можете да прочетете, че за някой, който е наясно какво се случва във външния свят, не съществува нищо друго освен вибриращ въздух, вибриращ етер. Физиката сякаш е допринесла за идеята, че всичко, което имаме, съществува само в нашето съзнание и че нищо не съществува извън него.

Второто нещо, което ни казва науката от 19-ти век, е...

демонстрирани, са тези, предоставени от физиологията. Великият физиолог *Йоханес Мюлер* открива закона за специфичните сензорни енергии. Според този закон всеки орган реагира със специфично усещане. Ако убодете окото, можете да усетите светлинна светкавица; ако през него премине електричество, същото важи. Окото ще реагира на всяко външно въздействие по начин, който е подходящ за самото око. То има присъщата способност да реагира с тази особеност на светлината и цвета. Когато светлината и етерът проникнат, окото реагира със стимули от светлина и цвят.

Физиологията предоставя допълнителни доказателства, за да докаже това, което е установил субективистичният възглед. Да предположим, че имаме тактилно усещане. Наивният човек си въобразява, че възприема самия обект. Но какво всъщност възприема? – така пита епистемологът. Това, което стои пред мен, не е нищо друго освен съвкупност от най-малките частици, от молекули. Те са в движение. Всяко тяло е в такова движение, което не може да бъде възприето от сетивата, защото вибрациите са твърде малки. По принцип това не е нищо друго освен движението, което мога да възприема, защото тялото не може да се промъкне вътре в мен. Какво е, когато поставите ръката си върху тялото? Ръката извършва движение. Това движение продължава до нерва, а нервът го превежда в това, което изпитвате като усещане: топлина и студ, мекота и твърдост. Движенията присъстват и във външния свят и когато моето чувство за допир влезе в контакт с тях, органът ги превежда в топлина или студ, мекота или твърдост.

Дори не можем да възприемем какво се случва между тялото и нас самите, защото най-външното

Епидермисът е нечувствителен. Ако на епидермиса му липсва подлежащ нерв, той никога не може да възприеме нищо. Епидермисът е винаги между обекта и тялото . Следователно стимулт действа от относително голямо разстояние, преминавайки през епидермиса. Може да се възприеме само това, което е стимулирано във вашия нерв. Външното тяло остава напълно извън процеса на движение. Вие сте отделени от обекта и това, което действително чувствате, се генерира в епидермиса. Всичко, което наистина може да проникне в съзнанието ви, се случва в областта на тялото, която все още е отделена от епидермиса. Следователно, въз основа на това физиологично съображение, бихме трябвало да кажем, че не получаваме нищо от това, което се случва във външния свят, а по-скоро, че това са просто процеси в нашите собствени нерви, разпространявани в мозъка, които ни вълнуват чрез напълно неизвестни външни събития. Никога не можем да надхвърлим нашия епидермис. Вие сте в капан в кожата си и не възприемате нищо друго освен това, което се случва в нея.

Нека да преминем към друг сетивен орган - окото. Нека преминем от физическото към физиологичното . Виждате, че вибрациите се разпространяват ; те първо трябва да проникнат в тялото ни. Окото се състои предимно от мембрана - роговицата. Зад нея се намира лещата, а зад нея - стъкловидното тяло. Светлината трябва да премине през тези слоеве. След това достига задната част на окото, която е покрита с ретината. Ако премахнете ретината, окото никога няма да преобразува нищо в светлина. За да възприемем формите на обектите, лъчите първо трябва да влязат в окото ни и малко изображение се проектира върху ретината в окото. Това е последната стъпка.

което може да предизвика усещане. Това, което се намира пред ретината, е нечувствително; не можем да имаме реално възприятие за това, което се случва там. Можем да възприемем само образа върху ретината. Представя се, че протичат химични промени във зрителния пурпурен цвят. Ефектът, излъчван от външния обект, трябва да премине през лещата и стъкловидното тяло, след което да предизвика химическа промяна в ретината и това е, което се превръща в усещане. След това окото проектира образа обратно навън, обгражда се със стимулите, които е получило, и ги превежда обратно в света извън нас. Това, което се случва в окото ни, не е това, което представлява стимула, а химичен процес. Физиолозите постоянно предоставят нови причини на епистемолозите. Изглежда трябва да се съгласим напълно с Шопенхауер, когато той казва: Звездното небе е създадено от самите нас. То е преосмисляне на стимулите. Не можем да знаем нищо за „нещото само по себе си“.

Виждале ли, тази епистемология ограничава човека единствено до нещата, да речем идеите, които неговото съзнание създава. Той е затворен в това съзнание. Той може да предположи, ако пожелае, че в света съществува нещо, което му прави впечатление. Във всеки случай обаче нищо не може да го проникне. Всичко, което възприема, е създадено от самия него. Ние дори не можем да знаем нищо за това, което се случва в периферията. Вземете стимула в родопсина. Той трябва да бъде проведен до нерва и това по някакъв начин трябва да бъде превърнато обратно в действително усещане, така че целият свят около нас да не е нищо друго освен това, което сме създали от себе си.

Това са физиологичните доказателства, които ни водят до...

Да се каже, че това е така. Но има и хора, които сега питат как стигаме дотам, че възприемаме другите хора като различни от нас, след като ги разпознаваме само от перцептивните впечатления, които получаваме от тях. Когато човек застане пред мен, аз имам само вибрации като стимули и след това образ на собственото си съзнание. Това е просто предположение, че нещо, наподобяващо човека, трябва да съществува освен образа на съзнанието. По този начин съвременната епистемология подкрепя мнението си, че това, което представлява външно преживяно съдържание, е просто субективно по природа. Тя казва: Това, което се възприема, е изключително собствено съзнателно съдържание, е промяна в това съзнателно съдържание. Дали нещата съществуват сами по себе си е отвъд нашия опит. Светът за мен е субективно явление, което е конструирано съзнателно или несъзнателно от моите усещания. Дали съществуват и други светове е отвъд сферата на моя опит.

Когато казвам, че съществуването на друг свят е извън сферата на опита, извън сферата на опита е и дали съществуват други хора с друго съзнание, защото нищо от съзнанието на друг човек не може да влезе в моето собствено. Нищо от света на идеите на друг или от съзнанието на друг не може да влезе в моето съзнание. Тази гледна точка се поддържа от онези, които донякъде са се придържали към епистемологията на Кант.

Кант обобщава своята епистемология с думите: Сто възможни талера съдържат не по-малко от сто действителни талера; тоест, не мога да считам даден обект за действителен, като добавям нещо към него във въображението си. Пред-

Позицията просто предоставя образ. За да съществува един обект, той трябва да дойде към мен и аз го обгръщам със законите, които развивам в себе си. Шопенхауер също се придържа към този възглед, макар и в донякъде променена форма.

Йохан Готлиб Фихте също възприема този възглед в младостта си. Той последователно развива теорията на Кант. Може би няма по-красиво описание за нея от това, което Фихте дава в есето си „За съдбата на човека“. Там той казва: „Няма нищо постоянно никъде, нито извън мен, нито в мен, а само непрестанна промяна. Не познавам никакво битие никъде, дори моето собствено. Няма битие. Аз самият не познавам нищо и не съм. Образите са: те са единственото нещо, което съществува, и те познават себе си по начин на образи; образи, които се носят, без нищо да е там, покрай което се носят; които са свързани чрез образи на образи. Образи без нищо изобразено в тях, без смисъл или цел. Аз самият съм един от тези образи; всъщност аз дори не съм това, а само объркан образ на образи.“

Всъщност, ако твърдите, че в субективното си възприятие имате работа единствено с конструкциите на собственото си съзнание, тогава непременно трябва да стигнете до осъзнаването, че не знаете за себе си повече, отколкото за външния свят. Когато обмисляте концепцията за собственото си аз, не ви е дадено от нея повече, отколкото ви е дадено за външния свят. Ако схванете тази мисъл в пълния ѝ смисъл, ще ви стане ясно, че външният свят се разтваря в сбор от илюзии и че вътрешният свят също не е нищо друго освен конструкция от безброй взаимосвързани...

Субективни сънища . Можете да си представите, дори отвън, бих казал от гледна точка на физиката, че вие самите, както и външният свят, не сте нищо друго освен един вид сънна конструкция, един вид илюзия, ако интерпретирате възприятието правилно.

Погледнете ръката си, която преобразува движенията ви в тактилно усещане. Тази ръка не е нищо друго освен конструкция на моето субективно съзнание , а цялото ми тяло и всичко в мен също е конструкция на моето субективно съзнание. Или помислете за мозъка ми: Ако можех да изследвам под микроскоп как възниква усещането в мозъка, нямаше да имам нищо пред себе си освен обект, който след това ще трябва да преведа обратно в образ в съзнанието си.

Понятието за себе си е точно това – понятие; то се създава като всяко друго. Сънищата ме подминават, илюзиите ме подминават – това е светогледът на илюзионизма, който по необходимост се разкрива като крайно следствие от кантианството. Кант искаше да преодолее старата догматична философия; той искаше да преодолее това, което *Волф* и Волфовата школа бяха предложили. Той смяташе това за сбор от плод на въображението.

Именно доказателствата за свободната воля, безсмъртието на душата и съществуването на Бог Кант разобличи като плод на въображението по отношение на тяхната доказателствена сила. И какви доказателства предлага *той* ? Той доказа, че не можем да знаем нищо за „нещо само по себе си“, че това, което имаме, е просто съдържание на съзнанието, а че Бог трябва да е „нещо само по себе си“. Следователно, ние непременно не можем да докажем съществуването на Бог в смисъла на Кант. Нашият разум, нашето разбиране, са приложими само към това, което е дадено във възприятието. Те са...

Разумът съществува единствено, за да предписва закони за това какво е възприятието и следователно тези неща – Бог, душа, воля – са напълно отвъд нашето рационално разбиране. Разумът има граница и не може да я надхвърли.

В предговора към второто издание на „Критика на чистия разум“ той на едно място заявява: „Следователно трябваше да премахна знанието, за да направя място за вярата.“ Това е по същество това, което той искаше. Той искаше да ограничи знанието до сетивното възприятие и всичко, което надхвърля разума, искаше да постигне по друг начин. Искане да го достигне чрез моралната вяра. Затова той казва: „По никакъв начин науката никога няма да може да постигне обективното съществуване на нещата. Но едно нещо откриваме в себе си: категоричния императив, който възниква в нас с безусловно задължение.“ Кант го нарича божествен глас. Той е над нещата; носи със себе си безусловна морална необходимост. Оттук Кант се издига, за да си възвърне за вярата това, което е разрушил за знание. Тъй като категоричният императив няма нищо общо с нищо, обусловено от сетивното възприятие, а възниква в нас, трябва да има нещо, което обуславя както сетивата, така и категоричния императив, и което възниква, когато всички задължения на категоричния императив са изпълнени. Това би било щастие. Но никой човек не може да намери моста между двете. Тъй като не може да го намери, божествено същество трябва да го установи. Това ни води до концепция за Бог, която никога не можем да открием чрез сетивното възприятие.

Трябва да се установи хармония между света на сетивата и света на моралния разум . Дори и в

земният живот се смяташе за достатъчен , не бива да вярваме, че той изобщо е достатъчен. Човешкият живот надхвърля земния живот, защото категоричният императив го изисква. Следователно, трябва да приемем божествен световен ред. И как би могло човечеството да следва божествен световен ред, категоричния императив, ако нямаше свобода? Така Кант унищожи знанието, за да достигне до висшите сфери на духа чрез вяра. Трябва да вярваме! Той се опитва чрез практическия разум да въведе отново това, което е отхвърлил от теоретичния разум.

, се основават на тази Кантова философия . Един такъв философ, който е оказал голямо влияние – също и в педагогиката – е *Хербарт*. Той развива своя собствена перспектива от критиката на разума на Кант: Когато гледаме света, се сблъскваме с противоречия. Нека просто погледнем собственото си аз. Днес то има тези идеи, вчера е имало други, утре ще има отново други. Да, какво е тогава азът? То се изправя пред нас и е изпълнено с определен свят от идеи. В друг момент то ни изправя пред различен свят от идеи. Имаме ставане, много свойства и въпреки това то би трябвало да е *нещо* . То е едно и много. Всяко нещо е противоречие. Така, казва Хербарт, навсякъде по света съществуват само противоречия. Преди всичко трябва да имаме предвид твърдението, че противоречието не може да бъде истинско битие. От това Хербарт извежда задачата на своята философия. Той казва: Трябва да елиминираме противоречията; трябва да изградим свят без противоречия. Светът на преживяванията е...

Нереален, противоречив свят. В преобразуването на този противоречив свят в свят без противоречия, той вижда истински смисъл, истинско битие. Хербарт казва: Ние намираме пътя към „нещото в себе си“, като виждаме противоречията, и когато ги елиминираме от себе си, ние проникваме до истинското битие, до истинската реалност. Но той също така споделя с Кант възгледа, че това, което ни заобикаля във външния свят, е просто илюзия. Той също се е опитал да подкрепи по различен начин това, което би трябвало да е ценно за човечеството.

И сега стигаме, така да се каже, до същината на въпроса. Трябва да имаме предвид, че всяко морално действие има смисъл само ако може да приеме реална реалност в света. Какъв е смисълът на всяко морално действие, ако живеем в свят на привидности? Никога не можете да бъдете убедени, че това, което правите, представлява нещо реално. Тогава, по същество, цялото ви морализиране и всички ваши цели висят във въздуха. Фихте е бил забележително последователен в това. По-късно той променя перспективата си и стига до чиста теософия. Чрез възприятието, казва той, никога не можем да знаем нищо за света, освен сънища за тези сънища. Но нещо ни тласка да желаем доброто. Това ни позволява да надникнем, за миг, в този велик свят на сънищата. Той вижда реализацията на моралния закон в света на сънищата. Това, което никой интелект не може да научи, е да се основаваме на изискванията на моралния закон. А Хербарт казва: Тъй като всичко, което възприемаме, е противоречиво, никога не можем да стигнем до норми за нашите морални действия. Следователно, трябва да има норми за нашите морални действия, които са отвъд всякаква преценка.

Те надхвърлят аспектите на интелекта и разума . Моралното съвършенство, доброжелателността, вътрешната свобода – те са независими от интелектуалната дейност. Тъй като всичко в нашия свят е илюзия, ние трябва да притежаваме нещо, което да ни освободи от отражение в него.

Това е първата фаза от развитието на 19-ти век: превръщането на истината в свят на сънищата. Идеализмът на сънищата, който той твърди, че е единственият възможен път за размисъл върху битието, се стреми да направи основата на морален мироглед независима от всяко знание и разбиране. Той иска да ограничи знанието, за да направи място за вярата. Ето защо немската философия скъса с древните традиции на онези мирогледи, които наричаме теософия. Никой, който се е наричал теософ, никога не би могъл да приеме този дуализъм, това разделяне на моралния и света на сънищата. За тях това винаги е било единство, от най-ниския атом на силата до най-висшата духовна реалност. Защото, както това, което животното постига в удоволствие и неудоволствие, се различава само на степени от това, което произтича от най-чистите мотиви на най-високия връх на духовния живот, така и това, което се случва долу, се различава само на степени от това, което се случва горе. Кант изостави този единен път към всеобхватно познание и пълно разбиране на света, като го раздели на познаваем, но привиден свят и друг, със съвсем различен произход - света на морала. По този начин той замъгли зрението на безброй хора. Всички, които не могат да намерят пътя си към теософията, страдат от последствията на философията на Кант.

Накрая ще видите как теософията произтича от истинска епистемология; но първо , за мен беше необходимо да демонстрирам привидно твърдо установената структура на науката. Че само етерът вибрира и че ние възприемаме зелено или синьо, че възприемаме звука чрез вибрациите на въздуха - това изглежда неопровержимо доказано от изследванията. Да се покаже как всъщност е това ще бъде тема на следващата лекция.

ЕПИСТОНИТОТЕРАПЕВТИЧНИ ФОНДАЦИИ ТЕОСОФИЯ III

Берлин, 17 декември 1903 г.

В предходните лекции се опитах да очертая основните идеи на съвременната епистемология, както се практикува в нашите университети, а също и от онези философи и замислени изследователи, които следват Шопенхауер, Кант и подобни велики немски мислители. Същевременно се опитах да покажа как цялото научно развитие на 19-ти век – било то физическо, физиологично или психологическо – по същество е възприело и приело Кантианската епистемология или нейното развитие, както е било представено от Шопенхауер и Едуард фон Хартман. По този начин показахме, че фундаментално този тип епистемология, който можем да наречем илюзионизъм, който напълно ни свежда до собственото ни съзнание и прави целия свят свят на представяне, е единственият, който изглежда правилен. Това изглежда толкова очевидно, че днес човек на практика би се смятал за философски незрял, ако се съмнява в твърдението: „Светът е моето представяне“.

Сега ще ми позволите да говоря за духовната сфера, тъй като вече представих почти всички причини, които доведоха до тази илюзионистична епистемология. Показах ви причините, които водят до осъзнаването, че светът е нашето въображение –

Показах ви как сензорно-физиологичната перспектива заличава всичко, което ни заобикаля, било то светът на температурните възприятия, светът на докосването и т.н. Тези възприятия, идеи и понятия в крайна сметка изглеждат сякаш родени от човешката душа, като самосъздадена конструкция на човечеството. Прозрението, което се стреми да оправдае това във всяко отношение, съответства на доктрината на Шопенхауер: „Светът е нашето представяне“ – според която няма небе, а само око, което го вижда; няма звуци, а само ухо, което ги чува.

Може би сте си помислили, че възнамерявам да опровергая тези различни епистемологични гледни точки. Показах докъде водят те, но не тълкувайте това като опровержение на различните гледни точки. Теософът не познава опровержение. Той не знае какво се нарича приемане само на една гледна точка във философията. Тези, които са се подчинили на философска система, вярват, че тази е абсолютно правилна. Така можем да видим Шопенхауер, Хартман, хегелианците и кантианците да се борят от тази гледна точка. Но това никога не може да бъде гледната точка на теософа. Теософът го вижда различно. В по-широк смисъл за него също няма конфликт между различните религиозни системи, тъй като той признава, че в основата на всички тях стои зрънце истина и че конфликтът между будисти, мюсюлмани и християни е неоправдан. По този начин теософът знае също, че във всяка философска система се крие зрънце знание, че във всяка, така да се каже, е скрит етап от човешкото познание.

Въпросът не е да се опровергае Кант,

Не става въпрос за опровергаване на Шопенхауер. Всеки, който се стреми честно, може да сгреша, но следващият човек, който се появи, не може просто да дойде и да ги опровергае. Трябва да разберем, че всички тези умове, от своя гледна точка, са се стремели към истината и че ще открием самото зрънце истина в различните философски системи. Нито пък става въпрос за това кой е прав или крив. Всеки, който твърдо възприеме собствената си гледна точка, след което сравнява гледните точки и казва, че само тази или онази може да бъде валидна, не се различава, по отношение на философското познание, от гледна точка на колекционер на марки. Дори най-опитният познавач не е достигнал най-високото ниво на прозрение. Всички сме на стълбата на развитието. Дори най-опитният не може да дефинира нищо абсолютно за истината, за световния дух. И дори когато сме достигнали по-високо ниво на познание, ние все още имаме само относителна преценка, която винаги ще се разширява, докато се изкачваме към още по-висок връх.

След като сме схванали основите на теософската система, изглежда самонадеяно да говорим за един философ, ако не можем колебливо да възприемем неговата гледна точка, така че да можем да докажем истинността на неговите мисли, точно както би могъл той самият. Човек винаги може да греша, но не бива софистично да приема, че е невъзможно да се разбере друга гледна точка. Ще ви предоставя доказателство от развитието на немската мисъл, че е възможно да се разбере по начина, по който го описах.

През шейсетте години, зората на Дарви-

Шопенхауеризмът беше погълнат и веднага беше интерпретиран материалистично. Материалистическата интерпретация е едностранчива. Но тези, които го интерпретираха по този начин, се смятаха за непогрешими; материалистите от 60-те години на 19-ти век се смятаха за непогрешими в своите заключения. Тогава *се появи „Философия на несъзнаваното“ на Едуард фон Хартман*. Не искам да я защитавам. Тя може да има своята едностранчивост, но признавам, че тази гледна точка е далеч по-висша от тази на Фогт, Хекел и Бюхнер. Следователно материалистите я смятаха за претоплен шопенхауеризъм. След това се появи нова книга, която предложи убедително опровержение на „Философия на несъзнаваното“, опровергавайки всичко. Смяташе се, че тя може да произлезе само от редиците на естествените учени. „Той се нарича един от нас“, пише *Хекел*, „а ние го наричаме един от нашите“. След това се появи второто издание и авторът се идентифицира: това беше самият Едуард фон Хартман. Той демонстрира, че може напълно да възприеме гледната точка на естествените учени. Ако беше веднага се подписал върху него, произведението нямаше да постигне целта си. Виждате ли, този, който е на по-висша позиция, може също да заеме подчинената гледна точка и е способен сам да повдигне всички възражения срещу по-висшата гледна точка. Следователно никой не бива да си позволява, особено не от теософска гледна точка, да говори за философска система, ако не е наясно, че е схванал тази философска система отвътре.

Следователно, не става въпрос за опровергаване на кантианството и шопенхауеризма. Трябва да преодолеем тези начални проблеми на опровергаването. Трябва да покажем как самите те водят отвъд себе си, когато се търси истинската им същност.

Нека следователно отново плахо възприемем позицията на субективистичната епистемология, която води до принципа: Светът е моето представяне. Тя се стреми да преодолее наивния реализъм, според който това, което стои пред мен, е истината, докато епистемолозите са открили, че всичко, което ме заобикаля, не е нищо друго освен моите представи.

Ако човек бъде принуден да остане на тази епистемологична гледна точка, всяка основа за теософска конструкция на светоглед би била напразна. Знаем, че това, което възприемаме за света, не са просто наши представи. Ако това бяха само субективни конструкции на нашето его, не бихме могли да ги трансцедираме. Не бихме могли да установим никаква истинностна стойност за това, което възприемаме. В теософския светоглед никога не бихме могли да възприемаме нещата като съществени, а само като субективни конструкции на нашето его. По този начин винаги бихме били сведени до нашето его. Никога не бихме могли да кажем, че някакво знание от по-висш свят би дошло до нас, ако това, което извличаме от дълбините на нашия представителен живот, е само за нас самите, а само ако в нашия субективен свят притежаваме и проявленията на истински и реален свят. Това е основата на това, което трябва да схващаме като теософия. Следователно, теософията никога не може да се задоволи с твърдението: „Светът е моето представяне“.

Дори у *Шопенхауер* можем да видим, че той отива отвъд твърдението: „Светът е моето представяне“. Шопенхауер предлага и друго твърдение, предназначено да допълни първото: „Светът е воля“. Шопенхауер стига до това заключение по не по-различен начин от теософа. Той казва: „Всичко в звездното небе е само мое представяне“.

Представянето, но едно нещо, собственото ми съществуване, не разпознавам като представяне. Аз действам, правя, искам; това е сила в света, в който съм, и в мен, така че аз познавам себе си какво е в основата на моето представяне. Следователно, дори всичко останало, което ме заобикаля, да е представяне, аз самият съм моята воля. – С това Шопенхауер се е стремял да постигне твърдата точка, до която никога не е могъл истински да стигне. Защото това твърдение е самоунищожително твърдение, което само трябва да се обмисли логически до неговия край, за да се осъзнае, че е това, което математикът нарича *reductio ad absurdum*.

Нито един камък не може да бъде преместен от сградата, която Шопенхауер е издигнал за нас. Когато имаме усещания за допир, топлина и студ, знаем, че изпитваме само представи за себе си. Нека бъдем последователни. Как разпознаваме себе си? Ние не виждаме действителен цвят; знаем само, че има око, което вижда цвят. Но как знаем, че окото вижда, че има ръка, която чувства? Само като ги възприемаме, точно както възприемаме всяко друго нещо, всяко сетивно усещане, когато искаме да разберем външния свят. По този начин нашето самопознание е обвързано със същите закони и правила, към които са обвързани законите на външния свят. И както моят свят е моето представяне, така трябва да е вярно и че аз самият, с всичко, което е в мен, съм моето представяне. Това ни кара да разглеждаме цялата философия на Шопенхауер, всичко, което се мисли за целия субективен и обективен свят, като просто представяне. Бъдете наясно, че само това може да бъде истинското и истинско следствие от философията на Шопенхауер. Но тогава той трябва също да признае, че всичко, което

Той е решил за себе си, че това е просто неговото собствено възприятие. И с това стигаме до това, което математиците наричат *reductio ad absurdum*, един вид самопротиворечие. Напълно сме се отклонили от течението. Вече нямаме фиксирана точка. Разрушихме наивния реализъм, но в същото време показахме, че това ни води към нихилизъм. Следователно, човек трябва да потърси друга отправна точка, ако това заключение води до абсурд.

Самият Шопенхауер е правил това. Той е казвал: Ако искам да стигна до реалното, не трябва да остана в сферата на представянето, а трябва да продължа към волята. С това Шопенхауер става реалист, макар и по различен начин от Хербарт. *Хербарт* казва: Трябва да търсим реалното в непротиворечивото. — Ето защо той е установил многобройните си реалности. И Шопенхауер също установява такива реалности.

Вярно е, наистина вярно, че светът около мен е илюзия. Но както димът сочи към огъня, така и илюзията сочи към скритото същество. Хербарт се стреми да реши проблема по монадологичен начин, както прави и *Лайбниц*; в случая на Хербарт обаче той е оцветен от кантианството. Лайбниц е живял преди Кант; той все още е бил свободен от кантианско влияние. Шопенхауер заема позицията: Аз познавам себе си като волево същество. Тази воля за съществуване гарантира моето битие. Аз съм воля и се разкривам в света като представяне. Точно както съм воля и се проявявам, така са и другите неща и те се проявяват външно. Както азът лежи в мен, така и волята лежи в мен, а във външните неща лежи волята на тези неща. — Така Шопенхауер показва пътя към себепознанието и с това имплицитно признава, че само по този начин човек може истински да разбере

За да разпознае истински нещата, човек трябва да бъде вътре в тях.

Разбира се , ако наивният реализъм е верен, че нещата съществуват извън нас, нямат нищо общо с нашето ego и че ние имаме знание за нещата извън нас само чрез нашето представяне — ако следователно тяхната същност остава извън нас — тогава няма как да се избегне шопенхауеризмът. Но втората част е най-малко оправдана: „Светът е моята воля“.

Ще разберете това след малко. Когато формирате ментален образ, той може да се сравни с печат и неговия отпечатък. „Нещото в себе си“ е като печата, менталният образ е като отпечатъка на печата. Всичко от печата остава извън субстанцията, която приема отпечатъка на печата. Впечатлението, менталният образ, е изцяло субективно. Нямам нищо от „нещото в себе си“ в себе си, точно както самият печат никога не навлиза в субстанцията на отпечатъка на печата. В това се крие фундаменталната идея на субективистичната интуиция. Но Шопенхауер казва: Мога да позная нещо само като съм в него. — *Юлий Бауман*, който също намерва за доктрината за прераждането, дори и да не е теософ, казва същото. Но този начин на мислене накара Юлий Бауман да го приложи и към епистемологичните основи. Дори ако тази форма на мислене остана на елементарно ниво за него, той въпреки това е на прав път.

Всъщност няма друг начин да познаем нещо, освен да се вмъкнем вътре в него. А това е невъзможно, ако кажем, че нещото е извън нас и ние имаме само знание за него; тогава нищо не може да влезе в нас. Но ако можехме да влезем в самото нещо, тогава бихме могли да познаем същността на нещата.

Това може да изглежда като най-абсурдната идея за един съвременен епистемолог. Но само изглежда така. Вярно е, че изглежда така според допусканията на западната епистемология. Но не винаги е изглеждало така, особено не за онези, чиито умове не са били замъглени от принципите на тази епистемология.

Но едно е възможно: може би никога не сме избягали истински от нещата. Може би никога не сме издигали онази строга разделителна стена, не сме отваряли онази бездна, която според Кант би трябвало стриктно да ни отделя от нещата. Тогава идеята, че можем да бъдем *вътре* в нещата, се доближава до нас. И това е фундаменталната идея на теософията. Тя е, че нашето его не принадлежи на нас самите, не е затворено в тясно свързаната структура, каквато ни се струва нашата организация, а по-скоро отделният човек е просто проявление на божествения Аз на вселената. Той е, така да се каже, само отражение, еманация, искра на Всичко-Аз. Това е перспектива, която е доминирала умовете векове преди да се появи Кантова философия. Най-великите умове никога не са мислили по различен начин от този смисъл.

Йоханес Кеплер ни разкри структурата на планетарната система и ни представи идеята , че планетите обикалят около слънцето по елиптични траектории. Това е концепция, чрез която получаваме представа за природата на космоса. Сега бих искал да цитирам думите му, за да можете да видите как се е чувствал: „Преди няколко години ми се яви първата зора, преди няколко седмици дойде денят, а преди няколко часа слънцето изгря. Написах книга. Тези, които четат и разбират книгата, са ми добре; другите - не ме интересуват...“ Един Ге-

Благодаря ти, който чакаше толкова дълго, за да може да заблести отново в ума на едно човешко същество. Това е казано от осъзнаването, че това, което се крие в умовете ни и това, което възприемаме за света, е същото нещо, което светът е създал; че не е случайно, че планетите описват елиптични орбити, а че те трябва да са били поставени в тях от самия творчески ум; че ние не сме просто странични наблюдатели, които само мислят за вселената, а това, което е съдържанието на нашите умове, самото активно твори там навън. Поради тази причина Кеплер е бил убеден, че за това, което е определил като фундаментална идея на космическата вселена, самият той е просто човешката сцена, на която тази идея, живееща във вселената и проникваща в нея, се появява, за да бъде разпозната отново.

Кеплер никога не би му хрумнало да каже, че това, което е възприел за Вселената, е просто негово собствено представяне; по-скоро той би казал: Това, което съм възприел, ми дава информация за това, което наистина съществува там, в пространството. Ако някой беше казал на Кеплер, че това е просто представяне, а не обективно присъстващо отвън, той би казал: Наистина ли вярвате, че това, което ми носи съобщение от другия, съществува само когато получа съобщението? Следователно, някой, който стои на основата на субективистичната епистемология, би трябвало да си каже, когато стои пред телефон: Господинът в Хамбург, който ми се обаждат сега, е само мое представяне; аз го възприемам само като мое представяне.

кара да се запитаме: Как е възможно наистина да признаем принципа, че можем да разпознаем същността само когато...

Ами ако можем да стигнем до същността на самите неща, ако можем да се идентифицираме с тази същност? Това е епистемологията на онези, които искат да имат подълбока и по-ясна гледна точка в сравнение със съвременната интуиция.

Хамерлинг е написал добра книга: „Атомистика на волята“. Той е сериозен мислител и има сериозни мисли. Те са написани в шопенхауеровския смисъл, но са мисли, които се стремят да стигнат до същността на нещата. Хамерлинг казва: Едно е абсолютно сигурно: Никой няма да иска да отрече собственото си съществуване, никой няма да признае, че самият той има само мисловно битие, че битието му престава, когато вече не мисли. *Шилер също* веднъж е казал: Да, Декарт твърди: Мисля, следователно съществувам. Но често не съм мислил и въпреки това съм съществувал.

Хамерлинг се стреми да си възвърне подобно чувство на Шопенхауер: Трябва да призная чувство за съществуване и във всички други същества. Азът и атомите са за него двата полюса. – Всичко това е доста оскъдно, дори в книгата на Хамерлинг. За да избегне илюзионизма, той се опитва да го обясни, като казва: Можем да осъзнаем само онова битие, в което самите ние съществуваме. – Хамерлинг се опитва да доразвие това с цялата си проникателност. *Технер* се опитва да замести чувството за съществуване с чувството като цяло. Хербарт – така казва той – е направил грешката да се опита да стигне до истинската реалност чрез просто мислене. Но това не ни води до Аза. По-скоро Азът излиза от субстрата на чувството. Той би могъл да напише, подобно на Шопенхауер: Светът като чувство и представяне. – Хамерлинг би могъл да напише: Светът като атом, воля и

Въображение. – И *Фрошамер* пише за въображението като сътворение на света, гарантиращо истинското битие, точно както Шопенхауер пише за волята. Той се стреми да изобрази цялата природа като продукт на въображението. – Всички те се стремят да избягат от абсурда на Кантовата философия.

Сега е необходима фина линия на разсъждение, но всеки, който иска да участва в дискусията, сигурно го е обмислил: Какво ни прави дори способни да формулираме каквото и да е твърдение за това какво е нашето знание? Какво ни квалифицира да кажем, че светът е наше представяне, воля или въображение, или нещо подобно? Нещо трябва да ни даде възможността и способността да свържем себе си, своите когнитивни способности и своите въображаеми сили със света.

Представете си контраста между Аз-а и останалия свят; тоест, трябва да обясните как възприемате себе си и останалия свят. Помислете за две противоположни сили: прокурор и адвокат. Единият съди от една гледна точка, другият от друга. Никой от двамата не може да бъде призован да предложи пълна обективност. Само съдията, обективно над тях, може да произнесе присъда. Представете си какво представят двамата, а също и съдията, който обективно преценява и двете страни. Никой никога не може да реши сам и също толкова малко Аз-ът може сам да реши отношението си към света. Индивидуалният Аз е субективен; той никога не би могъл сам да реши отношението си към света. Епистемологията никога не би била възможна, ако имаше само Аз-ът от едната страна и светът от другата. Трябва да придобия обективна гледна точка в мисленето си и по този начин да надхвърля себе си и света. Заседнал ли съм в...

Ако моето мислене е изцяло вътре в себе си, тогава това е невъзможно, точно както е невъзможно за мисленето на Кантианците и Диопенхауерианците. Представете си Кант, седнал на бюрото си и съдещ единствено от себе си. Невъзможно е да се стигне до обективна преценка по този начин. Само при едно условие е възможно да назнача мисленето си за съдия, така да се каже, на себе си и на света: ако то е нещо, което ме надхвърля.

Дори и най-малката саморефлексия ви показва, че вашето мислене ви надхвърля. Не е вярно, че две по две е равно на четири, че всички истини, които се появяват с абсолютна валидност, са валидни само във вашето съзнание, са просто привидност, просто привидност. Вие осъзнавате, че тяхната обективна природа надхвърля тяхната субективна валидност; вие признавате нейната валидност. Фактът, че две по две е равно на четири, няма нищо общо с вашето его. Нищо в сферата на мъдростта няма нищо общо с вашето его. Тъй като можете да се издигнете до обективен, самостоятелен начин на мислене, можете също така да съдите света обективно. Всички мислители предполагат това твърдение; в противен случай те дори не биха могли да седнат и да размишляват върху света. И ако имаше само две мисли, а именно: Аз съм в света - и: Светът е в мен - човек не би могъл да установи нито кантианството, нито шопенхауеризма. Трябва да признаете, че сте упълномощени да съдите истината. Защото в нашето мислене има нещо, което надхвърля нашето его. Това е признато от всички философи, необвързани с кантианството, които мислят монадологично без предразсъдъци. Всички, които са разбирали истинските реалности на света в този смисъл, са ги разбирали като духовни. Те са ги разбирали духовно. Нека се върнем към *Джордано*.

От Бруно до Лайбниц, до онези, които са се опитвали да приписват свойства на реалните неща, ще откриете, че те са мислили монадологично, че са разпознавали мисленето като произлизащо от първичната основа, от духа. Но ако духът е това, което съставлява същността на нещата, тогава, за разлика от този възглед, дори епистемологията на Кант и Шопенхауер стои на позицията на наивен реализъм.

Връщам се към аналогията си. Представете си, че нищо от материала на печата не преминава в отпечатъка на печата, а че това, което има значение, е надписът, вашето име, изписано върху печата, духът. Тогава можете да кажете, че може би нищо от материала не мигрира, но нещо, което мигрира, е вашето име, изписано върху печата; то мигрира от света на духа. То мигрира въпреки всички бариери, които сме издигнали. Тогава не е нужно да се отрича, че епистемологията на Шопенхауер е частично вярна, но ние преминаваме тези бариери. Оставете всички тези материалистични съображения! Признайте, че нищо от материала на печата не мигрира в отпечатъка на печата, но духът го прави, защото той влиза в нас в истинската си форма, защото наистина сме произлезли от него. Тъй като сме искра от този световен дух, ние следователно живеем в него и го разпознаваме отново. Знаем много добре, че когато световният дух почука на окото или ухото ни, това не е просто нашето субективно възприятие, а че наблюдаваме кой е там навън. Следователно, ясно е, че духът търси посредниците, които определихме като духовни медиатори. Ако се установи, че светът е дух в своята фундаментална същност, тогава можем напълно да се съсредоточим върху

Да се възприеме гледната точка, заета от Кант и Шопенхауер, е съвсем правилно, но не е достатъчно. Лесно е да се присъединим към Кант и Шопенхауер. Но човек трябва да се придвижи отвъд тях, защото е вярно, че духът е това, което живее във всички неща, и че духът чука на вратата ни, за да ни разкрие същността си. Така, в теософски термини, това, което Бауман изисква за истинско познание на нещата, наистина се потвърждава: ние трябва да бъдем в същността на нещата. Ние сме също така в световния дух и сме само един от неговите аспекти.

Днес облякох фундаменталната идея на тази философия в образи. Ще намерите философски трактат по този въпрос в моята „Философия на свободата“, а там ще намерите и противоположните гледни точки. Обясних, че Шопенхауер, Кант и неокантианците твърдят, че не можем да надхвърлим представянето, а след това как са преодолели наивния реализъм по средата. Но тъй като те започват от „нещото само по себе си“ и показват, че човек не може да се измъкне отвъд себе си, те въпреки това остават заседнали в наивния реализъм, защото търсят истината в материалния свят. И всички съвременни епистемолози, колкото и да вярват, че са се измъкнали отвъд наивния реализъм, все още са с единия крак в него, защото не са се отказали от практиката да основават всичко в материалното.

Само теософията може да ни отведе до портата на познанието. Ако искаме да открием обекта на познанието, тя ни води до точката, в която можем да кажем, че истинската същност на света е Духът. От момента, в който достигнем тази порта, по-нататъшният път е Духът. Духът е в основата на целия свят.

Исках да се спра на това веднъж . Беше направено само накратко и в общи линии. Човекът със сигурност е печат на света. Неговата същност обаче не се крие в материалното. Можем да разпознаем тази същност във всеки един момент, защото тя пребивава в духа. Духът се влива в материята, в нас, точно както името, изписано върху печат, се пренася в отпечатъка на печата.

Вярвам, че показах, че човек може да заеме и позицията на академичната философия, само че тогава трябва да я разбира по-добре от самите академични философи. Тогава всеки, дори и тези от нас с противоположни гледни точки, ще намери пътя си към теософията. Можете да поддържате всякаква позиция, стига да не се оставяте да бъдете поставени в хаос. От всяка философия ще можете да намерите пътя си към теософията.

Най-добрият начин да преодолеете Шопенхауер е да го опознаете задълбочено. Повечето хора го познават само повърхностно. Но дори и тогава човек трябва да се задълбочи в същността на нещата, а именно да възприеме неговата гледна точка. Редактирал съм дванадесет тома с произведения на Шопенхауер в критично издание. Затова прекарах няколко години в изучаване на Шопенхауер. Ето защо вярвам, че знам доста за него. Но ако човек наистина го разбере и схване, тогава стига до теософската гледна точка. Не чрез половинчато знание, защото то отвежда далеч от теософията. Частичното западно знание първоначално отвежда далеч от теософията, водещо до субективизъм, идеализъм и т.н. Но позволете на това да се превърне в пълно знание и тогава Западът също ще намери пътя си към теософията.

Вече споменах Юлиус Бауман . Той знае какво е истинско прозрение, дори и все още да не е достигнал до точката на...

Това е същността на теософията, за която вярвам, че загатнах. Защото истинското знание по никакъв начин не противоречи на теософията. Именно тази перспектива носи мир и толерантност навсякъде. Всички тези истини, които цитирах, са стъпки към истинската истина. Кант се е изкачил по тези стъпала до известна степен, както и Шопенхауер. Единият повече, другият по-малко. Те са на пътя. Но въпросът винаги е докъде са стигнали по този път. Теософията не се стреми да бъде на върха. Правилният път е самият път, преди всичко този, който е стоял над гръцките храмове: „Познай себе си“. Ние сме от една същност със Световния Дух. Както ще познаем собствената си същност, така ще познаем и същността на Световния Дух. „Издигане от нашия дух към Вселенския Дух“ – това е теософията.

ТЕОСОФСКО УЧЕНИЕ ЗА ДУШАТА I ТЯЛО И ДУША

Берлин, 16 март 1904 г.

За да може да предаде божествена мъдрост на човечеството, себепознанието е от съществено значение. *Платон* особено почитал своя велик учител *Сократ* поради тази причина: Сократ успял да постигне най-висшето състояние, познанието за Бога, чрез себепознание. Повече от всяко познание за външната природа, повече от всичко, свързано с нещо отвъд нашия свят, той ценял познанието за собствената си душа. Именно поради това недоразумение Сократ станал един от мъчениците на знанието и истината. Той бил обвинен, че отрича боговете, когато всъщност просто ги търсил по различен път от другите - пътя през собствената си душа. Той бил обвинен заради това познание за душата, което е насочено не само към познанието на собствената му човешка душа, но и към съкровището, което тази човешка душа притежава по отношение на знанието: познанието за божествената основа на вселената.

Тези три лекции ще се занимават с това познание за душата. Броят на лекциите не е бил определен произволно или случайно, а по-скоро е бил внимателно обмислен и извлечен от процеса на развитие на душата. Защото във времената, когато знанието и мъдростта на душата са били поставени в центъра на цялата човешка мисъл и начинание – във времената на древноиндийската мъдрост на Веданта, която предшества будизма, и отново по времето на будизма

Когато е бил в разцвета на силите си, и отново по времето, когато гръцката философия е процъфтявала, и още веднъж в ранните и по-късните най-добри периоди на християнското развитие, същността на човека е била разделена на три части: тяло, душа и дух. Ако човек иска да разглежда душата в правилния смисъл, тогава трябва да я свърже с другите два члена на човешката природа: тялото, от една страна, и духа, от друга. Следователно, тази първа уводна лекция трябва да се занимае с връзката на душата с тялото. Втората лекция ще се занимае с истинската вътрешна същност на човешката душа, а третата - с перспективата, която човешката душа може да придобие към божествено-духовната основа на съществуването.

Чрез любопитен обрат на историята, това тристранно разделение на човешката природа е изгубено за западните изследвания. Където и да потърсите психология днес, ще откриете, че тя просто е противопоставена на естествените науки или изучаването на тялото. И навсякъде ще чуете, че този подход се основава на възгледа, че човешките същества трябва да се разглеждат от две перспективи: перспективата, която хвърля светлина върху физичността, и перспективата, която хвърля светлина върху душата. В популярни термини това означава, че хората се състоят от тяло и душа. Това твърдение, върху което по същество се основава цялата ни позната психология и до което могат да се проследят много грешки в психологията, има любопитна история. До най-ранните дни на християнството никой, който е размишлявал върху човешките същества и тяхната природа...

Той се е стремял да обясни човека по начин, различен от разграничаването му на три части: тяло, душа и дух. Обърнете се към ранните християнски църковни отци, обърнете се към гностиците и ще намерите това разделение навсякъде. До II и III век ще срещнете тричастното разделение на човека, признато и от християнската наука и догма. По-късно това учение се смята за опасно в християнството. Вярвало се е, че като се издигне отвъд душата към духа, човек ще стане твърде арогантен, че ще си позволи да предлага прозрения за основата на нещата, които само откровението може да предостави. Затова различни събори обсъждали и решили, че догмата, която трябва да се преподава за в бъдеще, е, че човекът се състои от тяло и душа. Уважавани богослови, като *Йоан Скот Еригена* и *Тома Аквински*, до известна степен запазват тричастното разделение. Но все повече и повече християнската наука, която е била основно отговорна за изучаването на душата, особено през Средновековието, е губила от поглед тричастното разделение. И с разцвета на науката през XV и XVI век това старо разделение е напълно забравено. Дори *Декарт* е правил разлика само между душата, която е наричал дух, и тялото. И така е останало. Тези, които говорят за психология или за изучаване на душата днес, не осъзнават, че говорят под влияние на християнска догма. Те вярват и могат да прочетат в учебниците, че хората се състоят само от тяло и душа. Но по този начин те само са увековечили вековно предубеждение и именно на него те основават мисленето си и днес. Това ще ни стане ясно в хода на тези лекции.

Преди всичко, сега от нас зависи да покажем какви взаимоотношения

Безпристрастният наблюдател на душата трябва да приеме разделението между душа и тяло; защото изглежда е следствие от съвременната естествена наука, че човек вече не бива да говори за душата по начина, по който се е говорило хилядолетия преди нашето време . Естествената наука, която е оставила своя отпечатък върху 19-ти век и неговото интелектуално развитие, многократно е заявявала, че нейните възгледи изключват наука за душата в стария смисъл на думата – като този на Гьоте и отчасти на Аристотел – и следователно са несъстоятелни. Можете да се консултирате с наръчници по психология или с *„Загадката на Вселената“* на Хекел; навсякъде ще откриете, че догматичните предразсъдъци продължават да съществуват и че старите начини на мислене, при които човек се е стремил да се доближи до душата, са преодоленни. Никой – и казвам това от името на естествените учени и почитателите на Ернст Хекел – не може да почита Хекел повече от мен самия, като велика фигура, като монументален научен гигант. Но великите хора също имат големи недостатъци и затова изглежда уместно да разгледаме един предразсъдък на нашето време с пълна безпристрастност.

Какво ни се казва от тази страна? Казват ни: Вижте , това, което нарекохте душа, е изчезнало от ръцете ни . Ние, естествените учени, ви показахме, че всички сетивни възприятия, всичко , което се развива като умствени образи, цялото мислене, цялото желание, цялото чувство, че всичко това е свързано с много специфични органи на нашия мозък и нашата нервна система. Естествената наука от деветнадесети век е показала, както се казва, че определени части от нашата мозъчна кора, ако не са напълно непокътнати, ни правят невъзможни да произвеждаме определени умствени изрази.

постигане. От това се прави заключението , че тези умствени изрази са локализирани в тези отделни части на нашия мозък, че те зависят, както се казва, от тези части на нашия мозък. Това е изразено драстично, като се казва: Определена точка в мозъка е центърът за *езика* , друга част за тази умствена дейност, друга част за друга, така че човек може постепенно да премахва душата парче по парче. - Доказано е, че заболяването на много специфични части на мозъка е съпроводено едновременно със загуба на определени умствени способности. Това, което е било представяно като душа в продължение на хилядолетия, никой естествоизпитател не може да открие; това е концепция, с която естествоизпитателят не знае нищо. Откриваме тялото и неговите функции, но никъде душа. Великият моралист на дарвинизма, *Бартоломю Карнери*, който е написал етика на дарвинизма, е изразил убеждението си ясно, както може би никога преди не е могло да бъде изразено по-ясно от тези кръгове на естествоизпитатели. Той казва: Нека вземем часовник. Стрелките се движат напред, часовниковият механизъм е в движение. Всичко това се случва чрез механизма пред нас. Точно както виждаме в това, което часовникът осъществява, израз на часовниковия механизъм, така и в това, което човек чувства, мисли и желае, виждаме израз *на* цялата нервна система. Точно както не можем да предположим, че в часовника пребивава мъничка душа, която движи зъбните колела и придвижва стрелките, така не можем да предположим, че има душа извън организма, която осъществява мисленето, чувствата и волята. Това е изповедта на един естественик в духовен смисъл; това е, което дава на естествениците основата за нова вяра, чисто натуралистична.

Те са били повлияни от религията. Естественият учен вярва, че резултатите от науката го принуждават към това признание и вярва, че може да счита всеки, който под влияние на знанието не стига до тези заключения, за човек с детски ум. Бартоломю Карнери демонстрира това директно. Докато хората са били деца, са говорили като Аристотел; но сега, когато са станали мъже и разбират науката, те трябва да се откажат от детските възгледи. Възгледът на естествените учен, който им позволява да не виждат нищо в хората освен механизъм, съвпада с аналогията с часовника. Този възглед е изразен радикално. Той се смята за единствения, достоен за настоящето. И е представен по такъв начин, че научните открития *на* епохата ни принуждават да стигнем до тези признания.

Но сега трябва да се запитаме: Наистина ли предимно естествената наука, прецизното изследване на нашата нервна система, прецизното изследване на нашите органи и техните функции, ни е принудила да стигнем до този възглед? Не, защото през 18 век всичко, което днес се цитира като научно напреднало и авторитетно, е било все още в начален стадий. Нямаше нищо от съвременната психология, нищо от откритията на великия *Йоханес Мюлер* и неговата школа, нищо от откритията, направени от естествените учени през 19 век. И тогава, през 18 век, тези възгледи са изразени в най-радикалната си форма във френското Просвещение, което не може да се осланя на естествената наука; тогава за първи път са изречени думите: Човекът е машина. – От този период датира книга на *Холбад*, озаглавена „Система на природата“, която Гьоте хвали .

Той каза, че се чувства отблъснат от повърхностността и липсата на съдържание. Това е доказателство, че този възглед е съществувал преди съвременната естествена наука. Може да се каже, че, напротив, материализмът на 18-ти век е надделял над умовете на 19-ти век и че материалистическото кредо е било доминиращо за начина на мислене, който по-късно е въведен в естествената наука. Това е по отношение на историческата истина. Защото, ако не беше така, тогава би трябвало да се нарече възгледът, поддържан от съвременната естествена наука – а именно, че не може да се говори за душата в стария смисъл, защото човек може да я премахне по същия начин, както е показал, че може да премахне мозъка – детински.

Защото какво по-специално се печели от този възглед? Никой изследовател в областта на психичния живот, в смисъла на Аристотел, в смисъла на древните гърци или – да кажем, въпреки всички противоречия, които ще възникнат от някои страни – никой изследовател на душата, в смисъла на християнското Средновековие, който се стреми да разбере душата, не може да се обиди на истините на съвременната естествена наука. Всеки разумен изследовател на душата ще се съгласи с това, което естествената наука казва за нервната система и мозъка като медиатори на нашите психически функции. Той не се изненадва, че когато определена част от мозъка се разболее, човек вече не може да говори. Старият изследовател не е по-учуден от това, отколкото от факта, че вече не може да мисли, когато е убит. Съвременната наука не прави нищо друго, освен да уточнява подробно това, което хората вече са разбрали. И също толкова добре, защото човек знае, че без определени

Ако определени части на мозъка не могат да говорят или да формират идеи, тогава фактът, че някой може да бъде убит, би се считал за доказателство, че той няма душа. Дори ведантистите, Платон и други са били наясно, че душевната дейност на човек спира, когато голям камък падне върху главата му и я разбие. Древната доктрина за душата не е учила нищо друго. Ние можем да бъдем наясно с това. Можем да приемем цялата естествена наука и все пак да тълкуваме доктрината за душата по различен начин. В по-ранни векове се е разбирало, че пътят, поет от естествената наука, не води до познание за душата и следователно не може да бъде използван за нейното опровергаване. Ако тези, които от гледна точка на естествената наука се стремят да опровергават древната наука за душата, бяха запознати с мисловните процеси от по-ранни времена, когато хората не са били толкова заети с външния живот, когато все още не са били свикнали да наблюдават собствения си вътрешен живот, всъщност вътрешния живот като цяло, ако вярващите натуралисти се ангажират с мисловните процеси на древните мъдреци, тогава те биха могли да видят, именно чрез тези мисловни процеси, колко донкихотовско е да се бориш срещу доктрината за душата в този естественонаучен смисъл.

Цялата тази борба е изобразена в диалог, открит в будистката литература, диалог, който не принадлежи към собствените беседи на Буда, а е записан в ранните години преди Христа. Всеки, който разгледа този диалог обаче, ще види, че той съдържа най-старите истински възгледи за будизма, изразени в разговора между цар Милинда, надарен с гръцка мъдрост и диалектика, и будисткия мъдрец Нагасена.

Идва изражението. Този цар застава пред индийския мъдрец и пита: Кажи ми, от кого си разпознат? – На което мъдрият Нагасена отговаря: Наричат ме Нагасена. Но това е само име. Няма субект, никаква личност зад него. – Какво? – казал цар Милинда, който притежавал гръцка диалектика и целия капацитет и сила на гръцката мисъл – Слушайте, вие, които сте дошли тук, мъдрецът твърди, че няма нищо зад името Нагасена. Какво тогава стои пред мен? Ръцете ви, краката ви Нагасена ли са? Не. Вашите усещания, чувства и идеи Нагасена ли са? Не, всичко това не е Нагасена. Е, тогава връзката на всичко е Нагасена. Но тъй като сега той твърди, че всичко това не е Нагасена, че има само име, което държи всичко заедно, кой е той тогава и какво всъщност е Нагасена? Дали това, което живее зад мозъка, зад органите, зад физическото тяло, зад чувствата и идеите, е нищо? Дали този, който върши добри дела на другите, е нищо? Нищо ли е този, който върши добро и зло? Нищо ли е този, който се стреми към святост? Нищо ли не стои зад всичко това, освен просто име? – Тогава Нагасена отговори с друга притча: Как дойде тук, велики царю, пеша или с колесница? – Царят отговори: С колесница. – Сега ми обясни колесницата. Прътът твоята колесница ли е? Колелата твоята колесница ли са? Корпусът на колесницата твоята колесница ли е? – Не – отговори царят. – Тогава какво е твоята колесница? Това е име, което се отнася само до връзката между различните части.

Какво е имал предвид мъдрецът Нагасена, израснал, потопен в будистките учения, с отговора си?

- Добре , царю, който в Гърция, в гръцката философия, е придобил голяма, огромна способност, трябва да разбереш, че когато разглеждаш частите на колесницата в тяхната връзка, не стигааш до нищо друго освен до име, точно както когато разглеждаш частите на човек.

Вземете това древно учение, което може да се проследи до най-ранните времена на будисткия мироглед, и се запитайте какво казва то. Нищо друго освен това, че пътят към разбирането на душата чрез наблюдение на външни органи, независимо дали са разглеждани грубо или фино – наблюдението на взаимодействието на идеите, което великият анатом *Мечников* е оценил на милиард – е задънена улица. В смисъла на това правилно твърдение на мъдреца Нагасена, ние не можем да намерим душата по този начин. Това е погрешен път. Никога във времената, когато е било известно как да се намери и изучи душата, никой не се е опитвал да се доближи до нея по този начин. Историческа необходимост е била фините, интимни пътища, по които древните мъдреци от християнското Средновековие са търсели душата, да се отдръпнат донякъде, тъй като нашата естествена наука започва да се фокусира повече върху външния свят. Защото кои са тези методи, перспективи и гледни точки, които естествената наука е развила по такъв уникален начин? В посмъртните трудове на един от най-блестящите естествени учени на нашето непосредствено настояще, който е направил велики открития в областта на теорията на електричеството, можете да откриете, че съвременната естествена наука е вписала простотата и целесъобразността на своето знаме. И можете да намерите в трудовете на психолог, който също е работил в духа на естествената наука –

Естествената наука, освен тези две изисквания за простота и целесъобразност, намира и изискването за живост. И може да се каже, че чрез тези три – простота, целесъобразност и живост – естествената наука е извършила истински чудеса.

Но това не е приложимо за същността на душата. Яснота в наблюдението на външните части, целенасоченост по отношение на външния вид – ето защо естествената наука е започнала да търси, изчислява и изследва връзката между частите. Но това е и точно това, в смисъла на изказването на мъдреца Нагасена, никога не може да доведе до душата. Тъй като естествената наука сега е поела по този път, е твърде разбираемо, че се е отклонила от пътищата на душата. Днес дори няма осъзнаване за това, към което са се стремели изследователите на душата през вековете. Наистина е удивително какво се говори по този въпрос и какво количество невежество се разкрива, когато в привидно авторитетни кръгове днес се обсъжда психологията на Аристотел, или психологията на първите християнски учени, или психологията на Средновековието. И все пак, ако някой иска да разбере научно природата на душата, няма друг подход освен внимателната вътрешна работа, усвояването на идеите на Аристотел, идеите, които са довели първите християни и великите християнски църковни отци до разбиране на душата. Няма друг метод. Той е толкова важен за тази област, колкото е методът на естествената наука за външната наука. Но тези методи на науката за душата са до голяма степен изгубени за нас.

Истински вътрешните наблюдения дори не се считат за научна област.

Теософското движение си е поставило за задача да преоткрие пътищата на душата. Достъпът до душата може да се осъществи по най-различни начини. В други лекции съм се опитвал да предам познанието за душата чрез чисто духовно-научни средства, чрез чисто теософски методи. Тук обаче първо ще говоря в смисъла на това как великият Аристотел, в края на великата гръцка философска епоха, е установил тази наука за душата. Защото за разлика от Аристотел, мъдростта за душата е била култивирана в по-ранни времена. Ще разберем как мъдростта за душата е била култивирана в древноегипетската мъдрост и в древноведическата мъдрост. Но това за по-късно. Днес нека говоря за *учението за душата на Аристотел*, който векове преди раждането на Христос, като учен и научен, е довел до заключението това, което е било открито по съвсем различни начини. Можем да кажем, че в учението за душата на Аристотел имаме нещо, което дори най-добрите в областта на изследванията на душата са могли да предложат. И тъй като Аристотел предава най-добрите идеи, преди всичко Аристотел е този, който трябва да бъде обсъден. И все пак този гигантски ум на своето време – неговите писания са съкровищница на древни знания и всеки, който се задълбочи в Аристотел, знае какво е било постигнато преди неговото време – този гигантски ум не е бил ясновидец като Платон; той е бил учен. Всеки, който желае да се доближи до душата научно, трябва да го направи, като следва пътя на Аристотел. Аристотел е фигура, която във всяко отношение – като се има предвид времето му – отговаря на изискванията на естествената наука.

Неговите интелектуални нужди бяха задоволени. С изключение, както ще видим, на един единствен пункт. И този единствен пункт, в който ще открием, че Аристотел е незадоволителен за изучаването на душата, се превърна в голямото падение на цялата научна психология на Запад.

Аристотел е бил привърженик на теорията за еволюционното развитие в естествените науки. Той твърдо се придържал към теорията за еволюцията. Той приемал, че всички същества се развиват според строга научна необходимост. Той дори смятал, че най-несъвършените същества възникват чрез спонтанно зараждане, чрез простото събиране на неодушевени природни вещества, по чисто естествен начин. Това е хипотеза, която е основен спорен въпрос в научния дискурс, но такава, която Хекел споделя с Аристотел. Хекел също споделя с Аристотел убеждението, че една права, линейна прогресия води до човечеството. Аристотел включва цялото развитие на душата в тази прогресия и е убеден, че разликата между душа и физичност не е радикална, а само постепенна. Тоест, Аристотел е убеден, че в развитието от несъвършеното към съвършеното настъпва моментът, когато се достигне етапът, в който цялата нежива материя е намерила своята форма, и тогава, съвсем естествено, възниква възможността душата да се развие от неодушевеното. И сега той разграничава, стъпка по стъпка, така наречената растителна душа, която живее в целия растителен свят; животинска душа, която живее в животинското царство; и накрая, той разграничава по-висш етап от тази животинска душа, която живее в хората. Виждате ли, Аристотел, правилно разбран, е напълно съгласен с всичко, което съвременната естествена наука учи. А сега вземете „Загадката на Вселената“ на Хекел, първите страници, където той основава работата си върху...

Ако разгледате правилните закони на природата и сравните това с естествената наука и психологията на Аристотел, ще откриете, че когато вземете предвид разликата, причинена от времето, няма реална разлика.

Но сега идва моментът, в който Аристотел надхвърля науката за душата, към която съвременната естествена наука вярва, че се приближава. Тук Аристотел показва, че е способен да наблюдава истинския вътрешен живот. Защото всеки, който проследи с дълбоко разбиране какво Аристотел сега надгражда върху тази епистемология, основана на естествените закони, ще види, че всички, които възразяват срещу този възглед на Аристотел, просто не са го разбрали в истинския смисъл на думата. Безкрайно просто е да се види, че трябва да направим крачка, гигантска крачка, от животинската душа към човешката душа. Безкрайно лесно е да се види. Нищо не ни пречи да направим тази крачка с Аристотел, освен навиците на мислене, които са се развили в хода на съвременната интелектуална мисъл. Защото Аристотел е наясно, че в човешката душа се случва нещо, което е коренно различно от всичко, което се намира извън нея като психика. Между другото, дори древните питагорейци са казвали, че който наистина разбира истината, че човекът е единственото същество, способно да се научи да брои, знае какво отличава човека от животните. Но не е толкова лесно да се схване какво всъщност означава, че само човек може да се научи да брои. Гръцкият мъдрец Платон обявявал за готов за неговата философска школа никой, който първо не е научил математиката, поне елементите, основните принципи. Тоест: Платон не е искал нищо по-малко от това за онези, които е въвел в школата на философската мисъл –

математиката , човек трябва да знае нещо за нейната природа, нещо за природата на тази особена умствена дейност, с която хората се занимават, когато се занимават с математика. Това е ясно и за Аристотел; въпросът не е да се занимаваш с математика, а по-скоро да разбереш, че хората са *способни* да се занимават с математика. Това не означава нищо друго освен, че хората са способни да откриват закони, строго самостоятелни закони, които никой външен свят не може да предостави. Само тези, които не са обучени да мислят, само тези, които не разбират как да постигнат самонаблюдение, само те не осъзнават, че дори най-простата математическа теорема никога не би могла да бъде изведена от просто наблюдение. Никъде в природата няма истински кръг, никъде в природата няма истинска права линия, никъде елипса, но в математиката ние изследваме тези неща и светът, който сме извели отвътре, прилагаме към външния свят. Това е факт, без да се размишлява върху него, без който човек никога не може да стигне до истинско разбиране на природата на душата. Следователно, теософията изисква от своите ученици, които желаят да се задълбочат в нея, строга тренировка на мисълта; не хаотичното мислене от ежедневието, не хаотичното мислене на западната философия, а мислене, което практикува интроспекция с вътрешна задълбоченост. Този вид мислене позволява на човек да разпознае пълните последици от това твърдение. И тези, които чрез математическото си обучение са направили най-големите открития в областта на астрономията, разпознават и формулират тези последици. Прочетете писанията на *Кеплер*, този велик астроном; прочетете какво казва той за това фундаментално явление на човешкото самонаблюдение.

Тогава ще видите какво има да каже тази личност по въпроса. Той знаеше далечните последици от математическото мислене, простиращи се дори до най-отдалечените краища на небесата. Той казва: „Чудесно е съответствието, което откриваме, когато сме седели в самотен кабинет, размишлявайки върху кръгове и елипси единствено от собственото си мислене, а след това погледнем към небесата и открием тяхното съответствие с небесните сфери.“ – Такива учения не са за външно изследване, а за задълбочаване на такова знание. Още във входната зала би трябвало да стане ясно на онези, които желаят да бъдат приети във философското училище, кой от тях може да бъде приет. Защото тогава се знаеше, че – както някой с пет сетива може да изследва външния свят – той може също толкова да изследва същността на душата чрез мисълта. Това не беше възможно преди.“

Но се изискваше нещо друго. Само математическото мислене не е достатъчно. Това е първият етап, в който живеем изцяло в себе си, където духът на света се разгръща отвътре в нас. Това е най-тривиалният, най-подчиненият етап, този, който трябва да бъде преодолян първо, но който след това трябва да преодолеем. Точно това е изисквал по-старият психолог: да извлече най-висшите сфери на човешкото познание от дълбините на душата по същия начин, както математиката извлича истините на звездното небе от дълбините на душата. Това е изискването, което Платон е скрил в твърдението: Всеки, който желае да влезе в моето училище, първо трябва да е завършил курс по математика. Не математиката е необходима, а знание, което притежава независимостта на математическото мислене. И ако човек признае, че човек има в себе си живот, който

Независимо от външния природен живот, той трябва да черпи най-висшите истини от себе си; тогава човек разбира също, че най-добрата човешка ефективност се простира до нещо, което е отвъд всяка естествена дейност.

Вижте животното. Неговата дейност е чисто видово специфична. Всяко животно прави това, което безброй негови предци са правили. Концепцията за вида напълно управлява животното. Утре то ще прави същото, което е правило вчера. Мравката ще построи своята чудна хижа, бобърът - своята, след десет, сто, хиляда години, точно както правят днес. И в това има развитие, но не и история. Който разбира, че човешкото развитие не е просто развитие, а история, може да бъде също толкова ясен относно метода за наблюдение на душата, колкото някой, който разбира какво представляват математическите истини. Все още има диви народи. Те наистина измират, но все още има такива, които не могат да разпознаят никаква връзка между днес и утре. Има такива, които, когато вечерта застудее, се покриват с дървесни листа. Сутринта ги изхвърлят отново, а вечер трябва да ги търсят отново. Те не са способни да пренесат опита от вчера в днес и утре. Какво е необходимо, ако искаме да пренесем опита от вчера в днес и утре? Не можем да кажем, че ако днес знаем какво сме правили вчера, тогава утре ще правим това, което сме правили вчера. Това е природата на животинската душа. Тя може да се развива, може да се превърне в нещо различно с течение на времето, но тогава това превръщане в различно не е историческо. Историческият процес се състои в това, че отделният човек използва преживяното по такъв начин, че...

Неопитен човек не може да прави заключения за утрешния ден . Аз научавам смисъла, духа на вчерашния ден и надграждам върху факта, че законите, които душата ми извлича от наблюдението, се простират в това, което все още не съм наблюдавал, тоест в бъдещето. Пътешествениците ни разказват, че се е случвало някои скитници да палят огньове в райони, където са живели маймуни. Те са продължили напред, оставяйки огъня да гори, а дървата да лежат там. Маймуните са идвали и са се стопляли край огъня. Но не са могли да разпалят огъня. Те не могат да се откъснат от наблюденията и преживяванията; не могат да правят заключения. Човекът прави заключения от своите наблюдения и преживявания и по този начин става самовлюбен определящ своето бъдеще. Той изпраща преживяванията си в утрешния ден; той превръща развитието в история. Точно както той превръща опита в теория, точно както извлича истините на духа от природата, така той извлича правилата на бъдещето от миналото и по този начин става строител на бъдещето.

Всеки, който обмисли задълбочено тези две неща – че човекът може да стане независим по два начина, че може не само да наблюдава, но и да формулира теории, че притежава не само развитие като животинската душа, но и история – всеки, който разбира тези две неща, ще схване какво имах предвид, когато казах, че в човека не само живее животинската душа, но животинската душа се развива до такава степен, че може да приеме така наречения Нус, световния дух. Аристотел смята това за необходимо, за да може човекът да създава история: световният дух да слезе в животинската душа. Според Аристотел човешката душа се различава от животинската душа по това, че е възвишена.

То се е развило от това, което е постигнало в рамките на животинското развитие, до функциите и дейностите, чрез които е придобило духа. И когато великият Кеплер казва, че законите, открити в самостоятелно изследване, са приложими към външни природни явления, това се обяснява с факта, че световният дух, Нус, Махат, слиза в него и издига човешката душа на по-високо ниво. Човешката душа сякаш е издигната от животинското си състояние. Духът е този, който я издига. Духът живее в душата. Той се развива от душата. Той се развива по същия начин, по който душата постепенно се издига от тялото.

Но Аристотел не е казал това последно, или поне не е казал ясно. Той многократно заявява, че душата се развива постепенно в човешката душа по напълно естествен път – но след това духът навлиза в тази естествено развита човешка душа отвън. Според Аристотел „Нус“ е нещо, което се влага в човешката душа отвън чрез творческа дейност. И това се превръща в падението на западната психология. Падението на Аристотел е, че той не е в състояние да развие правилния си възглед – че човешката душа се издига чрез вливането на „Нус“ в нея – в теория за историческото развитие. Той не е в състояние да схване това развитие толкова естествено, колкото развитието на душата. Но гръцките и индийските мъдреци вече са направили това. Те са разбирали тялото, душата и духа в тяхното естествено развитие до човешкия дух. За Аристотел това е прекъснат процес. Идеята за сътворението навлиза в неговото разбиране. Ще...

да видим как теософската доктрина за душата преодолява тази идея за сътворението, как тя е това, което в истинския смисъл извлича крайните последици от научния мироглед, макар и от духовна гледна точка.

Но само като осъзнаем, че трябва да се върнем към древното разделение на тяло, душа и дух, само тогава ще разберем истински това естествено развитие на човечеството. Не бива обаче да вярваме, че достъпът до душата някога ще бъде намерен по привидно неоспорвания път, култивиран от съвременната естествена наука, чрез изследване на отделните части на мозъка. Трябва да признаем, че възраженията на индийския мъдрец Нагасена важат и за днешната натуралистична доктрина за душата. Преди всичко трябва да признаем, че е необходимо по-дълбоко, вътрешно самонаблюдение, по-дълбоко духовно изследване, за да се намери достъп до душата и духа. Тези, които вярват, че различните религиозни деноминации и различните мъдречи, произлезли от тях, са казали това, което съвременната естествена наука се стреми да опровергае, грешат. Те никога не са казвали това, дори никога не са се опитвали. Всеки, който е проследил развитието на доктрината за душата, може ясно да види, че онези, които са знаели нещо за методите на доктрината за душата, никога не са прилагали методите на естествената наука, така че би трябвало да ги опровергават. Не тези методи могат да доведат до душата. О, не, изследователите на душата, които все още знаеха какво е душата, никога не са търсили душата по този начин.

Искам да посоча един от тях, най-очерняният сред мислителите на Просвещението, но и най-малко известният:
Аз

Бих искал накратко да се спра на доктрината за душата от 13-ти век, по-специално на доктрината за душата, както е проповядвана от Тома Аквински. Една от характерните черти на тази доктрина е, че нейният автор заявява: „Това, което човешкият дух взема със себе си, когато напуска това тяло, това, което човешкият дух взема със себе си в чисто духовния свят, вече не може да се сравнява с нищо, което човек преживява в тялото си.“ Всъщност Тома Аквински казва, че задачата на религията, в най-идеалния ѝ смисъл, е да образува хората, така че да могат да вземат от това тяло нещо, което не е чувствено, което не е обвързано с изследването, съзерцанието и преживяването на външната природа. Докато живеем в това тяло, ние виждаме с очите си и чуваме с ушите си чувственото. Възприемаме всичко чувствено чрез сетивните си органи. Но духът обработва тази чувственост. Духът е истински активната сила. Духът е това, което е вечно. А сега помислете за дълбокото прозрение, получено от хилядолетни духовни учения, изразено с тези думи: Духът, който е натрупал малко през този живот, независим от външното сетивно наблюдение, независим от външния сетивен живот, не е щастлив, когато е безтелесен. Тома Аквински казва: Това, което виждаме в нашата сетивна среда, е постоянно пронизано от сетивни фантазми. Но духът, именно духът, който описах в математически смисъл, като ядро, което се появява по прост начин, точно както утре се появява от вчера и днес, този дух, освобождавайки се, събира плодове за вечността. Духът се чувства безкрайно самотен и празен – т.е.

Учението на Тома Аквински – че човек влиза в духовния свят, без да е напреднал до степен да бъде свободен от всички сетивни фантазии – разкрива дълбокия смисъл на гръцкия мит за пиенето от Лета: духът, в своето чисто духовно съществуване, ще се развива все по-високо, колкото по-свободен става от всички сетивни фантазии. Следователно, който търси духа чрез сетивни средства, не може да го намери; защото духът, веднъж освободен от чувствеността, няма нищо общо с нея. По този начин Тома Аквински най-категорично осъжда методите, чрез които духът се търси чрез сетивата. Този църковен отец се противопоставя на всеки експеримент и опит за общуване с безтелесните и починалите чрез сетивни средства. Духът трябва да бъде най-чист, когато е свободен от сетивни фантазии и от прилепване към чувствеността. Ако не е, тогава се чувства безкрайно самотен в духовния свят. Умът, който е зависим от сетивното наблюдение, който е погълнат от сетивни наблюдения, живее в духовния свят като в непознат свят. Тази изолация е неговата съдба, неговият участ, защото не се е научил да бъде свободен от сетивните фантазии. Ще разберем това напълно едва когато стигнем до втората лекция.

Виждале ли, душата е била търсена по точно обратния начин във времената, когато интроспекцията, наблюдението на това, което живее в човека, е било определящо за науката за душата. Това е, което продължава да бъде фундаментална грешка в съвременната наука и е довело до провъзгласяването на крилатата фраза „наука за душата без душа“ за натуралистично вярване.

Изповед на 19-ти век. Тази наука, която се фокусира единствено върху външни наблюдения, вярва, че може да опровергае древните. Но тази наука не знае нищо за пътищата, по които е била търсена душата. Нищо, нито най-малкото нещо, не трябва да се каже срещу съвременната наука. Напротив, ние, като теософи, именно в духа на тази съвременна наука, желаем да изследваме сферата на душата по същия начин, както науката изследва сферата на чисто пространствената природа, но не желаем да търсим душата във външната природа, а по-скоро в себе си. Искаме да търсим духа там, където той се разкрива, като вървим по пътищата на душата и достигаме до духовно познание чрез познание на душата. Това е пътят, предписан от хилядолетни учения, който човек просто трябва да разбере, за да схване неговата истина и валидност.

Но това ни изяснява и ще ни прави още по-ясно какво подълбокият човек, ако иска да разбере душата, ще пропусне в съвременната, студена наука, точно както Гьоте го е пропуснал, когато се е сблъскал с тази студена наука в „*Sécime de la nature*“ на Холбах. Със сигурност можем да проследим във външната природа как човечеството се е развило по отношение на външния му вид, как сме се появили, как монадата функционира в по-фините структури, как средната органна система може да се счита за израз на душата, но всичко това ни води само до разбиране на външния вид. Големият въпрос за човешката съдба все още остава. Колкото и добре да разбираме човек във връзка с външния му вид, ние не сме го разбрали дотолкова, доколкото има тази или онази съдба по този или онзи начин; не сме схванали каква е ролята на доброто и злото, цялостното...

Несъвършеното и незавършеното. Това, което човек преживява вътрешно, външната наука не може да обясни; само изучаването на душата, основано на самонаблюдение, може да ни предложи отговор. След това идват великите въпроси: Откъде идваме, накъде отиваме, каква е нашата цел? – тези най-велики въпроси от всички религии. Тези въпроси, които могат да издигнат човек до възвишено състояние, това са въпросите, които ще ни отведат от света на душата към духа, към божествения дух, който прониква в света. Това трябва да бъде съдържанието на следващата лекция: Чрез душата към Духа. Тя ще ни покаже, че е абсолютно вярно – не е просто фигуративен израз – че дори съвършената животинска душа, която се е появила чрез чисто външно развитие, е човешка душа в човечеството само защото представлява нещо още по-висше, нещо по-съвършено и че носи в себе си потенциала, зародиша на нещо далеч по-висше, нещо безкрайно съвършено. Че тази човешка душа обаче трябва да се разглежда, в смисъла на същата поговорка, като нещо, което не поражда духа и проявленията на душата от животинската същност, а по-скоро като нещо, което животното в човешкото същество трябва да се развие в нещо по-висше, за да получи по този начин своята съдба, своята задача и също така своята съдба. Средновековната психология изразява това с думите, че само този, който не разглежда истината такава, каквато му се струва, когато чува с външното си ухо или гледа с външното си око, а такава, каквато тя се появява, когато я виждаме в отражението на най-висшия дух, истински я разбира. Затова бих искал да завърша първата лекция с думите, които Тома Аквински използва в своята лекция: Човешката душа е като луната, която свети, но светлината ѝ идва от слънцето.

получава . - Човешката душа е като водата, която сама по себе си не е нито студена, нито топла, а получава топлината си от огъня. - Човешката душа е подобна само на висша животинска душа, но е човешка душа, тъй като получава светлината си от човешкия дух.

В съответствие с това средновековно вярване, Гьоте казва:

Човешката душа е като
водата: тя идва от небето,
издига се към небето и
трябва да се спусне отново
към земята , вечно
променяйки се.

Само тогава човек може да разбере човешката душа, когато я схване в този смисъл, когато я схване в смисъла, че тя се разбира като отражение на най-висшата същност, която можем да открием навсякъде във вселената, като отражение на световния дух, който пронизва вселената.

ТЕОСОФСКО УЧЕНИЕ ЗА ДУШАТА II

ДУША И ЧОВЕШКА СЪДБА Берлин, 23 март

1904 г.

Материалистичният мироглед е довел съвременната мисъл до гротескното твърдение , че славната трагедия на Хамлет не е нищо повече от преобразените хранителни продукти, на които се е наслаждавал великият поет Шекспир.

На пръв поглед подобно твърдение може да се тълкува като иронично, дори хумористично. И все пак: всеки, който следва възгледа за душата, развил се в рамките на така наречения материалистически мироглед, в крайна сметка трябва да стигне до това твърдение. Този възглед обаче води материалистическия възглед за душата до абсурд. Но ако е вярно, че трябва да разбираме феномените на душата като еманации на механичната дейност на нашия мозък, точно както разбираме работата на часовник като механизма на този часовник, тогава нямаме друг избор, освен да видим в тези причини, в които трябва да търсим причините за работата на мозъчните органи, в крайна сметка причините за феномените на душата , причините за най-висшите изрази на човешкия дух.

Немският философ *Лайбниц* вече е намерил правилното опровержение на това твърдение . Той е казал: Представете си, ако целият човешки мозък беше разбран, ако човек знаеше до най-малкия детайл как функционират тези клетки и тяхната среда, ако човек знаеше всички отделни движения и

Човек би могъл да запише какво се случва пространствено в мозъка, когато една мисъл, усещане, чувство се завладее в човек; нека предположим, че тази крайна цел на естествената наука е постигната. – След това Лайбниц продължава: Сега си представете този човешки мозък безкрайно уголемен, така че човек може спокойно да се разхожда в него, спокойно да наблюдава какви движения се случват в него. Човек има пред себе си напълно машиноподобна структура. Какво ще види човек? Ще се виждат движения, ще се виждат пространствени процеси. Но това, което човек няма да види, е това, на което човек казва: Чувствам удоволствие и болка, чувствам радост и скръб, мисля си тази или онази мисъл. Това, което човешкото его трябва да счита за свое най-съкровено притежание, за свои най-съкровени процеси и преживявания, никой наблюдател на този велик, този уголемен мозък-машина няма да може да види. За да се наблюдава това, което азът счита за своите преживявания в чувства, усещания и идеи, е необходим съвсем различен вид опит; той изисква вътрешен човешки опит; той изисква да пренебрегнем всички пространствени съображения и да се потопим в самата душа, за да получим от душата обяснителните причини за това, което се случва в нея.

Този въпрос може да се разгледа и от друга гледна точка. Веднъж присъствах, когато двама млади студенти обсъждаха точно този проблем. Единият беше дълбоко потопен в материалистично мислене. Той беше убеден, че човекът не е нищо повече от механизъм, че истински сме разбрали човека, когато знаем как работи мозъкът му и другите телесни функции. На това другият отговори: „Но в края на краищата има един прост факт, който само трябва да бъде изрично посочен—“

Човек трябва да осъзнае, че тук действа нещо съвсем различно от процес, наподобяващ механичен. Защо човек не казва: Моят мозък чувства, мозъкът ми усеща, мозъкът ми си представя? Е, човек би трябвало да признае този факт като изкривяване на най-съкровеното си преживяване на душата. Никога не можем да си обясним психическите процеси чрез пространствено наблюдение, както можем с външните явления. Именно това е характерната разлика между физическите и психическите процеси: когато видим нещо да се случва в една машина, можем да си кажем, че тези или онези части на машината са в движение, активни са и тъй като са активни, машината извършва това или онова действие. Не може да се възрази, че все още не знаем всички движения, всички функции на нашия мозъчен механизъм. Защото точно това е смисълът на отговора на Лайбниц на въпроса: че дори и да бяхме разбрали целия този механизъм, *действителният* живот на душата все още щеше да остане напълно необяснен. Има само едно нещо, което трябва да направим: да погледнем навътре, да се запитаме какво откриваме, когато оставим собственото си аз да говори. Какво откриваме, когато не виждаме с очите си и не чуваме с ушите си, а когато наблюдаваме собствената си душа?

Но след като изясним този момент, трябва да сме наясно и с това, че всички въпроси, свързани с душата и нейните процеси, трябва да се разглеждат със същата научна строгост и обективност, както и въпросите на външната естествена наука. Никой естествоизпитател няма да признае, че един обикновен химичен анализ на част от мозъка разкрива нещо за живота на този мозък, нещо за структурата на този мозък.

Не можем да преживеем това директно . Необходими са други методи. Необходимо е да изучаваме формата на всеки такъв органичен компонент, да го разглеждаме във връзка с останалата част от органичния свят. Накратко, не сме в състояние да опишем процесите на живота, ако останем с чиста физика, с чиста химия. По същия начин не сме в състояние да разпознаем фактите на психичния живот, ако просто наблюдаваме външни проявления.

Какви са тогава тези факти от живота на душата? Фундаменталният факт от живота на душата е удоволствието и болката. Защото това, което възприемаме като удоволствие и болка, като радост и неудоволствие, е нашето собствено най-съкровено преживяване на душата. Минаваме покрай предмети около нас. Предметите ни правят впечатление. Те ни казват нещо за цвета и формата си, също и за движенията си; те ни казват какво представляват в пространството. Но не можем да разберем нищо от самите предмети, ако искаме да знаем нещо за това, което се случва вътре в човек, когато минава покрай тези предмети. Цветът на даден предмет влияе на окото на един човек и влияе на окото на друг. Удоволствието, или може би дори болката, която един човек може да почувства в отговор на този цвят, може да бъде различно, напълно различно, от удоволствието и болката на друг. Това, което един човек възприема като удоволствие, може да произтича от факта, че този цвят му напомня за особено приятно преживяване, че често е изпитвал радост във връзка с този цвят. Друг човек може да свърже този цвят с тъжно преживяване и следователно може би да почувства болка. Тези цветови преживявания са уникално човешки. Те принадлежат изцяло на всеки индивид. Радостта и болката, които се разгръщат във вътрешния ни живот, изразяват истинската ни природа.

Това разкрива една много специална същност, онази същност, която отличава един човек от друг, онази същност, в която няма двама еднакви. Само това би трябвало да ни изясни, че удоволствието и болката не могат да зависят единствено от външни фактори, от това, което се случва в сетивния свят, а по-скоро ни показва, че нещо вътре в нас реагира на впечатления от външния свят, нещо, което е различно във всеки човек; така че следователно за всеки човек пред нас има толкова много вътрешни светове пред нас, които можем да разберем само от дълбините на тяхната вътрешна природа, които са нещо съвсем специално, нещо напълно реално сами по себе си, за разлика от всичко, което се изразява в пространството и времето пред очите и ушите ни.

Човешкият живот се разгръща в удоволствие и болка. И свързано с удоволствието и болката е нещо, което през всички векове, откакто човечеството познава мисълта, е прониквало в човешкото сърце като велик въпрос, като огромна загадка. То е свързано с човешката съдба, тази човешка съдба, която чувствителният гръцки ум е възприемал като нещо безлично, като нещо, което се носи над човечеството, което сполетява човечеството, като нещо, което няма нищо общо с това, което индивидът заслужава, което индивидът е постигнал и към което се е стремил. Можем да опишем разбирането на гръцкия народ само с най-сурови думи. Именно тази душа понася тази гигантска съдба, дори когато тя твърде често смазва човечеството. Колкото и разнообразни да са човешкото удоволствие и болка, толкова разнообразни са и човешките съдби, и тези човешки съдби, както може да покаже едно просто, тривиално наблюдение, нямат нищо общо с това, което човек, като индивид, постига и придобива за себе си.

Това, което наистина се нарича съдба, е нещо, което надхвърля личните заслуги и личната вина. Когато говорим за вина и заслуги, ние изключваме това, което се случва на човек и е независимо от неговите собствени усилия. Има един човек, който е предопределен по рождение да живее в бедност и мизерия, може би не само от средата, в която е роден, но просто от дара, зестрата на природата, която е получил при раждането си. Има друг, който се явява като дете на късмета, за когото удоволствието и скръбта могат да достигнат най-високите си върхове, просто защото е надарен при раждането си с по-големи, по-превъзходни дарове от другите. Как съдбата и индивидуалният човешки живот са преплетени е бил великият, тревожен въпрос на мислещите хора през вековете. Човешката съдба и човешката душа, във взаимовръзките си, са занимавали поети и учени. И как човешката съдба се сравнява с индивидуалния човешки опит на душата?

Откриваме перфектна аналогия за взаимодействието между душата и съдбата в природата. Откриваме аналогия в това, което срещаме в природата като видове, като родова форма на живите същества. Едно живо същество не се формира произволно. Всяко живо същество се формира според своя зародиш. Според своя зародиш, лъвът е лъв, жабата е жаба, защото зародишът съдържа силата за своята конкретна форма и защото зародишът наследява тази сила от своите предци. Следователно, животното се формира в рамките на своя конкретен род. Тези закони на наследствеността управляват растителните и животинските видове; те управляват според това, което са наследили по отношение на черти, за да се развиват.

действа . Животът се определя от развитието на органите, наследени от съществото. Този закон за наследствеността е великият закон, който определя видовете и родовете в животинското и растителното царство, а също и във физическия човешки свят. Този закон за видовете и родовете, този закон за наследствеността и развитието, е законът на съдбата за видовете и родовете. Само в съответствие със закона за наследствеността отделното същество може да действа. По подобен начин, за отделното човешко същество, това, което то изпитва като удоволствие и болка, е в контраст със съдбата, която го управлява. Точно както животното е наследило формата на своя вид от своите предци, така и ние откриваме по много специфичен начин, че хората са надарени с предразположения, с черти на характера, които определят мярката на тяхното удоволствие и болка, които съдържат мярката на тези, които измерват живота им.

Точно както законите на природата управляват животните, така съдбата управлява отделния човек. Точно както съвременният натуралист, ако провежда изследванията си честно и вярно на законите на еволюцията, се пита защо това животно има по-дълъг или по-къс хващащ орган, по-остро или по-малко остро око, и точно както не се задоволява да приеме по-дългия или по-къс хващащ орган, по-малко острото око, като чудо, а си казва: „Трябва да сравня това животно с други животни, трябва да наблюдавам как тези органи постепенно са се развили чрез великия, железен закон на природата за родството, за наследствеността сред всички живи същества“, така и изследователят на човечеството, изследователят на душата, ако иска да разбере индивидуалния човешки живот, трябва да се запита: Как е свързан великият закон на съдбата с тези индивидуални човешки животи, как е възможно съдбата да управлява индивидуалния живот по такъв начин?

Какво е направило то, за да определи тази или онази степен на удоволствие и страдание? – Съвсем аналогичен на въпроса, поставен от естествения учен, е въпросът за връзката между човешката душа и човешката съдба. И едно напълно аналогично размишление ще хвърли светлина върху въпросите, които занимават хората в това отношение.

Има един факт, който говори толкова ясно по този въпрос, че е нужно само да го разгледаме от всеки ъгъл, да се потопим напълно в него, за да стигнем до отговор. Този факт не се наблюдава по същия начин и смисъл, както наблюдава естественикът, когато изучава връзките между видовете и родовете. Но това не е защото този факт не говори също толкова ясно и отчетливо; просто защото съвременното човечество е свикнало да пренебрегва този факт; свикнало е да пренебрегва силните изявления, ясните свидетелства за този факт. Той със сигурност не е толкова груб и пряк, колкото фактите, които говорят на външните ни сетива. Но можем ли наистина да се надяваме, че финият вътрешен живот на нашите души ни предоставя факти за просветление относно интимните процеси в нас, които са толкова груби и толкова поразителни, колкото тези *на* външните сетивни преживявания? Не трябва ли по-скоро да предположим, че въпросите, въплътени във вътрешния ни живот, са от по-фин, по-фин характер? Точно както *Галилей някога* е открил великия закон за махалото, когато прозрението го е осенило, разкрито от люлееща се лампа в църквата, така че в този момент законът на природата му е бил разкрит. Той постигна този успех само защото успя да събере фактите в правилния смисъл. И така, фактите трябва да ни се представят, ако ние

Те ни изясняват в правилния смисъл, просветляват ни относно съдбата и вътрешния живот.

Разгледайте поредицата от животински същества. Ще откриете разнообразие от различни видове и родове. Като съвременен натуралист, вие си обяснявате тези видове и родове чрез техните взаимоотношения помежду си и произхода им един от друг. Вие сте удовлетворени, когато сте схванали, че едно по-висше, по-съвършено животно е придобило своя видово-специфичен характер, произлизайки от своите предци, чиито органи постепенно са се трансформирали в органите на животното, което стои пред нас днес.

Но какво ви интересува в животното? Никога не може да се интересуваме от животното много повече от неговите видово-специфични характеристики. Напълно доволни сме, когато сме описали лъв или друг животински вид според неговите видово-специфични характеристики. Напълно сме информирани за един лъв, когато сме разбрали как като цяло живее видът лъв, как като цяло се държи; тогава знаем, че същото важи и за бащата, сина и внука в рамките на рода лъв. Ясно ни е, че индивидуалните различия, които съществуват и в животинското царство, не ни интересуват до такава степен, че да се налага да подхождаме към всеки индивид, за да го изучаваме поотделно. Ясно ни е, че решаващото за животното е общото между бащата, сина и внука. Изследователят ще се обяви за доволен, когато е разбрал всеки екземпляр от рода лъв, от вида лъв. Този факт трябва да бъде обмислен докрай и значението му трябва да бъде напълно разбрано. Когато след това сравните това с другия факт, че за хората е съвсем различно, тогава нека...

Да опишем с няколко думи разликата между човешкия и животинския характер; разлика, която, веднъж разбрана, не може да бъде отречена от никой натуралистичен изследовател; разлика толкова голяма и дълбока, че хвърля светлина върху истинската природа на човешката душа. Основният факт може да се изрази със следните думи: Хората имат биография, животните нямат.

Макар че всичко в природата съществува само до известна степен и не бива да се повдигат възражения срещу това твърдение, защото е ясно, че човек може да запише индивидуални характеристики на животно и по този начин да създаде нещо, наподобяващо биография, остава факт, че притежаваме истинска биография само в човешкия свят. Това предполага, че имаме същия интерес към отделния човек, както и към животинския вид. Макар че не сме безразлични, когато описваме човек, независимо дали описваме бащата, сина или внука, ние наричаме сродна група животни вид, защото те споделят едни и същи характеристики и сме разбрали тяхната научна природа, като сме разбрали структурата им като вид. Тук трябва да заявим важния факт: Всеки човешки индивид е вид сам по себе си. Това е твърдение, което може да не е очевидно за всички, което може да изглежда на някои като нещо изкуствено.

Но дори ако пълните последици от това изречение не могат да бъдат схванати веднага, за този, който размишлява върху него, който го обмисля докрай, то ще се появи само в светлината, която описах. И с това ние също така преминахме отвъд твърдението, че за психолога само единственото забележително...

dividuum е доказателство, че нещо специално се случва при хората, докато повечето хора са от същия вид и по същество – само че във висшето образование – имат същото като животните.

О, не, можете да различите простото човешко същество, дивака, от животното, като осъзнаете, че то има биография, че същността му не се изчерпва от видовия му характер като човешки същества, че важното е да схванем тази индивидуалност в него; че не е безразлично дали пред нас стои бащата, синът или внукът. Ако искаме да действаме научно, тогава трябва да прилагаме същите правила, същите закони към човешките същества, които прилагаме към животните по отношение на видовия му характер. Би трябвало да разглеждаме отделното животно, което стои пред нас в съвършена форма, в напълно специфична форма, като чудо, ако не го разбирахме в неговото родство и произход от други същества. Но би трябвало да разглеждаме и отделния човек, който е цяло, вид сам по себе си, със своите специфични преживявания на страдание и удоволствие, като чудо, ако просто го представим такъв, какъвто е пред нас. Всеки, който оставя отделния човек, това, което е изразено в биографията, необясним, без да се опитва да го обясни, без да го отличава от другите същества, всеки, който иска да остави това същество необяснимо, е като вярващ в чудеса. Ако се придържаме към концепцията за развитие, тогава трябва да кажем: Точно както в животинското царство индивидуалната животинска форма е свързана със своя вид, така и ние трябва да проследим индивидуалната човешка душа, в нейното конкретно проявление, до нещо друго духовно. Естествената наука е станала толкова ясна, колкото винаги, откакто е осъзнала, че

Тъй като животът не може да се развие от нежива материя, а по-скоро всяко живо същество се основава на зародиш, е толкова вярно, че днес би било научно суеверие, ако някой повярва в това, в което се е вярвало през 16-ти век, че риби, жаби и други подобни могат да се развият от кал.

Но това би било все едно да твърдим, че душата възниква не от душата, а от бездушното. Точно както живите същества могат да възникнат само от живи същества, в смисъла, който естествената наука приема, така и човек трябва да признае, че душата може да възникне само от душата. И точно както естествената наука смята за детинско вярване, че животът възниква не от зародиш, а от нежива материя, така и истинското учение за душата трябва да счита за абсурдно, че душата може да възникне от механичното. Това би било същото като някой да твърди, че душата може да възникне от всякаква слепена кал.

Ако вземем това за основа, тогава трябва да си кажем: Всеки, който не иска да вярва в чудо в сферата на душата, трябва да си зададе въпроса за всяка отделна душа: Откъде идва тя, какви са причините, поради които се развива точно в състоянието, в което се намира? Трябва, така да се каже, да се издигнем от духовната същност на човека до неговия духовен прародител, точно както се издигаме от физическата форма на животното до неговите физически предци, за да разберем произхода на неговия вид.

В последната си лекция описах върха, който *Аристотел* постави в своята теория за душата, като падение на западната психология. Показах, че по отношение на нашия физически свят Аристотел е бил напълно на същата позиция като

Съвременната еволюционна теория твърди , че съществата се развиват естествено, дори до най-висшите форми . Когато обаче Аристотел говори за най-висшата душа, той правилно казва точно същото нещо, което току-що обсъдихме. Тази духовна сфера е необяснима въз основа на това, което сме започнали да разбираме като просто естествени процеси. Никой никога не може да разбере душата като просто естествен процес. Следователно, Аристотел, като честен изследовател и мислител, прибегва до обяснение, което ясно и недвусмислено признава чудото, присъщо на всяко отделно образуване на душата. По този начин той се явява като честен мислител, но такъв, който отрича естественонаучния принцип по отношение на духовната сфера . Когато едно човешко същество се е развило до точката, в която физическата му форма е придобила човешка форма, тогава Създателят ще създаде душа за тази човешка форма; това е единствената последователна позиция, която човек трябва да възприеме, ако не иска да обясни душата по същия начин, както съвременната естествена наука прави с видовете от животинското царство. Ако човек не иска да търси духовния прародител, както търси животинския прародител, когато иска да обясни животното, тогава трябва да каже, че във всяко отделно човешко същество е създадена душа .

Има само един друг път и този друг път, този изход, е само привиден. Той се състои от пътя, показан от *Хърбърт Спенсър*, наскоро починалия велик английски философ. Той беше ясен по този въпрос – както казахме – че е невъзможно да оставим индивидуалното душевно същество в изолация, да го приемем като чудо. Следователно, казва той, трябва да се върнем, по отношение на този душевен живот, към физическите предци на въпросния човек и точно както той

формата на лицето, ръцете и краката си от физическите си предци , така е наследил и психологическите си характеристики от тях. По този начин Хърбърт Спенсър отъждествява развитието на душата изцяло с физическото развитие. Това обаче е само повърхностно решение, което никога не може да бъде съгласувано с реалността. Това, което трябва да се обясни с нещо друго, трябва да се изведе от характеристиките на това друго.

Гьоте би могъл да каже : „От баща си наследих ръста си, сериозния си начин на живот, от майка си веселия си характер и любовта си към разказването на истории.“ Но никой, след безпристрастно разглеждане на фактите, не би твърдял, че това, което съставлява самата същност на човек, това, което той смята за резултат от своята съдба, се определя от физическите му предци по същия начин, както външната му форма и облик се определят от тях. В противен случай развитието на ума би трябвало да следва същите закони като развитието на физическото. Но откъде бихме могли да извлечем интелектуалните качества на Нютон, Галилей, Кеплер, Гьоте от техните предци? Откъде бихме могли да извлечем качествата на Шилер? От баща му? Разбира се, Шилер е получил външната си форма, физическите си характеристики, от баща си; защото това, което съставлява общата форма, се определя от физическата наследственост, точно както физическата форма на животните се определя от наследствеността. Но ако искаме да обясним истинските вътрешни качества на всеки индивид – и това не е нужно да е Шилер, може да е който и да е господин Мюлер от това или онова място – ако искаме да обясним какво се случва в най-дълбоката му душа, какво го прави точно този човек

Ако биографията му произтича от произхода му, тогава никога не можем наистина да разберем този човек, като изучаваме произхода му от физическите му предци.

Изучете лъв и опишете бащата на лъва или дядото на лъва, вместо малкото лъвче: ще бъдете напълно удовлетворени от научна гледна точка. Но когато описвате човек, трябва да опишете неговия собствен уникален живот. Биографията на дядото или бащата е нещо съвсем различно от тяхната собствена. Точно както видовете в животинското царство се различават, така се различават и биографиите на отделните хора.

Всеки, който напълно обмисля тези идеи, никога не може да разглежда духовното развитие аналогично на физическото развитие. По-скоро, ако искаме да обясним духовното развитие, трябва да приемем, че трябва да се издигнем до духовни предци по същия начин, по който се издигаме до физически предци, за да обясним физическата природа. И физическият прародител не може едновременно да бъде духовен прародител. Развитието на душата не следва същия курс като развитието на физическото. Ако искам да обясня една душа, трябва да търся нейния произход изцяло другаде, освен във физическия организъм. Тя трябва да е съществувала преди това; трябва да има духовен прародител, точно както животинският вид има физически прародител. С това стигаме до идеите, които най-задълбочените изследователи на душата през цялата история са признавали за свои и които в най-истинския смисъл на думата разглеждат същността на душата в научен смисъл. Всеки, който с цялата енергия на своя изследователски стремеж се задълбочи в тази същност на душата – можете да я видите например в прозрачния анализ в „Образованието на човечеството“ на Лесинг – *стига до заключението, че всяка душа може да се върне-*

Трябва да се преследва до друга душа. И с това стигаме до закона за развитието на душата, стигаме до закона за прераждането, закона за прераждането.

Точно както в животинското царство видовете се въплъщават един след друг , точно както се случва трансформация на вида, прераждане на вида, така и в човешките същества се случва трансформация на душата. Нищо друго освен тази идея не бива да се свързва с това, което в духовно-научната психология се нарича доктрина за прераждането. Това не е фантастична идея; това е кристално ясна идея, която по необходимост произтича от условията на природата. Също толкова необходима, колкото идеята за прераждане на видовете, за трансформация на видовете в животинското царство, е идеята за прераждане на индивидуалността. Имаме прераждане на вида на ниво животинска същност; имаме прераждане на индивидуалността на ниво човечество. Но ако случаят е такъв, тогава нашият поглед се разширява от индивидуалната лична човешка душа, която иначе стои пред нас необяснимо със собствения си живот на удоволствие и болка, отвъд своя душевен предшественик и от него до по-нататъшни предшественици. Точно както разбираме един вид, като го проследяваме до неговите предци, така разбираме душата, като я проследяваме като самопрераждаща се индивидуалност. Това, което сякаш царува в мен като необяснима съдба, това, което сякаш е предразположено към мен неподготвен при раждането ми, не бива да се разглежда като чудо, възникнало от нищото; то е следствие, както всичко в света е следствие, но следствие от психическите процеси в моя психичен прародител.

Не можем да навлизаме в подробности за това *как* се случват въплъщенията тук. Тук ще се съсредоточим върху научен подход.

Аналогично, може лесно да се покаже как идеята за теософската доктрина за душата е напълно съвместима, всъщност, в духовната сфера, точно както съвременната теория за развитието в сферата на физическия живот. Природоученият, по-специално, трябва да се издигне от своята физическа доктрина за прераждането към тази доктрина за духовното прераждане. Будистът, за когото тази доктрина за духовното прераждане е като нашата научна доктрина за развитието, не познава, в същия смисъл като Запада, загадъчното развитие, мистериозния ход на съдбата в индивидуалния живот. Той си казва: Това, което преживявам, е следствие от душевния живот, от който се е развил моят собствен; трябва да го приема като следствие. И това, което самият аз постигам днес, е причина и не остава без следствие. Отново и отново душата ми ще се въплъщава и ще определя съдбата на тази душа, както се появява; тя ще образува едно цяло с тази душа . Така съдбата и душата са преплетени във верига. Като перли на нишка от съдба, отделните етапи от развитието на душата изглеждат наредени през целия човешки живот, през целия човешки живот. И това, което е необяснимо в *човешкия* живот, ще стане обяснимо, когато не го приемаме като чудо само по себе си, а когато го разглеждаме в неговите повтарящи се проявления.

Но тогава, ако разгледаме развитието на душата по този начин, ние преодоляваме затруднението на Аристотел; и само по този начин преодоляваме затруднението на Аристотеловата доктрина за душата. Всеки, който не се придържа към теорията за еволюцията, трябва да се присъедини към акта на сътворението, който се случва с всяко раждане на човешко същество. Той трябва, с всяко раждане

специално чудо на сътворението. Научната доктрина за сътворението е вяра в чудеса, суеверие. Дори през 18 век се е казвало, че съществуват толкова видове един до друг, колкото са били създадени първоначално. В сферата на душата също има само тези два пътя: чудотворният акт на сътворението при появата на едно-единствено човешко същество или развитието на душата. Първият е невъзможен. Но поради тази причина все още има честни изследователи, които не могат да се ангажират с развитието на душата. Ако един честен изследовател не може да се ангажира с развитието на душата, тогава дори днес той ще изповядва акта на сътворението при появата на всяко отделно човешко същество. Това не е научно, но е честна мисъл. Тези обаче, които желаят да мислят научно и са способни да разглеждат живота на душата в научен дух, стигат, от гледна точка на съвременните изследвания, до тази доктрина за повторното възплъщение на душата, както е направил един съвременен философ, професор *Хауман* в Гьотинген. Това ще бъдат двата пътя, които трябва да следваме с ясно мислене: или създаването на душата като чудо във всеки случай, или развитието на душата в смисъл на научно мислене и завръщането на душата.

От тази теория за развитието на душата се хвърля ясна светлина върху големия въпрос, който е занимавал съвременната философия и съвременната мисъл като цяло: въпросът за ценността на живота. Както знаете, на този въпрос е отговорено отрицателно от по-новите философи, от *Шопенхауер*, *Едуард фон Хартман* и подобни философи. На живота е отказана ценност по простата причина, че той предлага много повече неудоволствие, отколкото удоволствие.

Предлагане на удоволствието като удоволствие. Ако животът в индивидуалната личност наистина беше изчерпан между раждането и смъртта, тогава въпросът за стойността на живота би бил оправдан, доколкото човек би трябвало да оценява тази стойност на живота по отношение на удоволствието и неудоволствието. Тези философи просто казват, че опитът ни учи във всеки отделен случай, че неудоволствието далеч надвишава удоволствието, че животът е болезнен и тъжен. Само поради тази причина, предполага Шопенхауер, трябва да се присъединим към този песимистичен възглед. Ние приемаме удоволствието за даденост като нещо, което ни се полага. Кой не смята удоволствието - и Шопенхауер е прав за това - за нещо, което е самоочевидно за нас? Къде няма някаква незначителна причина, която човек изпитва като болка, докато горе-долу приема всяко удоволствие за даденост? Следователно е естествено, казват песимистите, хората да не изпитват удоволствие по същия начин, по който изпитват намаляването на удоволствието като болка и неудоволствие. Така песимистите изготвят така наречения баланс на удоволствието в живота, обяснявайки, че това показва, че неудоволствието доминира живота много по-силно от удоволствието. Без съмнение, ако човек иска да разреши тази загадка в контекста на отделен човешки живот, той не стига до друго решение. Защото всеки, който разглежда човешкия живот в неговите лични детайли, неизбежно ще заключи: Колкото и малко да е количеството недоволство, което е засегнало този живот, то остава налице като нещо, което е било, така да се каже, насочено срещу този човек. Опитайте се всъщност да изготвите този баланс на удоволствието в момента на смъртта на човек. Ако го направите, тогава, в смисъла на Хартман, със сигурност ще сметнете стойността на удоволствието от живота за отрицателна. Ако животът сега завършва със смъртта, тогава...

Живот с отрицателен ценностен фактор, с отрицателно ценностно число. Тогава този индивидуален живот изглежда напълно необясним.

Съвсем различно е, когато разглеждаме това, което запазваме в резултат на един единствен живот, като причина за следващия, когато го разглеждаме като нещо, което може да бъде разпространено, пренесено в друг етап от съществуването. Тогава това, което се проявява като болка, като недоволство, в един живот, изглежда като нещо, което може да има благоприятен ефект в следващия. И по каква причина? По много простата причина, че усещането за недоволство, което изпитваме в този единствен живот, не е единственият определящ фактор, а по-скоро това, което възниква като следствие от това недоволство, също е решаващо. Ако изпитвам недоволство днес, тогава за днес това недоволство ще има негативна конотация в живота ми. Но това недоволство може да бъде от най-висока ценност за мен утре. Като изпитвам недоволство или болка в някакво събитие днес, мога да се уча за утре. Мога да се науча, в подобни случаи, да избягвам това недоволство или болка. Мога да се науча да гледам на това недоволство, тази болка, като на урок, за да мога утре да усъвършенствам действията, които са ми причинили недоволство. От тази гледна точка, дискомфортът ще ни се струва в определен контекст, който има широкообхватно значение. Да предположим, че едно дете се учи да ходи. То постоянно пада и се наранява, причинявайки си болка в процеса. И все пак би било погрешно майката да обгради детето си само с гумени топки, така че когато падне, да не усеща никаква болка. Тогава детето никога няма да се научи да ходи. Болката е урокът. Тя ни подготвя.

напред към по-висок етап на развитие. Само защото животът на индивида между раждането и смъртта не е изцяло живот на удоволствие, а защото ни носи болката и произтичащото от това недоволство, произтичащи от нашите несъвършени действия, само чрез това ние се учим. И ако животът завършва с баланс на недоволство, той едновременно завършва с причина, която ще окаже влияние върху по-късния живот. Чрез недоволството на един живот ще достигнем по-висок етап на следващия.

Нашата перспектива се разширява, когато разгледаме човешкия живот отвъд раждането и смъртта. Балансът между удоволствието и болката се разкрива като нещо съществено, за да се учим от всеки отделен живот и да пренесем това знание в друг. Ако не изпитвахме болка, щяхме да бъдем като дете, което не може да се научи да ходи, ако му бъде пощадена болката. Следователно, ние започваме да разглеждаме баланса на болката, както го описва песимистът, като фактор на развитието. Той действа като движеща сила, тласкаща развитието напред. Тогава често повтаряната фраза „Болката е фактор на развитието“ придобива истинския си смисъл и по-дълбоко значение. И така ние започваме да разбираме индивидуалния живот като следствие, като резултат от предходни причини. Ако го разбираме като следствие, тогава ще разберем съвместно съществуващите степени на съвършенство в човешките същества, точно както разбираме съвместно съществуващите степени на съвършенство в животинските видове. Точно както не ни се струва забележително според теорията на еволюцията, че съвършеният лъв живее до несъвършената амеба, точно както това несъвършено развитие ни е разбираемо от закона за еволюцията, така

Етапът на развитие на душата, от най-висшия гений до неразвения етап на дивака, също ще стане разбираем за нас чрез закона за развитието на душата. Защото как ни се представя геният? Той се представя като по-висш етап на развитие, като по-висока степен на съвършенство на душевното същество, което живее в дивака на подчинен етап на формиране. Точно както висшите животински видове се различават от подчинените форми на животните във физическата сфера, така и душата на гения се различава от душата на хотентота в психологическата сфера. Това ни обяснява и че по същество геният не се различава коренно от обикновения човешки талант, а е просто по-късен етап на развитие.

Нека сравним психологията на *Франц Брентано*. Той подчертава, че геният не се различава фундаментално от етапа на развитие на несъвършената душа, а само по степен. Да разгледаме гений като *Моцарт*. Още като момче той проявява талант, който изглежда доста необикновен. Той записва цяла меса, която е чувал само веднъж и която никога преди не е могъл да следва, защото е било забранено да я записва, веднага след като я е чул. Какъв подвиг на паметта е, че душата на Моцарт обхваща огромен набор от идеи с един поглед, набор, който несъвършената душа не може да схване, а може да осмисли само постепенно. Просто специалното развитие на онази способност на душата свързва и обединява идеите заедно. Тази способност на душата може да бъде толкова неразвита, че е невъзможно да се възприемат пет или шест идеи за дадено време. Но чрез...

Практиката може да подобри въображението на човек и да разшири неговата перспектива. Когато виждаме как се появява геният с широкообхватни предразположения, които могат да бъдат постепенно придобити чрез практика, не бива да гледаме на гения като на чудо. Трябва да го разглеждаме като следствие. И тъй като геният се ражда с тези качества, трябва да търсим причината в предишен етап от развитието на душата, в предишен живот. Само по този начин можете да стигнете до обяснение на гения. Само по този начин можете да разберете всеки етап от човешкото развитие от психологическа гледна точка. Можете да проследите човешката природа от най-висшите гении до най-тъжните проявления на човешкия живот, *които* наричаме лудост. От научна гледна точка трябва да пренебрегнем това; само от гледна точка на психолога можем накратко да се спрем на тези индивиди. Знаем, че има деформации и увреждания. Ако разширим тези понятия от областта на естествените науки до областта на психологията, тогава стигаме до анормалните явления на психичния живот в сферата на душата.

По този начин става ясно и недвусмислено, че психическият живот е свързан във времето, точно както физическият живот е в пространството. И тези, които твърдят, че подобни идеи противоречат на научните факти, със сигурност не са схванали напълно последиците нито от научната мисъл, нито от тази наука за душата. Те не са развили своите наблюдения до степен, в която да са се научили да използват методите на психологическото изследване по същия начин, по който ги използват естествените учени.

с методите на външната естествена наука. И ако се твърди, че доктрините, които представихме тук, изглеждат фантастични, тогава можем да се запитаме какво казват за тях онези, които са положили основите на тази естествена наука? Със сигурност те са осъзнали значението на научната мисъл, точно както онези, които за първи път изследват дадена земя директно, с първични сили, я познават по-точно от онези, които са получили само доклад или описание. Така естественият учен, който от дълбините на своите изследвания открива основите на истините на естествената наука, ще има по-голямо оправдание от този, който идва като последовател и се опитва да ни убеди, че тези, които изучават душата, говорят за душевни и духовни същества, съществуващи по свой собствен уникален начин. Сега няколко примера за това как фундаменталните естествени учени са мислили за тези, които изучават душата и духа. Многократно се подчертава, че подобно учение за душата, както е обяснено сега, би трябвало да противоречи на закона за запазване на енергията. Това е великият закон, който управлява всички физически явления за обяснителя. Това гласи, че никоя сила не възниква в природата, а всяка сила се развива от друга и че можем да измерим количеството на една сила чрез силата, която е нейна причина. Когато преобразуваме топлината в пара в парен котел, имаме пред себе си причина и следствие и измерваме ефекта чрез мярката на причината. Сега противниците на доктрината за душата в духовен смисъл казват: Този закон противоречи на предположението, че вътрешните душевни процеси протичат. Просто измерете външните впечатления, които човек получава—

Ако човек измерва какво се случва вътре, какво се случва в мозъка, не може да твърди, че това му позволява да реши нещо особено окончателно: има душевна сила. Но тогава тази сила би се родила от нищото и това би противоречило на фундаменталния закон за запазване на силата. *Юлиус Роберт Майер* е откривателят на този фундаментален закон за запазване на силата, за който ни се казва, че противоречи на доктрината за душата. Нека чуем откривателя на този закон, един от най-великите естествоизпитатели и мислители на всички времена. През 1842 г., в ерата на естествените науки, той открива най-важния от природните закони на 19-ти век. Тези, които са материалистични естествоизпитатели – можете да проследите това в техните книги – казват и искат да ни накарат да повярваме, че този закон елиминира всички доктрини за духа и душата. Чуваме тези естествоизпитатели да говорят по такъв начин, че всеки, който все още се придържа към вътрешна доктрина за душата, не разбира естествената наука, която се изразява в закона за запазване на силата. Юлиус Робърт Майер обаче казва: Ако повърхностните умове, които се смятат за гении, отказват да приемат нещо по-напреднало или по-висше, подобна презумпция не може да бъде използвана срещу науката, нито може да ѝ бъде от полза.

Ето какво казва откривателят на този закон. Запитайте се дали онези, които следват неговия пример, имат право да се позовават на неговия закон срещу това, което самият той е открил.

Друг фундаментален изследовател на съвременната ни естествена наука, който е положил основите на света на живите същества чрез своите геоложки изследвания върху трансформациите на формите на пластовете на нашата Земя и по този начин е проправил пътя за Дарвин, е *Лайъл*, който

Велик английски геолог. Той е първият, който заявява по отношение на геологията, че не действаме научно, ако приемаме чудотворни катастрофи в природата, ако приемаме, че в по-ранни периоди са се случвали катаклизми, които днес не могат да бъдат обяснени с външни сили. Този изследовател, Лайъл, към когото материалистичното естествознание отново се позовава, казва следното: В каквато и посока да провеждаме изследванията си, навсякъде откриваме творчески разум, провидение, сила и мъдрост.

И изследователите-материалисти ни казват, че откакто законът за така наречената жизнена сила е преодолян, откакто е станало възможно да се произвеждат вещества в лабораторията, за които преди се е смятало, че произхождат само от живите хора, човек вече няма право да твърди, че същите неща, които се случват в природата, не се случват и в химическата лаборатория. *Джон Якоб Берцелиус*, приятел на *Фридрих Велер*, е казал: „Познанието за природата е основата на изследванията. Тези, които не се придържат към него, не са свободни от подвеждащи влияния.“ *Вилхелм Фрайер* е писал за феномена на смъртта. Той е този, който категорично заявява, че смъртта не може да се разбира като край на индивидуалността, въплътена в тялото, че смъртта не може да се разбира по този начин у хората, защото не може да се разбира по този начин дори в долния свят. Фрайер казва, че само тялото умира; материята не умира, нито силата, нито движението, нито самият живот.

Това са твърдения на истински, фундаментални учени в областта на естествените науки, а не на философски дилетанти, които вярват, че могат да обяснят феномените на душата чрез естествената наука – искам

Не да можеш да кажеш – да отречеш – а да ти бъде позволено да обясняваш психичните явления като просто функции на чисто минерални процеси. Следователно, ако видим, че именно онези, които първоначално са се отличили в изучаването на хода на естественото развитие, не виждат противоречие между това естествено развитие и концепцията за вътрешно развитие на душата, тогава трябва да се съгласим с всички тях. И знаем, че всички, които отричат вътрешното развитие на душата, са поразени от твърдението на *Хамерлинг* : „Който търси душата, би му се сторил като куче, което щрака по опашката си и не може да я хване.“ Това е учение за душата в духовно-научен смисъл, учение за душата в съвременния естественонаучен смисъл, макар и не във формулно приложение на естественонаучния метод, а по-скоро в неговото приложение, произтичащо от духа. Тогава обаче законът на съдбата ни се разкрива като велик закон на развитието. Точно както видът е вплетен в еволюцията на животните и както вълна се появява на повърхността на морето, изхвърлена от протичащата еволюция, така и индивидуалният човешки живот изглежда като изхвърлена вълна, а последователните индивидуални животи изглеждат като индивидуални вълни на самата човешка съдба.

Причините за тези вълни ще бъдат разгледани в следващата лекция, когато разберем какво е човешката съдба от гледна точка на вечната природа. Днес обаче покажах, че тези, които разглеждат съдбата като великия закон на развитието, я виждат като активна, като генерираща вълни, и че всяка отделна вълна, в своята поява, е отражение на

човешката природа. Ето как всички, които са се задълбочавали в темата, гледат на развитието на душата. И затова Гьоте говори за индивидуалната душа като за вълна, постоянно изхвърляна нагоре отново и отново, и че вятърът е движещата сила на съдбата, която изхвърля тези вълни от водата. Затова той сравнява душата с играта на вълните, а съдбата с вятъра, основавайки се на теософско прозрение, защото Гьоте е бил в най-дълбок смисъл съгласен с това учение за душата. Той е направил сравнението си на вятъра и вълните, на душата и съдбата на човека, с красивите думи: »

Вятърът е вълната
Прекрасен ухажор; вятърът
се смесва от земята нагоре
Пенящи се вълни.

Човешката душа
Колко си като вода!
Съдбата на човека, колко си
подобна на вятъра!

ТЕОСОФСКО УЧЕНИЕ ЗА ДУШАТА III

ДУША И ДУХ Берлин,

30 март 1904 г.

Нека започна тази трета лекция с образ, чрез който *Платон* изразява това, което е имал да каже за вечността на човешкия ум.

Сократ стои пред своите ученици , изправен пред смъртта . Краят на великия учител трябва да се разгърне в следващите няколко часа. Изправен пред тази предстояща смърт, Сократ обсъжда вечността на духовната същност в човечеството. Неговите изказвания за незаличимостта на това, което живее вътре, правят дълбоко и силно впечатление. След няколко часа тялото, стоящо пред учениците му, ще бъде безжизнено. След няколко часа Сократ, когото могат да видят, вече няма да съществува. В тази ситуация Сократ ясно заявява на учениците си, че този, който вече няма да стои пред тях след няколко часа, този, когото вече няма да имат, не е този, когото те ценят толкова много; че този Сократ, който сега стои пред тях, не може да бъде този, който им е предал великото учение за човешката душа и дух . Той ясно заявява на учениците си, че истинският мъдрец, чрез съзерцанието на света, на който се е посветил, се е освободил от всяко сетивно възприятие. Всичко, което сетивните впечатления, желания и мечти могат да осигурят , изчезва именно чрез истински мъдро съзерцание на света. За мъдрия човек е ценно само това, което сетивата никога не могат да дадат. Но ако само...

Това, което е преди сетивата да отминат, тогава това, което никакви сетива не могат да възприемат, остава непроменено. Доказателствата, дори най-острите и най-убедителните, едва ли биха могли да бъдат по-мощни, по-силни от убеждението, изразено в непосредственото чувство, убеждението, което изригва от сърцето на мъдреца в самия момент, когато външната, сетивна ситуация сякаш напълно противоречи на казаното от Сократ. Това е убеждение, артикулирано със самия императив на смъртта, убеждение, което, само като е артикулирано в тази ситуация, свидетелства за могъщата сила, която тази интуиция е придобила у мъдреца, така че той преодолява събитието, което ще го сполети след няколко часа.

И какво въздействие оказва този разговор върху учениците? Федон, ученикът, казва, че в този момент той се намирал в състояние, в което обикновено не се намират онези, които преживяват подобно събитие. Нито болка, нито радост преминали през сърцето му. Той бил над всяко страдание и всяко удоволствие. С блажено спокойствие и безмятежност Федон приел ученията, които му били дадени пред лицето на смъртта.

Когато си представим този образ, на ум ни идват две неща. Платон, великият мъдрец на Гърция, се стреми да подкрепи убеждението си за вечността на човешкия дух не само чрез логически доказателства и философски дискусии, но и чрез това, че едно високоразвито човешко същество го изразява пред лицето на смъртта. Това убеждение се проявява като преживяване, като нещо, което живее непосредствено в човешката душа. С това Платон искал да посочи, че въпросът за вечността на човешката душа е такъв, чийто отговор не сме способни да дадем във всяка ситуация.

Отговорът ни на този въпрос може да бъде намерен само когато сме се развили до интелектуалните висоти, на които се намира личност като Сократ, посветила целия си живот на вътрешното съзерцание на душата; мъдрец, притежаващ прозрение за това, което се разкрива, когато човек обърне поглед навътре. Такъв човек ни дава силата на непосредственото убеждение, че нещо живее в него, нещо, което той знае, че е незаличимо, защото го е разпознал. Това е, което има значение. Всеки проникателен човек в тази област никога няма да твърди, че доказателство за безсмъртието на човешката душа може да се даде във всяка ситуация, а по-скоро трябва да се придобие убеждението за вечността на човешкия дух; човек трябва да е опознал живота на душата. И когато човек познава този живот, когато се е потопил в неговите качества, тогава, както знае за всеки друг обект, когато знае неговите качества, тогава знае за човешкия дух и силата на убеждението говори вътре в него. И не само това, но във важен, в решаващ момент Платон кара Сократ да изрази това убеждение: в момент, когато всички сетивни впечатления сякаш противоречат на изречената истина.

А учениците, как разбират това велико учение, как им се струва то смислено? То им се струва смислено, защото чрез силата на дискурса на Сократ, те са издигнати отвъд удоволствието и болката; издигнати отвъд това, което обвързва човека с непосредствено преходното, със сетивното, с ежедневието. Това има за цел да изрази, че човек не е наясно с всички качества на всяка ситуация.

на духа, но само когато той надхвърли онова, което го обвързва с ежедневието, когато е отхвърлил удоволствията и скърбите, които произтичат от впечатленията на ежедневието, когато в момент на тържественост може да погледне нагоре там, където ежедневието вече не говори, където събитията, които иначе причиняват скръб, не причиняват скръб, а тези, които иначе причиняват радост, не причиняват радост. В такива моменти човек е по-възприемчив към най-висшите истини.

Това ни дава смисъл да разберем как теософията мисли за вечността на душата. Тя не говори за безсмъртието в смисъл, че се опитва да го докаже като всяко друго нещо. Не, тя дава насоки, инструкции как човек може постепенно да се постави в онова състояние и условие на духа, в което наистина да преживее духа в себе си, да опознае неговите качества, опитвайки се да се потопи в духовния живот. И тогава става ясно, че от съзерцанието на духа произтича директно убеждението за вечността на този дух. Точно както разпознаваме обект, който се появява пред сетивата ни, не чрез доказателство, а просто защото той разкрива качества си на сетивата ни чрез възприятието, така и теософът поставя въпроса за безсмъртието на човешката душа по съвсем различен начин, отколкото обикновено се чува. Той задава въпроса: Как можем да възприемем вътрешния, духовния живот? Как да се потопим във вътрешното си „аз“, за да чуем духа в нас да говори?

По всяко време и на всички места, където са правени опити да се образуват учениците да разбират тези въпроси, от тези ученици първо се е изисквало да...

че те преминават през период на подготовка. Платон, както вероятно всички знаете, е изисквал от учениците си да са проникнали в духа на математиката, преди да се опитат да усвоят ученията му за духовния живот. Каква е била целта на тази платонова подготовка? Ученикът е трябвало да е схванал духа на математиката. В първата лекция чухме какво ни предлага този дух на математиката. Той ни предлага, по най-елементарния начин, истини, *които* са по-висши от всички сетивни истини; истини, които не можем да видим с очите си, не можем да схванем с ръцете си. Дори ако се опитахме да визуализираме доктрината за кръга, доктрината за числовите съотношения, всички знаем, че правим само една визуализация. Знаем, че доктрините за кръга, за триъгълника, са независими от това сетивно възприятие. Чертаем триъгълник на дъската или на хартията и чрез този сетивен триъгълник се опитваме да стигнем до твърдението, че трите ъгъла на триъгълника имат сто и осемдесет градуса. Но знаем, че това твърдение е вярно за всеки триъгълник, каквато и форма да му придадем. Знаем, че това твърдение ни е напълно логично, когато сме свикнали да схващаме такива твърдения независимо от сетивните впечатления, независимо от каквато и да е сетивна интуиция. Това са най-простите, най-тривиалните истини, които придобиваме по този начин. Математиката дава само най-тривиалните свръхсетивни истини, но тя дава свръхсетивни истини. И тъй като тя дава най-простите, най-тривиалните и следователно най-лесните за постигане свръхсетивни истини, Платон изисквал от своите ученици да се учат от математиката как да стигат до свръхсетивни истини. А какво научава човек, като стига до свръхсетивни истини?

Как човек стига до истината? Чрез нея човек се учи да я схваща без удоволствие или болка, без непосредствен, ежедневен интерес, без лични предразсъдъци, без това, което срещаме на всеки житейски завой. Защо математическата истина ни се представя с такава яснота и непобедимост? Защото никакъв интерес, никаква лична симпатия или антипатия – тоест никакви предразсъдъци – не пречат на нейното разбиране. За нас е напълно без значение, че две по две е равно на четири; за нас е без значение колко големи могат да бъдат ъглите на един триъгълник и т.н. Тази свобода от всякакъв сетивен интерес, от всяко лично удоволствие и неудоволствие, е това, което Платон е имал предвид, когато е изисквал от учениците си да се потопят в духа на математиката. И ако те са свикнали да гледат безпристрастно към истината, ако са свикнали да се борят към нея без удоволствие или болка, без намеса от страст или желание, без намеса от ежедневни предразсъдъци, тогава Платон е смятал учениците си за достойни да гледат истината дори по отношение на онези въпроси, по отношение на които хората обикновено са обременени с най-големи предразсъдъци.

Кой човек би могъл първоначално да се отнася към други въпроси със същото безразличие, със същата липса на удоволствие и страдание, както към математическата истина, че две по две е равно на четири, или че сборът от ъглите на триъгълник е сто и осемдесет градуса? Но едва когато човек се накара да види най-висшите истини за душата и духа в подобна безпристрастна, без удоволствие и страдание светлина, едва тогава ще бъде считан за достатъчно зрял, за да подходи към тези въпроси. Човек трябва да се отнася към тези въпроси без удоволствие и страдание. Те трябва да бъдат над това, което всички-

То възниква ежедневно, при всяка възможност, на всяка стъпка, в душата му. Където удоволствието, болката и личният интерес се смесват в нашия отговор, не можем да отговорим на въпросите обективно, не в истинската светлина. Това е имал предвид и Платон, когато е накарал умирация Сократ да говори за безсмъртието на човешкия ум. Следователно, въпросът не може да бъде да се докаже безсмъртието във всяка ситуация, а просто следното: Как се стига до възприятието за качествата на човешката душа, така че, достигайки до това възприятие, силата на убеждението да изтича от душата ни сама по себе си?

Това също така формира основата на всички онези места за обучение, където са правени опити да се водят учениците към най-висшите истини по правилен начин. Естествено е, че въпросите – Живее ли човешкият дух преди раждането и след смъртта, и каква е човешката съдба във времето и във вечността? – не могат да бъдат разгледани от повечето хора без интерес. Естествено е, че всичко, което човек може да събере по отношение на личния си интерес, всичко, което може да събере по отношение на надеждата и страха, тези две страсти, които постоянно съпътстват човечеството, е свързано за него с въпроса за вечността на духа. В древни времена и места, школите на мистериите са били имената, дадени на местата, където са се преподавали и са получавали отговори на най-висшите въпроси на духовния живот за учениците. И в такива школи на мистериите учениците не са били обучавани по такива въпроси по абстрактен начин. Истините са им се разкривали само когато душата им, духът им, цялата им личност са били в състояние на съществуване, което им е позволявало да видят тези въпроси в правилната светлина. И това състояние на съществуване е било...

Не друго, освен да се надхвърли удоволствието и болката, да се бъде отвъд това, което се оковава за ума ден след ден, час след час: страхът и надеждата. Тези страсти, това емоционално съдържание, трябваше да бъдат пречистени от личността. Без страх и надежда, очистен от тях, ученикът трябваше да се приближи. Така пречистването беше подготовката, която ученикът трябваше да премине. Без него въпросите нямаше да получат отговор за ученика. Пречистването от страстите, от удоволствието и болката, от страха и надеждата беше предпоставката за изкачване до върха на планината, където можеше да бъде разгледан въпросът за безсмъртието. Защото се разбираше, че само тогава ученикът може да погледне ума в очите като някой, който, потопен в математическа област, гледа в очите на чистата, обективна математика: безстрастно, безстрашно, без да бъде измъчван от надежди.

В последната лекция видяхме, че удоволствието и болката са преди всичко изрази на това, което наричаме човешка душа. Вътрешното преживяване, най-фундаменталното преживяване на човека, е удоволствието и болката. Удоволствието и болката първо трябва да претърпят пречистване, преди душата да може да достигне духа. При обикновения човек удоволствието и болката са оковани към ежедневните впечатления на сетивата, оковани към непосредствените преживявания на личността, оковани към това, което интересува човека заради самия него, заради неговата личност. Това, което обикновено ни доставя удоволствие, какво ни доставя болка? Това, което ни интересува като личност. Това, което горе-долу изчезва със смъртта ни, ни доставя и удоволствие, и болка. Този тесен кръг от това, което ни доставя удоволствие и болка, е това, което оставяме след себе си.

в името на висшето познание. Нашето удоволствие и нашето страдание трябва да бъдат разделени, трябва да бъдат оттеглени от тези ежедневни интереси и отведени нагоре към съвсем различни светове. Човек трябва да издигне удоволствието и страданието, трябва да издигне желанията на душата си над ежедневието, над чувственото; трябва да ги привърже към най-висшите преживявания на духа. Той трябва да погледне нагоре с тези желания и копнежи към това, на което обикновено се приписва само сенчесто или, както се казва *иначе*, абстрактно съществуване. Какво може да бъде по-абстрактно за човека на ежедневието от чистата, нечувствена мисъл? Хората от ежедневието, които се вкопчват в личния си живот с удоволствие и страдание, бягат дори от най-простите, най-тривиалните свръхсетивни истини. Математиката е толкова широко избягвана именно защото не съдържа нищо, което да води до интерес, до удоволствие и страдание в ежедневието в смисъл на думата. Ученикът в школите на мистериите трябваше да бъде пречистен от това ежедневно удоволствие и това ежедневно страдание. Това, което съществуваше само като ментален образ в него, прелитащ като сенчеста фигура, той трябваше да се вкопчи в него, трябваше да го обича, както човек се вкопчва с цялата си душа в ежедневието. Трансформацията на страстите и импулсите се наричаше метаморфоза. Тогава за него съществува нова реалност, нов свят му прави впечатление. Това, което оставя обикновения човек студен, което го докосва трезво и студено, е светът на идеите. И това е, с което сега се свързват удоволствието и болката, това, на което човек гледа, сякаш е нещо реално, и което сега придобива реалност като маса и столове. Едва когато човек е стигнал до точката, в която светът на идеите, обикновено наричан абстрактен, докосва душата му...

душата му е понесена, погълната и абсорбирана от това, което в обикновения смисъл на думата има само сенчеста реалност на мисълта, го обгръща толкова напълно, че той се вплита и живее в него, точно както обикновеният човек се движи в обикновената сетивна реалност, която може да види и докосне – когато *тази* трансформация е настъпила в целия човек, тогава той е в състояние, в което духът в околната среда му говори; тогава той преживява този дух като жив език, тогава чува Словото, станало плът, което се изразява във всички неща.

Когато обикновеният човек погледне навън и види безжизнените минерали около себе си, той ги вижда управлявани от законите на природата, от законите на гравитацията, магнетизма, топлината и светлината. Законите, управляващи тези същества, се разбират чрез мисълта. Но тези мисли не им говорят със същата осезаема реалност; те не означават това, което усещат ръцете им, това, което виждат очите им. Когато обаче тази трансформация, за която говорих, се случи в човек, той вече не мисли просто за сенки като законите на природата; тези сенки започват да му говорят на живия език на духа. От средата им, от света около тях, духът им говори. От растенията, от минералите, от различните видове животни, духът на средата говори на човека, който се е освободил от желания и страдание.

Теософията , когато говори за света на идеите, за духовния свят, сочи към развитие, а не към абстрактна истина, към конкретна истина, а не към логически доказателства. Това, което хората са предназначени да станат,

Тя говори за това, а не за нещо, което има за цел да докаже. Природата говори различно на човек, който е пречистил душата си, така че тя вече не се придържа към ежедневието; който вече не изпитва обикновени болки, страдания и радости, а по-скоро по-висши болки, по-висши радости и едновременно с това по-висши блаженства, произтичащи от чистия дух на нещата. Това е, което теософската етика изразява с образен език. В два красиви, великолепни образа тя изразява, че само когато човек е превъзмогнал обикновената болка и удоволствие от нещата, той може да разпознае най-висшите истини. Докато окото се придържа към нещата с удоволствие и болка, в обикновения смисъл на думата, то не може да възприеме духа около себе си. Докато ухото все още притежава непосредствената чувствителност на ежедневието, то не може да чуе живото слово, чрез което духовните неща около нас ни говорят. Следователно, теософската теория за развитието вижда в два образа предизвикателството, пред което човек трябва да се изправи, ако иска да постигне познание за духа.

Преди окото да може да види,
Трябва да се отучи от сълзите.
Преди ухото да е способно да чува ,
Трябва ли чувствителността му да намалее...?
Мейбъл Колинс, „Светлина по пътя“

сълзи на радост или сълзи на скръб в ежедневието в ежедневието. Защото, когато човек е достигнал този етап на развитие, неговото самосъзнание говори по съвсем различен, нов начин.

Към него. Тогава ние се вираме в забуленото светилище на нашето вътрешно същество по съвсем нов начин. Тогава човекът възприема себе си като член на духовния свят. Той възприема себе си като нещо чисто и възвишено над всичко чувствено, защото се е отказал от удоволствието и болката в чувствения смисъл. Тогава той възприема самосъзнание в себе си, което му говори по същия начин, по който математическите истини му говорят безкористно, но и по същия начин, по който математическите истини говорят в друг смисъл. Защото математическите истини са истина с вечен смисъл. Това, което се появява пред нас на нечувствения език на математиката, е истина, независимо от времето и пространството. И независимо от времето и пространството, това, което се появява пред душата ни, когато тя се е пречистила, за да изпитва удоволствие и болка в духовните неща, ни говори вътре в нас. Тогава вечното ни говори с вечното си значение. Така Вечното, с вечното си значение, е говорило на умирация Сократ и потокът от непосредствена духовност е предал на неговите ученици. От това, което е получил като опит от умирация Сократ, ученикът Федон изразява, че удоволствието и болката, в обичайния смисъл на думата, трябва да бъдат вредни, ако духът желае да ни говори директно.

това в явленията на човешкия живот, които обикновено се наричат аномални. Тези явления изглеждат далеч от съображенията, на които беше посветена първата част на моята лекция. В истинския смисъл на думата обаче те са много близки до тези съображения. Това са явленията, които обикновено се наричат аномални състояния на ума, като хипноза, сомнамбулизъм и ясновидство.

Какво означава хипнозата в живота на човек? Днес не може да бъде моята задача да опиша различните стъпки, необходими за предизвикване на подобно на сън състояние у някого, което наричаме хипноза. Това се постига или – ще го спомена само накратко – чрез фокусиране на вниманието върху блестящ обект, който го концентрира по много специфичен начин, или просто като се обърнем към човека по подходящ начин, казвайки: „Сега ще спиш.“ По този начин можем да предизвикаме това състояние на хипноза, вид сън, при който обикновеното будно съзнание сякаш угасва. Човекът, който е бил въведен в този хипнотичен сън, стои или седи пред човека, който като хипнотизатор го е въвел в това състояние, неподвижен, незасегнат в обичайния смисъл на думата. Такъв хипнотизиран човек може да бъде убоден с игли, може да бъде ударен, крайниците му могат да бъдат преместени в различни позиции – той не възприема нищо от това, не чувства нищо от това, което при други обстоятелства, при пълно осъзнаване, би му причинило болка или може би чувство на благополучие, гъделичкане, да речем. В обикновения, общ смисъл удоволствието и болката са елиминирани от същността на такъв хипнотизиран човек. Но удоволствието и болката са това, което ние, в контекста на последната ни лекция, описахме като истинската фундаментална характеристика на душата, средната част на човешката природа. Сега, какво се елиминира при хипнозата? По същество, от трите фундаментални части - тяло, душа и дух - душата се елиминира. Действието, което извършихме, се състои в елиминиране на средната фундаментална част на човешкото същество от неговата същност -

Той се е включил. Той не е активен, не изпитва удоволствие и болка в обичайния смисъл; не го боли това, което би го боляло, ако душата му функционираше нормално.

Как тогава работи същността на такъв човек, когато се обърнете към такъв хипнотизиран индивид, когато му давате команди? Ако му кажете: „Стани, направи три крачки“, той ще изпълни *тези* команди. Можете да му дадете много по-сложни, по-разнообразни команди - той ще ги изпълни. Можете да поставите осезаеми предмети пред него, например круша, и да му кажете, че е стъклена топка. Той ще му повярва. Това, което лежи пред него физически, няма значение за него. Важното за него е, че му казвате, че е стъклена топка. Ако го попитате: „Какво има пред вас?“, той ще отговори: „Стъклена топка“. Вашият ум, това, което е във вас, когато сте хипнотизаторът, това, което мислите, това, което произлиза от вас като мисъл, пряко влияе върху действията на този човек. Той автоматично следва командите на вашия ум с тялото си. Защо следва тези команди? Защото душата му е изключена, защото душата му не стои между тялото му и вашия ум. В момента, в който душата му се активизира със своето удоволствие и болка, в момента, в който способността му да чувства болка, да прави прости възприятия, се завръща, едва в този момент душата решава дали тези заповеди трябва да бъдат изпълнени, дали да приеме мислите на другия. Когато застанете пред друг човек в нормално състояние, неговият ум действа върху вас. Но техният ум, това, което мислят, това, което искат, действа първо върху вашата душа. Това действа върху вас като удоволствие и...

Страдание, и вие решавате как трябва да реагирате на мислите и действията на другия човек. Ако душата е безмълвна, ако душата е изключена, тогава тя не се намесва между вашето тяло и ума на другия човек. Тогава тялото следва впечатленията на хипнотизатора, впечатленията на неговия ум, без воля, точно както минералът следва законите на природата. Изключването на душата - това е същността на хипнозата. Тогава чуждата мисъл, мисълта, съществуваща извън човека, действа върху този човек, който е в състояние на сън, със силата на естествен закон. Това, което се вмъква между тази духовна сила и тялото - а това е душата - действа като самия природен закон. Душата се вмъква между вашия собствен ум и вашето собствено тяло. И това, което схващаме като мисъл, това, което схващаме интелектуално, ние осъществяваме в ежедневието само като го трансформираме в личните си желания, като го приемаме, като го намираме правилно чрез нашето удоволствие и нашата болка, с други думи, нашият ум първо говори на нашата душа, нашата душа изпълнява заповедите на този наш собствен ум.

Сега може да се постави въпросът: Защо, когато душата е изключена, когато хипнотизираният се съпротивлява на хипнотизатора, не застава ли срещу него третият, най-висшият аспект на човешката природа – духът? Защо той дреме, защо човешкият дух е бездействащ? – Ще разберем това, когато знаем, че за хората по време на земното им въплъщение взаимодействието на дух, душа и тяло е от съществено значение, че човешкият дух разбира средата, сетивната, само чрез това взаимодействие.

Реалността се разбира, защото душата посредничи за това разбиране. Когато окото ни получи впечатление отвън, душата трябва да се намеси като посредник, за да може това впечатление да достигне до ума ни. Аз възприемам цвят. Окото, чрез своята структура, ми предава външното впечатление. Умът отразява цвета. То формира мисъл. Но между мисълта и външното впечатление се намесва реагентът на душата, това, което трансформира впечатлението в собствен вътрешен живот, което го прави преживяване на самата душа. Само на душата, на личната душа, умът може да говори в земния човек. Ако изключите душата чрез хипноза, тогава умът вече не може да се изразява в хипнотизирания човек. По този начин сте лишили ума от органа, чрез който той може да се изразява, чрез който може да бъде активен. Вие не сте отнели самия ум; вие само сте изключили душата му и сте я направили неактивна. Но тъй като умът в човека може да бъде активен само в душата, самият ум не може да бъде активен в тялото. Следователно, казваме, че той е в безсъзнателно състояние, което не означава нищо друго освен: умът му е неактивен. Сега разбираме какво прави човек толкова възприемчив към умствените впечатления, излъчвани от хипнотизатора по време на хипноза. Той става възприемчив, защото никакъв психически елемент не се намесва между него и хипнотизатора. Мисълта на другия човек се превръща в непосредствена сила на природата; мисълта става творческа. Мисълта е творческа и умът е творчески в цялата природа. Той просто не се проявява директно.

Сега, при хипнотизирани индивиди и други в подобни аномални състояния, ние едновременно сме постигнали елиминирането на хипнотичния ефект.

Душата, съзнанието, истинският дух на човешкото същество, е деактивиран. Поставили сме човека в състояние на безсъзнание. Можем да добием представа какво всъщност се случва, ако си представим например, че преместваме спящ човек от една стая в друга и го оставяме да спи там известно време. Впечатленията са навсякъде около него, но той не ги възприема. Той не знае нищо за заобикалящата го среда. Ако го върнем в стаята, където е спал преди това, без да се е събудил, тогава той е бил в друга стая, без да знае нищо за нея; той не е получил никакво възприятие за тази друга стая. Зависи от нашето възприятие за заобикалящата ни среда, ако искаме да наречем тази среда „реална“. Много неща могат да съществуват около нас, могат наистина да съществуват, могат да бъдат съществени – ние не знаем нищо за това, защото не го възприемаме. Ние не действаме съответно; нашата дейност е несвързана с нея, защото не възприемаме нищо.

В такова състояние хипнотизираният е срещу хипнотизатора . Сили произлизат от хипнотизатора; действат сили, проникнати от мислите на хипнотизатора. Те произлизат от него и действат върху хипнотизирания. Но хипнотизираният не осъзнава това. Той говори, но говори само за това, което се крие и живее в ума на хипнотизатора. Той е, така да се каже, активен, без да е – както е при хората в обикновения живот – свой собствен зрител, без едновременно да наблюдава това, което е обект на неговата дейност. Той е, така да се каже, в средата, в която се намира, срещу ума на хипнотизатора, точно като спящ, който е бил отведен в друга стая и който не знае абсолютно нищо за това, което се случва.

около него. По този начин, човек може многократно да бъде поставян в среда, където духът му говори. Той може да бъде в среда, където духът му говори. Сега и във всеки един момент вие също сте в среда, където духът ви говори, защото всичко около нас е създадено от духа. Законите на природата са дух, само че в обикновеното възприятие хората възприемат този дух само в сенчестото отражение на мислите. Този дух е дух, точно както е духът, активен в хипнотизатора, когато той работи върху хипнотизирания човек.

Сега, в нормалното, обикновено „будно състояние“, човек е, макар и не в такова състояние на ума като хипнотизирания, но е и в известен смисъл по отношение на духовната си среда, в състояние, в *което* сетивата му, в което възприятията му не са отворени за духа. Ако тези възприятия са отворени за духа, който е в средата, ако нещата от духовния свят, които са около нас, ни говорят на силен, чуваем език, тогава това може да е само когато в нормалния живот сме в подобна ситуация на хипнотизирания по отношение на хипнотизатора. Хипнотизираният е свободен от страдание, безболезнен. Той не усеща убождане с карфица, не усеща удар. Удоволствието и страданието в обикновения смисъл на думата са угаснали. Ако ние, в обикновения си живот, в будно ежедневно съзнание, достигнем състоянието, което описах в първата част на лекцията си – защото теософският мироглед би трябвало да разглежда по-висше състояние на човешкото развитие, което Платон е описал на своите ученици – тогава ние сме в състояние на дълбоко емоционално и духовно пробуждане, изисквали жреците на мистериите от своите ученици – когато

Можем да се отървем от това, което ни докосва като ежедневно удоволствие и скръб , което веднага ни докарва сълзи до очите, прави ушите ни чувствителни, изпълва ни със страх и надежда. Ако отхвърлим това, което е обект на нашето ежедневие, освободим се от този свят и претърпим описаната трансформация на духа , тогава можем – но вече напълно съзнателно – да влезем в подобно състояние спрямо духовния свят , както хипнотизираният човек е спрямо хипнотизатора в ненормално състояние. Тогава ще имаме очите и ушите си в същата активност, както обикновено; ще имаме будно съзнание, но в рамките на това будно съзнание няма да позволим да бъдем докосвани от ежедневни предмети в обичайния смисъл. Тази трансформация трябва да се случи вътре в индивида. Той трябва да възприема духовната среда, това, което говори в нещата, толкова безболезнено и без удоволствие, колкото хипнотизираният човек в ненормално състояние възприема мислите и думите на хипнотизатора . Чрез отсъствието на страдание и удоволствие той възприема какъв е езикът на духа в неговата среда.

Само опитът може да бъде решаващ в тази област. Когато монументалните принципи на теологичната етика са изпълнени до известна степен, когато човек е достигнал състояние, в което наистина се сблъсква с духовните истини по същия начин, по който в обикновения смисъл човек се сблъсква с математическите истини – обективно, без удоволствие или страдание – тогава духът на околната среда говори на хората. Тогава духът не е обвързан от впечатленията на сетивата си, както и хипнотизираният човек не е обвързан от това, което въздейства на сетивата му. Хипнотизаторът действа само върху хипнотизирания човек, който е лишен от болка и удоволствие, и по този начин духът действа само върху хипнотизирания човек.

върху ясновидеца, който е лишен от страдание и удоволствие. За да притежаваме такава чувствителност към околната среда, докато сме напълно съзнателни , е необходимо да сме преминали през процес на развитие, така че да се движим сред нещата с напълно функциониращ интелект, с напълно активен разум и въпреки това да сме способни да позволим на духа да ни говори. Това е: ясновидството не означава нищо друго освен достигане на етап на развитие в човешката природа, чрез който човек е способен да възприема света около себе си без удоволствие или страдание. Когато човек се е развил до точката, в която страстите и желанията му са безмълвни в него, когато това, което той нарича сенчести мисли, към които се придържа с такава преданост и привързаност, както се придържа към сетивните впечатления от непосредственото си обкръжение, е безмълвно; когато човек може да обича това безстрастно, безжелателно състояние толкова, колкото обикновен човек обича нещата около себе си, тогава той е станал достатъчно зрял, за да възприема духа около себе си. Тогава той вече не желае това, което желае в ежедневието; тогава той желае в сферата на духовния свят.

След това, чрез проникването на висшите му желания, мислите му, чрез пречистената му душа, се превръщат в ефективни сили. Човешките мисли са просто абстрактни само защото обикновеният човек вмъква душата, с нейните удоволствия и скърби, с нейните лични желания, между себе си, между вътрешното си духовно същество, между това, което е мисъл, идея и духовна реалност, и всичко останало.

Само това е причината, поради която мислите ни трябва първо да бъдат приети от душата , поради която мислите ни...

Мислите първо трябва да се трансформират в личност, за да станат ефективни. Личните желания са тези, които се доближават до мислите на индивида. Ако имам идеал, тогава ще реализирам този идеал в съответствие с личните си желания. Като човек — така е в обикновения ежедневен живот — трябва да имам интерес към това, което свети пред мен като мисъл, ако искам да го осъществя. Като човек трябва да намеря мисъл, волево решение, желано. Моето лично желание се обвързва с мисълта, която иначе би била независима от времето и пространството, защото това, което е истина в мисълта, е истина във всяко време. Ако надхвърлим тези лични желания, ако се развием в смисъла, който жреците на мистериите са изисквали от своите ученици, тогава нашите желания ще станат такива, че да не обвързваме цялата сила на душата си с личния си интерес, а по-скоро ще преследваме с по-голяма любов и всеотдайност това, което живее в чисто духовната сфера. И тогава тази мисъл, която живее в нас, духът, който живее в нас, няма да бъде скучна и абстрактна, както е в обикновения човек; тогава няма да е необходимо да прониква във външния свят чрез психическите преживявания; тогава то, така да се каже, ще се излее във външния свят от най-съкровения дух на човека, без да бъде докоснато от непосредственото „аз“, без да се налага да преминава през личността. То няма да бъде притъпено от външния свят; то се приближава до нас като сила на природата; то се приближава до нас като сила на кристализацията, като магнитната сила, която се излъчва от магнит и подрежда структури в железни стружки. Точно както тези сили ни обграждат в природата като реалност, така и безжелателната мисъл действа върху обкръжението ни, върху реалността около нас. А—

Познанието за нашата среда, за нашите събратя, става плодотворно в съвсем различен смисъл, когато сме достигнали до такива мисли, откъснати от личните желания. Тогава се проявява това, което се предава от този развит човек на неговите събратя като сила на мисълта.

Тогава това, което истински безкористните хора изпитват, е мисълта, мисълта като организираща сила на природата. Навсякъде ни се казва, че великите, истински мъдри хора – не просто учени, а тези, които са донесли мъдрост на човечеството – са били и лечители, че от тях е произлизила сила, която е донесла помощ на техните събратя, освобождение от физическо и психическо страдание. Това е било така само защото те са достигнали ниво на развитие, чрез което мисълта се превръща в сила, чрез която духът може да се влее директно в света. Знание, което по този начин е свободно от желания, това е безкористно знание, което се влива в човечеството като сила, иначе насочена само към себе си – такава сила дава възможност на човечеството да се лекува в духовен смисъл.

Само на принцип мога да предложа днес какви са предпоставките за такова духовно изцеление. В теософски план, превъзможването на човек от тясно ограниченото, ежедневно „аз“ може да бъде предпоставка за така нареченото духовно изцеление. В известен смисъл, следователно, ако човек иска да стане ясновидец, лечител, той трябва да угаси собствения си психически живот, това, което му принадлежи предимно като личност. Това не прави такъв човек напълно безчувствен и тъп. О, не,

Напротив, такъв човек става по-чувствителен и възприемчив в по-висш смисъл от преди. Такъв човек развива възприемчивост, която обаче не е от вида, предоставян от сетивата в ежедневието, а по-скоро възприемчивост от много по-висок порядък. Или човешката възприемчивост е по-малка от тази на по-нисшето животно, което вместо око има само пигментно петно, през което може най-много да получи проблясък светлина? Дали тя става различна за хората, като трансформират впечатлението, което получават в родопсина, във възприятие за цвят в околната среда? Както човешкото око се отнася към пигментното петно на по-нисшето животно, така и духовният организъм на ясновидеца се отнася към организма на неразвитото човешко същество. Премахването на личността е жертвоприношение. Унищожаването на личността събужда гласа на духа в нашата среда. Унищожаването на личността решава загадките на природата за нас. Трябва да унищожим вътрешния си свят. Трябва да преодолеем удоволствието и болката в обикновения смисъл на думата. Това е необходимо за постигане на определено ниво на познание и по-високо развитие.

известна степен на самоотхвърляне е необходима и за една единствена задача от огромно значение за ежедневието на човешкия живот: процесът на човешкото образование. Във всяко растящо човешко същество, от раждането през годините на развитие, именно духът е предназначен да се развива в самата същност на човешката природа; духът, който първоначално се крие в тялото, скрит в подтиците на душата на развиващото се човешко същество. Нека се изправим срещу този дух, с нашите взаимоотношения.

— дори няма да кажа желаня и копнежи — тогава ние позволяваме на собствения си ум да се влее в живота му и по същество развиваме това, което е в нас, в развиващия се човек. Но аз дори не искам да говоря за това да позволим на собствените си желаня и копнежи да играят роля във възпитанието на развиващия се човек, а само за факта, че твърде често, всъщност, почти е правило, възпитателят оставя интелекта си да говори, че възпитателят пита предимно разума си какво трябва да се направи за тази или онази образователна мярка. По този начин той не взема предвид, че има пред себе си развиващ се ум, който може да се формира според природата си само ако може да се развива свободно и безпрепятствено във всички аспекти и ако възпитателят му даде възможност за това разгръщане. Пред нас е чужд човешки ум. Трябва да позволим на чужд човешки ум да работи върху нас, ако сме възпитатели. Както видяхме, че при хипноза, в ненормално състояние, умът действа директно върху човека, така и в друга форма, когато имаме детето пред себе си, развиващият се ум на детето действа директно върху нас и трябва да действа върху нас. Този ум обаче може да бъде култивиран от нас само ако, както и при други по-висши начинания, сме способни да се самоунищожим, ако сме способни да бъдем, без намеса от наша страна, слуги на човешкия ум, поверен ни за образование, ако на този човешки ум е дадена възможност от нас да се разгърне свободно. Стига да позволяваме на нашите егоистични концепции и изисквания, които ни подхождат, да текат срещу ума, стига да...

нашето „аз“ с неговите характерни черти на този дух, ние виждаме този дух не повече, отколкото окото, което все още е обзето от удоволствие и болка, вижда ясновидски духа на околната среда.

На ежедневен ниво, педагогът трябва да изпълни един по-висш идеал. И той ще го изпълни, когато схване мистериозния, но явния принцип на пълната безкористност и разбере унищожението на собственото си аз. Това унищожение на аз-а е жертвата, чрез която възприемаме духа в нашата среда. Възприемаме духа в ненормални състояния, когато ставаме ненормално лишени от удоволствие и болка. Възприемаме духа ясновидски, когато ставаме лишени от удоволствие и болка в нормално състояние, с пълно будно съзнание. И ние насочваме духа в правилно мислене, когато го насочваме безкористно в рамките на образованието. Този безкористен идеал, към който педагогът трябва да се стреми ежедневно, може да блести пред него само като предразположение. Но именно защото има непосредствена необходимост от нашето културно развитие в тази област, защото в тази област трябва да се култивира истинско, безкористно предразположение в съответствие с нашата култура, то ще бъде преди всичко в сферата на образователните идеали, където теософията може творчески да се прояви, където може да окаже най-ценните си услуги на човечеството. Който е предан на теософския живот, който постепенно се учи да отваря сетивата си за духа чрез развиване на безкористност, ще има най-добрата основа за образователна дейност и ще работи върху образователната задача на човечеството в теософски смисъл. Само на това преподавателят трябва да обърне особено внимание. За останалото той не се нуждае от теософска догма.

Преподавателят не трябва да бъде теософ, а по-скоро някой, който извежда теософските принципи на преден план в съзнанието на всеки при всяка възможност. Важни са догмите, принципите и доктрините; важен е самият живот и осъзнаването на силите, които произтичат от безкористността и следователно от способността за възприемане от духа. Това е важното, а не дали преподавателят е усвоил ученията на теософията. Той е теософ, защото вижда във всеки развиващ се човешки живот нещо като загадка пред очите си, нещо, което се явява пред душата като същество, което трябва да развие като дух, като култивира духа. Всяко развиващо се човешко същество трябва да бъде загадка на природата, която трябва да бъде решена от човека, който желае да бъде преподавател. Ако той е преподавател с такова разположение, тогава преподавателят е, в най-истинския смисъл на думата, теософ. Ето защо той подхожда към всяко човешко същество, към всяко растящо човешко същество, с истинско, свято благоговение и разбира думите на Исус: „Всичко, което сте направили на един от тези Мои най-малки братя и сестри, на Мене сте го направили.“ Ти го направи за мен, въплътен Бог, защото разпозна и подхрани божествения дух в най-малкия от тези братя и сестри.

Който е пропит с такова мислене, стои по съвсем различен начин спрямо другите човешки същества . Той вижда в най-малкия от своите братя духа Божий, развиващия се дух. И това, което живее в него по отношение на неговите събратя, ще го изпълни по съвсем различен начин със сериозност и достойнство, със страхопочитание и благоговение, с уважение, ако той по този начин гледа на всяко човешко същество като на загадка на природата, като на свещена загадка на природата, която не трябва да се налага, а най-много да разреши, и с която трябва да влезе във връзка, така че от тази сериозност да произтича честта-

Страхът, уважението към божественото духовно ядро във всяко човешко същество, биха могли да се проявят. Ако човек стои така сред своите братя и сестри, значи е на пътя, колкото и далеч да е от целта. Целта, която си поставяме, е безкрайно далеч. Той е на пътя, който теософската етика ни подсказва с красивите си, монументални думи:

Преди окото да може да види,
Трябва да се отучи от сълзите.
Преди ухото да е способно да чува ,
Трябва ли чувствителността му да намалее...?

ТЕОСОФИЯ И СПИРИТИЗЪМ

Берлин, 1 февруари 1904 г.

Въпроси за произхода и съдбата на човешката душа – въпроси, считани за религиозни, теологични или теософски – винаги са съществували. Но в по-ранни времена науката за ежедневието е вървяла ръка за ръка с изследването на духовния свят. Тогава е съществувало знание не само по отношение на фактите и законите на външната природа и науката за материалния живот, но и по отношение на науката за духовния живот. На онези, които са били запознати с природните явления и закони, е можело да се разчита и при търсене на прозрение за законите на духовния живот. По това време сред духовните водачи не е имало едностранчивост. Почти всеки е имал общ поглед върху цялата област на знанието и почти никой не е смееал да предложи окончателно, авторитетно мнение по който и да е научен въпрос – да кажем например в областта на зоологията – ако не е бил едновременно с това запознат с висшите въпроси на духовния живот.

От *16-ти* век насам това се е променило. Религиозните дела и това, което предлагаше масовата наука, влязоха в конфликт помежду си. И този контраст между вяра и знание, между религия и разбиране, беше най-остър през 19-ти век. Интелектуалният живот по това време, както вече обсъдих, претърпя съвсем различна трансформация.

Тяхната физиономия е запазена. Великите учени по природа поставят зората на научната епоха около 30-те години на XIX век. Тази епоха с право е смятана за една от най-епохалните в човешката история. С гордост се посочва какво е постигнала естествената наука през 19 век в овладяването на законите на природата и разбирането на природните процеси. И с право се казва, че всички предходни хилядолетия, взети заедно, не са постигнали толкова много в тази област, колкото 19 век.

Едно от последствията на този голям , огромен подем обаче е липсата на интелектуален живот. Съгласието, хармонията, която е съществувала в по-ранните епохи между двете страни на познанието, е загубена . Хармонията между науката, която е ограничена до външни факти в материалния свят , и науката, която се занимава с реалностите на душата, днес вече не съществува. Странно е как науката от 19-ти век, по-специално, е станала напълно безсилна пред големите въпроси на съществуването, пред въпросите, отнасящи се до душата и духовния живот. Забележително е как, особено в наше време, големите маси вече не могат да бъдат водени от научни лидери към висшите духовни науки . Никакво прозрение не може да се получи от онези, които изследват природата, когато ги питат: Ами проблемите на душата? Ами съдбата на човечеството? Нашата епоха, в която нещата стоят по този начин, е наречена материалистическа епоха. Нашата иначе толкова съвършена наука е ограничена до изучаването на природата, доколкото то може да се осъществява с външните сетива, доколкото тя...

да бъде изчислено или изследвано чрез комбинация от външни, сетивни възприятия. А прозренията на природата и вътрешният живот вече не вървят ръка за ръка.

Нека разгледаме психологията, науката за душата, в нашето време. Сякаш в нея се е промъкнала голяма неадекватност. Ходете от университет в университет, от лекционна зала в лекционна зала: това, което чувате относно душата и ума, е напълно безсилно пред най-належащите въпроси на нашето съществуване. Характерно е, че така наречените изследователи на душата имат крилата фраза, която е толкова красноречива, колкото може да бъде само крилата фраза. Откакто *Фридрих Алберт Ланге*, историкът на материализма, крилатата фраза за „доктрината за душата без душа“ стана доминираща. Тази крилата фраза уместно описва гледната точка на психологията през втората половина на 19 век и изразява, грубо казано, че човешката душа и нейните свойства не са нищо друго освен външен израз на механичното действие на сетивните сили на природата в нашия организъм. Точно както часовникът се състои от колела и движи стрелките си напред с помощта на тези колела, и както движението на стрелките напред не е нищо друго освен резултат от чисто механични процеси, така и нашият вътрешен живот, с неговите желания, мечти, възприятия, понятия и идеи, трябва да бъде нищо друго освен резултат от физически процеси, сравними с движението на стрелките на часовник; той трябва да се основава не на друго, а на механизма, който се движи в мозъка ни и който науката толкова епохално ни е изяснила. Нищо не трябва да се критикува относно физиологията на мозъка; всичко остава напълно непокътнато и може да се обясни с него.

Никой няма да го разпознае по-добре от мен. Но дори и да можем да кажем, че часовникът е механичен механизъм и че това, което той постига, е резултат от механичните зъбни колела, не бива да забравяме, че в производството му е участвал часовникар. „Часовник без часовникар“ е също толкова невъзможен лозунг, колкото „психология без душа“. И това не е просто лозунг, а нещо, което характеризира цялата природа на изследването, мисълта и отношението през 19-ти век, което наблюдава душата, изключвайки духа, и я обяснява просто като механизъм. Обяснението и отношението съвпадат с този лозунг. Затова не е чудно, че онези, които копнеят от най-дълбокия копнеж на сърцата и душите си за отговори на въпросите: Откъде идва човекът? Накъде отива? Каква е съдбата на нашата душа? - когато се чувстват отегчени от това, което се представя като научна психология от онези, които би трябвало да притежават такива знания. В учебниците за душата човек намира нещо съвсем различно от истинското учение за душата.

Следователно не е изненадващо, че онези, които се нуждаят от знания за ума и душата, се стремят да задоволят нуждата си по извъннаучни начини, откакто официалната наука стана толкова безсилна пред тези въпроси, и че *тази* наука за душата и духа се позиционира отделно от съвременната наука на материализма, която прави науката глуха и няма; глуха за външни доктрини, няма, когато се предполага, че трябва да говори за самата душа. Дори когато нашата официална наука има най-добри намерения, тя е безсилна пред въпросите за душата.

От това следва, че където и да е избухнал спорът между материализма и спиритуализма в науката, както например между *Вагнер* и *Фогт*, той в никакъв случай не е приключил в ущърб на материализма. Всичко, което материалистичният изследовател е противопоставил на спиритуалиста, е напълно състоятелно, докато това, което спиритуалистът е изложил, е било напълно несъстоятелно в светлината на строги изследвания. Следователно виждаме, че дори когато науката е имала доброто намерение да задълбочи въпроса за човешката душа в смисъла на истинската духовна наука на *Вебер*, тя се е оказала безсилна. Следователно фразата „теория за душата без душа“ не е просто лозунг, защото науката наистина е загубила понятието какво е душата. Ако днес потърсите съвет по този въпрос от най-известните психолози на нашето време, ще откриете същото, както при психолога Вагнер. Психолозите няма да имат какво да кажат, защото вече нямат представа какво е душата. Те не само са измислили фразата „доктрина за душата без душа“, но самите те напълно са загубили от поглед същността на душата.

Този факт трябва да бъде напълно оценен, ако човек иска да разбере развитието на спиритуалистическите движения. От развитието и появата на материалистическата епоха, която е приветствана с ентузиазъм от някои и яростно противопоставяна от други, съществува противотечение, наречено спиритуалистично движение. Двете принадлежат едно към друго, точно както южният и северният полюс на магнита са непременно свързани по природа. Тъй като научните изследователи и лидери нямаха какво повече да кажат за душата, те се обърнаха към други изследователи, за да намерят отговори.

да чуя нещо за душата. И тъй като въпросът за душата толкова неумолимо напредва, всички възражения, повдигнати срещу спиритизма, остават без отговор.

Днес искаме да разгледаме как, от теософска гледна точка, трябва да отговорим на ентузиазираните поддръжници и възраженията на противниците на спиритизма. Предполагам разбирането, че спиритизмът е необходимо явление. Защото, първо, когато изучаваме такъв въпрос, трябва да сме наясно, че той не е случаен, а необходимо явление; разпознаваме като необходимо просто по начина, по който се е развил. Нека засега пренебрегнем факта, че предимно дилетанти са се занимавали със спиритизъм и спиритуистки явления. Нека разгледаме нещо друго, а именно факта, че е имало и учени с най-висока репутация и изключително значение сред образованите изследователи, които са били симпатизиращи на въпроса за спиритизма. И тъй като това е така, моля, позволете ми за момент да оставя настрана самите спиритуалистични явления и да направя развитието на спиритизма въпрос на личности, което се отнася предимно до онези, които са се занимавали със спиритизъм и за които несъмнено е установено, че притежават забележителна преценка по спиритуалистични въпроси; за които е установено, че са оказали и дълбоко влияние в областта на материалознанието. Това са учени, които, подобно на много други хора, не са могли да се задоволят с концепциите за „доктрина за душата без душа“, която колегите им са им предлагали; това са учени, които са допринесли много повече за съвременната ни наука.

са допринесли повече от действителните изследователи-материалисти.

Можем спокойно да зададем въпроса: Не е ли от особено значение, когато изследовател с безспорна репутация, като например великия английски химик Крукс , е прегърнал изцяло спиритизма? Крукс, който е направил най-голям принос в изследването на фундаменталните закони на химията, химичния състав на нашите елементи, който не само се е отличил в научната област, но и е постигнал най-доброто в практическите приложения, който заема позиция в науката като малцина други - този човек, занимаващ се със спиритуалистични експерименти. Предполага се, че той не е процедирал с прецизни наблюдения. Това възражение обаче е от второстепенно значение; то просто измества фокуса на въпроса. Защото решаващият момент не е дали Крукс е експериментирал прецизно, а дали Крукс, великият химик, е знаел до каква степен природата следва законите на сетивата, докъде се простират тези закони и дали те възпрепятстват доктрината за душата, получена чрез спиритуалистични експерименти. Дали възможно най-високата научна компетентност не пречи на човек да постигне научни прозрения в областта на спиритизма. Това е същината на въпроса: Може ли Крукс, от една страна, да бъде точният научен изследовател за нас, ако, от друга страна, вярваме, че трябва да се съмняваме в изследванията му в духовната сфера? Това е почти все едно да конструираме двуизмерен Крукс, сутрешен Крукс и следобеден Крукс. Сутрин, когато е зает с химията си, той е със здрав интелект; следобед, когато е ангажиран с изследване на спиритуалистични експерименти...

Ако се посвети на това, той е луд . Че това е абсурдно, е очевидно веднага, но масовата наука не го признава.

Друг натуралист е английският учен *Уолъс*, основателят на теорията за произхода. Той и *Дарвин* независимо стигат до централната идея на това учение - дарвинизма. Изучавайки трудовете му, човек установява, че той е разгледал въпросния въпрос дори по-блестящо от самия Дарвин. Заслугите му в тази област са неоспорими. Въпреки това, тъй като по-късно се застъпва за реалността на спиритуалистките феномени както словом, така и писмено, той също е, така да се каже, разделен на две. От една страна, той защитава научния си възглед, а от друга - теорията си за душата, която се основава на същите принципи, на които Крукс развива експерименталната си теория за душата. Навсякъде ще го намерите изобразяван като беден, заблуден човек, защото се е занимавал със спиритуализъм и го е застъпвал. Тежкоумните интелекти просто се бунтуват срещу мисленето и убежденията на тези велики фигури.

Фактът , че изследовател в областта на спиритизма може да бъде на същото ниво като естествоизпитател, както бяха двамата споменати изследователи, ми даде основание първо да поставя въпроса на лична основа.

Всъщност, 19-ти век е имал това предимство пред всички по-ранни: тези изключително важни въпроси са били третираны като научни въпроси. Тези изследователи са смятали за напълно възможно да разширят научните изследвания в тази област. Следователно може би е правилно да се обърнем към тях като към авторитети; защото *решаващият* въпрос не е дали наблюденията са направени точно или неточно, а просто...

въз основа на това, което са сметнали за възможно или невъзможно. Точността или неточността на един експеримент може да се определи по-късно. По-късно, при различни условия, може да се коригира какво е било направено погрешно. Това се отнася и за това изследване на душата, където единственият важен въпрос е: Може ли този вид изследване на душата да бъде научно опровергано?

Нямаме научна теория за душата, за която да говорим, а най-слабите и незначителни неща, написани от учените през 19-ти век, са били срещу спиритизма. Може би тук се намират някои противници на моя възглед, но те трябва да признаят едно нещо с безпристрастна преценка: дори ако *писанията*, насочени срещу спиритизма, бяха верни, всички те са тривиални и ненаучни; човек може да бъде прав дори когато твърди глупави неща.

След като по този начин признахме спиритуалистичното движение като необходимост, така да се каже от културно-историческа гледна точка, нека разгледаме малко разликите, които съществуват между спиритуалистичното движение и други начинания за изследване на фактите на душата.

Както всички знаете, от 1875 г. насам съществува теософско течение, теософско движение, което, подобно на спиритизма през последните четиридесет години, се стреми по свой собствен начин да обоснове истината, че материалното съществуване не е единственото, а че има по-висше съществуване в света, че има духовни факти и същества, които не могат да бъдат достигнати или изследвани с външните сетива. Точно както спиритизмът, според своя метод, се е занимавал с въпроса за съществуването на духовен, психически свят, така и теософията се занимава с тези висши светове. Това е просто...

Исторически факт е, че основателите на Теософското движение, преди да осъзнаят, че трябва да действат в теософски смисъл, самите те са били част от спиритуалистичното движение. *Елена Петровна Блаватска* и полковник *Олеот*, великите пратеници на Теософското общество, са започнали в спиритуалистичното движение, а Теософското общество, което първоначално са сформирали, дори е било наричано общество на недоволни спиритуалисти. След като Блаватска и Олеот са разбрали, че Теософското движение е правилно, те не са търсели нищо друго освен истината в духовната сфера. Това, което са променили, е бил само техният метод, техният начин на изследване, и сега ще обсъдим защо са го променили.

Задача на всички спиритуалисти и спиритуалистки, както и на всички религиозни движения, е да предоставят доказателства, че съществува по-висш духовен живот; че нещо духовно живее в човечеството, че човечеството има духовна природа в себе си, че животът между раждането и смъртта е само част от цялостния човешки живот и че човечеството е нещо отвъд физическото си същество. Тези духовни изследователи се стремят да предоставят това доказателство. Това е общото между тях. Това е, към което се стремят колективно, и именно в тази цел те ще се обединят, за да образуват необходим контрапункт на материалистическото течение. Истината не може да бъде постигната по отделни пътища, а само в пълно единство, в хармоничен стремеж. И за постигането на това единство трябва да допринесе не само общата цел, но и знанието за общия произход на тези две движения. Общият произход е бил източникът, от който са възникнали както спиритуалистичното, така и спиритуалистичното движение.

както и Теософията. По този начин не само целта, но и произходът е един и същ. Това е известно на онези, които могат да погледнат малко по-дълбоко във вътрешните движещи сили на духовното движение. Това, което виждаме външно, това, което се намира непосредствено пред очите ни в духовното движение, се случва в света на следствията, а не в света на причините. Духовният изследовател знае, че голяма част от това, което се случва пред сетивата ви, има своите причини в много по-висши духовни светове. Ние се лутаме почти на сляпо, когато се лутаме нагоре-надолу в сетивния свят и нямаме представа какво се случва зад кулисите, където висши духовни сили, така да се каже, дърпат конците, за да ръководят това, което се случва пред сетивата ни. По този начин духовният изследовател също така признава, че спиритуалистичните, спиритуалистичните и теософските движения имат общ произход.

Всеки, който наблюдава развитието на човечеството с отворен ум, знае , че има развитие в духовния живот на човечеството, точно както има и във физическата природа. Точно както има същества във физическата природа, които опипват в тъмното, и други, които опипват в тъмното и също имат слух и т.н., така и в духовния живот има всички градации между неразвитата душа на хотентот и гениалната душа на Гьоте или Нютон. Следователно виждаме какви огромни разлики съществуват както в степента на сетивно развитие, така и в мащаба на духовното развитие. В човечеството има високо развити натури и тези, които са ги открили, свидетелстват за това. Тези велики натури са лидери в духовното развитие. Те не са просто, както е казал *Шопенхауер* ,

Не идеално братство, което протяга ръце през времето, а реално общество, което взаимодейства със себе си и вътре в себе си. Теософът е наясно с неговото съществуване и го нарича велико братство на така наречените адепти. Който искрено вярва в еволюцията, трябва да вярва в тази възможност; но който има опит с нея, може да свидетелства, че такива същества съществуват.

Когато материалистическият поврат настъпи около средата на 19-ти век, когато висшите същества видяха, че идва материалистическа вълна, те бяха тези, които доведоха до контрапункта. Нито за миг те не критикуваха това материалистическо движение. Те знаеха, че съвременните технологии ще претърпят огромен подем в резултат на това и това беше необходимост. Следователно, самото материалистическо движение не трябваше да бъде противопоставяно. Само във връзка с експлоатацията на материалистическата наука по въпроса за душата трябваше да се създаде контрапункт, духовно течение, духовна вълна срещу материалната в човечеството. Тази духовна вълна първоначално се проявява в появата на спиритуалистични и духовно-материалистични явления. На хората трябваше да се покаже, че има нещо отвъд това, което естествената наука може да схване със своите средства. Онези братя, които знаеха как да тълкуват знаците на времето, които винаги са били водачи на човечеството, също изпратиха спиритуалистичната приливна вълна върху човечеството. Те работят върху нея от векове. Неизвестни, неразбрани, те ще се появят в отделни личности, извършвайки неизмерима работа за човечеството. Докато човечеството в огромното си мнозинство можеше да се обърне към научни лидери, стига те

можеха да се получат отговори на парещите въпроси на душата, тези по-големи братя успяваха да насочат духовното човечество през скрити мистерии. След това те изпращаха своите разузнавачи в света по пътища, известни само на така наречените окултисти. Много от тези, които наистина изучават историята, се сблъскват с такива духовни влияния, които те, като чисто материалистични изследователи, не могат да обяснят, но които стават ясни, когато се обърнат към правилните духовни учени.

През 19-ти век нещата се промениха. Именно защото научните лидери се провалиха, стана необходимо да се създадат убедителни доказателства за съществуването на духовен свят. Сега обаче се оказва, че трите десетилетия на спиритуалистичното движение, от 1840 до 1870 г., първоначално са предизвикали съвсем различни интереси от предвидените. Не възразявайте, че мъдрите лидери биха могли да грешат, тъй като иначе би трябвало да предвидят това. Това е въпрос, който трябва да се обсъди другаде. Стана очевидно, че интересите, свързани със спиритуалистическите феномени, не са били предвидените. Намерението беше ясно да се демонстрира, че освен физическия, съществува и чисто духовен живот. Но това, което се е подхранвало по това време, са били само интереси от твърде човешки, личен характер. Общуването с починалите е било това, което е било търсено предимно. Но това изобщо не е било това, което пратениците на човечеството са трябвало да донесат. Целта на тези феномени не е била да задоволят човешкото любопитство, колкото и красиво и благородно да е то. По-скоро те са били предназначени да предоставят на човечеството знания и прозрения, които, ако бъдат правилно приложени към самите тях, биха го довели до по-висш, духовен живот. За съжаление,

Твърде много се търсеше воайорство и изследванията на духовния свят се провеждаха по начин, който не може да доведе до истинско усъвършенстване на човечеството. Това е причината, която след това доведе до основаването на Теософското общество.

Нека накратко посоча за какво става въпрос. Човешките същества не са създадени от чисто природни сили. Това, което съставлява човешката природа, това, което образува, така да се каже, обвивката на нашата душа и дух, не е създадено от физическа сила. Мъдростта е създала света. Мъдростта е създала и всеки отделен човек. Трябва да предположа това тук; доказването ви би могло да бъде задача на отделна лекция. Затова днес само ще го направя в общи линии.

Знаете, че часовник не може да бъде създаден от чисто природни сили, а че човешката изобретателност е необходима, за да се постигнат необходимите комбинации. Прави са онези, които казват: Когато изследваме организма на живото тяло, не откриваме Бог, никаква божествена творческа сила, а само природни сили. Те не откриват интелектуалните, творчески сили. Дори малко размисъл може да изясни това. Дори да изучавате часовник, можете да го обясните изцяло механично и въпреки това в крайна сметка сте принудени да се запитате за мъдростта, човешкия интелект, часовникаря, който го е построил, когото след това не можете да намерите в самия часовник. От *това* можете да видите: въпросът е погрешно поставен. Сравнението на човешкия организъм с часовник е напълно валидно, но трябва да се прилага правилно. И е правилно, когато се казва: Точно както часовникът и неговите механизми не могат да възникнат без интелектуалното влияние на часовникаря, така и човешкото тяло не може.

Душата – най-висшият разцвет, най-висшето разгръщане на силите, изградили човешкия организъм, най-висшето нещо, което духът е създал от външното тяло – е възникнала без духовното влияние на своя Създател; тази човешка душа със сегашното съзнание, каквото го познаваме, което ни напътства за околната среда, което ни изчислява, комбинира и ни просветлява за нашия морален живот. Помислете какво е било необходимо – трябва да говоря метафорично – за да се създаде, в рамките на това човешко органично развитие, основата за този разцвет на органичния живот, за човешкия дух.

Лесно е да си представим, че тези така наречени строители, тези законни конструктори на организма, са могли да построят само до едно от по-ниските нива и че никога не са могли да изградят този сложен човешки организъм, който е трябвало да бъде използван като полезен инструмент за човешката душа. Трябвало е да се достигне връх на техните възможности. Нека се спуснем в онези времена, които са предшествовали развитието на човешката душа, в които развитието все още не е достигнало човешко ниво. Тогава откриваме, че тези същества са мъдро построени и едновременно с това ни става ясно, че силите, които са работили по изграждането на тези същества, по принцип не могат да бъдат видени от нас, хората, повече, отколкото часовникарят може да бъде видян от часовника. Точно както човекът знае малко за духовните сили, сили и същества, които внимателно са подготвили това, в което обитава душата му, така и механичният механизъм в часовника знае за духовната дейност на часовникаря.

интелектуалните сили са допринесли за структурата на нашата организация.

Силите на душата са действали и все още действат в нас. Тези сили, които са оформили нашия организъм, така че той да може да диша, да изпраща кръв през вените, да смисла, да концентрира вещества и сили в мозъка и да го направи подходящ инструмент за душата, докато човешката душа не е могла да възникне – тези душевни сили все още действат днес. Но както гравитацията и магнетизмът не могат да бъдат видени, както не можем да видим силите, които се проявяват като нашите желания, страсти, мечти и стремежи, така и не можем да разпознаем творческите сили, които са били активни в развитието на организма. Представете си, че човечеството все още не е достигнало точката, в която това, което описах по-рано като ясно съзнание, го изпълва. Представете си, че е пренесено обратно във времето, когато тези сили на съзнанието все още не са завладели неговия организъм. Преди нашият високо развит мозък да може да се оформи в хода на световната еволюция, са се развили други форми на мозък, които все още са в нас днес, насложени и регулирани от високо развития, съвършен мозък на съвременния човек. По начин, несъзнателен за човечеството, духовните майстори-строители на света са изградили човешката природа на желанието и инстинкта; онази природа, която хората споделят с животните, за да се създаде, като неин завършек, инструментът на душата. Дори днес тези духовни същества, които са ни изградили, са активни; те са до нас, в нас, толкова истински и реално, колкото е тази лампа тук във физическия свят. Ние се движим в нашия физически свят и знаем за нещата от света, защото сме постигнали ясно съзнание. Около нас живеят много същества, които са останали на по-ранни етапи от съществуването.

Неговото същество. Точно както хората са еволюирали, така и някои същества са изоставали, формирайки свой собствен духовен свят. Но дори и за тях развитието не стои неподвижно. Точно както нашето съзнание е еволюирало до сегашното си ниво на яснота и висота, така и тяхното развитие продължава. На нашето съзнание не може да се отрече способността да еволюира до все по-големи висоти. Но тогава, когато човечеството е еволюирало не само до това ясно съзнание, но и до още по-високо ниво на разбиране, ние отново ще разпознаем духовните светове, които постоянно ни заобикалят.

Има два начина да придобием знание за духовния свят, който ни заобикаля. Първият е да изследваме какво се случва с човек, когато ясното му съзнание е изключено. Това ясно съзнание е като светлина, която засенчва духовните влияния около нас. Ние не ги виждаме, защото са замъглени от нашето съзнание. Но когато изключим съзнанието си, ние сме се приближили до духовните същества, които са били наши създатели, преди да имаме ясно съзнание. Тогава ние разбираме, че еволюцията не е праволинейно изкачване, а по-скоро цикличен процес на възход и низход. Като изключим ясното си съзнание, ние в известен смисъл се връщаме към по-ранни етапи от нашата еволюция, когато сме били по-духовни, докато днес нашето съзнание стои над тази сфера. Ние наистина идваме от духовен свят и този духовен свят, така да се каже, е подготвил основата за това, което може да бъде обиталище, дом на душата във физическия свят. В известен смисъл ние се приближаваме до божествената същност.

Ако намалим малко нивото, което сме достигнали . Това е единият път; това е пътят, който е поел спиритизмът.

Другият път е този, поет от съвременната духовна наука, теософията. Теософията не се стреми да изследва духовния свят, като елиминира съзнанието, а по-скоро като го издига. Идеалът на теософа е да получи прозрение за духовния свят, който ни заобикаля, като същевременно поддържа перфектна приемственост и ясно съзнание. Това е разликата между теософския ученик и спиритуалисткия медиум. Медиумът предава информация за духовния свят, но е просто инструмент. Той се представя като орган, средство, чрез което духовният свят говори. Теософският изследовател се стреми да издигне тяхното ясно, светло съзнание до висоти, където те отново могат да възприемат този духовен свят. Теософският изследовател счита това за нарушаване на човешката автономност, пречка за независимото право на човешкото самоопределение, ако той иска да изостави етапа, който някога е достигнал в хода на природата, етапа на ясното съзнание, и да се върне към състоянието, през което вече е преминал в по-ранни фази на развитие.

И това е от първостепенно значение: дали правенето на стъпки назад е в съответствие със законите на еволюцията и намеренията на космическите сили.

който природата вече е напреднала. Не е без причина да се правят стъпки в природата и следователно човечеството не бива да регресира към фази на развитие, които природата вече е преодолела с нас. Ние не се стремим да изследваме истината от просто любопитство, нито с лъжливи или измамни средства, а единствено по пътя, по който висшите космически сили са ни насочили, пътят, който води през нашето ясно съзнание. Следователно целта на Теософското движение е не да слуша онези, които разкриват истината от несъзнаваното или подсъзнанието, а онези, които провъзгласяват истината от пълно, ясно будно съзнание. И този, който стои в Теософското движение и притежава пряко познание за истината, е изследвал истината по никакъв друг начин, освен като поддържа пълно, ясно будно съзнание. Той не трябва нито за миг да изключва съзнанието си. Неговата цел трябва да бъде по-нататъшното развитие на съзнанието, пълното, ясно виждане, както притежават адептите. Когато сме постигнали тази цел, ние изпълняваме човешката си съдба.

Защо трябва да вярваме повече на медиум в транс, отколкото на такъв, който говори от ясното си будно съзнание? Доверието е необходимо и в двата случая. Със сигурност е по-удобно да се изследва истината чрез потискане на съзнанието, но по-хуманният метод на изследване е този, който поддържа ясно умствено съзнание. Следователно, теософите са предпочели втория път като естествен, така че всяка работа от несъзнаваното или подсъзнателното трябва да се счита за несъответстваща на теософското движение. Теософското-

Теософията, както бе споменато, се стреми да достигне до духовния свят от място на пълно, ясно съзнание и е наясно, че човекът е духовно същество, което, в зависимост от нивото си на развитие, е повече или по-малко независимо от тялото. Следователно, теософията се обръща предимно към въплътеното човешко същество, към онези, които, живеейки в тялото, могат да постигнат духовни сили на виждане и временно, с пълно, ясно съзнание, да станат независими от физическия си организъм. Човекът, независим от тялото, има възможността да събира опит в духовния свят не чрез връщане към времена, когато ясното будно съзнание все още не е било развито, а чрез издигане до времена и периоди на развитие, в които съзнанието ще бъде по-високо от средното съзнание на хората днес.

Медиумът е напомняне за отминали епохи на развитие. В по-ранни времена всички хора са били медиуми; всички са притежавали астрално възприятие, всички някога са били способни да възприемат духовния свят. От това астрално съзнание обаче постепенно се е развило нашето съзнание, нашето светло, ясно будно съзнание. При възхода към духовните светове, който всички хора ще трябва да предприемат, те, ако мога така да се изразя, ще преминат през този астрален свят още веднъж, ще възприемат астрално още веднъж, ще станат ясновидци още веднъж. Но това е само преходен етап, тъй като всички етапи на развитие могат да се считат за преходни. Нашето земно пътуване е урок, който трябва да преодолеем, урок, който трябва да научим. Следователно не бива да се откъсваме от света, нито да бъдем враждебни към земните неща, а по-скоро...

Те трябва да живеят изцяло в земния свят и да разпознават същите сили, същите същества в земния свят, които ние възприемаме в свръхсетивния свят, защото те действат в нашия земен свят, като преплитат човешките души и по този начин оказват влияние върху начина на живот на земята.

Това е и целта на алегорията за пчелите на мистериозните жреци от Древна Гърция . Следователно алегорията за пчелите не е без значение за нас, защото именно човешката душа е била сравнявана с пчелите. Точно както пчелите са изпращани от кошера към цветята, за да събират мед, така и човешката душа е изпращана от по-висши сфери, за да събира опит в земния свят. Царството на цветята е отредено на пчелите, земният свят - на хората. Следователно би било напълно противно на съдбата им, ако пчелите и хората търсят други области на изследване, да се занимават с дейности, които изобщо не съдържат материала за събиране или само в неподходящо количество. Поради тази причина Теософското движение е приело тази алегория като символ на своята работа, която накратко се състои в стремежа към по-висше развитие на знанието и култивирането на ясното съзнание в цялостно, така че то да може да участва и в живота в духовните светове. По този начин Теософското общество се стреми към по-висше развитие на човечеството. Ако това успее, тогава ще се събудят онези интереси към човешката природа, които ще водят човечеството напред. Любопитството не бива да бъде движещата сила зад желанието ни да учим за духовния свят. А това, което научаваме, трябва да ни дава силата, мощта, за да постигнем целта, поставена ни от космическите сили.

Спиритуалистко-спиритуалисткото движение е
известно със своите

своите последователи осъзнаването, че съществува духовен свят. Както вече беше обяснено обаче, методът за постигане на тази цел се различава. Причините, поради които Теософското общество не одобрява изследователския метод на спиритизма, могат да бъдат обобщени с няколко думи: На настоящия етап от нашата космическа еволюция е голяма опасност да се потиска човешкото съзнание. Според целия ход на космическата еволюция, човечеството трябва да действа на Земята с това съзнание. Ако то бъде потиснато, човечеството е безсилно, несъзнателно на милостта на духовните сили. Един пример ще изясни това. Има голяма разлика между това да влезеш в разбойнически вертеп с ясно съзнание и разбиране и да знаеш как да се ориентираш, и да влезеш без това ясно разбиране. Това е вярно не само в крайния случай на разбойническия вертеп, но и навсякъде по света. Трябва да схващаме нещата, които ни се изпречват на пътя, с ясно съзнание и разбиране. Не трябва да си позволяваме да се превърнем в просто инструменти, дори не на духовни сили, защото те биха могли да ни манипулират по всякакъв възможен начин. Именно това е, което е допринесло толкова много за възпрепятстването на културата и развитието на медиумите. Прозрението, че хората трябва да взаимодействат само с духовни същества, като същевременно запазват пълното и свободно право на самоопределение, набира все по-голяма популярност сред водещите спиритисти и вероятно е само въпрос на време алтернативният метод на духовно изследване, култивиран от теософите, да бъде възприет и от тях.

Ясновидството е едновременно това, което теософът и това, което

Спиритуалистът се стреми към това. Както теософският ученик, така и спиритуалистичният медиум са инструменти; но само спиритуалистичният медиум е без воля. Този, който познава опасностите, може да говори за огромните сили, с които човек трябва да се изправи в този свят; сили, които ни действат разрушително и потискащо; сили, които имат благотворно влияние от една страна и вредно от друга. Това, което е било полезно, когато човечеството все още е живяло в своето подсъзнание, е вредно за него днес. Ако се предадем доброволно на силите, които преди са оформяли нашето същество, тогава ние сме техни инструменти за добро или за зло. Следователно никога не бива да позволяваме на съзнанието ни да бъде помрачено. И това ни е позволило в нашите изследвания да разпознаем велики истини, докато спиритуалистичният изследовател трябва повече или по-малко да лови риба в мътни води. Това ни е довело до знанието за това, което води до целта; позволило ни е да разпознаем какво ни пречи. Преди всичко трябва да се научим да намираме пътя си в духовния свят. Трябва да притежаваме знанието, което прави това възможно, знанието, което е предпоставка за прозрения в духовния свят. Всеки, който иска да стане умел механик, трябва да учи математика. Всеки, който иска да се чувства като у дома си в духовния свят и да не се движи в него клатушкайки се и безволево, трябва да е схванал фундаменталните теософски истини. Това, което теософите са разпознали през 1875 г., постепенно ще спечели все повече и повече спиритуалисти. Двете течения не е нужно да се борят помежду си, въпреки че методите им на изследване са коренно различни, както показах; те трябва да се допълват взаимно. Нека последователите на едното предложат това, което имат да предложат; нека последователите на другото предложат това, което имат да предложат.

Нека положат това, което могат да предложат, на олтара на човечеството за доброто на всички. По този начин човечеството наистина ще бъде напреднало и от двете движения, докато конфликтът между двете посоки би могъл само да доведе до изпускане от поглед на великата цел. Необходим е не конфликт, а хармония между двете движения, която преди всичко трябва да води до общата цел: да издигне човечеството от материалистическото течение на настоящето .

Това изисква посредничеството на знанието за духовния свят. Знанието за вечността и истинската природа на душата, както и произтичащата от това възможност да погледнем назад към великите духовни сили на природата, които са ни водили по пътищата. И колко малко хора притежават толкова много себепознание, че разбират произхода и съдбата на човечеството, домът на душата, че могат да намерят това, което дава смисъл и цел на живота ! За да се постигне всичко това, човек трябва да е стигнал до убеждението, което *Йохан Готлиб Лихте* изразява, когато говори за онзи духовен свят, който отваря очите ни за вечното и след това ни позволява да кажем: „Не само след като бъда откъснат от контекста на земния свят, ще получа достъп до свръхестественото; аз съм и вече живея в него, много по-истински, отколкото в земния; вече сега това е единствената ми твърда основа и вечният живот , който отдавна притежавам, е единствената причина, поради която мога да продължа земния.“ Това, което наричат рай, не е отвъд гроба; то вече е разпространено тук около нашата природа и светлината му изгрява във всяко чисто сърце.

ТЕОСОФИЯ И СОМНАМБУЛИЗЪМ

Берлин, 7 март 1904 г.

Темата на днешната лекция е замислена като своеобразно допълнение към това, за което говорих тук преди четири седмици, допълнение към темата: „Теософия и спиритизъм“. Днес искам да се спра на някои неща, за които тогава можех само да загатна. По-специално, искам да говоря за феномена на сомнамбулизма, който води към мистериозни сфери на човешката природа и към области, които са подложени на толкова разнообразни интерпретации от различни гледни точки.

Вероятно всички знаете какво е това: сомнамбулизъм. Тази дума се отнася до определени психични състояния, които възникват у човек, когато е настъпила определена промяна в обичайните му състояния на съзнание, особено когато обикновеното ежедневно съзнание – това съзнание, с което извършваме ежедневните си действия, с което се ориентираме в природата – не е напълно активно, когато е потиснато, сякаш изключено, и въпреки това човекът все още действа психически, все още в рамките на определени психически състояния. Под сомнамбулизъм, или още сънно действие, сънно будност или както и да се наричат тези състояния, разбираме всяка психическа дейност без пълната активност на обикновеното будно съзнание, сякаш от дълбините на душата, които не са осветени от егосъзнанието на деня. От тази тъмна дълбочина човешката душа тогава действа и поражда действия от тези дълбини, които

Това се различава значително от това, което човек иначе постига в хода на живота си. Знаем също, че не всяка личност е лесно пригодена да извършва умствени действия с такова потушаване и елиминиране на обикновеното будно съзнание. Знаем, че само онези хора, които наричаме сомнамбили, които могат да бъдат доведени до вид транс или състояние на сън, са способни да проявяват подобни умствени феномени. Самите тези хора, макар че подобни феномени произтичат от самата им природа, са в един вид безсъзнателно състояние и тези състояния са били интерпретирани по най-различни начини през историята.

Нека се пренесем в Древна Гърция и да видим как подобни действия на сомнамбулични индивиди са били тълкувани в древна Гърция през периода, обикновено описван в гръцката история. Там срещаме жриците, така наречените оракуларни жрици, които от дълбините на душите си и чрез заличаване на обикновеното си състояние на съзнание, са се стремели да разкрият всякакви неща, надхвърлящи обикновеното човешко познание. Бъдещите събития е трябвало да бъдат извлечени от такава дълбока вътрешна мъдрост; тези оракуларни жрици е трябвало да решават дали важни държавни действия или важно законодателство са оправдани или не; накратко, това, което са разкривали, се е приписвало на божествено вдъхновение. Вярвало се е, че когато обикновеното будно съзнание е угаснало, душата е под божествено влияние и предава изявленията на самото божество. Божественото почитане се е радвало не само на онези, които са могли да бъдат доведени до такова сомнамбулично състояние, но и на божествено вдъхновени индивиди.

те се радваха на разкритието, което успяха да направят.

Преминавайки от този период на Древна Гърция до края на Средновековието, откриваме съвсем различно разбиране и интерпретация на подобни сомнамбулични личности . Виждаме как такива индивиди са били възприемани като съюзници с всякакви зли, дяволски, демонични сили. Виждаме, че това, което са разкривали, е било смятано за нещо осъдително, за нещо, което може само да внесе вредни, негативни влияния в човешкия живот. Виждаме как тези хора са били преследвани като вещици, как са били преследвани заради пактите си с дявола. Някои от ужасните жестокости на късното Средновековие могат да бъдат проследени до това тълкуване на сомнамбуличното състояние.

Съвсем наскоро, когато изучаването на човешките психични състояния започва в началото на 19-ти и края на 18-ти век, някои вярват, че изучаването на тези състояния може да даде дълбоки прозрения за човешката душа. Те вярват, че като изключат обикновеното ни мозъчно съзнание и направят сетивата нечувствителни към външния свят, хората са способни да преживяват духовни процеси и същности, които не могат да бъдат възприети с обикновените сетива. Други обаче разглеждат тези състояния като чисто патологични и ги разбират като нещо, което трябва да бъде изключено от всичко, считано за легитимно за обикновения човек. Първоначално науката, в своите материалистични вярвания, отхвърля всякакво тълкуване или обяснение на тези явления.

Той отхвърлял феномените и ги виждал като симптоми на болест, свързани по някакъв начин с лудостта, със сигурност нищо друго освен напълно ненормални неща. Това са някои от тълкуванията, които са били дадени за явленията.

За нас първият въпрос трябва да бъде: Как могат да се предизвикат подобни явления? — Знаем, че някои хора съвсем спонтанно навлизат в такова състояние, при което обикновеното им будно съзнание е угаснало, при което се държат напълно като един вид спящ човек към външния свят, при което не възприемат нищо от случващото се в обкръжението им с обичайните си сетива, при което не чуват кога наблизо бие звънец, при което не виждат кога наблизо гори светлина, но при което са забележително възприемчиви към много специфични други влияния, да речем например към думите на определен човек. Те не виждат и не чуват нищо около себе си; те са възприемчиви само към това, което им казва определен човек, или към определени видове впечатления. Всъщност те често са дори по-възприемчиви към това, което мисли определен човек в стаята, в която се намират, какви мисли има този човек. Това са видовете явления, които се появяват съвсем спонтанно при определени хора от време на време. Тогава казваме: такива хора са сомнамбулисти; Те мислят, действат, чувстват, усещат и възприемат в един вид буден сън, в един вид сънно състояние, но това е много специално състояние на сън, по никакъв начин не може да се сравни с обикновения сън, на който човек се отдава от време на време, за да преодолее умората на деня.

Знаем също, че при такива сомнамбулисти

Не само че може да се наблюдава повишено възприятие и чувствителност към определени състояния, но такива сомнамбулисти могат да извършват и много специфични действия, които човек в обикновеното си будно състояние никога не би могъл да извърши. Виждаме ги да извършват действия, които изглеждат напълно рационални, но изискват повече от ориентировъчните способности *на* обикновеното будно съзнание. Виждаме ги да се катерят по покриви, да прескачат пропасти без никаква представа за опасността, в която се намират, да прескачат пропасти, които иначе никога не биха прескочили; виждаме ги да извършват действия, които биха били напълно неспособни да изпълнят, ако бяха в обикновеното си будно състояние. Засега това са само индикации за такива състояния. Такива състояния могат да се появят без видима причина, но могат да възникнат и от това, че един човек упражнява много специфично влияние върху друг. Те могат да се появят, когато чрез определени манипулации на една личност обикновеното будно съзнание на друга се угасва и въпросната личност се поставя в изкуствено сомнамбулно състояние. Такива изкуствени сомнамбулисти проявяват същите явления като естествените сомнамбулисти. Човекът, който може да предизвика сомнамбулистично състояние у друг, се нарича магнетизатор, ако сомнамбулистичното състояние е леко и се казва, че личността е магнетизирана; казва се, че е в състояние на магнетичен сън.

Сега въпросът за нас е следният: Какво означават подобни явления за духовния живот, каква роля играят?

Като се има предвид тяхното място в целия контекст на духовния живот, какво можем да научим от подобни явления и какво самите те ни разкриват за същността и природата на човешката душа и ум? Трябва да се запитаме: Наистина ли подобни явления са нещо толкова напълно ненормално, нямащо никаква прилика с други явления от обикновения живот? Ако е така, тогава може би би могла да се наложи гледната точка, която разглежда подобни явления просто като аномалии; тогава би могла да надделее гледната точка на нашите лекари и ние няма да можем да получим никаква конкретна представа от тях.

Но ние можем, така да се каже, да открием постепенен преход от обикновения си живот към тези необичайни явления и го откриваме най-лесно, ако се опитаме да разгледаме по-отблизо това, което всеки от нас постоянно преживява. Това са явленията на обикновените сънища, които всеки човек преживява почти всяка нощ, защото има много малко хора, които изобщо не сънуват. Тези явления ще ни покажат, така да се каже, по един много елементарен начин как трябва да разбираме тези висши явления, за които намекнах във въведението.

Сънищата често се тълкуват като нещо, което просто фантастично прелита през съновното съзнание, като вид празно въображение и затова човек едва ли е склонен наистина да изучава любопитните феномени на света на сънищата. Но по-изтънчените улове винаги са били склонни да подлагат тези мимолетни образи на съновното съзнание на по-внимателно разглеждане и тогава едно нещо преди всичко става ясно: Макар че за огромното мнозинство от сънищата, които хората имат, е вярно, че в сънищата преобладава огромна липса на ред и произвол,

В сънищата си имаме работа най-вече с фрагменти от нашето будно съзнание, спомени и образи, преминали през нашето съзнание през деня, и може би с други неща, произтичащи от физическото ни състояние по време на сън или дори от определени симптоми на болест и други подобни. Това е най-нисшият вид сън: тези мимолетни образи, подвластни на пълна произволност, които се носят безцелно през сънуващото съзнание.

Но на внимателния наблюдател не може да убягне фактът, че дори най-обикновеното лично съзнание, когато е в състояние на сън, има, наред с тези напълно нередовни и произволни сънища, и други сънища – сънища, които показват много специфична закономерност. Ще насоча вниманието само към няколко примера, които осветляват тази закономерност, с която вече се сблъскваме в рамките на обикновеното сънно съзнание. Докато спите, до вас лежи часовник. Не възприемате тиктакането на часовника по време на съня си; сънуваш, че полк войници марширува покрай прозореца ти и чуваш съвсем ясно тропота на конете. Събуждаш се и осъзнаваш, че в този момент си чул тиктакането на часовника; защото то продължава в съзнанието ти. Вие обаче не сте го чули като тропот, както го възприема обикновеното ти ухо, а по-скоро то е било трансформирано, преобразувано, символизирано в тропота на конете на преминаващ кавалерийски полк. – Или сън, който наистина се е случил: Селянка сънува, че с друга жена отиват в града в неделя сутринта. Влизат в църквата и виждат как свещеникът се качва на амвона, докато започва

—

Той започва да проповядва. Слушате известно време. Тогава се случва нещо доста забележително: свещеникът се преобразява, порастват му крила, превръща се в петел, пее! — Това е истински сън, който наистина се е случил. Селянката, която е сънувала този сън, се събужда и наистина чува пеенето на петела отвън. — Виждате отново какво се е случило: ухото е чуло пеещия петел, но отначало не е възприело действителното пеене на петела; по-скоро сънното съзнание е създадо символ от чутото; то символично е превърнало пеенето на петела в цялата тази история, която ви разказах. Сънното съзнание разплита такива истории по много драматичен начин. Виждате ли, сетивните впечатления не се възприемат директно от сънното съзнание, а се трансформират в символи, в алегии, и особено характерната черта е, че това сънно съзнание наистина драматизира. Да спомена друг пример — сън, който наистина се е случил; Днес искам да спомена само реални, преживени примери: Студент сънува, че е на вратата на лекционната зала. Той е, както се казва в студентския живот, блъснат от друг студент. Следва размяна на думи, която в крайна сметка води до дуел. Студентът преживява всичко в съня, всички приготовления за дуела - дълга история! Дуелът всъщност се провежда на уговореното място, всички са там, секундантите са там, първият изстрел е произведен и сънуващият студент се събужда. Той е съборил стол, който е стоял до леглото му; чул е как столът пада, но не както се е случило в действителност, а по-скоро това събитие мигновено се е превърнало в силно драматично действие. Това е съзнанието на спящия сън.

символично сънно съзнание, чиято особена символична дейност би могла да бъде осветена с безброй примери.

Сега се питаме: Как това обикновено, ежедневно съзнание се свързва с това, което се случва в човешката душа, докато тя сънува? Нашето обикновено, ежедневно съзнание няма пряко участие в тези действия в съня; защото когато съзнанието възниква в съня, се появява един вид друго аз, един вид сънно аз; защото сънуващият може, така да се каже, да види себе си, може да се изправи срещу себе си в съня. Нека първо установим, че може да възникне един вид разцепление между сънното аз и реалното аз, че сънуващата личност всъщност може да наблюдава себе си съвсем обективно сред различните възприятия, които има в съня. Ситуациите, в които се случва този сън, са, определени от сънното съзнание, изцяло вградени в символично-драматичното действие, което се разгръща.

по -високо ниво на съзнание в сънищата се получава, когато символично преживяваме състояния на собствения си вътрешен физически живот в сънищата. Отново ще спомена някои много специфични примери. Някой сънува, че е в мрачна изба. По тавана има паяжини и наоколо пълзят зловещи същества. Събужда се с главоболие. Главоболието символично се е изразило в тази изба. Или друг пример: Някой сънува, че е в прегрята стая; вижда нажежена печка, събужда се с учестено сърце. Всички тези сънища, които описвам, всъщност са документирани. Много специфични органи на нашето вътрешно аз, специфични чувства към нашето вътрешно аз, символизират самите себе си.

По време на сънищата се случват определени събития. Всъщност може да се каже, че за един и същ човек – всеки, който разбира как да наблюдава в тази област, знае това – един много специфичен орган приема стереотипно последователен вид. Някой, който страда от палпитации, винаги ще има един и същ сън, когато ги преживява, а именно съня, който е сънувал преди; да речем, че ще види прегрята печка и т.н. По този начин не само събитията и фактите от външния свят, но и нашето собствено физическо тяло се изразява символично в сънищата.

Това е само една стъпка към онзи забележителен феномен, при който сънуващите – макар че това се случва само при много специфични индивиди, които вече имат известен афинитет към сомнамбулизма – символично преживяват в сънищата си болести, от които страдат, или дори болести, от които ще страдат след няколко дни. Те възприемат собствените си състояния по време на сънуващо съзнание. Оттам до следващото явление е само малка стъпка: един особен вид човешки инстинкт, чрез сънуващото съзнание, насочва по някакъв начин пълноценните сомнамбулисти към лекарства или събития, от които се нуждаят за своите болести. По този начин сънят наистина може да действа като лекар; той може да посочи болестта и едновременно с това и лекарството. Това обаче се случва само при определени индивиди, които вече притежават известна степен на сомнамбулична предразположеност.

Така че, виждате ли, ние си имаме работа с поредица от състояния: от случайни сънища до такива редовни възприятия в сънищата, които се случват според много специфични закони. Всичко това,

Това, което представих досега, са повече или по-малко възприятия в сънища; но оттам нататък , по-нататъшна стъпка води до действията в сънищата.

Най- често срещаното действие в съня е говоренето насън. Знаем, че говоренето е много често срещано явление за спящите. Всъщност знаем, че понякога те дават уместни отговори на определени въпроси, а понякога дават отговори, от които можем да видим, че не са разбрали напълно това, което сме им казали, или че - и това е наблюдение, което човек ще направи, ако разбере как да наблюдава систематично - това, което сме им казали, се трансформира, повече или по-малко символично, и че отговорът произтича от това. От говоренето в сънищата, по-нататъшна стъпка ни води до действията в съня, които вече споменах във въведението. Сънуващият, особено ако има сомнамбулична нагласа, преминава към действия; той става от леглото, сяда, да речем, ако е студент, на бюрото си и отваря учебниците си. Но се случва и тези с по-силно желание да седат и всъщност да продължат да пишат това, което са написали вечерта, или поне да преписват нещо и т.н. Тези неща ни показват, че е осъществен преход от просто възприятие към действително действие, от просто чувство към воля. Има личности, които, макар и да могат да бъдат поставени в много силно сомнамбулично състояние, успяват само да възприемат, а има и такива, които постигат сравнително малък напредък по отношение на възприятието, но са способни да извършват смели действия от типа, който споменах в началото.

Сега, подобни действия, свързани със съня, на сомнамбуличните индивиди се извършват с необходимост, която има автоматичен характер. Трябва само да помним, че често извършваме подобни автоматизирани действия и в ежедневието. Някакво конкретно светлинно впечатление се появява пред очите ни и ние автоматично ги затваряме. Нашият обичаен живот осигурява множество други действия от този вид, които извършваме без допълнително мислене. В крайна сметка, всичко, което постигаме в рамките на нашия така наречен вегетативен телесен живот - храносмилането, дишането, сърдечният ни ритъм - са действия, които извършваме без съзнание. По подобен начин ние извършваме рационални действия по време на сомнамбулично състояние и такива действия следват много специфични външни стимули с безусловна необходимост.

Сега трябва да се запитаме: Как да разберем подобни явления? Може би знаете, че има мнозина, които вярват, че в подобни действия можем да зърнем душата независимо от тялото, че в такива действия виждаме доказателство, че душата може да възприема независимо от физическите си органи зрение и слух и може да действа независимо от съзнателното обмисляне. По този начин мнозина вярват, че в подобни действия имаме много по-директен израз на душата, която е, така да се каже, отделена от физическото и действа и възприема директно от духовната сфера. Нека се запитаме как трябва да се разглеждат подобни явления в светлината на нашето теософско разбиране .

Теософията ни показва, че човекът не е това

Човешките същества не са изолирани, индивидуални същества, каквито обикновено ги възприемаме, а по-скоро, както ни се струват, те са свързани с останалата част от вселената чрез безброй нишки. Теософията ни показва преди всичко, че човечеството споделя различни общи неща с останалата част от природата, а също и с други светове, които нашите ежедневни сетива не могат да възприемат. Ще разберем най-добре действията, които обсъдихме, когато разгледаме същността на човечеството в светлината на теософията. Затова нека накратко очертая какво ни учи теософията за същността на човечеството.

физическото тяло с всички негови органи, включително нервната система, мозъка и всички сетивни органи, само като един от компонентите на цялостното, завършено човешко същество. Това физическо тяло съдържа вещества и сили, които човечеството споделя с целия останал физически свят. Това, което се случва в нас в химични и физически процеси, не е нищо друго освен това, което се случва и извън телата ни във физическия свят, в химични процеси. Но трябва да се запитаме: Защо тези физични и химични процеси в телата ни се развиват по такъв начин, че се обединяват, за да образуват физически организъм? Никоя физическа наука не може да ни даде отговор на този въпрос. Физическата наука може да ни учи само за физичните и химичните процеси, които протичат в нас, и със сигурност би било неуместно за естествения учен да нарече човечеството ходещ труп, само защото като анатом може да открива само физически явления в човешкото тяло. Трябва да има нещо друго, което химичните процеси...

и държи заедно физическите процеси , групирайки ги, така да се каже, по начина, по който се развиват в човешкото тяло. В теософията наричаме този следващ член на човешките същества така нареченото етерно двойно тяло. Това етерно двойно тяло е във всички нас. Всеки, който развие определена ясновидска способност, може да се накара да види това етерно двойно тяло; това е, което е най-лесно за ясновидеца да види. Ако човек стои пред вас и вие сте ясновидец, вие сте способни да пренебрегнете обикновеното физическо тяло. Точно както можете да правите в обикновения живот с нещата, които са пред вас и към които не насочвате вниманието си, така и като ясновидец сте способни да пренебрегнете физическото тяло. Въпреки това, в пространството, заето от физическото тяло, цялото физическо проявление остава под формата на двойно тяло, много подобно по външна форма на външното физическо тяло, с много красив, светещ цвят, приблизително цвета на прасковен цвят. Това етерно двойно тяло е това, което държи физическите процеси заедно. При смъртта, етерното двойно тяло, заедно с други висши членове, които ще опознаем, напуска физическото тяло и следователно физическото тяло се предава на земята и продължава да извършва само физически процеси. Фактът, че не прави това по време на живота, се дължи на етерното двойно тяло.

В това етерно двойно тяло, дори простирайки се отвъд него в различни посоки, се намира третият член на човешкото същество, така нареченото астрално тяло. Това астрално тяло е един вид образ на нашите импулси, нашите желания, нашите страдания –

Стрели , на нашите чувства. В това астрално тяло човешкото същество живее сякаш в „облак“ и това е съвсем осезаемо за ясновидеца, чието духовно око е отворено за такова явление, като светец облак, в който се намират физическото тяло и етерното двойно тяло. Това астрално тяло е различно при човек, който винаги следва своите животински инстинкти и чувствени наклонности; то показва съвсем различни цветове и облачни образувания, отколкото при човек, който винаги е живял според духовните принципи. Различно е при човек, който се отдава на егоизъм, отколкото при човек, който безкористно се посвещава на своите ближни. Накратко, животът на душата намира израз в това астрално тяло. Но то е и медиатор на действителните сетивни възприятия. Никога не можете да търсите сетивни възприятия в самите сетивни органи. Какво се случва, когато светлината от пламък удари окото ми? Тази светлина се състои, във външното пространство, от следното: така наречените етерни вълни се движат от източника на светлина в окото ми; Те проникват в окото ми, задействат определени химични процеси в задната стена на очната ми ябълка, трансформират така нареченото визуално лилаво и след това тези химични процеси се предават на мозъка ми. Мозъкът ми възприема пламъка; той получава впечатление за светлина. Ако някой друг можеше да види процесите, протичащи в мозъка ми, какво би възприел? Нямаше да възприеме нищо друго освен физически процеси; щяха да възприемат нещо, което се случва в пространството и времето; но не биха могли да възприемат моето впечатление за светлина във физическите процеси в мозъка ми. Това впечатление за светлина е нещо различно от физическо впечатление -

Налягането, което е в основата на тези процеси . Впечатлението от светлина, образът, който първо трябва да създам, за да възприема пламъка, е процес в моето астрално тяло. Всеки, който има зрителен орган, способен да възприема такъв астрален процес, вижда точно как физическите явления в мозъка в астралното тяло се трансформират в образа на пламъка, който възприемаме.

В тези тела, които ви споменах – физическото, етерното двойно тяло и астралното тяло – се намира нашето истинско „аз“; това, което наричаме наше его, в което осъзнаваме, в което казваме: ние *сме* . Това „аз“ от своя страна има повисши аспекти, които няма да обсъждам днес. Това „аз“ използва другите членове на човешкото същество, които споменах, като свои инструменти.

Ако разберем този състав на човешката природа, това ще ни даде и много специфично разбиране за феномените, с които се сблъскваме при сомнамбулите. Какво се случва, когато сме в обикновеното си будно съзнание? Визуално впечатление се произвежда, както вече казах, от етерните вибрации, влизащи в окото ми, от трансформацията им от астралното тяло във визуален образ и от възприятието на този визуален образ; чрез това аз осъзнавам този визуален образ. Сега обаче нека приемем, че моето его е изключено; такова изключване на егото наистина се наблюдава при обикновен сън. Днес няма да обсъждам къде се намира това его по време на сън; но когато имаме спящ човек пред себе си, какво имаме пред себе си? В най-истинския смисъл на думата, само...

Тези, чието духовно око е отворено, могат да дадат информация за това; те виждат съвсем ясно как егото, с астралното си тяло, сякаш се е издигнало от физическото тяло и етерното двойно тяло. Но всеки има това като феномен пред себе си; всеки знае, че по време на сън обикновеното будно его, егото на реалността, е изключено, че, така да се каже, физическото тяло и етерното двойно тяло, което го държи заедно, са оставени на произвола на съдбата. По време на нашия обикновен буден живот нашето его, нашето съзнание, винаги присъства, когато получаваме впечатления от външния свят; ние не живеем с външния свят без това будно его да контролира тези впечатления. Ако това его е изключено, тогава ние постоянно получаваме тези впечатления от външния свят. Или вярвате, че ако звънец бие до вас, докато спите, този звънец не възбужда вибрации във въздуха, които проникват в ухото ви? Вярвате ли, че ухото ви е устроено по различен начин през нощта, отколкото през деня? Това не е така. Всичко, което се случва във физическото тяло през деня, се случва и в спящия човек. Но какво липсва? Проникването на това личностно същество със самосъзнание – това е, което липсва.

Можем, така да се каже, експериментално и естествено да демонстрираме условията, които съществуват между отделните части на човешкото тяло, които споменах. Бих искал да представя един прост експеримент, който лесно може да се проведе с всеки сомнамбул. Представете си, че сомнамбул става през нощта, сяда на бюрото си, пали свещ и се опитва да пише. Сега направете следното: Осветявайте стаята много ярко, да речем, с десет лампи, които поставяте там - експериментът е завършен -

И въпросният човек спокойно ще продължи да пише. Сега угасете единствения пламък, малкия пламък на свещта, който е поставил до вас, и той няма да пише повече; той го възприема като тъмнина. Взима кибрит , пали свещта, след това я възприема отново като светлина и може да продължи да работи. Цялото друго осветление около него го няма; само пламъкът, който е погълнал в своето сънно съзнание, е там само за него. Цялото останало море от светлина го няма за него. Виждате ли, необходимо е човек, отвътре, да проникне по определен начин , така да се каже, в сетивните си органи, за да могат да възникнат външни сетивни възприятия. Необходимо е не само да имаме очи и уши, но е необходимо да оживяваме отвътре това, което очите и ушите ни ни предават, да се противопоставяме отвътре на нещо, което го превръща в образи, в идеи, което след това го кара да съществува за нас.

Е, в обикновения живот, нашето его, нашето светло, будно съзнание, по своя воля, сякаш отвътре, противопоставя на външния свят това, от което се нуждаем, за да извлечем впечатления и да ги трансформираме в наши съзнателни впечатления. Сега си представете това съзнание угаснало. Какво е все още активно тогава? Физическото тяло, етерното двойно тяло и астралното тяло са все още активни . Това астрално тяло винаги може да трансформира това, което получава отвън, в образи, но не се трансформира в идеи, не се включва в съзнателното, светло съзнание. По този начин - това е една от възможностите - астралното тяло на човек трансформира такива впечатления в образи, които го обграждат, или

по объркан, неправилен начин или по редовен начин, ако аз-ът е въввлечен в целия процес.

В такъв контакт с външния свят е астралното тяло, човешката душа, която е в сомнамбулистично състояние; всъщност душата на сънуващия вече е в подобна връзка. Трябва обаче да правим разлика между двата вида сънища, които споменах: нередовните, хаотични сънища, които преминават предимно през сънното съзнание на хората, и красивите, драматични, символични сънища, които описах. В нередовните, хаотични сънища е предимно етерното двойно тяло, което е активно и установява контакт с външния свят; но в сънищата, които се разгръщат по символичен, драматичен начин, човешкото астрално тяло е това, което символизира, трансформира и символично изразява външните впечатления, превръщайки ги в напълно драматичен сън. Само защото на настоящия етап на развитие нашето ежедневно „аз“ е по-реалистично настроено, защото в будното си съзнание в момента разчитаме преди всичко на нашия комбиниращ, пресметлив интелект, всяко отделно сетивно възприятие ни се струва по такъв начин, че е свързано с останалите, комбинирано с останалите чрез интелекта, както е точно така в будното съзнание. Но можем да си представим и други състояния на съзнанието; Можем да си представим, че човекът вижда по-дълбоко в природата. Тогава това чисто интелектуално възприятие също престава. Точно това е случаят и с висшите форми на психически живот. Те би трябвало да ни интересуват по-малко днес; но това, което трябва да ни интересува най-вече днес, е: Как е възможно чрез сомнамбуличното състояние, което е засилване на обикновеното—

Какви са характеристиките на заимстваното състояние на сън, редовните действия, определени явления, притежаващи психически характер, в които се появяват хората? Това може да се разбере само като се разглежда, в съответствие с теософския мироглед, не човешкото същество изолирано, а във връзка с целия останал свят; като се изясни, преди всичко, че извън нас в останалия свят няма онова мъртво нещо, видимо и чуто само за окото и ухото, а че във външния свят действат висши неща, действат висши сили.

Хората обикновено не си задават този въпрос: Как е възможно, когато погледнем към външния свят, да открием в него *законите, понятията и идеите, които сме заченали в съзнанието си по време на самотен час на тихо съзерцание?* Най-значимите явления и проявления, тези, които хвърлят най-ярка светлина върху човешката природа, обикновено остават незабелязани от обикновения човек. Но само си помислете за математика, седнал в кабинета си, размишляващ какво представляват кръг и елипса, изучаващ закона за елипсата на хартия, без да наблюдава нищо външно, така че да знае какво представляват кръг и елипса, и след това, след като е генерирал този закон чисто от себе си, той открива този закон за елипсата и кръга в планетарните орбити и други явления на външния свят. Така е на всеки етап от нашия интелектуален живот. Законите, които нашият ум измисля в самота, са същите закони, които управляват този свят там навън. Ако наречем това, което човек измисля, мъдрост, тогава трябва да кажем: мъдростта възниква в човешкото аз и там навън, в света, откриваме, че нещата действат по същия мъдър начин.

са вградени така, че човекът да може да ги възприеме чрез мисленето си. Но когато погледнем по-внимателно света, откриваме, че тази мъдрост на света дори надминава много от това, което човек може да си представи и измисли.

Нека разгледаме някои поразителни примери: Вземете – и аз обичам да използвам този пример отново и отново – дейността на бобрите. Дейността на бобрите е наистина изумителна. Те не само създават истински шедеври на инстинктивната архитектура в своите колиби, структури, които не биха могли да бъдат по-съвършени, ако бъдат построени според всички правила на механиката и инженерството, но те също така осигуряват нещо друго: те се защитават в скривалищата си с язовири, които задържат водата и я ускоряват или забавят по специфични начини. Тези язовири са построени по такъв начин срещу течението, че инженер, който е учил дълго време, за да научи механичните принципи, по които такава структура трябва да бъде построена по най-добрия възможен начин, не би могъл да ги усъвършенства. Всъщност те са проектирани по такъв начин, че човек може да изчисли, от наклона на тези язовири и ъглите, които те образуват, течението и силата, упражнявана от течащата вода. Те са проектирани по такъв начин, че инженерът не би могъл да ги изчисли по-добре в своето проучване чрез своята наука, която е постигната чрез много човешки мисли и усилия.

А сега още един пример: Да разгледаме обикновена човешка бедрена кост. Когато се гледа през микроскоп, тази бедрена кост не е компактна структура като парче хоросан, а по-скоро изглежда крехка, съставена от деликатни структури, наподобяващи много фина рамка и структура.

са изградени. Изгражда се мрежа от фини костни нишки ; те се преплитат, поддържат се взаимно и ако човек изучи цялата тази мрежа от костни нишки, той забелязва забележителна мъдрост на природата в конструкцията на такъв организъм. Ако например някой иска да изгради рамка, която да поддържа отделните части на греда по такъв начин, че да постигне възможно най-голям ефект с най-малък разход на сила, не би могъл да го направи по-добре, отколкото природата, в своята мъдрост, е изградила такава бедрена кост от безброй малки костни нишки, които се държат и поддържат взаимно. Мъдростта, която човечеството може да измисли след много интелектуални усилия, може да се намери във всяка една част от природата. И ако можехме да изучаваме природата, ако можехме буквално да излеем умовете си върху нея, така че да можем да я възприемем в естествения свят, тогава бихме възприемали природата не като продукт на случайността, а като резултат от безкрайна мъдрост. Представете си, че вместо пресметливият ум да възприема впечатленията от външния свят през портите на сетивата и да е способен да разсъждава само върху това, което възприема отвън, представете си, че вместо това нямате сетива, а умът е, така да се каже, излят върху цялата природа; вие бихте възприемали не ефектите на нещата върху сетивата ни, а същността на самите неща; тогава бихте стояли в мъдростта на природата, тогава бихте били част от мъдрата природа.

Това наистина се постига, когато нашето будно съзнание, нашето съзнателно осъзнаване, е изключено. Това се постига при сомнамбулите, както току-що споменах. Казах, че може да се предположи, че нашият интелект, нашето съзнание е изключено -

Подтиците от нашия мозък и мъдростта на природата проникват във всички негови функции и всички негови факти. Това, че имаме такова ярко, будно, будно съзнание, означава, че сме затворени от останалата част на природата; това означава, че трябва да получаваме впечатленията от природата през портите на нашите сетива. Ето го пламъкът; той прави отпечатък върху окото ми; окото е портата, през която впечатлението достига до моето съзнание. Моето съзнание извиква идеите отвътре. Тъй като имам сензорни порти, аз съм затворен от външния свят и този външен свят първо трябва да влезе в съзнанието ми през тези сензорни порти. В моето съзнание аз съм, така да се каже, в позиция, спрямо останалия свят, като някой, който стои на поляна с гледка във всички посоки, а след това влиза в малка къща и възприема всичко в тази поляна само през прозорците на малката къща. По този начин мъдростта на цялата природа, която възприемаме във всяка кост, във всяко растение, се проявява от звездното небе до най-малката микроскопична частица на тялото. Тази мъдра природа сякаш е влязла в нашето съзнание като единична точка и е издигнала около нас обвивката на нашите органи с техните сетивни портали. Нашето съзнание е затворено за тази външна същност и може да я приема само през тези сетивни портали.

Но ако изключите съзнанието си, тогава се осъществява контакт, тогава вие действително живеете отново във връзка с външния свят; защото астралното тяло не е като вашето его, вашето непосредствено съзнание, отделено от останалия свят. Не, астралните нишки се простират навън във всички посоки, така че вие изпитвате живот.

целия външен свят, не само физическата природа, но и онези астрални процеси, които постоянно ни заобикалят, духовните процеси, които ни заобикалят. Ние ги възприемаме, когато съзнанието ни е изключено. Това, което помним, замисляме и комбинираме, се появява директно в сомнамбулистично състояние като феномен, въведен от външната природа, от това, което живее извън нас. Точно както не виждате звезда на небето през деня при ярко слънце, въпреки че цялото небе е покрито със звезди, защото звездната светлина е недостатъчна, за да се конкурира с ярката слънчева светлина, така е и с нашето ярко дневно съзнание. Това, което се случва в телата ни, независимо дали са физически или астрални, е като слаба светлина, слаби процеси, които се заглушават от яркото дневно съзнание. Ако го угасим, тогава това, което се случва в долните тела, става видимо, точно както звездите стават видими, когато слънцето вече не свети. Сомнамбуличните индивиди се намират в такива условия и затова трябва да сме наясно, че когато човек влезе в сомнамбулистично състояние, той е, така да се каже, в потясна, по-непосредствена връзка с останалата част от природата. Да използваме един красив израз на немския мислител *Стилинг* , който чудесно характеризира тази връзка в края на 18-ти и началото на 19-ти век: „Когато слънцето на яркото дневно съзнание залязва, звездите блестят в сомнамбулистично съзнание!“

Но сега трябва да се запитаме: Можем ли да разчитаме на тези феномени, които се случват по време на сомнамбулично състояние? Истинските феномени са

Това е реалност, с която си имаме работа; но тази реалност ни подхожда, като изключва органа, който човекът постепенно е развил, за да се ориентира в света, като изключва неговото ясно, будно съзнание. Това наистина води до състояние у човека, което му разкрива нещо, което иначе би останало скрито, но което също го тласка надолу от етап, който някога е достигнал. Защото ние, като теософи, знаем, че състоянията, до които човекът достига по този начин и които би трябвало да са „по-висши“, всъщност са състояния, през които е преминал, преди да постигне сегашното си пълно човешко съзнание. Не мога да говоря за това днес; но точно както *естествените* науки ни показват чисто физическите процеси на развитие, така и теософията ни показва, че човекът постепенно е достигнал етапа, на който сега се е изкачил. Това съзнание, което притежаваме днес, което ни позволява да се ориентираме в нашата среда, е възникнало едва след като сме преминали през други състояния на съзнанието в продължение на милиони години бавно развитие. Преди да развие това ясно, будно съзнание, човечеството е имало един вид сънливо съзнание. По онова време ние наистина бяхме същества, които не възприемаха събитията около нас по начина, по който го правим днес с нашето ясно, будно съзнание, а по-скоро всичко около нас беше символизирано, точно както сънищата символизират и днес. Голям брой оцелели легенди произхождат от такива времена, когато хората все още бяха близо до това съновидческо съзнание и развиха тези символични легенди. Можете да намерите по-подробна информация за това в една много интересна книга на моя покойен приятел Лудвиг *Лайстнер*.

Този, който събра различните митични творения на земята и показва как тези творения са се развили от символично човешко съзнание, все още несъбудено до будно съзнание. Всъщност много митове водят началото си от подобни състояния на сомнамбулистично съзнание.

Ако се върнем още по-назад, стигаме до все по-дълбоки състояния, които обаче са едновременно по-близки до природата и до началната точка на физическото развитие. Когато човечеството за първи път е започнало като желание на божествената същност, то е било в един вид дълбок транс. Цялото човечество тогава е било в един вид дълбок транс, подобен на този, който сомнамбулите могат да изпитат днес, които чрез такова потискане на съзнателното осъзнаване могат да бъдат поставени в най-дълбоките, така наречените магнитни състояния на сън. Човечеството е преминало през всички тези състояния преди това и сега сме в периода на развитие на съзнателното осъзнаване. Това също е просто преходна точка; това е преходната точка, която ни води до това да придобием отново, в рамките на това съзнателно, будно осъзнаване, онази способност, която човечеството е притежавало преди, само че тогава не със съзнателно осъзнаване. Защото това, осъзнаването, все още изобщо не е било развито.

Това е бъдещият курс на човешката еволюция: отново директно да излеем духа върху природата, да станем ясновидци с пълно будно съзнание. Някои от нас, които са развили вътрешните си органи чрез определени методи, предписани от теософията, вече са напреднали в това развитие и сега са способни, с пълно будно съзнание, наистина да виждат в този свят на съществата и духовното.

Животът, който ни заобикаля. Дори днес сред нас има определени индивиди , които, така да се каже, са отново свободни от портите на сетивата, които са в пряк контакт с духовната среда и които чрез това ясновидско съзерцание с пълно будно съзнание преминават през висшите факти, които са затворени за обикновеното съзнание, както ние преминаваме между маси и столове, където те възприемат духовния свят около тях, който ни заобикаля във всеки един момент. Теософските учения са произлезли от такива възприятия. Сомнамбуличното съзнание предоставя подобни учения в определено отношение и това, което една сомнамбулична личност може да види с изключение на ясното будно съзнание, често е същото като това, което ясновидецът вижда с ясното будно съзнание. Но сомнамбулистът никога не може да контролира това, което вижда; сомнамбулистът никога не може да контролира това, което ви казват за духовните процеси в околната среда, това, което ви казват за възприятията, които не се виждат през портите на сетивата. Тя дори не може да провери дали това, което възприема, е наистина истината, както я възприема.

могат да се случат на сомнамбул. Можете да застанете пред този сомнамбул като личност и да му кажете, че сте, да речем, някой друг човек, живеещ на съвсем различно място. Сомнамбулът абсолютно ще повярва в това, ще има истинското възприятие, че сте този, за когото се представяте. Сомнамбулът ви вярва и това става опасно. Защото, ако сомнамбулът не само ни съобщава такива лесно проверими неща, но и ни предава информация за висшия свят, който ние възприемаме със сетивата си...

Неспособен да възприеме така наречения астрален свят или висшия духовен свят, когато слънцето на нашето будно съзнание угасне и звездното небе на духовния свят изгрее, може да се случи сомнамбулът да ви каже, че възприема някакъв починал човек. Разбира се, сомнамбулът възприема духовен факт, възприема същество; но това не означава непременно, че това същество е въпросният починал човек. Може да е различно същество, същество, което няма абсолютно нищо общо с обикновено земно същество. Може да е същество, което живее в астралния свят и никога не е влизало в земен свят. Накратко, тъй като му липсва контролиращо съзнание, сомнамбулът никога не може да бъде убеден дали впечатлението, което е имал, е правилно.

Това представлява опасност за сомнамбула, преди всичко опасност, която астралният свят представлява веднага щом влезе в него. Този астрален свят има – и мога само да загатна за това – напълно различни понятия, например за добро и зло, отколкото нашият обикновен земен свят. Нашият земен свят има понятия за добро и зло, които са изцяло адаптирани към нашите сетивни състояния. Астралният свят има различно добро и зло. Ако сомнамбулистът сега има възприятия в астралния свят, неговите понятия за добро и зло много лесно се разклащат и това е причината, поради която медиумите-сомнамбулисти, които първоначално предават само наистина истински неща от това сомнамбулистично състояние на съзнанието, могат да се изопачат напълно с течение на времето, така че по-късно да не са в състояние да различат измамата от реалността.

Това е за онези, които познават тези висши сфери,

Разбира се, когато разглежда отделен случай, той не приема автоматично, че медиумът е измамил, дори ако представените факти не са точни. Например, медиумът може да отиде до най-близкия магазин на ъгъла – това е случай, който лично съм проверил – докато е в сомнамбулистично състояние, което означава, че егосъзнанието му, будното му съзнание, е угаснало. Той купува малко религиозно изображение там и го пази. След това излиза от това сомнамбулистично състояние, напълно несъзнавайки откъде е получил изображението. По-късно – тъй като сомнамбулните състояния са доста сложни – той се връща в състояние на транс и ви представя изображението като нещо, което е донесъл от този свръхсетивен свят в този свят. Сомнамбуличната личност, медиумът, никога няма представа, че сам е купил това религиозно изображение или как го е придобил. Това е съвсем честно в обикновения смисъл, въпреки че самият факт е преструвка. По този начин, чрез влиянията, упражнявани върху такъв сомнамбул, когато будното му съзнание е спряно, може да възникне ситуация, която може да се опише по следния начин: събитието, което се разгръща пред нас, може да е измама; обаче, медиумът не е задължително да е измамник, а може да бъде напълно непокътнат и честен. Това ви показва, че когато разглеждаме този въпрос за сомнамбулизма, не можем да не възприемем теософската гледна точка. Теософията и теософското движение твърдо са на мнение, че навлизането във висшия духовен свят, навлизането в този свят, който може да ни бъде достъпен и чрез сомнамбулите, никога няма да се случи.

Не бива да се провежда без присъствието на ясновидец, който е напълно съзнателен, който е напълно в духовния свят, който е толкова добре запознат с него, колкото и с физическия свят. Следователно, теософията изисква, когато се провеждат експерименти с медиуми – и със сигурност може да има ситуации, в които това е препоръчително – те да се провеждат само в присъствието на напълно знаещ ясновидец, който самият е напълно съзнателен и може да наблюдава всичко, което всъщност се случва, докато медиумът, а обикновено и тези, които провеждат експерименти с него, не са в състояние да го наблюдават. Не е задължително да има опасност, свързана с подобни медиумични явления, при всички обстоятелства; но видяхме, че тази опасност може да възникне поради липсата на ориентация. Всеки ясновидец, който е напълно съзнателен, знае във всеки един момент какво се случва и знае във всеки един момент какво всъщност вижда сомнамбулът, дори и да се преструва, че вижда нещо съвсем различно. Той знае кои влияния наистина действат, дори и сомнамбулът да твърди, че е налице това или онова влияние. Именно това е разликата между духовната наука и подобни начинания. Не искам да се съмнявам в истинността на тези други начинания по никакъв начин; тяхната реалност, разбира се, е също толкова валидна, колкото и тази на други начинания. Тъй като подобни преживявания не могат да бъдат постигнати наведнъж, тъй като е невъзможно да се осъществи пълен идеал във всеки един момент, теософията не смята за своя задача да се бори с други духовни начинания, като например експеримента със сомнамбулисти, защото е известно, че от тях—

Тези експерименти в крайна сметка ще доведат до едни и същи резултати: убеждението за духовен свят около нас.

Но самото Теософско движение ще се опитва да изпълнява задълженията си само под идеите на съзнателното ясновидство, в хармония с други духовни движения. То възнамерява да работи в хармония с други духовни движения и ще разглежда тези други духовни движения като свои братски движения. То винаги е готово да предложи съвет, където и да бъде попитано, дали това или онова е реалност и истина в този или онзи смисъл. То обаче ще позволи всички духовни начинания да се предприемат само под егидата на знаещото ясновидство. Това се отнася в същата степен както за спиритуалистичните, така и за други духовни начинания. Окултните изследвания, в съответствие с Теософията, могат да се провеждат само под влиянието на хора, които могат напълно и съзнателно да разберат какво е заложено на карта. По същия начин, духовното изцеление може да се случи само по същия начин, както физическото изцеление: с пълно и съзнателно разбиране на съответните обстоятелства.

Ето как теософията гледа на сомнамбулните явления. Виждате ли, теософският възглед се различава донякъде от повърхностния, външен възглед, който не вижда нищо в сомнамбулните явления освен болезнени, неприятни, необичайни проявления. Освен това, теософията има донякъде различни възгледи за тези явления от тези, които вярват, че могат да научат за висшия духовен живот само чрез тях. Теософията знае произхода на тези явления. Чрез своето ясновидство тя може да ги обясни. Не е ясно обаче какво биха могли да предложат всички други перспективи за тези явления.

В смисъл, че виждат в тях проявления на духовен живот, те въпреки това се отнасят към всички тях по такъв начин, че виждат в тях братски движения, с които се стремят към една и съща цел, велика цел: да донесат на съвременното материалистично човечество отново духовен, истински идеалистичен мироглед, истинско познание за духовния свят. Това е дълбока истина, която един немски провидец, чието само съществуване обикновено не е известно, а именно *Гьоте*, е изразил: че не можем да разкрием тайните на природата чрез нашите инструменти, не чрез механични, физически инструменти , а че духът е този, който трябва да търси духа навсякъде.

Загадъчен посред бял ден,
не може да бъде лишена от завесата,
И това, което тя може да не разкрие на ума ти,
Не можеш да я принудиш да направи това с лостове и
винтове.

Но Гьоте не се съмняваше в откровенията на духа около нас; защото това, което изрази във „*Фауст*“ с красивите думи, които според него мъдрецът каза, му беше ясно:

Духовният свят не е затворен; умът ти
е затворен, сърцето ти е мъртво!
Стани! Къпи се, ученико , неуморно
земната си гръд в зората!

ИСТОРИЯТА НА СПИРИТИЗМА

Берлин, 30 май 1904 г.

Днес ми се пада да ви говоря по тема, която, от една страна, можем спокойно да кажем, има милиони ентусиазирани последователи по целия свят, а от друга страна, е намерила най-яроствните си противници; не само противници, които се борят с тази област на така наречения спиритизъм по най-яроствен начин, но и такива, които му се подиграват, които го смесват с най-тъмното суеверие или това, което те наричат мрачно суеверие; противници, които просто искат да го отхвърлят с празни думи на остроумие и подигравки.

Е, може би не е лесно да се обсъжда подобна тема в наше време, където най-яроствните страсти обикновено се разпалват веднага заради „за“ и „против“. И от една страна, бих искал да помоля онези от вас, които може би са ентусиазирани последователи на спиритизма, ако някоя от точките, които съм длъжен да изложа, не изглежда напълно да съответства на вашите възгледи, да не я осъждат веднага, имайки предвид факта, че ние, представителите на теософията, сме обединени със спиритуалистите поне в едно отношение: намерението да изследваме висшите духовни светове, онези светове, които надхвърлят това, което човек може да чуе с ушите, да види с очите или да схване с ръцете в ежедневието. По този въпрос сме съгласни. От друга страна обаче бих искал да попитам и учените...

Затова ви моля да заявите ясно, че движението, от чието име аз самият говоря, е избрало мотото „Никое човешко мнение не може да превъзхожда истината“, не просто като символ или фраза, а в най-сериозния смисъл на думата. — Бих искал да отбележа, че може би дори ученият трябва да има предвид как научните възгледи са били обект на промяна с течение на времето и как дори това, което се счита за научно установено днес, не може да се счита за установено завинаги.

И така, нека, без да вземам страна и имайки предвид, че никое човешко мнение не може да превъзхожда истината, накратко очертая развитието на спиритуалистичното движение.

Бих искал да подчертая преди всичко, че основателите на Теософското движение, *Елена Петровна Блаватска*, и великият организатор, полковник *Хенри Стийл Олеот*, самите те са тръгнали от спиритуалисткото движение, били са прецизни експерти в него и са се обърнали към него едва след като енергично са търсили, но не са намерили, истината в него.

е борба със спиритизма, а търсене на истината, където и да може да бъде намерена.

Има още нещо, което бих искал да подчертая, което ще изненада някои, но вероятно няма да изненада други, които са запознати. Нека го кажа така: Можете да чуете последната дума по спиритизма и подобни въпроси от хора като мен.

това, никога няма да го чуят. Знаете ли, във всички науки има принцип, оправдан просто от научни методи, и това е принципът, че резултатите от науката трябва да бъдат представени на по-широка аудитория по популярен начин. Ако човек иска да се запознае по-отблизо с тези резултати, ако иска да узнае по-съкровената истина, тогава е необходим по-дълъг път: път през различните методи до всички детайли. Като правило, изследователите не са в състояние да представят в популярни лекции това, което се случва в лабораториите, в най-съкровените работи на обсерваториите. Сега, ако това е така за физическата наука, тогава в големите интелектуални движения на света, по отношение на това, което се нарича духовни прозрения, има принцип за проницателния човек, за този, на когото е позволено да изрече думите, да задържи последната дума, тъй като последните думи са от съвсем различно естество. Те са от естество, което едва ли може да бъде обсъдено публично. И така, освен ако не сте способни и желаете да следвате методите му по най-интимен начин, никога няма да чуete последната дума по този въпрос от някой, който се нарича окултист. Но за тези, които са запознати със самата тема, нещо ще стане ясно от начина, по който е казано нещо, нещо, което не само се подразбира, но може би и се предава между редовете.

След това въведение, нека се обърне към самата тема, която несъмнено има огромно културно и историческо значение, дори за някой, който иска да я осмее. Нека говоря за нея по един наистина просветляващ начин, а именно от гледна точка на: Какво

Какво търси спиритизмът днес? Търси ли нещо ново или нещо древно? Пътищата, които търси, съвсем нови ли са, или човечеството е вървяло по тези пътища в продължение на векове или дори хилядолетия? Задаването на тези въпроси е най-бързият начин да разберем историята на спиритизма. Това, което спиритуалистите несъмнено търсят, е, първо, познание за онези светове отвъд нашия сетивен опит, и второ, значението на тези светове за целта, за съдбата на нашата човешка раса.

Нека се запитаме: Не са ли това задачите на човечеството, откакто е започнало да се стреми и желае нещо на нашата земя? – тогава трябва да отговорим: Да. – И тъй като те несъмнено са най-висшите задачи, от самото начало би изглеждало абсурдно, ако в световната история се беше появило нещо съвсем ново по отношение на тези въпроси. Изглежда, ако се вгледаме в спиритуалистичното движение, както старото, така и новото, сякаш си имаме работа с нещо съвсем ново. Най-силните противници твърдят, че то е донесло нещо съвсем ново в света, а други противници казват, че никога преди хората не са имали такава нужда да се борят с това движение, каквато имат днес. Трябва да е настъпила промяна в начина, по който човечеството гледа на въпроса. Това става кристално ясно, когато осъзнаем, че човечеството е отговорило на въпросите, които сега наричаме спиритуалистични, по три различни начина.

Тук имаме един тип, който може да се открие през цялата античност, тип, който се е променил едва в християнските времена . След това имаме

Вторият начин за решаване на тези въпроси се е запазил през цялото Средновековие и до 17-ти век. Едва през 17-ти век това, което днес с право можем да наречем спиритуализъм, започва да приема определена форма.

Въпросите, на които спиритуалистът иска да отговори днес, са били предмет на така наречените мистерии през цялата древност. Нека накратко се опитаме да изясним какво се разбира под мистерии. В древността не е било обичайно мъдростта да се провъзгласява публично. Поддържало се е съвсем различно виждане за мъдростта и истината. През цялата древност се е вярвало, че развитието на екстрасензорното възприятие е необходимо за постигане на свръхсетивните истини. Разбирало се е, че във всеки човек дреме духовни сили, сили, които не са развити у обикновения индивид; че духовните сили спят в човешката природа, които могат да бъдат събудени и развити чрез дълги практики, чрез етапи на развитие, описвани като много трудни от последователите на мистериите. След като такива сили са били развити в себе си и човек е станал търсач на истината, се е вярвало, че търсещият истината се отнася към обикновения човек така, както зрящ човек се отнася към някой, роден сляп. Това е била и целта на свещените мистерии. В духовната сфера целта е била нещо подобно на това, което лекарят се стреми да постигне днес с човек, роден сляп, когато оперира, за да възстанови зрението му. Разбирало се е, че точно както цветовете на светлината и формите на нещата се появяват пред човек, роден сляп и претърпял операция, така и пред някой, чиито вътрешни сетива са пробудени, ще се отвори нов свят.

ще се появят неща, които обикновеният ум не може да възприеме. Така последователят на мистериите се е стремил да превърне човек с по-нисша природа в човек с по-висок етап на развитие, посветен. И само посветеният би трябвало да може да разпознае нещо за свръхсетивните истини чрез пряко виждане, чрез духовна интуиция. Истините биха могли да бъдат съобщени на масите само чрез образи. Митовите от древността, легендите за боговете и произхода на света, които ни се струват днес – и в известен смисъл оправдано – просто като детински представи за човечеството, не са нищо друго освен маскировки на свръхсетивни истини. В образи посветеният е съобщавал на хората това, което е успял да види в храмовите мистерии. Всички митологии на Ориента, гръцката и римската митология, германската митология и митологиите на местните народи не са нищо друго освен картинни, символични изображения на свръхсетивни истини. Разбира се, само този, който се занимава с тези митове не само по начина, обичаен в антропологията или етнологията, но и с техния дух, може напълно да схване това. Такъв човек вижда, че мит като този за Херкулес представлява дълбока вътрешна истина; той вижда, че намирането на Златното руно от Язон представлява дълбоко прозрение, което може да бъде възприето в своята истинност.

След това, с нашата епоха, се появи различна система. Мога само грубо и накратко да очертая това, което имам да кажа. Установен е определен основен набор от висши, духовни истини, които са станали предмет на религиозните общности, особено на християнските. И този основен набор от духовни истини...

Мистериите вече бяха отстранени от всяко човешко търсене, отстранени от непосредствените човешки стремежи. Тези, които са изучавали историята на Никеийския събор, ще разберат какво имам предвид, както и тези, които разбират думите на Свети *Августин* , който казва: „Не бих повярвал в истината на божественото откровение, ако авторитетът на Църквата не ме принуждаваше да го направя.“ Вярата, която установява определена основа от истини, заема мястото на древните мистериозни истини, които са ги държали в образи. И сега следва *епохата* , в която масите вече не получават тези истини – истини, които е трябвало да разкрият свръхсетивния свят – чрез образи, а просто чрез авторитет. Това е вторият начин, по който масите и тези, които е трябвало да ги водят, са се отнасяли към най-висшите истини. Мистериите са били предавани на масите чрез интуиция; през Средновековието те са били предавани чрез вяра и са били задържани от авторитет.

Но освен онези, натоварени със задачата да поддържат мистериите чрез вяра и авторитет сред масите, през 12-ти и 13-ти век е имало и такива – те са съществували по всяко време, но не са се появявали публично – които са се стремели да се издигнат до най-висшата истина чрез пряко, лично съзерцание. Те са я търсили по същите пътища, по които е била търсена в самите мистерии. Така през Средновековието, редом с тези, които са били просто жреци, откриваме мистици, теософи и окултисти, тези, които говорят със съвременните материалисти и рационалисти на език, труден за разбиране, почти неразбираем. Намираме и такива, които са проникнали в мистериите чрез средства отвъд сетивата. И дори в

на по- неразбираем език. Чуваме за един, че имал способността да изпраща мислите си на километри разстояние; друг се хвалел, че може да превърне цялото море в злато – ако му бъде позволено. Чуваме за друг, който говори за способността да конструира инструмент, превозно средство, с което да пътува във въздуха.

Имало е времена, когато хората не са знаели какво да мислят за подобни твърдения, тъй като не са имали представа как да ги тълкуват. Освен това, предразсъдъците срещу този вид изследвания са процъфтявали още от древни времена. Скоро ще разберем откъде идват тези предразсъдъци. Когато християнската култура се разпространява из Средиземноморието през първите векове сл. Хр., става очевидно, че култовите практики и церемонии на християнството, както и повечето християнски догми, съответстват на древните езически традиции и не са толкова различни – макар и в разредена форма – от това, което се е случвало в древните езически храмове на Митра. Тези, които са имали задължението да защитават авторитета на Църквата, тогава са казвали, че зли духове са внушили тези възгледи на езичниците; те са имитирали това, което Бог е разкрил на християнската църква в езическия свят. Но това е своеобразно подражание, което предшества оригинала! Цялото християнство е било имитирано в езическите мистерии – по думите на обвинителите – тоест това, което Църквата по-късно е открила! Разбираемо е, че всеки път, различен от този през авторитетния...

Вярата, както я е определил Августин, която е преминала през християнството, е била сметена за неправилна и с течение на времето дори за такава, която не е вдъхновена от добри сили; защото добрите сили е трябвало да бъдат посредничени от Църквата.

Тези традиции са се запазили през цялото Средновековие. Онези, които са се стремели да постигнат най-висшите свръхестествени истини самостоятелно, по свои собствени пътища, са били считани за магьосници, за съюзници на злото или зли духове. Легендата за Фауст служи като ориентир. Фауст представлява онези, които желаят да стигнат до тайните чрез собственото си знание и следователно трябва да бъдат в хватката на злите сили. Изследванията е трябвало да се провеждат единствено в традиционни писания; само вярата в авторитета е трябвало да води до свръхестественото. Въпреки това, въпреки че посветените духове са били хулени и преследвани като магьосници, те са осъзнавали, че неизбежно ще дойде време, когато напредъкът към истината ще трябва да се постигне чрез собствени човешки средства.

Така виждаме, че от средата на Средновековието нататък в Европа отново възникват тайни общества, водещи членовете си към развитие на висши интуитивни сили по същите пътища, както древните мистерийни култове. В рамките на такива тайни общества – ще спомена само най-дълбокото и най-значимото, това на розенкройцерите, основано от *Кристиан Розенкойц* – пътят към най-висшите истини е бил поеман по начина на мистерийните култове. Този процес може да се проследи исторически чак до 18 век. Не мога да обясня подробно как се е случило това; мога да цитирам само един пример: великият представител на окултната наука на

16-ти и 17-ти век, Робърт Флуад. Във всичките си писания той показва на онези, които имат прозрение в тези области, че познава пътищата към истината, че знае как да развие сили, напълно различни от тези в нас, които възприемат всякакъв вид светлинно тяло. Той демонстрира, че съществуват мистериозни пътища към най-висшите истини. Той говори и за Розенкройцерското общество по такъв начин, че връзката е ясна за всеки посветен.

Бих искал да ви представя само три въпроса, за да ви покажа колко завоалирани са били тези въпроси по негово време, въпроси, на които според него всеки, достигнал най-ниското ниво, трябва да може да отговори с разбиране. За рационалистите и материалистите тези въпроси и техните отговори ще изглеждат съвсем безсмислени. Първият въпрос, на който всеки, който желае да се издигне достойно до по-висши духовни сфери, трябва да отговори, е: Къде живееш? – И отговорът на това е: Аз живея в храма на мъдростта, на планината на разума. – Да разбереш истински това единствено изречение, да го преживееш вътрешно, означава вече да си отворил определени вътрешни сетива.

Второто изречение беше: Откъде идва истината? — И отговорът на това е: Тя идва при мен от продуктивното — и сега идва дума, която изобщо не може да се преведе на немски: от Висшия... могъщ вселенски дух, който говори чрез Соломон и който иска да ме научи на алхимия, магия и Кабала... — Това беше вторият въпрос.

И третият въпрос е: Какво ще построите? - И отговорът на това е следният: Ще построя храм като колегиалната църква, като храма на Соломон, като тялото

Христос и... като нещо друго, за което човек не говори.

Виждате ли – нито е нужно, нито мога да се спирам по-подробно на тези въпроси – че в такива общества, за всички непосветени, така наречените свръхсетивни истини са обвити в мистериозна, загадъчна неяснота и че непосветените първо трябва да докажат, че са достойни и да достигнат морален и интелектуален зенит. Всеки, който не е демонстрирал тези истини, който не е притежавал вътрешната сила да ги преживее, е бил считан за недостоеен и не е бил допускан до посвещение. Считало се е за опасно да се знаят тези истини. Разбирало се е, че това знание е свързано с огромна сила, с развитие на сила отвъд разбирането на обикновения човек. Само онези, които са достигнали тази морална и интелектуална висота, са способни да притежават тези истини и тази сила, без да застрашават човечеството. В противен случай се е казвало: Без да е достигнал тази висота, той изглежда притежаващ тези истини и сила като дете, изпратено в барутен склад с кибрит.

През тези времена хората са смятали разказите за явления, както са разказвани от народната традиция и са били разказвани в продължение на хилядолетия – явления като тези, предлагани от съвременния спиритизъм – за възможни само за онези, които притежават най-висшите свръхестествени истини. Това не са нови неща, а по-скоро нещо древно, което спиритизмът признава днес. В древността се е говорило за това как хората са способни да си влияят по начин, който иначе е нечуван: определени хора предизвикват чукащи звуци.

В близост до тях може да се чуе , че преместват предмети, противно на законите на гравитацията, със или без да ги докосват ; че предметите летят във въздуха без прилагане на физическа сила и т.н. От древни времена е известно, че има хора , които могат да бъдат поставени в определени състояния – днес тези състояния се наричат трансови състояния – в които говорят за неща, за които никога не биха могли да говорят в будно съзнание, и че също така осъществяват комуникация за други сфери отвъд нашия сетивен свят. Известно е било, че има хора, които общуват чрез знаци за това, което виждат в такива сфери отвъд сетивния свят. Известно е било също, че има хора, които са способни да виждат събития на километри разстояние и да докладват за тях; хора, които могат да предвиждат и предсказват бъдещи събития чрез пророческия си дар . Всичко това – нека не го изследваме днес за истинност – е древна традиция. Тези, които вярват, че могат да го приемат за истина, го смятат за самоочевидно. Такива нефизически, несетивни явления са се смятали за истина през цялото Средновековие . Докато средновековната църква ги е смятала за причинени от зли изкуства, това не е за нашите цели тук. Във всеки случай, през 17-ти и 18-ти век пътят към свръхсетивния свят не е бил търсен чрез тези феномени. Дотогава никой не е твърдял, че танцуваща маса, призрак, появяващ се по някакъв начин, видян с очи или по друг начин в транс, може да разкрие нещо за свръхсетивния свят. Дори ако някой е разказвал, че е бил свидетел на пожар от такава маса...

Хановер видя, или поне така се смяташе; но никой не видя в него нещо, което би могло сериозно да хвърли светлина върху свръхсетивния свят. Онези, които желаеха да имат свръхсетивни възприятия, ги търсеха чрез развиване на вътрешни сили в тайни общества. А сред проникателните се смяташе за самоочевидно, че свръхсетивното не може да се търси по този начин.

След това настъпва различна епоха в развитието на Запада; време, когато хората започват да търсят цялата истина чрез това, което днес наричаме научно изследване. Появяват се светогледът на Коперник и изследванията на физиологията; появяват се технологиите, откриването на кръвообращението, откриването на яйцеклетката и т.н. Познания за природата се получават чрез сетивата. Всеки, който подхожда към Средновековието без предразсъдъци, но който иска да разбере средновековния светоглед в истинската му форма, скоро ще се убеди, че средновековната мисъл не е възприемала рая и ада като физически места, а по-скоро като нещо духовно. Никой с разум през Средновековието не би си помислил да възприеме светогледа, който сега се приписва на средновековните учени. Коперникизмът не е нов в този смисъл. Той е нов в съвсем различен смисъл; в смисъл, че от 16-ти век сетивното възприятие се е превърнало в решаващ фактор за истината; това, което може да се види, което може да се възприеме със сетивата. Светогледът, който е поддържан през Средновековието, не е бил погрешен в смисъла, в който често се изобразява днес, а просто е бил такъв, който не може да се види с физически очи.

Физическото въплъщение е било символ на нещо духовно. *Данте също* не си е представял ада и рая в земен смисъл; те е трябвало да бъдат разбирани духовно.

Тази перспектива беше нарушена. Истинският психолог на човешкото развитие открива това. Сетивното беше издигнато и сега чувствеността завладя света част по част. Но човечеството свикна с това, без да го забележи. Само любознателният психолог, постоянно в търсене на развития, е способен да разбере това. Хората свикват с такива промени. Те възприемат всичко чрез чувствата си, чрез сетивата си и само сетивното сега се приема за истина. Без тяхното знание, принцип на човешката природа е станало да приема само това, което може да се види по някакъв начин, което може да се провери чрез сетивно наблюдение. Те не са уважавали кръговете, които са говорили за посвещение и са водили до свръхсетивни истини чрез тайни пътища; всичко е трябвало да се демонстрира чувствено.

И така, какво стана със свръхсетивното възприятие на света? Как би могло да се намери свръхсетивното в свят, където истината се търсеше само в сетивното възприятие? Имаше отделни явления, които не можеха да бъдат обяснени от познатите дотогава природни сили – редки, така наречени аномални явления; явления, които физикът, естественият учен не можеше да обясни и които просто се отричаха там, където се приемаше само сетивно обяснимото. Имаше и явления, предавани през хилядолетия, към които човечеството сега търсеше убежище: сега те бяха търсени. За разлика от стремежа към...

единствено на външното сетивно възприятие, копнежът за свръхестественото се укриваше в подобни явления. Хората искаха да знаят какво не може да се обясни с научна критика; те искаха да разберат неговата природа. Когато хората започнаха да търсят доказателства за друг свят по тези въпроси, се заражда съвременният спиритизъм. Можем да определим точно момента на неговото раждане и мястото, където се е случил. През 1716 г. се появява книга от член на Кралското общество, описание на западните острови на Шотландия. Тя съдържа всичко, което може да се научи за „второто зрение“ – това, което не може да се възприеме с обикновени очи, а може да се открие само чрез свръхестествено изследване. Тук имате предшественика на всичко, което по-късно беше направено от така наречените научни авторитети, за да изследват спиритуалистичните явления.

И сега стоим пред вратата към цялото съвременно спиритуалистично движение. Личността, от която произлиза цялото спиритуалистично движение, е една от най-забележителните в света: *Сведенборг*. Целият 18-ти век е бил под негово влияние. Дори *Кант* се е борил с неговите идеи. Личността, която би могла да осъществи съвременното спиритуалистично движение, е трябвало да бъде като Сведенборг. Той е роден през 1688 г. и умира през 1772 г. През първата половина от живота си той е бил естествен учен начело на естествената наука на своето време. Той я е обхващал. Никой няма право да атакува Сведенборг, освен като невежа. Знаем, че той е бил не само напълно квалифициран експерт на своето време, но и пионер на много научни истини.

Той предвиждал явления, открити едва по-късно в университетите. Така, през първата половина от живота си, той не само напълно възприел естественонаучната гледна точка, която се стремела да изследва всичко чрез сетивно възприятие и математически изчисления, но и бил далеч изпреварващ времето си в това отношение. След това се обърнал изцяло към това, което е известно като спиритизъм. Това, което Сведенборг – наречете го пророчески или визионер – преживял, било много специфична група явления. И всеки, който дори бегло е запознат с тази област, знае, че Сведенборг е могъл да преживее само тази конкретна група явления.

Нека дам само няколко примера . Сведенборг, от място на шестдесет мили от Стокхолм, станал свидетел на пожар. Той веднага уведомил компанията, с която се намирал, и известно време по-късно се разчуло, че пожарът е станал точно както е описал Сведенборг. Друг пример: Високопоставен човек попитал за тайна, която брат му не бил разкрил напълно преди смъртта си. Човекът се обърнал към Сведенборг с молба да го намери и да го попита какво е възнамерявал да каже. Сведенборг изпълнил задачата по такъв начин, че човекът да не се съмнява, че Сведенборг наистина е научил тайната.

Ето трети пример, който показва как Сведенборг се е движил в свръхсетивния свят. Един учен и приятел посетил Сведенборг. Слугата му казал: „Ще трябва да почакаш малко.“ Ученият седнал и подслушал разговор в съседната стая. Той обаче чувал само Сведенборг да говори; чувал е как Сведенборг отговаря.

Той не го направи. Случаят стана още по-поразителен за него, когато чу разговора да се развива на прекрасен класически латински, и особено когато го чу да обсъжда делата на император Август по интимен начин. След това Сведенборг отиде до вратата, поклони се ниско и разговаря с някого, когото приятелят му изобщо не можеше да види. След това се върна и каза на приятеля си: „Извинете, че ви накарах да чакате. Имах виден посетител – Вергилий беше с мен.“

Хората могат да мислят каквото си искат за подобни неща. Но едно е сигурно: Сведенборг е вярвал в тях, смятал ги е за реалност. Казах: само личност като Сведенборг би могла да стигне до такъв вид изследване. Именно фактът, че той е бил здраво основан в естествените науки на своето време, го е довел до този възглед за свръхсетивната природа. Той е бил човек, който в епохата на разрастващата се естествена наука е свикнал да приема само сетивното, наблюдаемото, както знае всеки, който го е познавал; причините за това ще станат ясни в лекцията, която ще изнеса тук следващия път на тема: „Хипноза и сомнамбулизъм“ – и затова е бил зависим от това и като човек, който вижда духовното в света. Точно както е настоявал да признае за истина само това, което може да изчисли и възприеме със сетивата си, така и свръхсетивното е било оформено от него във формата, която е трябвало да има за него. Свръхсетивният свят е бил низведен в понисша сфера под влиянието на мисловните модели на естествената наука. Вече дадох причините, поради които то ни подхожда по този начин, подобно на възприятията на сетивния свят. Ще чуем как се случва това следващия път.

Ще дойде. Предпоставките за това обаче се осигуряват от интелектуалното развитие на хората, свикнали с чувствено възприемаемото.

Нямам намерение сега да говоря за смисъла и същината на истината в това, което Сведенборг е видял, а по-скоро за факта, че веднага щом човек навлезе в тази сфера, лежаща в основата на възгледите на Сведенборг, той вижда в тази сфера това, което е предразположен да види; вижда това, което е развил в себе си. Един прост пример може да послужи като доказателство за това.

С разпространението на спиритуалистичното движение през втората половина на 19 век, експерименти са провеждани и в Бавария. Оказва се, че тези експерименти, които включват учени и се провеждат на различни места, водят до доста различни духовни проявления. На едно такова събиране е повдигнат въпросът дали човешката душа се получава от родителите чрез наследство, така че душата също се наследява, или дали е новосъздадена във всеки човек. В това спиритуалистично общество отговорът е: Душите са новосъздадени. Почти едновременно същият въпрос е поставен и в друго общество. Отговорът е следният: Душата не е създадена, а се наследява от родители на деца. Установява се, че в едното общество има привърженици на така наречената теория за сътворението, а в другото общество присъстват някои учени, които са привърженици на другата теория. Дадените отговори отразяват техните собствени перспективи, идеите, които се крият в тях. Каквито и да са фактите, каквито и да са причините за тези факти, е показано, че това, което човек получава като откровение, съответства на начина, по който разбира тези неща.

Дали му се струва просто като интелектуално проявление или като видение, е без значение; това, което човек вижда, се основава на неговите собствени предразположения.

Така се стигна дотам, че това търсене на сетивно-свръхсетивни доказателства се превърна в продукт на естествените науки на материалистическата епоха. И наистина, беше установен принципът, че свръхсетивният свят трябва да се търси по същия начин, както сетивният свят. Точно както човек можеше да се убеди в реалността на магнитните сили или силите на светлината в лабораторията, така и човек се стремеше да се убеди в свръхсетивния свят чрез сетивното възприятие, чрез това, което се разгръща пред очите. Хората бяха забравили как да възприемат духовното по чисто духовен начин. Те бяха забравили как да развият вяра в свръхсетивните сили и как да разпознаят това, което не е нито сетивно, нито аналогично на сетивното, а което може да се схване само чрез духовна интуиция. Те бяха възприели навика всичко да им се предава по сетивния път и затова искаха и тези неща да им се предават по сетивния път. Изследванията продължиха по този път. Така виждаме как продължава Сведенборгианската посока. Това, което ни се разкрива, не предлага нищо ново; спиритизмът не предлага нищо ново! Ще разгледаме това по-късно и след това ще го разберем по-добре.

Всички явления, известни на спиритизма, са обяснени по този начин . Тук виждаме южногерманския *Йотингер*, който теоретизира, че съществува свръхсетивна субстанция, която може да се възприеме като физическо явление. Според него обаче тази свръхсетивна материя не притежава основните свойства на физическата материя.

Не непробиваемата съпротива и грубото смесване. Тук имаме веществото, от което се вземат материализациите.

След това имаме друг, д-р *Йохан Хайнрих Юнг*, известен още като *Стилинг*, който публикува подробен доклад за духовете и призрачните видения, описвайки всички тези неща в него. Той се опита да разбере всичко по такъв начин, че като благочестив християнин да може да отдаде дължимото на явленията. Тъй като беше предразположен да бъде християнин, целият свят сякаш не разкриваше нищо друго освен истините на християнската доктрина. И тъй като естествената наука едновременно отстояваше правата си, в неговия разказ виждаме смесване на чисто християнската гледна точка с гледната точка на естествената наука. В това, което наричаме окултно, явленията се обясняват с нахлуването на духовен свят в нашия свят.

Виждате всички тези явления, записани в трудовете на онези, които са писали за спиритизъм, демонология, магия и т.н., в които можете да намерите и много неща, които надхвърлят спиритизма, както например у *Енемозер*. Виждаме дори внимателно записано как човек може да се постави в позиция да възприема мислите на другите, стоящи в отдалечени стаи. Ще намерите такива инструкции у *Енемозер*, а също и у други. Още през 19 век ще намерите у някой си *Майер*, който е написал книга от гледна точка на спиритизма за *Хадес* като откровение на спиритуалистически манипулации, защитавайки така наречената доктрина за прераждането или повторното въплъщение. Там ще намерите теория, към която теософията ни е довела отново и която ни показва, че старите приказки са подготвената версия за хората -

Натискът за по-висши истини е налице. Майер е стигнал до това чрез сетивни преживявания.

В трудовете на *Юстинус Кернер*, значими за моралния статус на автора, откриваме всички явления, известни на спиритизма. Например, откриваме, че предмети – лъжица и т.н. – се отблъскват от пророческата от Преворст в близост до нея; разказва се също как тази пророческа общува със същества от други светове. Юстинус Кернер записва цялата информация, която тя му дава. Тя самата му казва, че вижда същества от други светове, които, макар и да преминават през нея, тя въпреки това може да ги възприеме и че дори може да види такива същества, които са влезли с други хора. Някои биха могли да кажат за такива неща: Кернер е фантазирал и се е оставил да бъде измамен от своята пророческа. Но аз бих искал да кажа само това: Всички вие познавате *Давид Фридрих Щраус*, който беше приятел на Юстинус Кернер. Той знаеше истинската природа на пророческата от Преворст. Знаете също, че това, което той направи, върви в посока, която противоречи на спиритуалистичното течение. Той казва, че фактите, съобщени от пророка от Преворст, са истински факти - не може да има спор за това сред онези, които знаят нещо за тях - той е счел нещата извън всякакво съмнение.

Въпреки че значителен брой хора все още проявяваха известен интерес към подобни въпроси, този интерес непрекъснато намаляваше. Това произтичаше от влиянието на научната перспектива. Науката, особено през 40-те години на 19-ти век, когато беше открит законът за запазване на енергията и по този начин положи основите на съвременната физика, отказа да счита подобни явления за верни твърдения.

Това е мястото, където е открита клетъчната теория, където дарвинизмът се е оформял. Това, което се е появило през това време, не е могло да бъде благоприятно за пневматолозите. Затова те са били категорично отхвърлени. Така всичко, което са имали да кажат, е било забравено.

След това се случи събитие, което бележи победа за спиритизма. Това събитие не се случи в Европа, а в страната, където материализмът празнуваше най-големите си триумфи по това време, където хората бяха свикнали да смятат за истина само това, което ръцете могат да схванат. Това се случи в Америка, страната, където материалистичният начин на мислене, за който споменах, се беше развил в голяма степен. То произлиза от явления, които в най-широк смисъл принадлежат към онези, *които* човек трябва да нарече ненормални, но все пак чувствени. Познатите чукащи звуци, явленията на обръщането на масата и чукащите звуци, които се появяват по време на него, *чуваемостта* на определени гласове, които отекват във въздуха, придружени от интелигентни изказвания, за които няма чувствена основа - това бяха нещата, които в Америка, в страната, където външният вид е високо ценен, сочеха толкова ясно към свръхсетивното. Идеята, че съществува свръхсетивен свят, че същества, непринадлежащи към нашия свят, могат да се проявяват и разкриват в нашия сетивен свят, получи приемане като буря. Тя премина през света като вихрушка.

Човек на име *Андрю Джаксън Дейвис*, който изучавал тези явления, бил призван да ги обясни. Подобно на Сведенборг, той бил провидец, само че му липсвала дълбочината на Сведенборг. Той бил необразован американец, израснал като селско момче, докато Сведенборг бил учен швед.

През 1848 г. той пише произведение, озаглавено „Философия на интелектуалното взаимодействие“. В това произведение той представя трактат, произтичащ от най-модерните потребности, потребности, развили се в рамките на модерната борба, в които се цени само чувственото, в които всеки се стреми да преследва личния си егоизъм, в които всеки иска да придобие колкото е възможно повече и да бъде възможно най-щастлив. В този свят, според моделите на мислене, привързани единствено към материалното, човек вече не може да има никакво чувство за вяра, която води отвъд света на сетивата. Хората искат да виждат и искат да имат вяра, която да задоволява нуждите и желанията на съвременното човечество. Преди всичко Дейвис заявява ясно и недвусмислено, че съвременните хора не могат да вярват, че някои хора са благословени, докато други са прокълнати. Това е, което съвременните хора не могат да толерират; трябваше да се намеси идея за развитие. И така на Дейвис е дадена истина, която представлява вярно отражение на чувствения свят. Тя може да се характеризира с пример.

Когато първата съпруга на Дейвис починала, той обмислял да се ожени за втора жена. Имал съмнения, но свръхестествено проявление го накарало да си даде разрешение. В това проявление първата му съпруга му казала, че *се* е омъжила повторно в страната на слънцето; по този начин той се чувствал оправдан да сключи втори брак и там. В началото на първата част на книгата си той ни казва, че е бил отгледан като християнин като селско момче, но скоро осъзнал, че християнската вяра не може да осигури убеждение, защото съвременният човек трябва да разбере какво, защо и накъде води пътят.

„Бях изпратен на полето от родителите си“, разказва той. „Появи се змия. Хвърлих се след нея с вили, но зъбецът се счупи. Вдигнах змията и се помолих. Бях убеден, че молитвата трябва да помогне. Но вижте [останалата част от текста липсва в послеслова]. „Как мога да вярвам в Бог, който ми позволява да преживявам такива неща?“, питал се той. И така станал невярващ. Чрез сеанси, в които участвал, той станал способен на транс и станал един от най-плодовитите писатели-спиритисти. Той подчертава, че другият свят е много подобен на света на сетивата. Би било невероятно един добър баща да не се грижи за децата си, тъй като баща предприема дълги пътувания за тази цел и т.н.

Виждате ли, земният свят се проектира върху другия свят. Ето защо този начин на мислене се разпространи като горски пожар по целия свят. За кратко време последователите на спиритизма наброяваха милиони. Още през 1850 г. в Бостън можеха да се намерят хиляди медиуми, а също така беше възможно да се съберат 1 200 000 марки капитал за кратко време, за да се основе спиритуалистки храм. Няма да отречете, че това има голямо културно и историческо значение. Според съвременното мислене обаче това движение има перспектива за успех само ако науката го прегърне, тоест ако науката вярва в него.

Ако трябваше да изнеса лекция по теософия, бих могъл да говоря надълго и нашироко за това как зад инсценирането на спиритуалистическите феномени стоят съвсем различни сили. Дълбоки окултни сили действат зад кулисите. Но това не може да бъде моята задача днес. Друг път ще говоря за това кой всъщност е истинският мозък зад тези феномени.

Но едно е сигурно: ако този окултен пропагандатор е възнамерявал да гарантира, че тези явления ще убедят напълно материалистичното човечество в съществуването на свръхсетивния свят, ако вярата в него е искала да се задържи, тогава е трябвало да бъдат спечелени научните кръгове. А тези научни кръгове не са били толкова трудни за завладяване. Сред най-проницателните, сред способните на задълбочена и логична мисъл, е имало много, които са се обърнали към спиритуалистичното движение. В Америка това са *Линкълн* и *Едисон*; в Англия - *Гладстон*, натуралистът *Уолъс* и математикът *Морган*. В Германия също е имало голям брой изключителни учени, здраво установени в своите области, които са се оставили да бъдат убедени от спиритуалистически явления чрез медиуми, като *Вебер* и *Густав Теодор Технер*, основателят на *психофизиката*. *Фридрих Цьолнер* също принадлежи към тази група ; само онези, които не разбират нищо от темата, биха могли да твърдят, че е полудял, когато е провел известните експерименти със *Слейд*. Но има и една фигура , която все още е подценявана: барон *Хеленбах*, починал през 1887 г. В многобройните си книги, включително книгата си за биологичния магнетизъм и книгата си за магията на числата, той представя опита си в спиритуалистическата област по *толкова* гениален начин, че тези книги ще бъдат истинска съкровищница за изучаване на пътя, който е поело това движение, особено сред по-просветените умове през втората половина на 19 век.

получи европейски тласък и това дойде от човек, дълбоко вкоренен в европейската култура, студент.

Песталоци, и той се появява във време, вече значимо с другите си открития. Този дух е *Алън Кардек*, който през 1858 г. пише своята „Теория за духовния свят“, същата година, в която се появяват много други епохални произведения в различни области за западното образование. Няколко от тези произведения е достатъчно да бъдат споменати, за да се посочи значението на интелектуалния живот по това време. Едното е „За произхода на видовете“ на *Дарвин*, другото е фундаментален труд в психофизическата област от *Фехнер*. Третото е произведение на *Бунзен*, което ни запознава със спектралния анализ и предлага възможността за първи път да открием нещо за материалната природа на звездите. Четвъртото е *произведението на Карл Маркс*: „Капиталът“. Петото е произведение на Кардек, спиритуалистично произведение, но от съвсем различен характер от американските произведения. Той защитава идеята за прераждането, повторното въплъщение на човешката душа. Този френски спиритуализъм бързо печели последователи, толкова големи, колкото и американската версия. Той се разпространява във Франция, Испания и особено в Австрия. Това беше форма на спиритизъм, която се съгласуваше с древните мъдри учения на теософията. Това беше форма, която дори интелектуалци като Хеленбах можеха да прегърнат. И така, Хеленбах, пионерът в социалните реформи, който играеше водеща роля във важни австрийски политически дела през 60-те и 70-те години на 19-ти век – роля, която демонстрираше ясното и проникателно мислене на всяка крачка – застъпваше тази форма на спиритизъм, основана от Кардек: спиритизъм в неговата научна форма. Така в Германия спиритизмът придоби научна форма. Дори онези, които не споделяха тези на Хеленбах или

Подобно на Гладстон, Уолъс и Крукс, които не приемаха духовете на старото християнство като ангелски същества, а искаха да говорят само за човешкото същество, което се въплъщава отново и отново, и за нахлуването на непознати за нас същества, чиято форма Хеленбах оставя отворена – такива духове също основаха научния спиритизъм в Германия. Но дори и онези, които не искаха да знаят нищо за задгробен живот, вече не можеха да избегнат приемането на фактите като такива. Хора като самия *Едуард фон Хартман* не искаха да имат нищо общо с теориите на спиритуалистите, но казваха, че фактите не могат да бъдат отречени. Те също не се повлияха от периода на разкрития. Най-известното е това на медиума Бастиан от престолонаследника Рудолф и ерцхерцог Йохан Австрийски. Медиумите, които бяха убедили нашите научни кръгове, всъщност бяха разкрити с медиума Бастиан. Всеки, който има дори малко познания в тази област, знае колко е прав Хеленбах, когато казва: Никой не би твърдял, че перуки не съществуват. Трябва ли тогава да вярваме и че истинската коса не съществува, само защото перуките са открити? А за тези, които работят в окултното, е вярна поговорката, че със сигурност може да се докаже, че някои банки са измамни; да, но не са ли тези банки също извършвали легитимен бизнес в миналото? Оценката на спиритуалистичните истини се крие зад подобни сравнения.

Видяхме, че от 18-ти век насам – можем да считаме 1716 г. за рождената година *на* спиритизма – научните и материалистическите начини на мислене са се адаптирали напълно към съвременната мисъл, включително материалистическите възгледи. Търсен е нов начин за свързване с висшето,

да се доближат до свръхсетивните истини и всеки, който се е сблъсквал с тези факти, се е стремил да ги разбере по свой начин. Християнската вяра е намирала в тях потвърждение на своите древни църковни вярвания; някои православни вярващи също са се занимавали с тях, търсейки благоприятни доказателства за своята кауза. Други, отново от гледна точка на материалистическото мислене, което съди за всичко единствено според материалните условия, са намирали свои собствени аргументи в тях. Дори онези, които са били задълбочени научни изследователи, като Цьолнер, Вебер, Фехнер и няколко известни математици като *Симони*, са се стремели да подходят по-отблизо към въпроса, като са преминали от триизмерното към четириизмерното. Философските индивидуалисти, които не са могли да повярват, че в духовния свят съществува индивидуалистично развитие, както е във физическия, са били водени от задълбочено изследване до осъзнаването, че човешкият начин, този сетивен начин на съществуване – виждане с физически очи, слушане с физически уши – е само един сред многото възможни начини на съществуване. Поддръжниците на свръхестествения спиритуализъм, като Хеленбах, също са намирали своите идеи потвърдени в спиритуалистически факти. И ако си представите човек, който е разбирал как да реагира на особеностите на всеки отделен медиум, който е знаел как да се адаптира към най-трудните обстоятелства, така че е било удоволствие да се срещнем с него, тогава това е бил човек като Хеленбах. Дори онези, които са говорили само за психическа сила, такава, която не изисква много мисъл или разбиране, дори тези привърженици на психическа сила, като Едуард фон Хартман, или дори духове като *Прел*, за които ще говоря следващия път – всички те са интерпретирали фактите по свой начин.

Съществуваха много теории, вариращи от популярните интерпретации на обикновените хора, които се занимаваха с проявяващи се духове, пишещи медиуми, говорещи медиуми, комуникации чрез чукащи звуци и т.н., от тези благочестиви търсачи по стария начин до най-просветлените духове: всеки интерпретираше тези явления по свой начин. Това беше време, когато тази несигурност преобладаваше във всички области, време, когато явленията вече не можеха да бъдат отричани - но умовете на хората се оказаха напълно неспособни да отдадат справедливост на свръхсетивния свят.

През това време е положена и основата за обновяване на мистичния път, обновяване на пътя, който е бил следван в по-ранни времена в езотеричната наука и Мистериите, но по такъв начин, че да е достъпен за всеки, който желае да го извърви. За да се разшири разбирането за тези пътища, Елена Петровна Блаватска основава Теософското общество. Изследването на мъдростта, каквото е било култивирано в Мистериите и сред розенкройцерите през Средновековието, е възродено чрез Теософското движение. Теософското движение се стреми да разпространи това, което е било търсено в последно време, чрез други средства. То се основава на древните движения, но също и на най-новите изследвания.

Всеки, който се запознае по-добре с теософското движение, ще открие, че пътят на теософията или духовната наука, който води до свръхсетивни истини, е от една страна наистина духовен, а от друга страна отговаря на въпросите: Откъде идва човекът, накъде отива, каква е неговата съдба?

Знаем, че човек трябваше да говори по един начин.

за хората от древността, по друг начин за тези от Средновековието и по още един начин за съвременните хора. Фактите на теософията са древни. Но ако търсите по пътя на теософията или духовната наука, ще се убедите, че когато бъде разбрана, схваната и проникната в най-истинската си форма, тя удовлетворява всяко изискване на съвременната наука. Беден теософ би бил този, който би изоставил всяка научна истина в името на теософията. Знание по светлия, ясен път на истинската наука – да, но не знание, ограничено до сетивните неща, ограничено до това, което се случва в човек между раждането и смъртта, но също така знание и разбиране за това, което се крие отвъд раждането и смъртта. Без оправданието за това духовната наука не може – особено в една материалистическа епоха. Тя е наясно, че в крайна сметка всички духовни движения трябва да се слеят около една велика цел, която спиритуалистите в крайна сметка ще намерят в духовната наука . Но тя търси духовните пътища по други, по-всеобхватни начини; тя знае, че духовното не може да бъде постигнато в сетивния свят, нито чрез събития от чисто сетивен характер, може би чрез видение, аналогично на сетивното възприятие. Тя знае, че съществува свят, в който човек може да проникне само чрез своеобразна духовна операция, подобна на операцията, извършвана на човек, роден сляп, който е направен да вижда. Тя знае, че не е правилно, когато съвременният човек казва: Покажи ми свръхсетивното чрез сетивата. — Тя знае, че отговорът е: Човешко същество, издигни се до по-висшите сфери на духовния свят, като сам ставаш все по-духовен.

така че връзката с духовния свят да бъде като връзката със сетивния свят чрез физическите ви очи и уши.

Теософията, или духовната наука, възприема перспективата, изразена от средновековния вярващ, дълбок мистик Майстер *Екхарт*, който характеризира истинското духовно като нещо, което не може да бъде търсено по същия начин като сетивното. През 13-ти и 14-ти век той многозначително формулира, че човек не може да постигне духовното чрез сетивни преживявания, не чрез нещо аналогично на сетивното. Следователно, той заявява великата водеща истина, която води към свръхсетивното: Хората искат да гледат Бог с очите си, сякаш гледат и обичат крава. Те искат да видят Бог, сякаш стои точно тук и сега. Това не е така. Бог и аз сме едно във възприятието.

Не чрез събития, които се опитват да ни представят висшия свят по начин, който, разбира се, е свръхсетивен, но въпреки това възприемаем по начина на сетивния свят около нас – възприеман чрез чукащи звуци или други сетивни събития – не чрез такива привидно свръхсетивни събития, които той характеризира, като казва: „Такива хора искат да видят Бог, както виждат крава“ – а по-скоро, чрез развитието на нашите духовни очи, ние искаме да видим духовното, точно както природата е развила физически очи, за да виждаме физическото. Природата ни е дарила с външни сетива, за да направи сетивния свят възприемаем. Но пътят да се развиваме по-нататък в сетивния свят и да се издигнем до духовното, да можем да виждаме духовното с духовни очи – този духовен път ние самите трябва да извървим в свободно развитие, също и в смисъла на съвременното развитие.

ИСТОРИЯ НА ХИПНОТИЗМА И СОМНАМБУЛИЗМА

Берлин, 6 юни 1904 г.

Днес трябва да ви говоря за една глава от неотдавнашната интелектуална история, която, макар и да повтаря стара история в определена форма, го прави по толкова особен, характерен начин, че може би нищо не е по-подходящо от тази глава, за да покаже колко е трудно да се доведат някои велики явления в живота на ума, в живота на човека като цяло, до нивото на това, което се нарича официална наука. Днес по отношение на тази глава ще са необходими някои на пръв поглед груби думи. Не приемайте някои от думите, казани в това отношение, сякаш са продиктувани от страст, сякаш са продиктувани от чувство. Мога да ви уверя, че изпитвам най-голямо уважение към много учени по отношение на техните изследвания, по отношение на тяхната научна компетентност и че все пак някои, бих казал, болезнени думи трябва да им бъдат казани, когато става въпрос за главата, която искаме да обсъдим днес в кратък исторически очерк: главата за хипнозата. В същото време бихме искали да направим кратка препратка към нещо, свързано с нея: сомнамбулизъм.

Много хора днес вярват, че хипнозата е нещо съвсем ново, че е нещо, което науката изучава едва от малко повече от шест месеца.

Преодолял съм сто. Сега, нека да сравня това с едно свидетелство от 17-ти век. Свидетелството, което искам да цитирам, е от книга, която обаче е малко четена днес, от книгата на йезуитския свещеник *Атанасий Кирхер*, и датира от 1646 г. Бих искал да ви предам, на донякъде съвременен език, думите на този йезуитски свещеник. Те се появяват в книга, която *Гьоте* обсъжда подробно в своята история на теорията на цветовете, защото този свещеник също играе много важна роля в историята на теорията на цветовете. В тази книга той говори и за това, което йезуитският свещеник нарича актиноболизъм. Това би означавало, грубо казано: сияйно въображение. „Тази много голяма сила на въображението се проявява дори при животните. Пилетата, както установявам, притежават толкова силно въображение, че те се обездвижват и сякаш са обзети от особен ступор само от вида на парче връв.“ Истинността на това твърдение се демонстрира от следния опит: Чудесен експеримент, свързан с въображението на пилето. Поставете пиле, с вързани крака, на произволен под. Отначало, чувствайки се в капан, то ще се стреми по всякакъв начин да се отърси от оковите си, като размахва криле и движи цялото си тяло. Но накрая, след напразните си усилия, сякаш отчаяно от бягство, то ще се успокои и ще се подчини на волята на победителя. Сега, докато пилето лежи спокойно, начертайте права линия на пода, започвайки от окото му, във формата на връв, използвайки тебешир или друг цвят. След това, след като развържете връзките, го оставете на мира: така, казвам аз, пилето, макар и освободено от оковите си, ще...

Съвсем невъзможно е да отлетиш, дори и да се изкушиш да го направиш. Обяснението за това поведение се крие не в нищо друго освен в яркото въображение на животното, което бърка начертаната на земята линия с окови, с които е вързано. Често съм провеждал този експеримент за учудване на минувачите и не се съмнявам, че същото би проработило и с други животни. Любознателният читател обаче може да научи повече за това.

Подобно описание на това състояние при животните е дадено приблизително по същото време от друг немски писател, *Каспар Шот*, в книга, озаглавена от него „Забавление на човешкото въображение“. В нея писателят, приятел на Атанасий Кирхер, ни казва, че е извлякъл информацията в тази книга от многобройни експерименти на френски медицински писател. Това, което ни е представено в тази книга, не е нищо друго освен това, което наричаме хипноза при животните. Вече говорих в по-ранна лекция за връзката между хипнозата и сомнамбулизма; затова днес мога само накратко да преразгледам тази глава.

Знаете, че хипнозата се отнася до състояние, подобно на сън, в което човек може да бъде изкуствено въведен с различни средства, които ще обсъдим по-късно в тази лекция. В това състояние, подобно на сън, човек проявява различни характеристики, които не присъстват в будното му съзнание, а също и характеристики, които не присъстват в обикновения сън. Например, можете да убодете човек в хипнотичен сън с игли; той ще се окаже нечувствителен. Можете да предизвикате състояние на хипноза у човек, който е в определен стадий на съня, само чрез—

Изпълнете крайниците му ; тогава те ще станат толкова твърди и стабилни, че можете да го положите на два стола и дори най-тежкия човек ще може да стои на това твърдо тяло.

Тези, които са били свидетели на експериментите на наистина необикновения хипнотизатор *Хансен* през 1880-те години, знаят, че след като е приспивал хора, Хансен ги е поставял на два стола с много малка основа и след това е стъпвал върху тях - този тежък Хансен! Тези хипнотизирани тела са се държали почти като дъска.

Известно е също, че човекът, който е поставил някого в такова състояние, подобно на сън, може да му дава така наречените сугестивни команди. Ако сте поставили някого в такова състояние, можете да му кажете: „Сега ще станеш, ще отидеш до средата на стаята и ще стоиш там като омагьосан; няма да продължиш по-нататък, няма да можеш да се движиш!“ — Те ще изпълнят това и след това ще стоят там като омагьосан. Да, можете да направите дори повече. Можете да кажете на човека в стая, пълна с хора: „В тази стая няма нито един човек освен теб и мен.“ — Те ще ви кажат: „Тук няма никой, стаята е напълно празна.“ — Или можете също да им кажете: „Тук няма светлина“ — и те няма да видят нищо. Това са негативни халюцинации. Но можете да предизвикате и други видове халюцинации у тях. Можете да им кажете, докато поставяте картоф в ръката им: „Това е круша, вземи я и я изяж!“ — и можете да видите, че си мислят, че ядат круша. Можете да му дадете вода да пие по подобен начин и той ще си помисли, че е пенливо вино.

и много други неща , но не искам.

само няколко особено забележителни неща. Ако предизвикате зрителна халюцинация у такъв хипнотизиран човек и му кажете например: „Виждаш червен кръг на бялата стена“, той ще види червен кръг на бяла стена. Ако след като е преживял тази халюцинация, му покажете червения кръг през призма, се оказва, че тази халюцинация изглежда пречупена, точно според законите на пречупването на призмата, точно както всяко друго явление. Зрителните халюцинации, произведени у хипнотизирани индивиди, следват външните закони на пречупването; те следват и други оптични закони, но би било твърде много да ги изброим всички. Особено важно е да се знае, че ако дадем на такъв хипнотизиран човек команда, която не трябва да изпълни веднага, а едва след известно време, това също може да се случи. Поставям човек под хипноза и му казвам: „Ще дойдеш при мен утре и ще ме поздравиш, а след това ще ме помолиш за чаша вода.“ Ако експериментът се проведе по такъв начин, че всички предварителни условия са изпълнени, той няма да знае нищо за експеримента, когато се събуди; но утре, в часа, който съм му казал, той ще почувства неустойчив порив и ще изпълни това, което съм му инструктирал. Това е постхипнотично внушение. То може да се простира до забележителни неща, особено до внушения за конкретни дати. Мога да предложа на хипнотизиран човек да извърши определено действие три пъти по десет дни; обаче, преди това трябва да са били извършени голям брой действия. Не се тревожете от това. Може би само окултист може да пренебрегне необходимите предварителни условия; въпреки това, въпросният човек ще се подчини на командата,

възложената му задача точно в срок в рамките на три пъти по десет дни.

Това са феномени, които рядко се отричат днес, дори от учени, които са изучавали тези проблеми. На практика е невъзможно някой, който е изучавал тези въпроси, да отрече информацията, която предоставих. Много хора обаче отричат и това, което надхвърля това. Но също така видяхме, че през последните десетилетия физиолозите и психолозите са признали толкова голям брой неща, че е невъзможно да се знае колко още ще се добави към вече признатото.

Е, показах ви, че подобни аномални състояния на съзнанието са загатнати и в книгите от 17-ти век, които обсъдих. Бих могъл също да посоча, по отношение на други феномени, че знание за това, което наричаме хипнотично състояние, е съществувало сред окултистите и езотеричните учени от всички епохи. Не може обаче да се докаже, че древните египетски, и особено древноиндийските, жречески мъдреци са знаели само това, което описах тук като феномени на хипнозата – и това са най-основните. Тези мъдреци са знаели много повече. И тъй като са знаели много повече, това им е пречело да споделят мъдростта си с масите. Ще видим защо. Едно нещо е забележително обаче. Казват ни, че този йезуит, Кирхер, е получил тази мъдрост индиректно от Индия. Нека си спомним този разказ от 17-ти век, че тази мъдрост е била предадена от Индия.

Следващите векове, от 17-ти век насам, не са били благоприятни за подобни неща във външната наука.

особено благоприятна. Тази външна наука постигна голям напредък, особено в областта на физиката, астрономията и изследването на външни, възприемаеми факти. Вече обясних миналия път значението на тези постижения за човешката мисъл. Показах, че тези постижения, преди всичко, са привикнали хората да търсят истинско знание и истина само в възприемаемата реалност, така че те са свикнали да пренебрегват това, което не може да се види с очите, да се схване с ръцете или да се разбере от комбинаторния ум. Наистина, ние се приближаваме към епохата на Просвещението, епохата, в която общочовешкото разбиране стана доминиращо, в която хората се стремяха да разберат всичко по същия начин, по който разбират физическите явления. А при физическите явления, ако само условията са правилно установени, експериментите трябва да успеят. Всеки може да създаде тези условия. Но в областта на хипнозата е необходимо нещо друго. Необходимо е прякото влияние на живота върху живота, наистина е необходимо прякото влияние на човек върху човек или на човек върху живо същество. Манипулациите, които хората трябва да извършват с пилето, както в експеримента, за който йезуитският свещеник Кирхер вече ни разказваше през 17-ти век, тези манипулации трябваше да се извършват от хора. И всички други неща, за които говорих, също трябва да се извършват от едно човешко същество върху друго живо човешко същество или същество. Възможно е - и тук се крие най-важният въпрос - тъй като хората са много различни един от друг, хората да имат толкова различни характеристики -

Тези сили са имали ефект върху други живи същества, особено върху други хора, по много различни начини. И така е напълно възможно, тъй като хората са необходими, за да се произведе феноменът на хипнозата, един човек да не притежава качествата, необходими за хипнотизиране на друг, докато друг човек притежава тези качества. Не би трябвало да се изненадваме, ако случаят е такъв. Всички знаем, че между участващите неща се осъществява взаимодействие, сравнимо с това между магнит и железни стружки. Железните стружки остават непокътнати, ако поставите дърво сред тях; но ако поставите магнит вътре, тези стружки се подреждат по специфичен начин.

Сега трябва да приемем, че хората са толкова различни един от друг, че един човек може да произвежда определени ефекти, като магнит, докато друг не може да произвежда никакъв ефект, като дърво. Чисто рационалната мисъл на Просвещението никога няма да допусне подобна гледна точка. Тя приема, че един човек е като всеки друг. Към индивида се прилага средният стандарт и никога няма да се допусне, че някой може да бъде изтъкнат интелектуален учен, но да не притежава способност, качества, за да предизвика хипнотично състояние. Може би има случай, в който по-малко става въпрос за човека, който е хипнотизиран, и повече за този, който хипнотизира, този, който е активен. Може би е дори възможно изкуствено да се предизвикат у един човек качествата, които оказват толкова силно влияние върху друг, че да се случат такива явления, каквито обсъдихме - всъщност, че

Може би ще се случат дори по-значителни явления. Рационалното Просвещение, което не прави разлика между един човек и друг, няма да признае това. Но онези, които са се занимавали с тези въпроси, са били наясно с това чак до епохата на Просвещението. Всеки, който проследи хода на историята, ще открие съвсем различно разбиране за науката от това, което имаме днес. Понякога това е само устна традиция, предавана от училище на училище. Във всичко това никога не ни се казва нищо за състоянието на хипнотизираниите, за състоянието на тези, които трябва да бъдат хипнотизирани; това изобщо не е важно. Вместо това ни се дават методи, които позволяват на друг човек, хипнотизатора, да събуди в себе си такива сили, че да може да упражнява такова влияние върху своите събратя. В тайните училища се описват много специфични методи, чрез които човек придобива такава власт над своите събратя. Всички училища обаче изискват също така всеки, който развива такава сила в себе си, да премине през определено развитие, което ангажира цялата личност. Само интелектуалното образование е недостатъчно; само мисълта и науката не са достатъчни. Само онези, които познават и практикуват мистериозните методи, които се издигат до високо ниво на морално развитие, които преминават през най-разнообразни етапи на изпитания в интелектуален, духовен и морален план, се издигат над своите събратя и се превръщат в жреци на човечеството. По този начин те биват доведени до точка, в която за тях става невъзможно да използват такава сила, освен в полза на своите събратя. И тъй като такава знание е най-висшата сила

То дарява сила, защото се случва чрез трансформация на целия човек; следователно е било пазено в тайна. Едва когато други перспективи са се наложили, хората са развили различни възгледи, намерения и перспективи за тези явления. Така, в продължение на векове, езотеричните традиции са подкрепяли въпроса и нищо друго не е от значение освен това: Какви изисквания трябва да изпълни някой, на когото е дадена такава сила? Какви методи са необходими, за да може човек да придобие такова влияние над своите близки?

Този въпрос остава нерешен до епохата на Просвещението . Едва в зората на Просвещението нещо за тези явления може да бъде разкрито в научно-популярна форма от някой като споменатия от мен йезуитски свещеник. Преди това никой, който познаваше темата и методите, не би се осмелил да говори за тези явления в публични книги. Само чрез недискретност можеше нещо по този въпрос да достигне до обществеността. Едва когато огромното значение на поговорката „знанието е сила“ вече не беше разбираемо, едва в този момент, когато хората си играеха с потенциално пагубно знание, като дете с огън, и не знаеха какво да правят с него, едва тогава стана възможно да се обсъжда това знание, което не означава нищо друго освен господство на ума над ума, по популярен начин. Следователно не е изненадващо, че действителната официална наука, която по начина, по който я познаваме, е дете на последните няколко века, не знаеше какво да прави с тези явления.

По-конкретно, тя не знаеше какво да прави с него, когато...

Тези явления се появиха по забележително изненадващ начин. Това се случи в края на 18-ти век, благодарение на *Месмер*, който беше едновременно много очернян и високо ценен . Тази фигура постави въпроса в ход на научен дискурс. Всъщност, името месмеризъм произлиза от него. Той беше наистина уникална личност, единствена по рода си, която може би се е появявала в по-голям брой през 18-ти век, отколкото би могло да се очаква днес; личност, която, както ще видим, непременно беше неразбрана от мнозина, но която, от друга страна, чрез безстрашие – което, признавам, изглежда на външните хора като жажда за приключения, като шарлатанство – успя да постави този въпрос. През 166 г. се появи *трактат* на Месмер върху „Влиянието на планетите върху човешкия живот“, който съвременният учен трябва да счита за напълно фантастичен. Прейер, биографът на Дарвин, когото аз толкова високо ценя – и моля, вземете тази дума сериозно, защото тя не е предразсъдък, а характеристика – подходи именно към този въпрос с огромна безпристрастност, което аз със сигурност оценявам. Затова го избирам по-специално като пример за това колко малко трансформираната наука на 19-ти век може да отдаде дължимото на написаното през 18-ти век от съвсем различни предпоставки. Следователно Прайер е подхождал към трудовете на Месмер с добри намерения и не е могъл да намери в тях нищо друго освен празни думи. Всеки, който преценява подобни въпроси не с фантастични представи, а с експертен подход, ще разбере това и дори може да подходи с подозрение към някои други, които вярват, че могат да защитят Месмер от Прайер. Ако някой иска да

За да преценим правилно, предпоставките за подобна преценка се крият много по-дълбоко, отколкото е общоприето. Този първи трактат обаче не е за наше разглеждане, защото той разкрива на проникателния читател нищо повече от това, че Месмер, от доста възвишена перспектива и с всеобхватен поглед, е разбирал как да овладее науката на своето време. Искам да подчертая това, за да не се създаде убеждението, че се е занимавал с подобни въпроси като дилетант. По този начин, Месмер несъмнено е бил напълно компетентен млад учен, когато е писал докторската си дисертация, а написаното от него може да се намери в безброй дисертации на хора, които са станали доста уважавани и способни учени от 18-ти и дори 19-ти век.

Този Месмер се появява във Виена през последната третина на 18 век със своите така наречени магнитни лечения. За тези магнитни лечения той първоначално използва определени методи, които вече са били доста разпространени по това време. Тогава е имало традиция, която никога не е изчезнала напълно, че изцелението може да се постигне чрез средства като тези, които ще спомена. Тази традиция е възродена през този период. Той използвал метод, който бил безобиден: стоманени магнити, поставени върху или близо до засегнатата област на тялото, се предполагало или действително са били използвани за облекчаване или лечение на болка. Месмер използвал такива магнити в института известно време. След това обаче забелязал нещо доста забележително. Може би дори не го е забелязал по това време, или може би вече го е знаел и просто е искал да използва по-разпространен метод като прикритие. Той хвърлил магнитите настрана и казал, че силата...

единствено от собственото му тяло , че просто се прехвърля от собственото му тяло към въпросното болно тяло, така че изцелението е взаимодействие между сила, която той развива в собственото си тяло, и друга сила, присъстваща в болното тяло на другия човек. Той наричал тази сила животински магнетизъм. Разказвам това накратко и по опростен начин; по-подробно и прецизно обяснение би отнело твърде много време. Много скоро – няма да обсъждаме успехите на лечението му – той се сблъсква с разногласия във Виена. Трябвало да напусне града и впоследствие да отиде в Париж. Първоначално там той постигнал изключителен успех. Привлякъл необичаен брой пациенти. Учените обаче не могли да приемат, че Месмер печели шест хиляди франка на месец, което от гледна точка на лекаря било доста проблематично. Това, разбира се, било очаквано от гледна точка на разрастващата се наука, която клоняла към материализъм.

Знаете, че през 18-ти век бяхме изцяло потопени в епохата на Просвещението, че във Франция дебатът бушуваше и че нищо не се приемаше, което не можеше да се види с очите, да се схване с ръцете или да се съгласува с разума. И ще разберете, че официалната наука, която беше повече или по-малко под влиянието на материалистичната мисъл, се обиждаше от неща, които не можеше да разбере. Затова изцеленията на Месмер се превърнаха в публичен скандал. Хората разсъждаваха, че това не трябва да са истински болести, а просто въображаеми, така че истериците се лекуваха само във въображението си или че болните се освобождаваха от болката си във въображението си. Във всеки случай методът беше отричан.

Месмер. Последницата от това беше, че по заповед на краля бяха призовани два органа, за да представят експертни мнения относно месмеризма. Бих искал да ви ги представя, за да видите как науката по онова време наистина е гледала на тези въпроси; за да видите, че човек не бива да гледа на тези въпроси със страст, но в същото време и как е необходимо да се прецени погрешно позицията, която е трябвало да се заеме спрямо Месмер по онова време.

На една жена ѝ завързали очите и ѝ казали, че г-н д'Елон е бил повикан да я магнетизира. Присъствали трима представители на комисията: единият да задава въпроси, другият да си води бележки, а третият да извършва хипнотизацията. Жената не била магнетизирана. След три минути тя усетила влиянието, вцепенила се, седнала от стола си и затропала с крака. Кризата настъпила. Терминът „криза“ бил използван и във връзка с изцеленията на Месмер, и именно на него се приписвал успехът.

До вратата доведоха истерична жена . Казаха ѝ, че хипнотизаторът е вътре. Тя започна да трепери, да мръзне и кризата започна.

Комисията беше установила, че се случва нещо странно, нещо, което не беше предвидила. И беше установила нещо, което не ѝ остави друг избор, освен да заключи, че цялата процедура е измама на Месмер. Всеки, който разбира темата, би могъл да предвиди, че ще стигне до този резултат с вероятност от 95 до 100 и че, предвид техните предпоставки, не би могъл да стигне до друго обяснение. Но със сигурност комисията би могла да стигне до други заключения! Наистина ли е нищо, което...

Жена, която просто съзерцава друг човек, изпитва всички описани тук състояния, както на жената в стаята, така и на жената отвън? Преди всичко трябва да се запитаме – и това е въпрос, който комисията е трябвало честно и искрено да си зададе по онова време: Могли ли са те, от своята рационалистична, просветена гледна точка, да очакват такъв ефект на мисълта? Могли ли са те, с материалните си средства, да имат някаква възможност, някаква огромна възможност, да обяснят ефекта на мисълта върху физическите състояния? Макар че можем да дадем на комисията правото да осъди Месмер, никога не можем да ѝ дадем правото да остави този въпрос да отшумява. Въпросът трябваше да бъде допълнително разследван, именно от комисията, защото несъмнено става въпрос за много специален научен въпрос.

Един факт, който бих искал да подчертая, който е важен за запознатите, но е бил оценяван само пренебрежително, е следният: на Месмер е била предложена голяма сума пари, за да разкрие тайната си на други. Говореше се също, че е получил парите, но е запазил тайната за себе си и не я е споделил с никого. Мнозина смятат това за измама. Но скоро след това в цяла Франция се появяват така наречените Херметични общества, в които същите тези изкуства са се практикували до известна степен. Не се казва, че е издал тайната, но е имало хора, които са практикували методите му. Всеки, който знае нещо по тези въпроси, разбира, че той е споделял тайните си само с надеждни хора. Фактът, че не е разкривал тайните си на други, е без значение.

публикувано във вестниците . Свържете това твърдение с факта, че тези, които наистина знаят нещо за подобни неща, не споделят това знание, тъй като смисълът не е да се споделя, а да се развият определени качества, които го водят.

Сега ще разберете откъде са произлезли тези общества. Самите експерименти не са въпросът; всъщност експериментите трябва да бъдат забранени, ако се провеждат от неквалифицирани лица. Единственото важно нещо е развитието на хипнотизатора. Учените по това време едва ли са могли да предложат обяснение за тези явления. Следователно, тези явления първоначално са били отхвърлени като мъртви от Френската академия и цялата научна общност. Те обаче продължавали да се появяват отново и отново. Дори в Германия подобни явления са били непрекъснато обсъждани. Вестници са били основани специално за тази цел. Тези, които вярват, че подобно влияние може да се упражнява от човек на човек, го обясняват, като приемат, че флуид, фина субстанция, преминава от хипнотизатора към хипнотизирания човек и упражнява това влияние. Но дори и тези, които не отричат влиянието, не могат да надхвърлят материализма; те си казват: материята си остава материя, независимо дали е груба или фина. - Духовно действащото можело да се възприема само като нещо материално. Това, че тези явления са били тълкувани по този начин по това време, е следствие от факта, че са правени опити да бъдат интерпретирани в материалистичната епоха.

Не мога сега да опиша подробно различните десетилетия, които последваха Месмер. Искам само да спомена, че феномените никога не бяха напълно забравени.

Наистина многократно са се появявали хора, които са приемали тези явления много сериозно. Дори е имало университетски професори, които са описвали тези явления подробно и вече са знаели различни неща, които днес групираме под термина: хипнотични явления. Те са знаели за това, което наричаме словесно внушение. Например, те са твърдели много повече, отколкото съвременната наука е готова да признае. Един учен е твърдял, че може да чете книга доста добре със затворени очи; че може да чете със сърцето си и в такова състояние да чете думите, просто като докосне страница. Твърдело се е също, че човек може да стане ясновидец, като предизвика сомнамбулизъм, като по този начин стане ясновидец.

Сега всички тези явления отново са поставени на фокус – и забележителното е, че учените от 19-ти век е трябвало да се сблъскат с тях – те са били поставени на фокус единствено от пътуващи хипнотизатори като Хансен, които обиколили Америка през 1840-те години, изпълнявайки тези явления пред голяма публика и таксувайки услугите си. Те често произвеждали доста необикновени ефекти върху своите зрители. Наричали са ги опиумители на души. *Юстинус Кернер, по-специално* , нарича тези хора опиумители на души, защото са произвеждали ефекти върху душата само като са се взирали, просто като са гледали. Тази конфронтация с тези явления обаче има опасни аспекти, защото от една страна има опасности за изследваните лица, а от друга страна, някои шарлатани мамят обществеността по най-невероятни начини.

един експеримент , който често се провежда и за който лично съм убеден, че многократно е обърквал и заблуждавал хора на големи публични събирания. Експериментът се състои от следното: Медиум сяда със завързани очи. Те не могат да виждат. Импресариото обикаля публиката и, застанал в задната част на залата, казва: „Кажете ми нещо на ухото или ми задайте въпрос и ще видим дали медиумът може да знае нещо за това. Или напишете дума или изречение на лист хартия.“ Едното или другото е направено и след много кратко време медиумът, седнал отпред на масата, далеч от импресариото, обявява прошепнатата или написана дума. Никой освен двамата участници не знае нищо за нея и импресариото може или да покаже листчето хартия, или да накара човека да попита дали съобщението на медиума е правилно. Всъщност, в много случаи, когато присъствах, не се случваше нищо друго освен следното. Човекът, който обикаляше, беше много умел вентрилоквист. Медиумът движеше устните си точно в момента, в който щеше да изрече думата. Цялата публика наблюдаваше устните на медиума, а самият импресарио произнасяше въпросната дума или изречение! Многократно съм бил свидетел на това, че в стаята едва ли имаше двама души, които биха могли да обяснят този експеримент. Такива неща, разбира се, винаги се смесваха с неоспорими факти. Човек трябва да е наясно с това, за да не бъде подведен от странстващи магнетизатори. Затова смятам за жалко, че учените трябва да бъдат информирани за този въпрос. Има вентрилоквисти...

Оратори, които могат да създават цели мелодии, свирене на пиано и т.н. чрез вентрилоквизъм ! Всеки, който знае тези неща и е запознат с тях, няма лесно да бъде заблуден в тези въпроси.

През 40-те и 50-те години на миналия век пътуващи духовни лечители отново повдигнали този въпрос пред вниманието на учените. Една такава фигура бил някой си *Стоуни* , което предизвика доста шум и попадна в заглавията. По-рано обаче такъв шоумен беше подтикнал учен да проучи тези явления отново отблизо. Имаме научни трактати за тези явления от този учен, датиращи от 40-те години на 19-ти век. Те се отнасяха главно до метода на фиксация, взирането в блестящ обект. Сега този учен веднага посочи, че всички тези явления не могат да се дължат на това, че хипнотизаторите упражняват много специално, специфично влияние върху хипнотизираните хора. И точно този експеримент с фиксация беше толкова важен за него, защото искаше да покаже, че тези явления са аномално състояние на тестовия субект. Той искаше да покаже, че не се е случило никакво взаимодействие, а че всичко, което се случва, е нищо повече от физиологично разбираемо явление, причинено от чисто мозъчен процес. Целта му беше да демонстрира, че месмеризмът, при който въпросният човек трябва да притежава определени специални характеристики, е мит. Това по същество зададе тона, в който тези въпроси впоследствие бяха третираны от официалната наука през втората половина на 19 век. Само с малки изключения този въпрос се разбираше като

Дали може да се третира като обикновен научен експеримент, сякаш не е нищо повече от факт, който има значение само дотолкова, доколкото може да се възпроизведе като всеки друг научен експеримент, който може да се проведе и повтори по всяко време. Това изискване сега беше поставено и към този експеримент. Именно под това изискване науката се зае с изучаване на явленията. Това изследване обаче попадна в доста неблагоприятна епоха. За да ви характеризирам колко неблагоприятна е била епохата на петдесетте и шейсетте години, бих искал да спомена нещо друго, което е най-значимо за изследващия хода на развитието през 19 век, но което по принцип се пренебрегва от официалната наука.

Много преди Стоун, много преди академичните изследвания, в Париж се появил човек, който преди това бил католически свещеник, след което отишъл в Индия, за да живее сред брамините, и който в Париж използвал хипноза и внушение – тоест, внушаване на идеи от човек на човек – за изцеления, базирани на методите, които бил научил в Индия. Този човек, на име *Вария*, обяснил всички тези явления по коренно различен начин. Той казал, че само едно нещо има значение: хипнотизаторът да може да предизвика много специфично състояние на ума у хипнотизирания човек, че е способен да приведе менталните образи на човека в състояние на концентрация, на фокус. Когато този фокус, тази концентрация, се постигне, когато целият мисловен образ на човека се концентрира върху определена точка, тогава трябва да настъпи желаното състояние. И тогава трябва да последват и другите явления.

влезте и чуйте още по-сложните, които Фария посочва.

Ето, за веднъж, правилно обяснение и тълкуване от някой, който наистина разбираше въпроса. Но той не беше разбран. Просто беше игнориран. И това е разбираемо. Казах, че йезуитският свещеник, който пръв обсъждаше този въпрос и който също така черпеше мъдрост от Индия, намекна за обяснението в заглавието. Но учените разбираха малко от него, така че дори през 1900 г. ученият Прейер *КАЗА* , че ако Църквата приписва тези явления на въображение, това само показва колко много въображение има Църквата. Той говори грубо за католическия свещеник, който е станал брамин. Винаги обаче се установява, че хипнозата е била използвана за лечение и облекчаване на болката по време на операции. Тези, които са имали контакт с Фария, са успели да постигнат такова нещо, че чрез духовно влияние пациентът по време на операцията да е неусетен за болка. През 1847 г. е открит хлороформ, вещество, което материалистическите изследователи са смятали, и с право, за подходящо за предотвратяване на болката по време на операция. Дълго време след това разбирането за другото обезболяващо средство е било загубено. Само няколко наистина задълбочени изследователи продължиха да изследват тези явления през следващите години. Всеки, който наблюдава повнимателно, многократно ще открие, че лекарите са много добре запознати със съответните методи, но тук-там отбелязват, че зад тези явления стои нещо, което не разбират. А тези, които са по-проницателни, изрично предупреждават дори да не се занимаваме с тези явления, с тази област, която

на заблуда, че дори велики учени могат да бъдат подведени; следователно, човек не може да предупреди достатъчно срещу него.

Тази гледна точка е била поддържана от някои учени, които иначе се ползват с най-голямо уважение. Достатъчно е да спомена виенския изследовател *Бенедикт*, *когото силно възхищавам в тази област* и който многократно е обръщал внимание на тези явления, дори през 70-те години на 19-ти век. Той е същият изследовател, който предложи идеята за така наречената морална лудост, която просто обикновено не се разбира. Не е нужно човек да се съгласява с теорията, нито с това, което той казва за хипнозата и магнетизма. Още като млад мъж той изучава месмеризма и открива, че има нещо в него; но никога не се занимава с него по същия начин, както например *Лиебо* и *Бернхайм* от школата в Нанси. Именно Бенедикт остро му се противопоставя и подчертава, че дори *Шарко* е предупреждавал срещу опитите за тълкуване на тези явления. Никъде в работата на Бенедикт не можете да намерите правдоподобна причина за неговото противопоставяне на цялата теория за хипнозата, но инстинктивните му изказвания се движат по забележително правилна линия. Той винаги казва: Всеки, който провежда експерименти в тази област, трябва да е наясно, че хората, с които провежда подобни експерименти, могат също толкова лесно да го подведат, може би дори без да го осъзнават, колкото и да предадат нещо истинско. От друга страна, той е подчертавал, че начинът, по който науката се опитва да схване нещата, никога няма да доведе до никакви резултати.

Сега виждаме, след като определен брой хора са били отново наоколо,

Пътуващият хипнотизатор Хансен представил на обществеността най-ужасяващите експерименти, които били повторени от учени в лаборатория и частично успешни; как списанията се заели с темата , как дебели книги били написани и използвани от журналистите; как постепенно тези въпроси се превърнали в теми от ежедневието и били създадени популярни произведения, така че всеки да можел да има инструкции за тези неща в джоба си. Именно учените от школата на Нанси, Лиебо и Бернхайм, интерпретирали тези явления по научно обоснован начин. На тези явления трябвало да се припише свойство, което ги направило еквивалентни и сравними с други научни явления. Така виждаме, че външното, това, което е неоспоримо за материалистите, се предполага, че е решаващо за предизвикване на хипноза. Бернхайм стигнал дотам, че изключил всички други методи и позволил само словесно внушение: Думата, която говоря на въпросния човек, има ефекта да го доведе до това състояние. Самата хипноза е ефект на внушението. Ако кажа: Вие спите! - или: Вие сваляте клепачите си! - и така нататък, съответната идея се предизвиква и това води до ефекта.

По този начин материализмът удобно беше погребал феномена на хипнозата; по този начин това, което всички, които са запознати с тези въпроси, знаят, беше отстъпило на заден план: че тя зависи от влиянието на един човек върху друг; че човек или има естествена предразположеност към нея, или я развива чрез специални методи и по този начин се превръща в силна личност, която е значима за своите събратя.

И именно този аспект на личното влияние беше напълно пренебрегнат. Преобладаващата гледна точка беше тази на здравия разум, която третира всички хора като равни и отказва да признае каквото и да е човешко развитие до определено ниво на морално и интелектуално усъвършенстване. Това, което наистина има значение, беше погребано.

Цялата съвременна литература по темата е написана от тази гледна точка . В частност, философът *Вундт*, който е напълно озадачен от това, го обяснява като произтичащо от неефективността на специфична част от мозъка. Моят приятел, когото много се възхищавам, д-р *Ханс Шмидкунц*, също е написал „Психология на внушението“, в която обяснява подробно, че тези процеси са просто засилване на явления, наблюдавани в обикновения живот, които се предизвикват по естествен път, но че източникът на обяснението остава неизвестен.

Като изследваме историята на това явление, стигаме до един вид задънена улица. Никой няма да намери нищо в съвременната литература по тази тема, освен повече или по-малко обширна колекция от прости, елементарни факти. Взаимодействието на един човек с друг разкрива повече или по-малко безсмислени опити за обяснение от по-скоро материалистичен характер. Но преди всичко човек ще се убеди, че официалната наука не е била на ниво с тези факти и че нищо не е по-неоправдано от това, когато медицината днес си позволява да претендира за собственост върху тези явления, когато твърди, че единствено областта на медицината, прерогативът на медицината, трябва да се занимава с тези факти.

Да се справим с това. За всеки истински проницателен човек е ясно, че медицината в сегашното си състояние не може да осмисли тези факти и че тези, които посочват опасността от тези неща, са особено прави. Не без основание хора като *Мориц Бенедикт* предупреждават срещу научния подход към тези въпроси в обичайния смисъл. Не без основание те казват, че дори един Шарко трябва да бъде внимателен, защото тези условия, които той, като обективен наблюдател, би могъл да предизвика, биха могли също толкова лесно да го засегнат субективно. Не без основание те искат да защитят науката от вида лечение, практикувано от школата на Нанси, която не произвежда нищо за истински проницателния човек, освен безполезни опити за регистрация или обяснение, които по същество не казват нищо. Бенедикт правилно посочва, че в цялата литература на школата на Нанси е невъзможно да се направи разлика между повърхностно и позитивно постижение, между самозаблуда и това да бъдеш измамен.

Това е инстинктивната преценка на човек, който е високо ценен от някои особено дълбоки медицински умове в наше време – преценката на не друг, а на професор Бенедикт. Тази преценка е значима, защото инстинктивно ни представя истинското състояние на нещата. Инстинктивно Бенедикт посочва кое е съществено. Първият момент е, че тези неща – и Бенедикт изразява това ясно – не трябва да се смесват с други за експериментиране. Следователно, той изследва само фактите, които му се изправят пред него, без неговата намеса. Ако някой влезе в естествено хипнотично състояние и не изпита никаква промяна чрез хипнотизатора, тогава имаме тези явления.

научно изследвано. Веднага щом обаче окажем влияние върху нашите близни в този контекст , ние го правим от човек на човек, от силата на един човек към силата на друг; променяме състоянието на другия човек и тогава – както разбират онези, които познават висшите методи, с които науката все още не разполага – това зависи от това какво е присъщо на нашата личност, от природата на този човек. Ако сте лош човек, в известен смисъл низш човек, и оказвате хипнотично влияние върху своите близни, ще им навредите. Ако искате да окажете такова влияние по подходящ начин, така че всеобхватните космически сили да не бъдат засегнати неблагоприятно, тогава трябва да сте запознати с тайните на висшия духовен живот и можете да го направите само ако сте развили силата си на по-високо ниво. Не става въпрос за експериментиране тук-там. Тези явления са тези, които постоянно действат около нас. Не можете да влезете в пространство, без да се случват взаимодействия в него, ако присъстват други хора, които са аналогични на това, което се случва – при различни обстоятелства – при хипнотичните явления. Ако подобни влияния трябва да се упражняват съзнателно, човек първо трябва да е достоен и способен да упражнява такова влияние.

Следователно, здравословният живот ще се завърне в тази област само когато изискването не е да се изучават тези явления в смисъл на наука, а когато се поднови старият метод, при който този, който е събудил силата в себе си, който следователно може да бъде хипнотизатор, може да има достъп само до много специфични висши сили.

То трябва да се развие в себе си . Това е било известно в миналото. Хората са знаели какви са тези явления. Важното е било да се подготвят хората, така че да могат да извършват такива явления. Само когато медицинското ни обучение е напълно различно, когато цялото човечество отново бъде доведено до по-високо морално, духовно и интелектуално ниво и когато човечеството се е доказало като достойно, само когато изследването се проведе в този смисъл, можем да говорим за плодотворно развитие в тази област. Следователно, не може да се очаква нищо от сегашното академично третиране на хипнозата и сугестията. Те се разбират по напълно погрешен начин. Първо трябва да се разглеждат по правилния начин. Когато това се случи, тогава ще се види, че тези явления са фундаментално разпространени, отколкото е общоприето. Много неща в нашата среда ще бъдат разбрани тогава. Тогава ще се знае също, че отвъд определена точка тези явления изобщо не могат да бъдат популяризирани, защото отвъд тази точка тези явления принадлежат към вътрешното развитие на човека. Най-висшата сила не се придобива чрез вивисекцията на ума, а чрез култивирането на силите дълбоко в нас. Морално, интелектуално и духовно развитие – това е, което ще ни направи достойни отново да говорим ясно и отчетливо в тези области.

Тогава ще разберем отново и нашите предци, които не са искали да имат нищо общо с разкриването на тези неща в най-дълбокия им смисъл на профанния свят. Точно това е имало предвид, когато се е говорило за забуления образ на Изида: никой да не вдига завесата, ако е виновен. С това те са искали да...

Това подсказва, че човечеството може да разпознае най-висшите истини само когато за първи път се направи достойно за тях. Това ще хвърли нов смисъл и нова светлина върху поговорката: Знанието е сила. Наистина, знанието е сила. И колкото по-високо е знанието, толкова по-голяма е силата. Ходът на световната история се основава на такава сила. Именно карикатурата на това ни представя науката днес. Но такова знание, което събужда сърцата, такава сила, която може да се намеси в сърцата и свободите на другите, може да бъде придобита само чрез прозрение, което е едновременно благословия за човечеството, пред което то стои в страхопочитание. Да обхване цялото ни същество, да стоим пред най-висшите истини и да признаем, че истината, преживявана в нас, е божествено откровение, което ние считаме за нещо свещено – това трябва да бъде нашият идеал. Тогава отново ще изпитаме знанието като сила, когато знанието отново е общение с божественото. Този, който се съединява с божественото в знанието, е призван да осъзнае поговорката: Знанието е сила.

КАКВО НАМИРА СЪВРЕМЕННИЯТ ЧОВЕК В ТЕОСОФИЯТА?

Берлин, 8 март 1904 г.

Теософският мироглед е за тези, които се нуждаят от здрава основа за своите концепции и идеи относно свръхсетивния свят, и за тези, които се стремят към такава по-дълбока основа на знание за душата и духа. Всъщност, в наше време има доста такива.

Виждаме, че културните изследвания отдавна се стремят да изследват произхода на религиите. Културните изследвания търсят произхода на религиите при примитивните народи, при така наречените коренни народи, за да разберат как религиозните идеи са се развивали с течение на времето. Тези религиозни идеи по същество съдържат това, което човечеството е формирало в различни епохи по отношение на свръхсетивния, психическия и духовния свят. Тук виждаме как, от една страна, изследователите се стремят да проследят всички религии до поклонение пред природата, възникнало при прости, детински, наивни хора. От друга страна, виждаме други изследователи, които приписват произхода на религиите на факта, че простите, наивни хора виждат как техните събратя престават да живеят, спират да дишат и биват победени от смъртта и не могат да проумеят, че нищо не трябва да остане; как те, от различните си преживявания – които примитивните хора имат в по-голяма степен от културно напредналите хора –

хората развиват идеята, че техният починал прародител, техният предшественик, все още присъства, че той е активен като душа, протягайки своята защитна ръка и т.н. Някои изследователи проследяват произхода на религиите до култа към предците, до култа към душите. Бихме могли да цитираме цяла поредица от други подобни изследвания, целящи да обяснят как религията се е появила на света. Чрез това човечеството днес търси солидна основа за въпроса: Дали нашите представи за живота след смъртта, за задгробен живот, който не е ограничен до света на сетивата, здраво обосновани са нашите представи за вечния живот? И как хората стигат до такива идеи? - Това е един от начините, по които човечеството днес се опитва да оправдае тези идеи за свръхестественото.

Теософският мироглед не се стреми да предложи тази основа на съвременното човечество по същия начин. Докато културните изследвания се връщат към опита на примитивния, прост, наивен, детски човек, теософският мироглед вместо това изследва религиозния опит на най-съвършения човек, този, който е достигнал по-висш етап в духовното възприятие, и това, което такъв човек може да развие като свое възприятие, своите преживявания, своите възприятия за свръхсетивния свят. Това, което човек, който е развил вътрешния си живот, който е придобил определени сили и способности, все още недостъпни за обикновения човек днес, е способен да преживее за висшия свят - това става основата.

Това е, което теософският светоглед се стреми да допринесе за основата на своите вярвания. Преживяването, което надхвърля сетивното, което се основава на така нареченото самопознание на душата и духа – това висше преживяване е в основата на теософския светоглед. Какво е това висше преживяване? Какво означава да научиш нещо за духовния и психическия свят? Това ще бъде доста трудно за разбиране дори за голяма част от човечеството. Това не е било така в по-ранни времена. Днес обаче човешкият опит е привлечен от това, което наричаме сетивен свят, светът на външните проявления. Съвременното човечество се чувства като у дома си в този свят на външните проявления. Хората питат как изглежда това за окото, как изглежда онова за докосващата ръка, как може човек да разбере това или онова с интелекта? Те виждат само света на външните проявления. Така този свят на сетивното преживяване лежи отворен пред тях.

Нека разгледаме какво може да ни предложи това сетивно преживяване. Искаме да разберем как това сетивно преживяване ни изправя. Нека разгледаме всичко, което принадлежи към тези външни проявления. Нека разгледаме всяко същество, всяко нещо в света. Можем да демонстрираме във всички тези неща на света, че те някога са възникнали; те са се образували и не са били някога там. Те са изградени или от природата, или от човешки ръце и след известно време ще изчезнат. Това е характеристиката на всички неща, които принадлежат към външния опит: те възникват и изчезват. Можем да кажем това не само за неодоушевените неща, но и за всички живи същества, всъщност за самите човешки същества. Те възникват-

То съществува и загива, когато го разглеждаме като външен вид. Можем да кажем същото и за цели народи. Достатъчно е само да хвърлим кратък поглед към световната история, за да видим как народи, които са били доминиращи в продължение на векове, които са извършили велики, знаменателни дела, също са изчезнали от световната история, например остготите и вестготите. И нека преминем оттам към явленията, които се наричат човешки творения, към това, което се възприема като най-висшето, най-славното в сферата на човешките постижения. Ако разгледаме произведение на Микеланджело или Рафаело, или можем да разгледаме всяко друго значимо инженерно произведение, ще трябва да си кажете: такова произведение трае векове или хилядолетия; и докато човешките очи могат да намират удовлетворение в гледката на произведенията на Рафаело или Микеланджело, докато човешките сърца могат да се радват на гледката на такива произведения - но не можете да се затворите за мисълта, че това, което се разкрива тук във външен вид, един ден ще загине и ще се изпари в прах. Нищо не остава от това, което би могло да се нарече външен вид. Всъщност можем да отидем още по-далеч. Днес естествените науки ни учат, че нашата Земя, че нашето Слънце, са възникнали в определен момент от еволюцията на света, а физиците вече твърдят, че е почти възможно да се изчисли кога е настъпил този момент, в който нашата Земя достига края на своето развитие, когато изпада в състояние на вкочаняване, така че вече не може да еволюира. Тогава краят ще е настъпил във външния вид. Тогава всичко, което е живяло осезаемо, всичко, което е имало някакъв ефект, ще престане да съществува.

И това, което е постигнало, ще изчезне. И така, можете да проследите цялото царство на това, което наричаме външни форми, външни проявления, форми – ще го намерите навсякъде в този свят: възникване и умиране; или когато се издигнем до царството на живите, ние наричаме възникването и умираването: раждане и смърт. Раждането и смъртта царуват в царството на формите или формите, в това царство, достъпно за сетивния опит.

Питаме се: Дали това царство е единственото, достъпно за нас? Питаме се, дали царството, в което раждането и смъртта царуват непрестанно, е единственото, достъпно за човечеството? За някой, който приема само сетивното възприятие, който не иска да има нищо общо със себепознанието на духа, със способности, които могат да надхвърлят простото наблюдение на формите, съзерцанието на външните проявления, може да изглежда сякаш всичко е в движение, във възникване и отминаване, в раждане и смърт. Нито пък човек може да стигне до по-висше разбиране чрез същото съзерцание на природата и духа, чрез което човек придобива външен опит. Човек не може да надхвърли раждането и смъртта по същия начин, чрез сетивата. За тази цел човек трябва да се потопи във висши духовни способности; не в ненормални духовни способности, притежавани само от определени индивиди, не, а по-скоро в онези духовни сили, които се намират, така да се каже, под външния, повърхностен слой. Ако някой се свърже с това царство на душата, тогава той ще може, чрез замислено, дълбоко съзерцание, да получи различна перспектива за нещата и съществата. Да разгледаме най-простия пример: растителният живот. Там виждате вечния цикъл на раждане и смърт. Виждате лилия, която изниква от семето си.

И виждате как лилията отново изчезва, след като е радвала окото и е радвала сърцето за известно време. Ако вече не виждате с окото на тялото, а с окото на духа, тогава виждате още повече. Виждате, че лилията се развива от зародиша, че след етапа на развитие тя отново се превръща в зародиш и че след това възниква нова лилия, която от своя страна поражда зародиш. Помислете за семе; там виждате как в този свят формата възниква и формата преминава, но как всяка форма вече съдържа семето и зародиша на нова форма. Това е природата на живота; това е природата на това, което се нарича сила, която надхвърля обикновената форма и обикновената форма.

Тук навлизаме в ново царство, което можем да възприемем само с очите на духа, царство, толкова сигурно и истинско за духовното око, колкото външната форма е за физическото око. Формите възникват и изчезват; но това, което се появява отново и отново, това, което винаги присъства с всяка нова форма, е самият живот. Защото не можете да схванете живота интелектуално с никаква естествена наука, с никакво външно наблюдение. Но можете да го видите да тече чрез интуицията на духа, чрез възникващите и изчезващите форми. Какъв е характерът на живота? Той се появява отново и отново. Точно както раждането и смъртта са свойства на външните проявления, на формите, така и прераждането, непрекъснатото обновяване, е характеристиката на живота. Формата, която наричаме живот, съдържа в себе си силата, самата сила, която е способна да породии нова форма в ново раждане на мястото на старото. Прераждането и още едно прераждане е същността, характерната черта на царството на живите, точно както са раждането и смъртта.

Характерната черта се намира в сферата на формите, на външните форми. И когато се издигнем до човешкото същество, когато човекът се замисли, погледне в душата си, тогава той ще открие, че в него съществува нещо, което представлява по-висш етап от живота, който наблюдавахме в растението; но че този живот трябва да притежава същото качество като живота в растението, който се втурва от форма във форма.

Казахме, че силата е тази, която създава новата форма от старата. Погледнете семето; то е незабележимо по външен вид. Но това, което не можете да видите, е силата и тази сила, а не външният вид, е създателят на новото растение. От незабележимото семе изниква новата лилия, защото силата за новата лилия дреме в семето. Когато погледнете едно семе, виждате нещо незабележимо с просто око и от начина, по който животът го е оформил, можете да си съставите представа за силата. Но когато погледнете в собствената си душа, можете да видите силата, чрез която тази душа действа, чрез която тази душа е активна в света на формите; можете да възприемете силата в себе си с очите на духа.

Какво представляват силите на душата? Тези сили, които не могат да бъдат сравнявани с други сили, но съществуват на по-висш план и не са по същество същите като поникващата жизнена сила на растението, са — обобщавайки накратко всичко, което наричаме душевен живот — симпатия и антипатия. Чрез тях душата е активна в живота и извършва действия. Защо извършвам дадено действие? Защото някакво симпатия, пребиваваща в душата ми, ме принуждава да го правя.

Това ме тласка. И защо изпитвам отвращение? Защото чувствам в себе си сила, която може да се опише като антипатия. Ако се опитате да схванете този постоянно бушуващ живот на душата чрез вътрешно съзерцание, ще откриете тези две сили в душата отново и отново и ще можете да ги проследите до симпатия и антипатия. Това трябва да накара замисления наблюдател на душата да се запита: Каква е истинската природа на това? Какви сили трябва да действат в душата? Ако попитате: От какво произлиза лилията - и кажете: Тази лилия е възникнала от нищото - тогава не бихте си представяли, че тя е възникнала от семето, в което вече е присъствала силата на съществуващото растение; тогава не бихте предположили, че от семето може да възникне нова форма. Новата форма дължи съществуването си на старата, мъртва, минала форма, която не е оставила нищо друго освен силата да създаде нова. Точно както никога не можем да разберем как се появява една лилия, освен ако друга лилия не е освободила силите за появата на нова, така и не можем да разберем как биха могли да съществуват приливите и отливите на душевния живот, съставен от симпатия и антипатия, ако не го проследим до неговия произход. Точно както трябва да сме наясно с факта, че всяко растение, в своята форма, трябва да бъде проследено до предходно, така трябва да сме наясно, че силата не може да възникне от нищото. И точно както силата на лилията не може да изчезне в нищото, така и силата на душата не може да изчезне в нищото. Тя трябва да намери своя ефект, своето по-нататъшно развитие, във външната реалност. Намираме прераждане в царството *на* живите, намираме го и в...

Интимно духовно съзерцание в сферата на духовния живот. Трябва само да обмислим тези мисли по правилния начин. Трябва само да си представим това безкрайно следствие и лесно ще можем да преминем от идеята за прераждането към силата, която трябва да оживява душата, без която душата не може дори да бъде замислена, ако човек не иска да си представи, че една душа би трябвало да е възникнала от нищото и би трябвало да изчезне в нищото. Така стигаме и до прераждането в духовния живот и трябва само да се запитаме: Какво трябва да бъде прераждането в духовния живот? – Тук става въпрос за това да не се вкопчваме в сетивното възприятие, а по-скоро да развием в себе си възприятието за духовния живот, за да схванем вечната промяна на формите във връзка с непроменящия се живот. Трябва само да позволите на един велик немски ум да извърши магията си върху вас и тогава ще получите разбиране как човек може да съзерцава живота, преливащ от форма във форма, с окото на духа. Трябва само да вземете научните трудове на *Гьоте*, толкова грациозно съставени, където намирате живи размисли за живота, видян през окото на духа, и ще видите как трябва да се гледа на живота. И ако човек приложи тези размисли към съзерцанието на живота на душата, тогава стигаме до заключението, че нашите симпатии и антипатии са развити, че са възникнали от зародиш, точно както растението се развива от зародиш по отношение на формата си. Това е първата примитивна идея, която е в основата на централен принцип на теософския мироглед, идеята за прераждането на душата –

Виждаме живота. Това, което се питаме от гледна точка на рационалното размишление, е: Как да си представим сложния живот на душата, ако не искаме да вярваме в прераждането ѝ? – Някой би могъл да възрази: Наистина, би било духовно чудо, духовно суеверие, ако призная, че животът на душата, присъстваща в мен, е възникнал изведнъж и че той също трябва да има своето действие. – Някой би могъл да възрази: Да, но предходната форма на душата не е задължително да е била на нашата земя и нейното действие не е задължително да бъде и на тази земя. – Но дори и там, с малко рационално размишление, може да се преодолее привидната пречка. Душата влиза в света; душата има сбор от потенциали, те са развити и не са възникнали от нищото. Душата не е възникнала от физическото, нито пък от материалното, както земният червей не може да възникне от калта. Точно както животът може да възникне само от живи същества, така и душата може да възникне само от духовното. Произходът на душата не може да бъде никъде другаде освен на нашата Земя. Защото, ако способностите ѝ произхождаха от далечни светове, те не биха се вписали в нашия свят; душата не би била пригодена към живота във феноменалния свят. Точно както всяко същество е пригодено към средата си, така и душата, в самия си произход, е пряко пригодена към средата си. Следователно, не бива да търсите предпоставките за настоящия живот на душата някъде в непознат свят, а по-скоро в този сам свят. С това сме схванали концепцията за прераждането.

По този начин, всеки, който наистина желае да се задълбочи, може да стигне до идеята чрез чисто, смислено размишление.

Повторното въплъщение на душата идва. Виждате ли, това е, което е накарало всички онези изключителни умове, които са разбирали как да схванат живата природа, да си представят преселението на душите в този смисъл, в смисъл на преселване на души от форма във форма, преселване на души, което наричаме прераждане, реинкарнация или повторно въплъщение.

Бих искал да се позова на един от най-забележителните умове на съвременното, *Джордано Бруно*, който със своето съзерцание на човечеството провъзгласи прераждането на душата за свое кредо. Бруно претърпя мъченичество, защото беше първият, който открито се съгласи с Коперник, бащата на съвременното естествознание. Със сигурност ще се съгласите, че той е разбирал как да съди за външната форма в нейния сетивен проявления. Но той е разбирал дори повече. Той е разбирал как да съзерцава живота, преливащ от форма във форма, и по този начин е бил естествено доведен до прераждането. — И ако продължим, откриваме тази доктрина за прераждането, представена в „Образованието на човечеството“ на *Лесинг*. Намираме я засегната и в *творчеството на Хердер*. Накрая, откриваме, че е загатната в различни форми от *Гьоте*, въпреки че Гьоте, по своя предпазлив начин, не се е изразил много ясно. *Жан Пол* и безброй други също биха могли да бъдат цитирани. Това, което е движило съвременните умове, от които зависи целият ни културен живот и които са повлияли и на най-важните концепции, не е просто желанието да се задоволи човечеството, а преди всичко фактът, че само тази доктрина създава концепция, която прави възможно обяснението на света. Душата е постоянно в състояние на прераждане. Съчувствие и антипатия са съществували и ще продължат да съществуват.

Винаги да бъдеш там. Това е, което може да се каже за душата в теософския мироглед.

И сега нека се върнем към началната ни точка . Нека кажем още веднъж, че видяхме тази форма върху форма, форма върху форма в нашия сетивен свят, че всичко възниква и преминава, раждане и смърт. Видяхме, че дори най-чудните произведения, които са създадени, преминават. Но нека се запитаме: Само самото произведение ли участва в творението? В творението на Рафаело или Микеланджело, или в най-простите, най-примитивните човешки творения, не участва ли нищо друго освен това произведение? Трябва да правим разлика между произведението и дейността, която човешкото същество е извършило, дейността, която всяко същество е извършило, за да създаде произведение, творение или нещо, което може да се нарече творение. Произведението е подвластно на външния свят на формите и формите и в тази външна форма произведението е подвластно и на съдбата на тези външни форми, на възникването и преминаването. Но дейността, дейността, която се случва в самата същност, това, което се е случвало в душата на Рафаело или Микеланджело, когато е създавал своите произведения, тази дейност е и това, което, така да се каже, връща душата обратно в собствената ѝ същност; Това е дейността, която не се е вляла в произведението. Като отпечатък на печат в печат, тази дейност е останала в душата; и с това стигаме до нещо, което не остава в душата само за кратко време, а остава нетленно в душата. Защото нека разгледаме Микеланджело известно време по-късно. Дали дейността му е отминала безплодно? Не! Тази дейност е допринесла за укрепването на вътрешните му способности и когато той се е заел с ново произведение...

Когато душата се захваща за нова работа, тя твори не само с това, което преди е било в нея, но и от самата сила, която е възникнала чрез дейността ѝ в по-ранни дела. Силите ѝ се повишават, укрепват и обогатяват от първоначалната ѝ дейност. По този начин дейността на душата създава нови способности, които от своя страна се реализират в работата, отново стават активни, оттеглят се обратно в душата и осигуряват сила за нова дейност. Никаква дейност на душата не може да бъде загубена. Това, което душата развива като дейност, е винаги произходът, причината за извисяването на съществото на душата, за разгръщането на нова дейност.

Това е онова, което се крие в душата като дейност, като живот; това е нетленното; това е онова, което е истински формиращо; това не е просто форма, не е просто живот, а творческа сила. Чрез дейността си аз създавам не само делото, но и причината за нова дейност и винаги създавам нова дейност чрез предходната.

Това е в основата на всички велики светогледи. Един древен индийски текст прекрасно описва как може да се представи тази дейност в едно същество. Той разказва как всички форми изчезват в безкраен свят от форми, как раждането и смъртта царуват във външния свят на формите, как душата се преражда отново и отново. Но дори и да се появят лилии върху лилии, ще дойде време, когато няма да се появят нови лилии, ще дойде време, когато душата вече няма да живее в симпатия или антипатия. Живото се преражда отново и отново; но това, което никога не спира, е дейността, която постоянно се увеличава, засилва, която е нетленна.

Това е третият етап от съществуването, който продължава безкрайно.

и постоянно нарастваща активност, и този етап на съществуване, и характерната черта на духа, е едновременно белязан от факта, че нито преходното, нито вечно творческото се придържат към него. В първия етап нашата форма е сетивно същество; тя е същество, което се преражда отново и отново като душа, и тя е нетленно, висше същество като дух. Че симпатията и антипатията също трябва да възникват и да отшумяват, дори ако периодът им на съществуване е много по-дълъг от този на външната форма, се очертава от разглеждането на самото духовно и неговите изисквания. Какво изисква духът от човека, когато се потапя в този дух? Този дух има едно нещо в себе си, което постоянно ни напомня, което ни напомня с енергия и сила: че никога не може да се задоволи само с душата, със симпатия и антипатия. Този дух ни казва, че едната симпатия е оправдана, другата - неоправдана. Този дух е нашият водач в царството на симпатията и антипатията, нашият водач в дейността в царството на душата. И ако желаем да се развиваме като човешки същества, ние сме призвани да насочваме своите симпатии и антипатии според изискванията на духовния живот, който е предназначен да ни доведе до върховете на развитието. Така от самото начало на духа се дава върховенство над обикновения свят на симпатиите и антипатиите, над чисто психологическото. И когато духът непрекъснато преодолява света на неоправданите, низменни симпатии и антипатии, това представлява възход на душата към духа. Има начални състояния на душата; в тези състояния тя е заплетена във формите на външната реалност. В тези състояния нейните симпатии са били насочени към външни форми. Но по-високоразвитата душа е тази, която се вслушва в изискванията на духа и по този начин...

Душата, от склонността си към чувственото, се издига до склонността си към съчувствие към самия дух.

Можете да проследите това и по друг начин. Душата първоначално е желаещо същество. Душата е изпълнена със симпатия и антипатия, със света на желанията, със света на копнежа. Но след известно време духът показва на душата, че тя не е просто желаеща. Когато душата, чрез решението си, е преодолела желанието, тогава тя не е бездействаща; тогава, както желанието извира от неразвитата душа, така и любовта извира от развитата душа. Желанието и любовта са двете противоположни сили, между които душата се развива. Душата, все още заплетена в чувственост, във външна форма, е желаещата душа; душата, развиваща връзката си, хармонията си с духа, е тази, която обича. Това е, което води душата в нейния път от прераждане към прераждане: че тя се превръща в любяща душа от желаеща, копнееща душа, че нейните дела се превръщат в дела на любовта.

С това определихме третата форма на чувства и същевременно развихме основните характеристики на духа, изобразихме неговата дейност в човешките същества и показахме, че той е великият възпитател на душата от копнеж към любов и че привлича душата нагоре към себе си сякаш с магнитна сила. Сега виждаме, от една страна, света на формите и образите, от друга - света на нетленния дух, и двата свързани помежду си чрез света на душата. В това обсъждане просто взех предвид смислена саморефлексия, на която е способен всеки човек, ако намери необходимия мир в себе си и не е просто заплетен във външно възприятие.

да вижда с окото на духа. Но този, който е развил висши духовни способности в себе си, окултистът, научава нещо съвсем различно. Той не само знае как да достигне до тези три свята чрез замислено съзерцание, но има и възприятие за живота и духа, точно както физическото око има възприятие за външната, сетивна реалност. Както окото различава светлината и тъмнината, както окото различава различните цветове, така и духовното, развито, отворено око на окултиста различава висшата, сияйна светлина на духа, която не е сетивна светлина, която е по-ярка, по-сияйна светлина във висши светове, във висши сфери. И тази сияйна светлина на духа е толкова реалност за окултиста, колкото слънчевата светлина е реалност за нашето съзерцание. И виждаме в определени неща, че слънчевата светлина се отразява обратно. По този начин окултистът разграничава сияйното самоозаряване на духа от особения проблясък на светлина, отразен обратно от света на формите, като психически пламък. Душа означава отразена духовна светлина; дух означава излъчваща творческа светлина. Тези три сфери са духовният свят, светът на душата и светът на формите, защото така изглеждат за окултиста. Не само сферите на съществуване са *различни* – *за окултиста външната форма е празнота, тъмнина, това* , което е фундаментално нищо, а великата, единична реалност е възвишената, сияйна светлина на духа. А това, което възприемаме като блестяща светлина, което обгръща и се абсорбира от формите, е светът на душата, която се ражда отново и отново, докато не бъде достигната от духа, докато духът я привлече напълно към себе си и се съедини с нея.

обединени. Този дух се появява в света в многообразни форми, но формата е само външният израз на духа. Ние разпознахме духа в неговата дейност, в неговата постоянно нарастваща дейност, и тази дейност нарекохме карма.

Сега, какво е наистина значимо и характерно за тази дейност на ума? Този ум не може да остане незасегнат в своята дейност от действието, което някога е извършил на етапа, който някога е приел. Бих искал да ви поясня как тази дейност на ума трябва да има своя ефект. Помислете за следното: Представете си, че имате съд с вода пред себе си и хвърляте топла метална топка в този съд. Тази топка загрява водата; това е работата на топката. Но чрез самото нещо, което топката е причинила, тя самата е претърпяла промяна. Тази промяна продължава, докато не настъпи нова промяна. Когато топката е извършила едно действие, тя носи отпечатъка на това действие; тя носи този отпечатък със себе си. Ако потопите топката във втори съд, тогава, като следствие от първото си действие, тя няма да може да затопли отново тази втора вода. Накратко, как действа втория път е следствие от това как е действал първия път. Тази проста аналогия помага да се илюстрира как умът работи в своята дейност. Когато умът изпълнява определена задача, не само тази задача е маркирана, но и самата дейност на ума носи същия отпечатък. Точно както сферата се е охладила и по този начин е придобила нещо трайно, така и умът носи трайно своя подпис, своя белег от своите дела. Независимо дали са добри или лоши, делата не оставят следа върху това, което е част от душата.

Вечното е свършило. Самото дело носи печата, който е получило, и ще го носи завинаги .

Това ни кара да осъзнаем, че както казва великият мистик *Якоб Бьоме* , всяко дело носи „белега, който не може да бъде премахнат от него, освен чрез ново дело, ново преживяване, при което старият печат се заменя с нов“. Това е кармата, която индивидът преживява. Докато душата напредва от прераждане към прераждане, делата остават отпечатани върху нея, подписът, отпечатъкът, който е придобила по време на тези дела, и в ново преживяване може да се даде само следствие от стари преживявания. Това е строгата доктрина за кармата, която развива понятията за причина и следствие и която теософският светоглед ни предлага. Аз съм резултат от миналите си дела и настоящите ми дела, в своето продължение, ще имат своя ефект в бъдещите преживявания. С това вие произнесохте закона за кармата за човека и този, който желае да се разглежда изцяло като дух в своите действия, трябва да се разглежда в този смисъл, трябва да е ясно, че всяко действие има следствие, че в моралния свят съществува законът за причината и следствието, точно както във външния, сетивен свят на формите.

Това са трите фундаментални закона на теософския миоглед: раждането и смъртта преобладават само в света на формите, прераждането преобладава в света на живота, а кармата, или вечно оформящата и засилваща се дейност, преобладава в сферата на духа. Формата е преходна, животът се преражда постоянно, но духът е вечен.

Това са трите фундаментални закона на теософския миоглед и с тях вие едновременно сте отключили всичко

Прие това, което теософският мироглед може да внесе в човешкия живот. Духът възпитава копнеещата душа да обича. Духът е това, което се усеща от всички в човешката природа, когато тази човешка природа се потапя във вътрешното си същество. Индивидуалната форма има интерес само към това, което ѝ принадлежи като индивидуална форма. Следователно тази индивидуална форма действа само за себе си и това действие за себе си е действие в егоизъм, тоест действие в егоизъм. И този егоизъм е доминиращият закон в целия свят на формите, на външните форми. Но душата не се изчерпва в индивидуалната форма; тя преминава от форма във форма. Тя има копнежа за вечно повтарящо се прераждане. Духът обаче има стремежа да развива това, което непрекъснато се преобразява все по-високо, да го оформя от несъвършената към съвършената форма. Така, в своя копнеж, душата води от раждане на раждане; така, в своето образование, Духът води душата от небожественото към божественото. Защото божественото не е нищо друго освен съвършеното, към което духът възпитава душата. Образованието на душата чрез духа от нечестивото към божественото – това е теософският мироглед. И заедно с това вие дадохте и етиката на теософския мироглед. Точно както духът не може да не образова душата да обича и да трансформира желанието в любов, така и теософският мироглед приема за свой първи принцип създаването на човешка общност, изградена върху любовта. И заедно с това, моралната доктрина на теософския мироглед е в хармония с вечните закони на духа. Нищо друго освен това, което духът трябва да разпознае като своя най-съкровена същност: трансформацията на

Копнежът по любовта доведе до основаването на Теософско общество, което обгръща цялото човечество с духовния огън на любовта. Това е, което блести като етичен мироглед на Теософското движение. И нека се запитаме: Дали съвременното мислене намира удовлетворение в този мироглед? — Съвременното човечество е свикнало вече да не вярва само във външни традиции, не само във външни проявления и авторитети, а все повече се развива към търсене на мироглед, който удовлетворява неговите мисли, който удовлетворява това, което то нарича самопознание на своя дух. Ако съвременното човечество се стреми да постигне това самопознание, тогава за него няма нищо друго освен този Теософски възглед, който по същество не изключва никое вероизповедание, а включва всички. Защото този Теософски възглед наистина предлага на душата това, което тя търси. Душата трябва непрестанно да си задава въпроси за човешката съдба и нейното неравенство. Може ли разумната душа да понесе, че от една страна невинни хора живеят в горчивина и мизерия, докато от друга страна, онези, които сякаш не го заслужават, се наслаждават на щастие? Това е големият въпрос, който човешката душа трябва да постави на съдбата. Докато разглеждаме живота само между раждането и смъртта, никога няма да намерим отговор на тази загадка. Никога няма да намерим утеха за душата. Но ако разгледаме закона на кармата, тогава ще знаем, че всяка горчивина, всяко нещастие е резултат от причини, съществували в предишни животи. Тогава ще кажем, от една страна: Това, което душата преживява днес като своя съдба, е следствие от минали преживявания. Не може да бъде другояче. Утехата ще...

Това обяснение става ясно веднага, когато погледнем към бъдещето, защото казваме: Който изпитва болка днес, или горчивина и скръб, не може просто да се оплаква от съдбата си, а трябва да си каже: Горчивина, сърдечна болка, това има ефект върху бъдещето. Каква е твоята болка днес, е като болката на дете, когато то падне: чрез нея то се учи да ходи. Така всяка скръб е причина за извисяване на душата и душата намира незабавна утеха, когато си каже: Нищо не е без резултат. Животът, който преживявам днес, трябва да даде плод за бъдещето.

Сега искам да спомена друго явление , а именно феномена на съвестта. Това явление е първоначално необяснимо. Става веднага разбираемо, когато схванем неговото развитие. Ако знаем, че всяка душа представлява специфичен етап от еволюцията, тогава ще признаем, че в неразвитата душа живее стремежът към форма. Но когато духът е привлякъл душата към себе си, когато духът все повече се е обединил с нея, тогава, във всеки етап от развитието, духът говори за симпатия и антипатия и тази реч на духа от душата е това, което човешкото същество възприема като глас на съвестта. Тази съвест може да се появи само на специфичен етап от човешкото развитие. Никога не виждаме гласа на съвестта сред примитивните народи. Едва по-късно, когато душата е преминала през различни личности, духът говори на душата.

С това вие сте схванали основните концепции на теософския мироглед и сте видели колко просветляващ е този възглед за света, който ни се явява като свят на външни форми. Да, този свят на форми.

ги разберем , ако не ги разбирахме чрез духа. Но този, който живее само във външна форма, който се оставя да бъде увлечен от света на формите, е на етапа на преходност, на този етап, в който развива егоизъм и самовлюбеност, защото външната ни форма се интересува само от формата. Но той се развива от егоизма, защото духът става все по-артикулиран. Ще разпознаем този дух, който е един и същ във всички хора, само когато се издигнем, за да съзерцаваме вечно нетленната, най-съкровената същност на човечеството. Ще разпознаем *човечеството* в най-съкровеното му същество само когато проникнем в неговия дух. Когато разпознаем най-съкровената същност на човечеството, тогава разпознаваме духа в нас. Но само този, който вижда другия човек като брат, разбира духа в другия човек; той го разбира само когато напълно оцени братството.

Следователно, теософското движение описва братството като идеала, който духовното развитие на човечеството се стреми да постигне под влиянието на този мироглед.

Това, уважаеми присъстващи, е, което съвременният човек намира в Теософското движение. Тъй като това движение предлага на съвременния човек това, което той търси, то се е разпространило по целия свят през двадесет и деветте години от основаването си. Намираме го в Индия, Австралия, Америка и във всички страни от Западна Европа. То е навсякъде, защото постепенно носи на съвременния човек проникателни идеи. Това е, което Теософията предлага на днешния човек. Това е нещо, което съвременният човек търси; това е нещо, което...

Съвременният човек чувства нещо, което всички, които са знаели как да гледат с проникателно око на природата и човешкия живот, са усещали ясно и отчетливо: това, което тази духовна перспектива внушава и отпечатва върху себе си, това, което дава удовлетворение, утеха, смелост, това, което дава живот. Това е възприятието, че преходността, че раждането и смъртта не са единствените неща, а че в този преходен, мимолетен живот на външното битие се изразява вътрешното същество на духа. Тогава ние гледаме уверено към миналото и смело към бъдещето, когато това възприятие се е превърнало в наше убеждение. И тогава, от дълбините на душата си, казваме с утеха и смелост това, което поетът е изразил с пълна убеденост:

Времето е цъфтящо поле, Природата е
велико живо същество, и всичко е плод, и
всичко е семе.

КАКВО ЗНАЯТ НАШИТЕ УЧЕНИ ЗА ТЕОСОФИЯТА?

Берлин, 28 април 1904 г.

Ако в хода на човешкото развитие иска да надделее една школа на мисълта, която не се радва на признанието или може би дори на знанието на така наречените авторитетни кръгове, управляващите интелектуални кръгове, тогава тя трябва постоянно да се бори с противоположните сили, които се появяват в човешката култура.

За да разберем това, е нужно само да си спомним какво се случи, когато християнството трябваше да се утвърди в света срещу старите начини на мислене, срещу едно старо интелектуално течение. Трябва само да си спомним как в началото на това ново интелектуално движение *Галилей*, *Коперник* и *Джордано Бруно* трябваше да се борят срещу така наречените влиятелни, управляващи кръгове. Можем да предположим, че интелектуалното движение, започнато от *Джордано Бруно*, трябваше да се бори срещу установените традиции.

в подобна ситуация. Ако си спомните съдбата на подобни интелектуални движения, които са били повече или по-малко непознати по времето на възникването си, ще откриете, че начинът, по който управляващите партии и така наречените влиятелни кръгове се противопоставят на тях, наистина се променя с модите в културата, но...

Но основният проблем - липсата на разбиране, съчетана с определен вид тесногърдие, продължава да се повтаря. Вече не е обичайно да се изгарят еретици и тези, които се наричат либерални кръгове, със сигурност биха възразили да бъдат смесвани с онези, които са изгаряли еретици. Но може би това е по-маловажно. Изгарянето на еретици вече не е модерно. Но ако разгледаме чувството, от което е възникнало преследването на еретици, и всичко, свързано с него, ако разгледаме причините за такова преследване от гледна точка на човешката душа и сравним това, което откриваме, с това, което се изразява в душите на онези, които днес повече или по-малко се борят или се противопоставят на теософското духовно направление, тогава ще открием нещо доста подобно в настроенията и вътрешните процеси сред противниците.

Разбира се, днес не възнамеряваме да се впускате в дебат с целия широк кръг от противници на теософския мироглед. По-скоро искаме да се ограничим до това, което е свързано със съвременната ни наука; първо, искаме да разгледаме връзката на съвременната ни наука със светогледа, представен тук, който се нарича теософски и духовно-научен, както се опитвам да го нарека от известно време; и второ, искаме да разгледаме връзката на научните среди с този мироглед.

Може би не е съвсем незначително да започнем това разглеждане с малки симптоми . Много често срещана малка енциклопедия, така наречената джобна енциклопедия, която заявява на заглавната си страница или поне в предговора си, че тя

от най-добрите учени , трябва да бъде нашата отправна точка. Ако я отворим под заглавието „Теософия“, ще открием само две думи като обяснение: „Търсач на Бог, ентузиаст“. Разбира се, подобно научно тълкуване на теософите вече не е често срещано във всички подобни справочници. Но всеки, който иска да научи за теософията, вероятно няма да получи много повече прозрение от това кратко наблюдение, дори от други подобни справочници.

Сега се опитам да разгледам, поне повърхностно, действителните философски справочници, за да видя какво може да се намери там. Нямам намерение да ви представя щателна селекция от такива справочници. Бих искал просто да цитирам като пример какво може да се намери в речника на философските термини и изрази, съставен от първични източници, публикуван в Берлин през 1900 г. В едно от най-новите произведения, което всъщност включва повечето теософски термини, се съдържа следното: [Празница в съкращението.]* Тези имена се състоят от около три реда, малко повече. Всеки, който се опитва да разбере теософията от този цитат, ще трябва да заключи: дори в такива философски речници не намираме нищо повече от неточен превод на името, последван от няколко други имена.

В противен случай нещата не изглеждат особено добре, ако искаме да получим обща представа за това, което е представено тук като теософия, какво знае съвременната наука за нея. Но още по-лесно – ще откриете това – е за съвременната наука да се съсредоточи върху няколко малки неща, които е почерпила от някоя теософска брошура за това какво е теософията.

е, искаме да преценим. Можем да имаме любопитното преживяване: свиване на рамене и забележка: „Това, което теософската литература разпространява, не е нищо повече от преразказване на няколко будистки концепции“ или „не е нищо повече от спиритуалистично суеверие, изразено по различен начин“. Ще чуете подобни неща в изобилие. Но това, което рядко ще чуете, е истински отговор на въпроса: Да, какво точно е теософията? - Може да срещнете, може би не само на събирания за кафе, нещо, което наистина се случи наскоро на едно събиране за кафе, което съвсем не е незначително за цялостното отношение на нашите съвременници към теософията. Една дама каза на друга: Как стана теософ? Това е нещо ужасно, нещо ужасно. Помислете какво правите на семейството си, помислете как противоречите на това, което другите хора мислят. - Тя замълча няколко секунди и след това каза: Знаете ли, какво точно е теософията?

Това не произхожда от научните среди, но по същество със сигурност бихте могли да го откриете и в научните среди. Можете многократно да се сблъскате с преценката, че теософията е всичко друго, но не и научна, че е просто фантастична идея на няколко фантастични индивида и че най-вече прави твърдения, които не могат да бъдат доказани.

Днес, когато обсъждаме характеристика на връзката между нашата наука и теософията, няма да бъде отправена никаква критика, дори критика на връзката ни с научните среди. Защото никой не може да я направи по-добре от този, който от теософска гледна точка разбира нашето настоящо научно образование.

Всеки, който има по-широка перспектива, знае по-добре, че от днешното научно образование, от концепциите, понятията и идеите, които са се развили чрез днешното училищно образование, не може да възникне нищо, освен самонадеяно и донякъде арогантно повдигане на рамене пред твърденията на теософията, което може да изглежда на тази наука – защото не може да го разбере по-добре – само като фанатизъм и напълно ненаучно бърборене.

Наистина искаме да бъдем честни към тази наука. Теософът наистина стои и трябва да стои на позиция, която ще илюстрирам с пример, който не се е случил на теософска почва, но лесно би могъл да се случи. Теософът се оказва в подобна позиция на съвременната наука, когато отхвърля презрението и обвинението във фанатизъм, точно както наскоро починалият философ *Едуард фон Хартман* *направи в случая* с материалистично-дарвинистката интерпретация на природата. Това не означава да се заеме с „Философия на несъзнаваното“ на Едуард фон Хартман. Но човек трябва многократно да посочи начина, по който той се е справял с опонентите си. През 1869 г. се появява „Философия на несъзнаваното“, книга, за която теософът не е нужно точно да заема страна, но която е била смело начинание по онова време. И именно във връзката на тази книга с науката от онова време можем да получим пример за това как духовният учен или теософът се изправя срещу опонентите си днес. Тази „Философия на несъзнаваното“ е била, в известен смисъл, смело начинание. Тогава, когато вълните на материализма се надигаха –

Видяхме как науката процъфтява, където материалистическата наука се е превърнала в един вид материалистическа религия. Книги като „Сила и материя“ на *Бюхнер* и други от *Фогт*, *Молешиот* и други подобни, които виждат силата и материята, чисто чувственото материално съществуване, като единствена реалност, предизвикват сензация, преминават през много издания и завладяват сърца и души. В онези дни всеки, който не се присъединява към този хор на материализма, който говори за самосъздаващ се дух, е смятан за глупак и простак. В тази епоха, когато трудовете на *Дарвин* се смятат за научна рамка на материализма, когато самата философия се смята за нещо напълно остаряло, Едуард фон Хартман публикува своята „Философия на несъзнаваното“. Тази философия, въпреки многото си недостатъци, притежава едно достойнство: тя безмилостно проследява света обратно до духовната сфера, търсейки основата на духовното навсякъде, във всички явления, дори ако духовното се разглежда като несъзнаваното, дори ако то заема особено висок ранг. Едно е сигурно: духът е рязко против материалистическата насока. Докато по това време дарвинизмът обяснявал природата изцяло чрез сила и материя, Едуард фон Хартман се стремил да я разбере по такъв начин, че духът да е очевиден като вътрешната целенасоченост на духовната дейност. — След това дошли онези, които си мислели, че могат да отхвърлят всичко, което говори за ума, и да съдят: Такъв дилетантизъм като тази „философия на несъзнаваното“ никога не е съществувал преди. Тук говори човек, който всъщност не е научил нищо за всички явления, които дарвинизмът сега обяснява толкова научно.

По това време се появиха много контрааргументи. Един от тях беше публикуван и от неизвестен автор. На заглавната страница пишеше: „Несъзнаваното от гледна точка на теорията за произхода и дарвинизма“. Това беше цялостно опровержение на „Философията на несъзнаваното“. Авторът демонстрираше запознатостта си с най-новите развития в естествените науки. *Ернст Хекел* заявява в брошура, че е жалко, че авторът не се е идентифицирал, тъй като самият той не би могъл да каже нищо по-добро срещу Едуард фон Хартман от това, което се съдържа в тази работа. *Оскар Шмит* написва брошура, в която заявява, че никой естествоизпитател не би могъл да каже нищо по-добро срещу безграничния дилетантизъм на Едуард фон Хартман от анонимния автор на тази брошура. Той се наричаше един от нас, а ние го смятахме за свой. Брошурата бързо се разпродаде и се появи второ издание с името на автора. И това беше достатъчно, за да накара всички да млъкнат. Беше Едуард фон Хартман. Оттогава насам цари всеобщо мълчание сред онези, които с характерната си бързивост бяха писали за дилетантството на „Философията на несъзнаваното“, не за Едуард фон Хартман, а за брошурата, появила се без името на автора.

Човек може да възрази срещу много неща срещу подобна процедура, но не може да отрече нейната абсолютна ефективност. Човекът, който първоначално беше отхвърлен като невеж, показва на учените кръгове, че все още може да бъде толкова умен, колкото са те. Нека използвам този тривиален израз: би било добре, макар и донякъде анахронично, да направи същото. Но лесно, много лесно, всеки, който е на нивото на теософския мироглед, би могъл да схване всички тези неща.

Важно е също да се запише какво може да се изфабрикува срещу теософията днес. Това трябва да се подчертае преди всичко: Теософията не е нещо, което се противопоставя на истинската, истинска наука, ако е правилно разбрана. Теософията винаги ще може да разбере истинската, автентична наука, точно както Едуард фон Хартман е успял да разбере своите опоненти. Обратното не е толкова лесно възможно в някои случаи. Но трябва да разберем и откъде е могло да дойде това.

Ако днес ви изнасях лекция само за това, което нашите учени знаят за теософията, тогава днешната лекция щеше да е доста кратка и едва ли щеше да се наложи да стоя пред вас повече от няколко секунди. Но бих искал да разкажа по-подробно; бих искал да говоря за това защо и по какви причини съвременната ни наука знае толкова малко за това, което теософията би трябвало да разкрие като нов начин на мислене за нещата от света.

Ако се вгледаме в съвременната ни научна литература, ще открием, че тези разсъждения се различават, дори повърхностно, от цялата литература отпреди около сто години. Ако вземем книга, озаглавена например „Произходът на човека, човекът и неговото място в света“, ще открием, че ни се казва малко повече от това как човекът някога не е живял на Земята, как след това е започнал съществуването си на Земята в детско, полуживотинска форма. След това ни се казва, че животински предци са живели на Земята преди това време и че те постепенно са еволюирали в съвременни хора. Ако вземем друга книга, която ни учи за тайните на космоса...

Ако направим това, ще открием, че ни се казва какво може да се види през телескоп и какво може да се постигне с математика. С други думи, навсякъде, където срещаме, дори когато става въпрос за най-висшите въпроси, това, което аз се осмелих да нарека в книгата си за „Световният възглед на Гьоте“ – фанатизъм на фактите, онзи фанатизъм на фактите, който се придържа към сетивните факти, към това, което сетивата ни могат да възприемат, или най-много към това, което въоръжените ни сетива могат да възприемат. Това включва всичко, което днес е представено по най-изчерпателен начин във всякакви популярни произведения и което само човек може да научи за загадките и тайните на света, основавайки се единствено на установени научни факти. И ако се огледаме в кръговете, които черпят знанията си само от такива книги, ще открием, че всъщност има всякакви междинни етапи, но че тези междинни етапи се намират между две крайности. Едната крайност са трезвите учени. Те няма да считат нищо за научно, освен това, което виждат, и могат да комбинират с интелекта си от това, което виждат. Те ще изследват света от всеки ъгъл с инструменти. Те ще търсят писмени записи, ще изследват времето и развитието на човечеството, основани на чисти факти. Едната ще бъде естествена наука, другата история.

Историята понякога представя наистина забележителни неща, особено в сферата на духовната наука. Можете да намерите хора, които пишат дебели книги за древните гностици, например, или за някакъв клон на древната духовна мъдрост, но никога не им хрумва да споменат нещо за...

да искат сами да узнаят тази духовна мъдрост. Те я разглеждат чисто исторически, просто записват писмените документи и са доволни от това. Днес не е нужно да си гностик, за да пишеш за Гнозиса. Това е практически принцип в научните среди днес. И най-добрият принцип се счита за възможно най-неповлиян от нещата, за които всъщност пишеш. Ако приемете този фанатизъм за факти, от една страна, ще получите приблизително това, което кара подобни научни среди да казват: Това са нещата, които можем да установим, това са нещата, които знаем; всичко отвъд това е въпрос на вяра. Всеки може да вярва или да не вярва в това, което иска. Резултатът от това отношение е известно безразличие към всички онези обекти, мисли и същности, които надхвърлят обикновените сетивни факти. Тогава те казват: Ако някой има нужда от тях за вярата си - ще го оставим, но науката няма нищо общо с това. Между науката и вярата се издига дебела разделителна стена и науката не би трябвало да е нищо друго освен това, което може да се възприеме чисто с окото и ухото, нищо друго освен наблюдението на фактите и това, което човек абстрахира от тях. Нищо друго не трябва да се изследва. – Но тогава се появява нещо друго, което казва нещо от рода на: Не е вярно, че науката свършва някъде, а по-скоро е вярно, че човечеството непрекъснато се развива и че в своето създаване то непрекъснато култивира и разгръща все повече и повече сили, така че тогава да може да знае всичко, че няма граници на знанието. Вярно е, че крайните обекти на познанието са постижими само в безкрайно далечното бъдеще, но те са такива, че винаги можем да се приближим до тях по-близо. Не трябва да се поставят граници никъде. То се явява като

Върхът на самонадеяността се достига, когато се появят представители, които твърдят, че тази способност дреме във всяко човешко същество. Развийте я и ще видите, че обектите, които преди са били обекти на вашите вярвания, могат да станат обекти на вашето знание, на вашата мъдрост. Не е по-различно с обектите, свързани с безсмъртието на душата, с духовния свят, с големия и малкия свят в космоса и с цялостното развитие на човечеството, отколкото с нещата, с които се сблъскваме в обикновената естествена наука. Или какво знае от собствения си опит човек, който взема популярна книга по астрономия, за това, което му казва книгата? Питам ви, колко знаещи хора има сред тези, които вярват в материалистическата история за сътворението? Колко от онези, които се кълнат в материалистическия дух, някога са гледали през микроскоп и знаят как да изследват тези неща? Колко вярват в Хекел и колко имат знания в тази област? Всеки може да развие своите изследователски умения, ако посвети времето и енергията си на това. Същото важи и за интелектуалните занимания.

е да се каже, че нещата престават. Също толкова глупаво е да се каже, че написаното в историята за сътворението на Хекел трябва да се вярва; човек не може да го изследва самостоятелно. Теософията говори за обекти и неща от висшия свят в никакъв друг смисъл. Думата „теософия“ е станала обичайна за тази духовна наука. Това не е така, защото тя има Бог за единствен обект на изследване, а защото тя разграничава външното, сетивно човешко същество, което вижда, чува, обонява, вкусва и докосва чрез петте си сетива, и чрез връзката си с...

Интелектът, свързан с мозъка, съчетава сетивните възприятия – и другия човек, който обитава това физическо същество, който дреме в него и може да бъде събуден, и който притежава същите духовни органи, духовни сетивни инструменти, както тялото притежава физически сетивни инструменти. Точно както тялото вижда с физическото око, така духът вижда с духовното око. И точно както тялото чува с физическото ухо, така духът чува с духовното ухо.

Когато човек поеме духовното си развитие в свои ръце, тези духовни органи на възприятие могат да бъдат култивирани, позволявайки на вътрешния човек да зърне духовен свят. Тъй като такъв вътрешен човек се нарича божествен, правя това разграничение. Това, което външният, чувственият човек възприема, представлява чувствена мъдрост, докато това, което вътрешният, божественият човек възприема, за разлика от чувствената мъдрост, е теософия, божествена мъдрост. Това се има предвид, когато се говори за теософия. Не се говори за теософия, защото обектът на изследване е Бог, защото Бог е нещо, което може да бъде разкрито на окултиста само в края на всички неща, на върха на съвършенството. Да изследваме Бог, дори и да знаем, че живеем, движим се и съществуваме в Него, е нещо, което теософът най-малко би предположил. Точно както някой, седнал на морския бряг и потапящ ръка във водата, няма да повярва, че може да изгребе целия океан, така и теософът няма да повярва, че може да обхване Бог. Но точно както някой, седнал на морския бряг и загребващ шепа вода, знае, че това, което изважда, е със същата маса като целия голям, обхващащ океан, така и теософът знае, че това, което възприема като божествено

в себе си искра от същия вид и същност като Божеството. Теософът няма да твърди, че неговата същност може да обхване Божеството, нито ще твърди, че безкрайното Божество обитава в човешката му душа или че самият човек е Бог. Такава идея никога няма да му хрумне. Но това, което той казва, това, което може да преживее и знае, е нещо съвсем различно; то е именно това: че в човека живее част от Божеството, която е от същия вид и същност като цялото Божество, точно както масата вода в ръката му е от същия вид и същност като целия обгръщащ го океан. Както водата в ръката му и водата в морето са от същия вид и същност, така и това, което обитава в душата, е от същия вид и същност като Божеството. Следователно, ние наричаме това, което е в човека, божествено, а мъдростта, която човек може да изследва в най-съкровено то си същество, наричаме божествена мъдрост или теософия.

Това е линия на разсъждение, която всеки би трябвало да признае, ако е готов да мисли логично. Теософията често е оспорвана с аргумента, че тя изисква човечеството да премине през процес на развитие. Но е вярно, че не всеки може да потвърди това, което теософията твърди. Никой, който наистина разбира нещата, никога не би твърдял, че всеки човек, ако само притежава необходимото търпение, сила и постоянство, не може да постигне това, което някои са постигнали в хода на човешката еволюция. Но има нещо съвсем различно, скрито в така наречените доказателства за теософските истини. Много може да се намери в теософската литература и лекции или да се чуе другаде в рамките на теософското движение, за което всеки, който се дистанцира от нашия настоящ дух на времето...

Всеки, който си е изградил мнение, казва: Това са твърдения. Човек може да ги приеме; никой теософ не ги доказва; той просто ги твърди. — Тази фраза за доказателствата е нещо, което непрекъснато се появява, нещо, което постоянно се използва срещу теософията. Каква е действителната ситуация с това? Ето как стоят нещата.

Това, което теософията разпространява като висша духовна мъдрост, може да бъде изследвано, когато се събудят онези сили, дремящи във всяка човешка душа. Тези сили и способности, които наричаме силите и способностите на виждащия, на духовното възприятие, са необходими за изследване на нещата. Ако човек желае да изследва, да открие фактите на духовния свят, тогава той се нуждае от тези способности и сили. Съвсем друго е обаче да разбере какво е открил духовният изследовател. Следователно, за да открие духовните истини, човек се нуждае от силите на виждащия; за да разбере, човек се нуждае само от ясен, логичен здрав разум, простиращ се до крайните му последици. Това е, което има значение. Всеки, който твърди, че не може да разбере това, което теософията твърди, все още не го е обмислил достатъчно. Напротив, ние ще можем да разберем много по-добре точно това, което науката твърди днес. Точно това, което разбираме днес за фактите на природата, за привидно неодушевените и живите природни процеси, ако се придържаме към истинската наука — дори когато разглеждаме фактите от културната история — ако искаме да ги разберем, никога не можем истински да ги разберем, ако подхождаме към тях единствено с материалистична наука, която не е нищо повече от материалистическа фантазия. Можем да разберем точно това, което...

Истинската наука се разкрива, когато разбираме истинската наука за духовния свят. За някой, който вижда по-дълбоко, например, науката, представена от Ернст Хекел, е разбираема само когато човек има теософията като предпоставка, като основа.

Една аналогия би трябвало да изясни какво имам предвид. Представете си, че пред вас е картина, изобразяваща, да речем, някаква сцена, легенда за някакъв светец. Можете да се опитате да разберете тази картина по два начина. Първо, заставате пред картината и се опитвате да съживите в собствената си душа това, което е живяло в душата на художника. Опитвате се да събудите в душата си това, което картината представлява като свое духовно съдържание. В нея има нещо, което може би възвисява душата ви, прави я възвишена, нещо, което оживява душата ви отвътре. Но можете да се отнесете към тази картина и по различен начин. Можете да кажете: „Това не ме интересува. Това, което е мислил художникът, също не ме интересува особено. Но искам да се опитам да разбера как е смесил цветовете, какви вещества са били смесени в боята, която е нанесъл върху платното.“ Искам да разгледам как изглежда върху платното, колко тегло червена и зелена боя е използвана и къде са нанесени прави и извити линии.

Това са два различни начина за гледане на една картина. Би било глупаво да се каже за единия: Вие гледате нещо невярно. – Не, той гледа нещо, което е абсолютно вярно. Той гледа начина, по който боята прилепва към платното и как е смесена. Той гледа дали и как цветовете са се напукали и т.н. Това могат да бъдат истински истини. Там

Тогава идва вторият човек и казва на първия: „Това не е правилното нещо, което трябва да се мисли. Това е просто мисъл. Това, което изследвам, може да бъде обективно определено.“

Искам да добавя още един пример, за да сме напълно наясно по въпроса. Да кажем, че някой свири соната на пиано. Вие слушате тази соната с музикален слух, наслаждавате се на великолепното царство от звуци, които тя предлага. Това е един от начините да изследвате какво се случва тук. Но друг начин може да бъде следният. Някой идва и казва: „Не ме интересува това, което човек чува с музикален слух.“ Но има пиано, с опънати струни по него. Тези струни се движат. Сега нека прикрепим това, което наричаме кламери, към тези струни. Те се откъсват, когато струната се движи, и по този начин мога да изуча къде се движат струните и къде са в покой. Искам напълно да пренебрегна това, което чувате с ухото си. Това не може да бъде обективно определено. Точно както този втори наблюдател се отнася към първия, така и учените, които описах, се отнасят към теософите. Никой теософ никога не би отрекъл учеността. Точно както никой, който лирично се оплаква от духовното съдържание на една картина, не би казал: „Това, което изследваш за цвета, не е вярно“, както никой с музикален слух не би казал: „Това, което изследваш с кламери, не е вярно“ – защото е вярно – така е вярно и това, което естествоизследователят изследва в своя предмет. Нищо не бива да се възразява. Но тази естествознание пропуска същественото в световния процес. Точно както същественото убягва на този, който гледа само кламери и каквото и да е друго.

който пропуска цвета и плата, платното.

Тогава се появяват някои хора и казват, че има субективен елемент, който живее само в душата и не може да бъде обективно определен. Човек трябва да изследва това, което всъщност може да бъде определено. Отвън съществува само вибрираща етерна материя, вибрираща субстанция. Разбира се. Като теософ, човек отговаря на такъв човек: Ако изследва само субстанцията, ще открие само своята собствена субстанция отвън, точно както някой, който си запушва ушите, намира само това, което може да се види на кламери.

Само преди няколко години с тази обективност на естествената наука бяха извършени много глупости . Това е така наречената атомистична теория, където това, което хората възприемат като сетивен опит, това, което възприемат като звук, цвят и т.н., се нарича субективно и се свежда до обективни процеси. И тези процеси е трябвало да бъдат вибрации на някаква субстанция. Тогава то винаги се е наричало просто червено, например. Червеното, казваха те, е само в окото ви. В космоса няма нищо друго освен етерна вибрация на толкова много милиони вибрации. - По този начин тази псевдонаука, която вече не е наука, а религия, превърна света на възприятията в огромен брой атоми, всички в постоянна вибрация. Тази глупост, този опит да се трансформира всичко, което преживяваме като жизнено и ярко, в абстрактни процеси, които не са нищо повече от изчислени, обмислени и спекулирани неща, напоследък донякъде отстъпи. Виждаме как дори атомът и неговото трептящо движение сега се разглеждат от проникателните естествени учени само като основа за изчисление и как в

В по-добрите интелектуални кръгове неточността на атомните хипотези и т.н. вече не е проблем. Но идеята за разглеждане на света като обективно нищо, като просто материалистични вибрационни процеси, се е вкоренила в съзнанието на хората, така че в ранните години на теософското движение тя е проникнала и в движението, и в самата теософия. Трябваше да станем свидетели на това как най-духовното движение е било силно засегнато от материализма. Трябваше да станем свидетели на това как в най-разнообразните теософски книги човек можеше многократно да чете: „Това е тази вибрация, а онова е онази вибрация.“ Английските книги, по-специално, никога не се уморяват да говорят за вибрации.

Характерно за нашето време е, че тази материалистична тенденция може да се промъкне и в най-духовните движения. Ще имаме дълъг път, за да преодолеем тази нарастваща болка на теософията. Едва когато дойде времето обаче, когато всички приказки за движение на атомите изчезнат в теософията, когато тази сложна конструкция от монади се спусне от висините и погълне всичко - гротескна материалистична идея - изчезне, наистина ще бъде възможно да я преодолеем. Само когато се осъзнае, че теософията може да бъде само за разпознаване на духовното като такова, когато стане ясно, че в материалистическата наука човек оставя зад гърба си вибриращите хартиени ездачи и изследването на цветовете и платното, и че теософията е за развитието на висшите сетива, за познанието на висшите сетива, че е за това, което човек вижда, обобщава и изследва с висшите сили на душата.

Ако човек може до известна степен да разбере какво е теософията, това, което чува с музикалното ухо , тоест това, което вибриращата струна пространствено изразява.

Следователно, ние също трябва да се откажем, напълно да се откажем от всякаква вяра, че *е възможна* някаква хармония между съвременната наука и теософията . Тя не е възможна. Тази хармония ще настъпи само когато самата наука е напреднала до точката, в която може да разбере теософията. Разбира се, ние се занимаваме с изследване на цветовете – химически – с изследване на линиите, с изследване на платното, с изследване на кламерите върху движещите се струни, но това не изключва възможността, с по-висшето развитие на духовните сили, духовно повисшата сфера да се разкрие в самите неща, които ние външно разглеждаме. Съвременната наука е далеч от разбирането на подобно нещо. Човек става снизходителен към тази наука, когато види например колко напълно неспособен е някой, роден от тази наука, да схване нещо, което е научено в най-дълбокия смисъл и едновременно с това произтича от определени духовни науки. Знам, че за много от тези, които седят тук с опит във физиката, казвам нещо крайно неприемливо. Но това е нещо симптоматично за това, за което имам да говоря. Кой физик не би говорил пренебрежително за това, което се нарича Теория на цветовете на Гьоте? Да се обсъжда това днес е невъзможно, но ще дойде време – и то не е твърде далеч – когато всичко, което съществува днес като възражения срещу Теорията за цветовете на Гьоте, ще бъде признато за остаряло предразсъдъчно мнение. Можете да прочетете повече за Теорията за цветовете на Гьоте в моята книга „Светогледът на Гьоте“.

Теорията за цветовете на Гьоте се ражда от духовен миоглед и за тези, които могат да разберат това, самата тази теория е доказателство за това колко дълбоко е било мисленето на Гьоте. Но тя не започва от предразсъдък, че цветът е вибриращ етер. По-скоро тя се основава на основа, която може да бъде описана така, както сега ще се опитам. Моля ви да ме последвате в моята фина линия на разсъждение. Когато някой погледне навън и види червения цвят, окото му първоначално възприема червено. Сега се появява физикът и казва, че това червено е само субективно. Това е процес в пространството или в мозъка. Но това, което наистина съществува отвън, не е нищо друго освен вибриращо етерно движение. Ако сега някой се появи и каже, че това, което виждате, е само привидно, че е просто вибриращо етерно движение, тогава помислете за следното. Опитайте се да си представите това вибриращо етерно движение. Тогава то безцветно ли е? Трябва да е безцветно, защото искате да обясните цвета чрез вибрации. Така че, каквото и да е отвън, трябва да е безцветно. Питам, може би има ли други свойства, може би има ли свойството топлина? Тогава се появява физикът и казва, че топлината също идва само от трептящо движение. Но тези хора са най-странни, когато казват, че тези вибрации нямат сензорни свойства, а само такива, за които можем да мислим. Но ако човек счита това, което сетивата ни казват, за субективно, тогава трябва да приеме и това, което смята за субективно. И тогава трябва да каже също, че това, което сте изчислили като трептяща маса от мъгла, е още по-субективно; то никога не се възприема, а само се изчислява. Всичко това е субективно изчислено. Всеки, който е наясно с факта, че това, което преживяваме в себе си, е обективно и че обективното е под-

Всеки, който може да бъде максимално обективен, има право да каже, че дори това, което е изчислено, има обективно съществуване. Нито пък ще може да разглежда червеното и зеленото, цис и g, като просто субективни явления.

Сега ви казах цяла поредица от неща, които за всеки научно мислещ човек днес са ужасни ереси. Е, много се говори, че времената са се променили. Да, времената са се променили от времето на Джордано Бруно. Тогава догмата за непогрешимостта все още не е била преобладаваща. Днес, както знаете, догмата за непогрешимостта преобладава в определени католически кръгове. Но тази догма за непогрешимостта не е възникнала единствено в католицизма. Там тя се е родила като външен закон, като външна догма. Като чувство обаче догмата за непогрешимостта живее и в съзнанието на онези, които мислят материалистично, на монистични свободомислещи. Те смятат себе си - няма да кажа всеки един от тях за малък папа - но въпреки това са толкова непогрешими, че смятат за суеверно всичко, което не произхожда от техните кръгове. И ако някой се осмели да се противопостави на тези непогрешими физици и психиатри - няма да го каже директно, но можете да го усетите - ще бъде отхвърлен. Те вече няма да бъдат изгаряни на клада, но ще бъдат направени политически остарели, използвайки методите, които са модерни днес.

Теософите не се интересуват от получаване на одобрение. Одобрението е напълно без значение за истината. За някой, който е схванал истината на математическа теорема, е напълно без значение дали милион души са съгласни или не. Истините не се решават с мнозинство от гласовете. Който е разпознал една истина, я е разпознал и не се нуждае от одобрение. По този начин теософското движение ще привлече именно тези предпазливи поддръжници на истината.

Тя обича тези, които обича най-много. Не иска деца, а по-скоро хора, които формират мнението си с най-голяма предпазливост, основано на най-задълбочен анализ. Този призив за предпазливост е нещо, което ме изпълва с най-дълбоко съчувствие.

От това, което се опитах да демонстрирам, ще разберете, че теософията далеч не критикува съвременната наука. Трябва ли теософът да ѝ се противопостави? Той би направил нещо много глупаво, защото би било все едно някой, който гледа с отвращение картина, да иска да се противопостави на някой, който изучава химическия състав на цветовете. Ако например фигура като Ернст Хекел бъде защитавана от теософска гледна точка, това не е задължително да е неправилно. Човек може да го защити, ако го разпознае от по-висока гледна точка, види как изглежда и знае как нещата се вписват в развитието на света. Теософът ще разбере как да определи правилната позиция към съвременните развития във всяка област.

Такова е отношението на нововъзникващото духовно течение, което се опитва да гледа на света така, както винаги е бил гледан от избрани, избрани умове. През последните векове обаче не е било възможно тази духовна наука да се предаде по начина, по който е била представяна преди. Това, което днес се нарича теософия, е малка част от всеобхватната мъдрост на света, от това, което се нарича окултна наука. Това е нещо, което съществува от хилядолетия сред избрани индивиди, всъщност от зората на човечеството. Но във формата, притежавана от отделни велики умове, то не е могло да бъде дадено на масите. Въпреки това, то не е било скрито от масите.

Ако разгледате легендите и митовете на различни народи, ако ги разгледате с отворен ум, ще видите, че тези легенди и митове са фигуративен израз на наука, която съдържа повече мъдрост, отколкото предлага съвременната наука. *Съвременната* наука би сметнала за фантазия да се твърди, че мъдростта се крие в тези приказки. Освен това, тази универсална мъдрост е била провъзгласявана по различни начини в рамките на различните религии, в зависимост от темперамента и климата на всеки народ и неговите индивидуални нужди. Когато разгледаме всичко, което е дадено на човечеството в различните му форми, това ни води до общо ядро, до всеобхватна универсална мъдрост. Не всичко може да бъде споделено с по-широкия свят днес, защото тези, които се издигат до тази универсална мъдрост, трябва да преминат през определени вътрешни изпитания. Само тези, които преминат тези изпитания, могат да получат тази универсална мъдрост. Дори най-основните елементи преди са се предавали само в рамките на избран кръг от добре подготвени ученици с подходящи интелектуални, морални и емоционални качества. Днес все още има хора, които смятат за погрешно теософията да предава окултна мъдрост на масите. Това обвинение обаче е неоснователно, защото днес просто няма друг начин. Всеки, който разбира структурата на настоящия дух на времето, знае, че вътрешната истина и мъдрост се чувстват отчуждени от религиозните мирогледни, защото вече не могат да бъдат разбрани. В миналото беше различно. Тогава мъдростта, провъзгласена от теософията днес, беше собственост на индивида. На масите беше дадено, образно, това, което трябваше да получат като мъдрост. Умовете на масите бяха възприемчиви към това...

да попият образите. По-голямата част можеше да живее само с тези образи. Истината беше в религиите, истината беше във фундаменталните религиозни вярвания. Това е, което теософията ни изяснява отново в най-дълбоката си същност. В древността хората са могли да схванат това чрез чувство. Днес времената изискват те също да могат да разберат какво се съдържа в религиите. По този начин това, което се нарича окултна наука, е принудено да излезе напред, да допринесе с нещо за утвърждаването на религиите, да предложи поне фундаменталните елементи на духовната истина. Пуста и празна епоха би била, ако човечеството беше отчуждено от всяко познание за духовните светове и всяка връзка с тях. Само някой, който не вижда през материята, може да повярва, че човечеството може да съществува без връзка с духовното, без вяра в духа и безсмъртието. Точно както растението се нуждае от хранителни вещества, така и душата се нуждае от това, което е в основата ѝ като духовно. Теософията не се стреми да основава нова религия. Но тя иска да доближи истината отново до човечеството във форма, подходяща за съвременните хора, под формата на мислене и разбиране. Така теософията ще представи древната истина на нашите съвременници в нова форма, невъзмутима от онези, които, изхождайки от материалистично суеверие, се противопоставят на това духовно течение.

Точно както външната естествена наука разчита на това, което изследва и изчислява с помощта на микроскопа и телескопа, така и теософията ще използва най-важния инструмент, за който говори Гьоте: Това, което е обученото ухо на музиканта, е човешката душа по отношение на всички инструменти – и освен това:

Мистериозна посред бял ден , природата не може да бъде ограбена от завесата си, а това, което не желае да разкрие на ума ви, не можете да го изтръгнете от нея с лостове и с...

[Винтове.]

Този, който вижда през света, е най-съвършеният инструмент и, основавайки се на духовното виждане, теософията ще създава все повече и повече такива инструменти.

Отговорът на въпроса какво знаят нашите учени за истинската същност на теософията?* Нищо. Те не могат да знаят нищо, защото всичките им установени начини на мислене могат да ги доведат до нищо друго освен да смятат теософията за фантастична глупост. Но всеки, който е схванал, че науката все още не може да се занимава с теософията, която изхожда от съвсем различни основи, ще разбере и колко необходимо ще бъде тази наука да се задълбочи в структурата на духа. Какви цветове не произвежда тази наука! Но само истинското разбиране на душата може да направи такива неща, каквито са известни на съвременната наука, разбираеми. Или какво трябва да си мисли някой, който е смятал Гьоте, Шопенхауер, Конрад Фердинанд Майер и т.н. за велики умове, когато тази материалистическа наука е напреднала толкова далеч, че в книжка за болестта на Гьоте, за болестта на Шопенхауер – и в други произведения – можете да намерите тези болести обяснени от гледна точка на материалистичната психиатрия? Кръговата лудост е името, дадено на специфичен вид психично заболяване. *Dementia praecox* е друго, а *paranoia* – трето. Тези три форми на лудост се използват като основа, за да се покаже, че дори и във великите умове човек може да открие...

Духовете, считани за водачи на човечеството, могат да проявяват симптоми, които се считат за симптоми на психично заболяване. Шопенхауер показва симптоми на циклична лудост, Тасо, Русо и други проявяват параноя. Вярно е, че същият автор е определил още по-голям брой, още по-голям брой хора, като слабоумни. Всъщност именно авторът на книгата за физиологичната слабоумност на жените е този, който по този начин замесва втората половина на цялото човечество. Би било лесно да се разгледа авторът от неговата собствена гледна точка и да се изследва задълбочено. Но няма нищо смешно в нищо от това. Материалистическата наука обаче трябва да се заеме с това, защото това са частични истини. Човек може да стигне до истинското разбиране само като види духа, който действа зад него. Тогава човек вижда, че често по-висшето духовно развитие трябва да се купи с цената на същите симптоми, точно както, обратно, здравето се купува с цената на други симптоми. Това може да се направи само ако човек ги обясни и разгледа от гледна точка отгоре надолу, тоест от теософска гледна точка.

Има още нещо, което бих искал да кажа. Знаете, че споменах древни времена на развитие, когато днешната култура все още не е съществувала, когато е имало континент между днешна Европа и Америка, континентът на древната Атлантида. Вече посочих, че тази Атлантида се преоткрива от натуралистите. В списание „Космос“, брой 10, един натуралист говори за животни и растения, които са живели на тази Атлантида. Такъв натуралист със сигурност ще признае това, но няма да признае, че по това време там са живели други хора. Той няма да признае, че древната атлантска земя е била покрита.

на огромно море от мъгла, че земята на Атлантида не е била покрита с вида въздух, който образува нашата атмосфера днес, че изразът, използван от древните централноевропейски народи в техните митове, „Небелхайм“ (Дом на мъглата), сочи към нещо реално, към нещо действително, че нашите атлантски предци са живели в земя на мъгла. Посочвал съм това няколко пъти. - Преди няколко дни беше изнесена лекция в известно общество по естествена история, в която се предположи, че най-вероятно по времето на нашите атлантски предци огромни площи земя на Земята са били покрити с мъгла. Това се заключава повърхностно, спекулативно от различни други явления. И най-вече се посочва, че растенията, които се нуждаят от слънчева светлина и следователно растат в пустинята, са с по-нов произход и все още не са съществували по това време, докато тези, които се нуждаят от малко слънчева светлина и биха могли да съществуват в Небелхайм, са по-старите.

И така, виждате тук как естествената наука, изоставайки, ви казва това, което теософията вече каза по-рано. Предвиждаме времето, когато тази естествена наука също ще трябва постепенно да признае други аспекти. Бъдещото отношение няма да бъде такова, че теософията ще трябва да се приспособи към фантастични, обективни атомни теории, а по-скоро фактите, провъзгласени от теософията от нейното по-висше виждане, ще бъдат потвърдени от външната естествена наука. Това ще бъде курсът, който ще поеме бъдещото развитие. Дори днешните учени да не са наясно с това, техният собствен напредък ще ги насочи в тази посока. Никой мислител не бива да се съмнява, че с развита душа човек може да вижда повече, да възприема повече, отколкото с...

Просто сетива и просто интелект. Признаването на развития човек като най-висш, най-съвършен инструмент за изследване на света – това е, което теософията иска да бъде признато. Всичко останало следва естествено. Да речем, че човекът е достигнал най-високите нива и няма да се развива повече; тогава нямате нужда от теософия. Но да речем, че законите, които са преобладавали в миналото, ще преобладават и в бъдещето, че някои винаги са били превъзхождащи други в своята среда – признайте това, тогава вече сте, по принцип, теософ. Човек не става теософ просто като използва думите теософия, братство, единство и т.н. Братството е нещо, което всички добри хора разбират. Когато виждам как хората винаги говорят за братство, а след това виждам и как изпитват вътрешна радост, когато говорят за братство, хармония и единство, винаги си спомням за печката и първия принцип на Теософското общество, който изисква формирането на ядрото на всеобщо човешко братство. Безполезно е да се казва на печката: „Скъпа печко, затопли стаята и я стопли.“ Ако искате печката да грее, трябва да сложите гориво в нея и да я запалите. Трябва да сложите гориво в нея. Това е духовната сила, способността да виждате, да наблюдавате, чрез отварянето на висшите светове. Чрез отварянето на духовния свят, тази истина и мъдрост ще се вкоренят в човешките души, които, като мъдрост и знание, трябва сами по себе си да доведат до всеобщото братство на човечеството. Така ще постигнем това, което е изразено в първия принцип на Теософската програма, когато човечеството може да бъде инструмент, който гледа в духовния свят –

Десет. Когато сетивните органи, скрити в човешката душа, бъдат извадени наяве, тогава теософията ще бъде проследим напредък . Ако сравним това разположение, което произтича от теософията, с разположението на теософите, на велики, възвишени личности, живели в древността, тогава го откриваме и в едно изречение от перото на Хердер: Нашата деликатна, сетивна и фино чувствителна природа е развила всички сетива, които Бог ѝ е дал. Тя не може без нито едно от тях, защото това, което е резултат от комбинираното използване на органите, свети за всички. Това са гласните на живота и така нататък.

Дори ако тук се вземат предвид само външните физически сетива, все пак можем да кажем с теософски термини: физическите и духовните сетива трябва да бъдат развити, защото от хармонията на духовните и физическите органи на възприятието ще се разпалят гласните на живота не само на самия живот, но и на вечния, безкраен, духовен живот.

Човекът, който преодолява себе си, се
освобождава от насилието, което обвързва
всички същества.

„Тайните“ е посочено . Човекът не е нито свободен, нито несвободен, той е в състояние на развитие.

НЕНАУЧНА ЛИ Е ТЕОСОФИЯТА?

Берлин, 6 октомври 1904 г.

Преди осем дни се опитах да ви покажа какво може да открие съвременният човек в теософията днес. Преди да продължа тази поредица от лекции, е необходимо да обсъдим специфичния въпрос за теософията и нейната връзка с основните културни предизвикателства на нашето време, със значимите интелектуални течения на нашата епоха. И така, днес бих искал да се спра на решаващия въпрос дали теософията е ненаучна.

Това е обвинението, което най-силно се отразява на теософското движение във време, когато науката притежава най-големия възможен авторитет, може би дори единствения истински авторитет. В такава епоха това недоразумение носи значителна тежест. Следователно, за теософите трябва да е особено обезпокоително, когато науката, особено тази, която се стреми да създаде свят и живот, основани на научни принципи, многократно обвинява теософията в ненаучност. Фактът, че мнозинството от хората днес търсят именно този авторитет на науката, може да се прецени от едно явление от последните години, което трябва да е симптоматично за интересите на нашето време. Въпросът, който искам само да засегна сега, обаче ще бъде обсъден подробно в лекцията за науката. Въпреки това бих искал да посоча големия шум, предизвикан от „Загадката на Вселената“ на Хекел, за да покажа, че ученията на тази книга са особено актуални за онези, които осъзнават тяхната стойност.

Както самият аз разкрих, тази книга разкрива къде се крие интересът. Тя има за цел да изгради цялостен мироглед, основан на естествените науки. Продадени са над десет хиляди екземпляра; след това е публикувано евтино популярно издание за една марка, а над сто хиляди екземпляра от това издание са продадени през няколкото години след публикуването му. Книгата е преведена на почти всички основни езици. Това обаче ми се струва помаловажно от това, което ще кажа. Хекел е получил повече от пет хиляди писма, посветени на въпроси, свързани с естествените науки. Всички писма съдържат почти едни и същи въпроси и по този начин виждаме, че е задоволена една важна, централна нужда. Допълнение към книгата „Загадката на Вселената“ е книгата „Чудесата на живота“. Във въведението към тази книга Хекел ни казва това, което току-що казах. В тази книга можете да прочетете и обвинението, отправено срещу теософията, обвинението, че е ненаучна. Следователно въпросът е належащ.

трябва да изясним цялостната позиция на нашето теософско духовно движение по отношение на науката като цяло. Всеки, който гледа само последните няколко века, не може да разбере това. Трябва да отидем много по-далеч; трябва да се върнем към произхода на човешкото познание, към време далеч преди нашето собствено летоброене, към зората на човешкото познание или поне на това, което днес наричаме човешко познание.

За да разберем напълно колко огромен е контрастът между разбирането на научните проблеми днес и това в зората на човешкото познание, трябва да осъзнаем, че съвременната наука се обявява за напълно неспособна...

на великите въпроси на съществуването. В предговора към „Чудесата на живота“ ще откриете многократно това, което Хекел често е казвал: той представлява гледната точка на науката в контраст със средновековното суеверие и откровение. Няма посредничество между истината и суеверието; възможно е само „или-или“. С това той твърди, че това, което е постигнал въз основа на своите научни изследвания, е единствената истина и че всичко, което са произвели другите хилядолетия, е грешка, суеверие и ненаучно, дори само защото изследователите от по-ранните векове не са знаели нищо за великите открития на 19-ти век.

се обявява за неспособна да отговори на определени специфични въпроси. Разбира се, както вече посочих в предишната си лекция, тази естествена наука се опитва да ни върне в далечни епохи, търсейки праисторически животни и растения и отвеждайки ни обратно към времето, когато вероятно е възникнал първият живот на Земята. Но въпросите, тези ключови централни въпроси, поставени от *Дю Боа-Реймон* и чиито отговори Хекел се е опитал да разгледа в книгата си „Загадката на Вселената“ – въпросите, отнасящи се до произхода на живота – не намират отговор в естествената наука. Разбира се, днешният естествоизпитател се опитва да отговори на тези въпроси, и Хекел, по-специално, се опитва. Той показва как Земята е възникнала от разтопено състояние, постепенно се е охладила, втвърдила се е, как след това е могла да се образува и натрупа вода и как накрая условията са били подходящи за възникването на живи същества. Той се опитва да покаже как човек може...

да си представи , че животът е възникнал от неживата материя. Това е, което искаше да противопостави на всички по-стари убеждения: че животът някога е възникнал от неживата материя и че всичко, зависимо от живота – включително човечеството – не е нищо друго освен продукт на неорганичната материя, че не се основава на нищо друго освен на това, което имаме във физиката и химията. Но Хекел напразно се опитва да покаже, че човечеството не е нищо друго освен резултат от чудната динамика и механика на човешкия организъм. Защото тук идва големият въпрос. Тук естествоизпитателят стига до момента, в който се предполага, че на нашата Земя са съществували условията, за да се появи първото живо същество от неживата материя. И тук дори самият Хекел прави отстъпка: Не можем да си съставим абсолютно никаква представа за състоянието, в което е била нашата Земя, когато първият живот се е появил за първи път на нея. Не знаем каква е била външната природна среда по това време и следователно не можем да кажем как неживото се е трансформирало в живо.

Това е една група изследователи. Те са имали много последователи през първата третина на 19 век, както имат и днес. Например, ако великият английски учен *Дарвин* беше попитан за мнението си в ранните дни, когато се е казвало, че животът трябва да се разбира от материята, самият той би признал, че е невъзможно да се разберат живите същества от неживата материя. *Хъксли* , чрез изучаването си на сравнителната анатомия, дори заявява в последната част от живота си, че ние наистина се намираме в контекста на световната еволюция и защо да не можем да мислим, че това, което...

Виждаме около себе си, че нищо не може да се развие по-нататък, че не можем да обявим царството на съществата за затворено, че трябва да гледаме нагоре от нисшите същества към висшите, които са ни недостъпни, защото ни липсват необходимите сетивни органи. Такива мисли и възражения са били повдигани от самите проникателни естествоизследователи.

Интересно е, че немският биолог *Прайер*, въз основа на своите изследвания, които сами по себе си са вкоренени в дарвинизма, стига до съвсем различни възгледи за живота. Той не вярва, че животът се е развил от смъртта, а по-скоро заключава, че когато Земята за първи път е развила живите същества от нашия вид, тя не е била мъртво същество, а едно-единствено живо същество и че по това време на нашата Земя изобщо не е имало нищо неодушевено. Неодушевеното се е развило само от живото. Така, виждате ли, дарвинистът Прайер обръща възгледа на други естествени философи, като разглежда Земята като едно много голямо живо същество. Това е било, според Прайер, преди милиони години. Нашата Земя е била голямо живо същество, сравнимо с човешки или животински организъм днес. Дори хората днес съдържат живи и привидно неодушевени елементи. Нашата скелетна система изглежда е нещо неодушевено. Тя се е отделила от живото като неодушевена част. Приблизително така Прайер си представя, че Земята някога е била едно-единствено, голямо живо същество и че тази жива Земя след това е изхвърлила безжизненото, мъртвото, скалите и каменните маси, точно както хората изхвърлят скелетите си. Това е стъпка, важна стъпка, която естествоизпитателите и философите предприеха наскоро. И тази стъпка е необходима –

Това води до по-нататъшно заключение ; то трябва да доведе до заключението, че не само неживото се е развило от живото, но и всичко физическо, както живо, така и неживо, се е развило от висшето, от духовното. Следователно, изследователите, ако следват пътя, по който са тръгнали днес и в самото начало, трябва да *стигнат* до твърдението: Не само неживото се е развило от живото, но и самото живо се е развило от духовното. Духовното е било първо; то първоначално е отделило живото, а живото, от своя страна, е отделило неживото, мъртвото. Това обаче не е нищо друго освен основата на теософския мироглед.

Теософският светоглед се различава от съвременния материалистично-научен възглед по това, че поставя духа на първо място, а всичко останало зависи от духа. Материалистът поставя материята на първо място и извежда всичко от материята. Вече посочих последния път, че доктрината за сетивата през миналия век сама по себе си сочи към причината, поради която днешният естествоизпитател настоява за твърдението си, че живото може да произлезе от неодушевеното, бездуховното. Намекнах за великото твърдение, формулирано за първи път от физиолога *Йоанес Мюлер* и други видни физиолози. *Хелмхолц* , а след това и *Лоце*, го формулираха по следния начин: Светът около нас би бил тъмен и тих, ако няхмахме очи и уши, които трансформират вибрациите на въздуха в това, което възприемаме като цветове и звуци. По този начин, самата естествознание ни казва, че всичко, което виждаме около нас във физическия свят, зависи от нас. Ако няхмахме очи, настроени по много специфичен начин и

Без уши не бихме могли да виждаме и чуваме света по този специфичен начин. Физиологът може да ни даде причините, поради които окото и ухото се развиват по много специфичен начин. Това произтича от факта, че самите ние участваме във физическия свят чрез сетивните си органи. Теософията сега ни показва основните понятия, които ще обсъдя след осем дни. Виждаме нещо, като поставяме окото си в правилната позиция спрямо нещото, което искаме да видим. Разбираме нещо, като имаме интелект и го използваме, за да развием образите на обектите в мироглед. Чрез това ние сме способни да формираме мироглед. Теософията изразява това по следния начин: Човекът е съзнателен за физическия свят.

Сега трябва да зададем въпроса: Човекът живее ли само във физическия свят? Можем да започнем да разбираме този въпрос, като си представим някой без уши; той не би чувал звуците на своите събратя. Той би могъл да произвежда звуци и думи, но без апарата на ухото, той не би възприемал ехтящите проявления на външния физически свят. Той трябва да има уши, за да осъзнае физическия свят. — Но човекът се състои ли само от такива физически изрази? Не, всички знаете, че в тялото, в което са затворени човекът и животното, има не само физически дейности, но и чувства, импулси, страсти, желания и стремежи. Тези желания, стремежи, стремежи и страсти са реалности, също толкова реални, колкото и физическите функции, физическите дейности. Точно както храносмилате и говорите, вие чувствате, желаете и копнеете. Храносмилане

Речта и езикът са физически изрази и ние можем да ги възприемаме с физическите си сетива, чрез физическото си съзнание. Защо не можем да възприемаме по същия начин и другата реалност, която е вътре в нас – нашите желания, мечти, емоции и страсти? В съответствие с естествените науки казваме: не можем да ги възприемаме, защото ни липсват необходимите сетивни органи.

Въпреки това, светогледът, който е в основата на теософското движение, ни показва, че човешките същества могат да осъзнаят не само физическия свят, но и по-висш. И когато погледнем проявленията на този висш свят, тогава желанията, копнежите, страстите и импулсите са също толкова възприемчиви реалности, колкото и физическото възприятие, точно както езикът е физическият израз на физическата активност. Тогава се казва, че съзнанието на така наречения астрален свят се е пробудило. Тогава човешките същества стоят пред нас като същества на импулси, желания и страсти, точно както се пробуждат като физически същества и могат да отразяват впечатленията от светлина обратно към физическите ни очи. Как тези висши сетива се пробуждат, как човешките същества могат да придобият висше съзнание, ще чуем в поредицата лекции на тема „Основните понятия на теософията“. Човешките същества живеят в този висш свят, но тяхното съзнание, доколкото са средностатистическият човек на днешния ден, не е пробудено за този висш свят.

След това има трети свят, свят на мисълта, свят на висш духовен живот, който се намира над страстите, желанията, мечтите и импулсите. Този свят на мисълта, светът на духовността, е още по-малко достъпен за физическото съзнание.

Тези, които се придържат към гледната точка на съвременната философия, не бива да отричат съществуването на света на чистия дух, а трябва да вземат предвид, че може би съвременните хора просто нямат органи, за да го възприемат. Човешките същества също живеят в този трети свят. Те мислят в този свят, но не могат да го възприемат.

И така, трябва да кажем: Човешките същества живеят днес в три свята. На немски език ние наричаме тези три свята: физически свят, психически свят и духовен свят. В общата теософска терминология те се наричат: физически свят, астрален свят и ментален свят. Хората обаче осъзнават само първия, физическия свят, и следователно могат да правят научни открития само за физическия свят. Те могат да правят открития за другите светове, само когато станат толкова възприемащи, осъзнаващи и съзнаващи в тях, колкото са днес във физическия свят.

По този начин, в човека имаме пред себе си тричленно същество, образуващо цяло от тяло, душа и дух, но такова, което осъзнава себе си само във физическия свят. Следователно, изследователят, изследващ във физическия свят днес, може да погледне назад само дотолкова, доколкото физическият свят се разкрива пред погледа на този изследовател. Дори пред погледа на изследователя, екипиран с всички инструменти на науката, не се представя друг свят освен този, който се представя пред обикновения сетивен живот. Дори ако погледне назад милиони години към развитието на Земята, той гледа назад към точката, където от астралната зора – която е по-ярка от всяка физическа светлина – физическото постепенно се е кондензирало. До точката, където физическото е възникнало от астралното, а още по-рано астралното от духовното; до точката, където духът е все-

постепенно се кондензира в живото, а по-късно и в неживото. Следователно, методът на физическия изследовател завършва в точката, където физическото, така да се каже, проблясва в полезрението, където се е развило от духовно-психичното. Така физиологът се издига до периферията, до точката, където живото се превръща в духовно. Духовният изследовател се издига до още по-ранно минало и по този начин създава по-цялостен миросглед, миросглед, който се простира далеч отвъд това, което физическият изследовател знае.

По този начин показахме, че теософският миросглед не е задължително да бъде ненаучен, просто защото представя малко по-различен миросглед от физическото изследване. Той се основава на различни преживявания – пробуждане на духовен план. Точно както трябва да се движите и възприемате чрез допир в тъмна стая и точно както възниква съвсем различно впечатление, когато тъмната стая е осветена, така и всичко изглежда ново за духовния изследовател, за този, чиито очи са отворени, в нова дейност, в различна светлина. Този изследовател не е станал ненаучен само защото опитът му е обогатен. Логиката на теософа е също толкова сигурна, колкото и логиката на най-добрия учен-естественик. Само че тази логика действа в различна сфера. Странно невежество е да отхвърляме науката на нашето изследване, преди да го разгледаме. Ние мислим по същия начин на по-висшите планове, както физикът мисли на физическия план; това хармонизира теософските и физическите методи на изследване.

Сега се нуждаем от обяснение защо съвременният изследовател отхвърля този суров подход „или-или“.

Той говори и отхвърля всичко, което не е от физическа природа. Теософският изследовател разбира защо това трябва да е така : то е свързано с развитието на човечеството. Тъй като теософът разглежда развитието на човечеството в по-висша светлина и тъй като може, така да се каже, да наблюдава подготовката в духовната сфера, теософът е способен да разпознае от това развитие защо на физическата интелектуална наука се отдава единствен авторитет. Това, което днес наричаме наука, не винаги е съществувало. Точно както всяко растение, всяко животно се е развивало, точно както са се развивали половете и човешките раси, така се е развивал и духовният живот. И дори днешната наука не винаги е била на един и същ етап. Тя също е продукт на развитието. Но дори в най-древните времена е имало начин да се виждат нещата, дори и да не е бил научен в съвременния смисъл. Следователно, човек трябва да се върне към времето, когато е започнало началото на нашия човешки живот.

Всичко е в движение. Преди милиони години човечеството е било различно от днешното, отколкото си го представяме. Тази разлика ще бъде разгледана и в лекциите върху „Основни понятия на теософията“. Днешната човешка раса е предшествана от друга, атлантската човешка раса. *Платон* все още говори за тях. Тази раса е неоспорим факт за естествената наука. Тя си е представляла различно, живяла е различно и е развивала различни сили от днешното човечество. Всеки, който желае да научи повече за това, може да намери допълнителна информация в моето списание „Луцифер“. След гибелта на тази човешка раса, тази „Вур-“

цел расата “ се е развила такава концепция, такова мислене и възприятие, каквито имаме днес. И дори в рамките на нашата настояща коренна раса, според теософското разбиране, ние разграничаваме седем подраси, от които нашата е петата.

Човечеството, каквото го познаваме днес, се е развивало бавно, както и нашият интелектуален живот. Ако се върнем към интелектуалния живот на първата подраса на нашата коренна раса, този интелектуален живот изглежда доста различен от нашия днес. Мисленето на тези хора е било различно. Това е бил вид мислене, което изобщо не може да се сравни с нашето настоящо, аналитично и рационално знание. Това мислене е било духовно, вид, който е възникнал чрез интуицията, чрез един вид духовен инстинкт - макар че дори това не е съвсем точната дума; то е по-скоро одухотворен начин на мислене. Този одухотворен начин на мислене, подобно на семе, хармонично е съдържал в себе си всички останали човешки интелектуални дейности, които съществуват една до друга днес. Това, което днес се проявява отделно като въображение, като религиозно благочестие, като морално чувство и едновременно с това като научно изследване, тогава е било едно. Точно както цялото растение е затворено в семето, в едно единство, така е било и това, което сега се изразява в много интелектуални дейности, съдържащи се в едно единство. Въображението не е било от вида, който наричаме нереално. Въображението е било оплодено от духовното съдържание на света, така че е родило истина. Това не беше това, което днес наричаме художествено въображение; това беше въображение, което съдържаше истината в самите си представи. Чувствата и етичната воля бяха тясно свързани с това въображение. Цялата личност беше единство, духовна клетка. Можем

Можем да получим външно разбиране за това, като изследваме какво е останало. Ако изучавате древни интелектуални артефакти, като например Ведите на древните индийци, ще откриете, че изкуството, поезията и духът извираят сякаш от един извор. Истината, поезията и чувството за дълг са извирали тогава сякаш от един център на човечеството, от споделена интуиция. Можем също така да изучаваме концепциите, които са оцелели исторически от най-ранния друидски период и които са в основата на нашите собствени – и ще открием, че храмовите структури и каменните аранжировки на друидите са моделирани по космически измерения. Всичко това разкрива по-ранно развитие.

След това стигаме до следващите подраси. Там виждаме как духовните дейности се разминават, как първоначално се разпростират като клони на дърво. Виждаме как по-късно, в халдейско-египетския период, науката астрономия се отделя от чисто практическата наука; как, малко по малко, тя се отделя от това, което е било единна визия, и се превръща в поредица от индивидуални занимания. И тогава можем да проследим един много специфичен закон в нашата пета коренна раса: а именно, че човешкото същество от тази пета коренна раса постепенно завладява физическия свят във всичките му сфери. Ако разгледаме току-що описаното духовно човешко същество от самото начало на нашата епоха, виждаме как всичко в живота му е все още дух. Древният ведически жрец все още не познава привързаността към физическото. Физическото все още е било нещо недостойно за него; погледът му е бил насочен само към вечния ход на събитията; погледът му е бил насочен към небето, земното едва го е докосвало. В наше време този ведически възглед изглежда като анахронизъм; ние

Виждаме как тези перспективи вече не са адекватни на физическия свят и как индийският народ страда по-специално, защото вътрешното му зрение е замъглено, изтласкано назад от свят, който вече не може да разбере това зрение. Човешките същества е трябвало да завладеят физическия свят с духовното си зрение; човечеството се е потопило във физическия свят и трябва все повече да работи върху него. Първо погледът е бил насочен навътре, след това, сред халдейците и египтяните, е бил насочен към звездите. И ако продължим към гърците, виждаме как постепенно това, което преди е било обединено – философия, религия и изкуство – се появява пред нас като три напълно отделни интелектуални дейности. В древните Веди жрецът е едновременно поет, учен и религиозен пророк; ако продължим към гръцката култура, виждаме философа, художника и жреца да се появяват отделно. А какво се е случило, според законите на развитието, в Древна Гърция? Физическият свят е бил завладян първо чрез една от интелектуалните дейности, чрез въображението. Завладяването на физическия свят чрез средствата на въображението – това е великото гръцко изкуство.

Нека да преминем към раннохристиянската епоха. Подготовката за това вече е започнала в Стария завет, в древността, но новата област е истински завладяна едва от духовността на християнската епоха. Това е сферата на етичния, на моралния живот. Ако погледнете към Древна Гърция, няма да видите морала да се появява отделно от общия мироглед. Едва със Сократ и Платон започва да се очертава моралната същност. Християнството завладява моралния свят. Точно както Древна Гърция, чрез въображението, завладява физическото духовно в изкуството, така и християнството завладява...

Физическият морал, моралният живот на Земята, е завладян духовно. Това е втора фаза на развитие.

И отново, ако прескочим малко напред , някъде около началото на 15-ти и 16-ти век, виждаме как това, което преди това е било обединено, се разделя отново. Виждаме как светомислищият индивид, философът и ученият се разделят. Преди това не е имало разделение между философи и естествено- физически учени. Погледнете назад към ранното Средновековие, помислете за *Скот Еригена*, *Алберт Велики*, всички онези, които са се занимавали с интелектуалния живот в света; ще видите, че всичко е вървяло ръка за ръка. Не е имало разделение между интелектуално-философски изследователи и чисто физически учени. Дори у *Декарт* и *Спиноза* можете да намерите ехо от връзката между философията и науката. Философската мисъл е вървяла ръка за ръка с естествената наука. С 15-ти и 16-ти век се случва това разминаване: науката се отделя от философията; науката става независима. Завладява се нова сфера на физическия живот: сферата , която ще бъде завладяна от физиката, астрономията и т.н. - накратко, от чисто физическата интелектуална наука . Така сега виждаме как това, което някога е било обединено – наука , изкуство, философия, религия и етика – поема по различни пътища.

Оттогава са правени многократни опити да се обедини отново това, което някога е било едно цяло . Виждаме това начинание и у Гьоте. Виждаме как той се стреми да създаде интелектуална естествена наука и да намери мост между науката и изкуството. Един негов израз илюстрира това: „Красивото

Това е проява на тайни природни закони, които биха останали завинаги скрити от нас без тяхната поява. “*Рихард Вагнер* също се опитва да обедини мита за религиите в нова форма на изкуство, която е замислена като нещо повече от изкуство, изградено върху чиста фантазия.

Тези начинания напомнят за нещо, което е съществувало през цялата история. Наред с отделните пътища, поети от религията, изкуството, науката и етиката, винаги е съществувало това, което се нарича велико единство. Наред с науката, изкуството и философията са съществували и мистериите. Целият мироглед е бил представен на посветения в мистериите. Не им е било казано научно какво е било някога и какви са законите на света: създадено е отражение на живота. В драмата на Дионис им е било разкрито как човечеството, духовното същество, е било потопено във физическата материя, как духовното се е кондензирало в материята, за да се издигне отново до духовното в бъдещето. Това произведение на изкуството, тази Дионисиева драма, е била изпълнявана в грандиозни сцени в древногръцките мистерии. Показано е как Дионис е син на Зевс и Семела, как е спасен от Палада Атина и как сърцето му е спасено от Зевс. Това е изпълнението на велика човешка драма. Тя е била предназначена да представи нищо друго освен живота в нашата Земя. Целта му е била да покаже как човечеството се е потопило във физическа форма, как е спасило душата си чрез най-дълбокия духовен свят вътре в себе си и как трябва да се развие отново към божествено съществуване. Външно, в гръцката култура, това, което изглежда отделно, е единство в дълбините на мистериозните храмове. Това, което Сократ разказва и което Платон представя във философията, не е нищо друго освен—

Философията е външен образ, разцепление на това, което се е намирало в мистериите. Прочетете Платон и ще видите философското разработване на мистерийната драма; прочетете трагичните съдби на героите и ще откриете в тези героични драми слабо отражение на мистерийната драма. Философията се е развила от древното изкуство. В нашата модерна епоха, както казах, е настъпило окончателното разцепление: интелектуалната наука, ограничена до физическия свят, е завладяла света; микроскопът и телескопът са завладели света. Точно както християнското изкуство е завладяло вътрешния свят на чувствата, така и физическата наука е завладяла външната природа. Това е била задачата, великата мисия на света: да завладее, на отделни части, това, което преди е било единство.

Да се проправи пътят за единството на всичките четири – наука, философия, етика и изкуство – е мисията на една нова, зараждаща се епоха; мисията на ново човечество е това, което теософията се стреми да подготви. Ето защо се появява първият значим труд, „Тайната доктрина“ на *Елена Петровна Блаватска*, с подзаглавие: Обединението на науката, религията и философията. Ето как теософският светоглед се отнася към отделните клонове, които днес замъгляват духовния живот. Виждате защо той не може да намери утеха, когато светогледът на естествените науки ни изправя пред предложението „или-или“. Виждате защо теософът, който разглежда цялото, може да гледа на науката с помирение и дори може да се надява на по-нататъшен напредък в научната сфера от по-нататъшното развитие на науката. Това е идеалът на теософията. Тъй като човечеството е цялостно във всяко едно човешко същество, този идеал е великият.

Идеалът на човечеството в наше време. В рамките на нашата предкова раса хората е трябвало да постигнат целта си, като поемат по различни пътища. Но според великия закон на вселената тези пътища се разминават само за известно време; след това те трябва да се съберат отново. Сега е моментът за повторно обединение.

Обединяващ мироглед може да бъде само толерантен. Следователно, великият принцип на толерантността стои начело на движението. Би било недоразумение да се съди за теософското движение въз основа на някаква единична, изрично заявена истина. Ние не се обединяваме въз основа на някаква конкретна истина, не на догма, не на това, което този или онзи човек е разпознал или вярва, че е разпознал. Който и да е в рамките на теософското движение, изказва истина, колкото и категорично и енергично да е, не я изказва по начина, по който другите изискват, а именно, че човек трябва да изповядва вяроност към нея. Погледнете различните доктрини, включително научните школи на мисълта – материализъм, монизъм, дуализъм и т.н. – и навсякъде можете да наблюдавате едно нещо: привърженикът на такава школа вярва, че притежава единствената истина и изключва всичко останало. Това е ситуация „или-или“. Резултатът е сектантска борба, конфликт във вярванията. Теософията се различава коренно от това. Истината трябва да се развива във всеки индивид. Който изразява своите прозрения, го прави само за да вдъхнови другите. Нищо повече. Теософският учител е наясно, че истината трябва да бъде извлечена от всеки човек. В този процес напълно толерантни личности се обединяват в братство около обща, велика цел; те се обединяват в Теософското общество.

Сплотена група в рамките на духовно-научното движение. В това движение се открива най-толерантното разположение, толерантността, простираща се до чувствата и мислите. Теософът, особено когато е напреднал по пътя си на познанието, ясно осъзнава, че зрънцето на истината се намира във всяко човешко същество, че то просто трябва да бъде обградено от духовна атмосфера, за да се развие. Цялостността, сътрудничеството е това, което има значение. Където теософите се обединяват, те създават около себе си атмосферата, в която индивидуалното човешко семе може да процъфтява. В това сътрудничество те виждат истинската си задача. Това е, което коренно отличава теософското движение от всички останали. Други се борят помежду си - но ние се обединяваме. Други са монисти и смятат дуализма за лъжлив, но ние знаем, че дуализмът и монизмът ще намерят единство в още по-висша хармония, ако човек продължи да търси духовно в себе си.

Великите умове, включително Гьоте – думите му повтарят тези на старите майстори – са изразили това: как божествената истина трябва да се развива в самото човечество, как тя трябва да извира от индивидуалното човешко сърце. Той е написал това, сякаш е мотото на нашето теософско движение, в началото на едно от своите научни произведения. Това мото гласи:

Не беше ли окото подобно на слънцето, как
бихме могли да съзрем светлината? Не
живееше ли Божията сила в нас, как би
могло ^{божественото} да ни радва?

ТЕОСОФИЯТА БУДИСТКА ПРОПАГАНДА ЛИ Е?

Берлин, 8 декември 1904 г.

Днешната лекция е предназначена да се обърне към един от най-разпространените предразсъдъци относно теософското движение: схващането, че теософията е нищо повече от пропаганда на будизма. За това движение дори е измислен терминът „необудизъм“. Няма съмнение, че нашите съвременници биха имали възражения срещу теософското движение, ако изразеното в този предразсъдък беше по някакъв начин вярно. Например, някой, който заема християнска гледна точка, ще се запита: Каква е ползата от религията за някой, който е приел християнството като своя професия или е бил отгледан в християнство, когато тази религия е била предназначена за съвсем различни обстоятелства, за съвсем различни хора, за съвсем различни условия? А тези, които заемат позицията на съвременната наука, биха могли да се запитат: Каква смислена стойност може да предложи будизмът на нас, които живеем с научните концепции, развити през последните няколко века, тъй като всичко, което той обхваща, принадлежи към система на мислене, възникнала много векове преди нашата ера? – Днес искаме да разгледаме как е могло да възникне това съждение и каква е неговата действителна стойност.

Те знаят, че теософското движение е започнало през годината

Основано през 1875 г. от *Елена Петровна Блаватска* и полковник *Олеот* , това движение оттогава се е разпространило във всички образовани страни по света и хиляди и хиляди хора, търсещи отговори на въпросите на съществуването, са намерили дълбоко удовлетворение в него. То е довело и до изследвания, които говорят дълбоко на душата на съвременния човек. Всичко това е неоспоримо и трябва да се запитаме: Как това движение, което се гордее с богата литература и е дало на света редица мъже и жени, които сега са способни да говорят самостоятелно в неговия дух, се свързва с религиите на Изтока, с индуизма и особено с будизма?

Значителна част от вината за предразсъдъците, които споменах, се крие в заглавието на една от най-четените книги в нашата област. Това е книгата, която е спечелила безброй хора за движението, „Езотеричен будизъм“ от *Синет*. Забележително нещастно съвпадение е, че заглавието на тази книга може да бъде толкова погрешно разбрано. Мадам Блаватска казва за тази книга, че тя не е нито будизъм, нито езотерична, въпреки заглавието ѝ „Езотеричен будизъм“. И това съждение е изключително важно за оценката на теософското движение. Будизмът наистина се появява на заглавната страница на книгата на Синет, но този будизъм трябва да се пише не с две „д“, сякаш идва от Буда, а с едно, защото идва от Будхи, шестия човешки принцип, принципа на просветлението, на знанието. Будхи не означава нищо друго освен това, което се е наричало Гнозис през първите векове на християнството: знание чрез вътрешната светлина на духа, учението на мъдростта.

Ако разбираме термина „будизъм“ по този начин, скоро ще можем да признаем, че ученията на Буда не са нищо друго освен една от многобройните форми, в които това мъдро учение се разпространява по целия свят. Не само Буда, но и всички велики учители на мъдростта са разпространявали този будизъм: египетският Хермес, древноиндийските Риши, Заратустра, китайските учители на мъдростта Лао Дзъ и Конфуций, посветените на древните евреи, освен това Питагор и Платон и накрая учителите на самото християнство. В този смисъл те не са разпространявали нищо друго освен будизъм, а езотеричният будизъм не означава нищо друго освен вътрешното учение, за разлика от външното учение. Всички велики религиозни вероизповедания на света са правили това разграничение между вътрешно и външно учение. Християнството също, особено в ранните си векове, е признавало тази разлика между езотерично и екзотерично съдържание.

Езотеричното се различава коренно от екзотеричното. Екзотеричното е това, което учителят провъзгласява на паството, това, което се разпространява чрез словото, чрез книгите. Това е, което всеки, който е достигнал определено ниво на образование, разбира. Езотеричните учения не се разпространяват чрез книги; езотеричният аспект на всяка мъдра религия се разпространява само от уста на уста, а също и по други начини. За да се предаде езотерично съдържание на човек, е необходима интимна връзка между учителя, който трябва да бъде и водач, и неговия ученик; изисква се да съществува пряка лична връзка между учител и ученик; изисква се в рамките на тази връзка между учител и ученик изрично да се заяви това, което надхвърля обикновената комуникация.

Това далеч надхвърля обикновените думи. В тази връзка между учител и ученик трябва да има нещо духовно; духовната сила на учителя трябва да влияе на ученика. Волята, култивирана в мъдрост, трябва да позволи на нещо да се влее, което пряко засяга ученика или малката общност, която, единствено като малка общност, трябва да получи езотерично обучение. Освен това, езотеричното обучение включва водене на тази малка общност стъпка по стъпка към по-високите нива. Човек не може да разпознае третото ниво, без да е напълно усвоил първото и второто. Това, което е обхванато от езотеризма, не е просто учене, а пълна трансформация на индивида, висше образование и култивиране на всички негови духовни способности. Човекът, преминал през езотеричното училище, не само е научил нещо; той е станал различен човек по темперамент, нрав и характер, не само по прозрение и знания.

Това, което е поверено на външния свят или на външна книга, може да бъде само слабо отражение на истинско езотерично наставление. Следователно, мадам Блаватска правилно казва, че книгата на Синет не е езотеричен будизъм, защото в момента, в който някое учение се съобщава чрез книга или публично, то престава да бъде езотерично; то става екзотерично, защото своеобразното засенчване през ума, засенчването през фините сили на душата, цялото духовно дихание, което трябва да проникне и затопли това, което езотеризмът обхваща – всичко това трябва да изчезне от това, което просто се съобщава чрез книга.

Едно нещо обаче е възможно: може да е този, чиито спящи способности лесно могат да бъдат събудени,

И който има волята и склонността не само да чете между редовете на книга, но и да попива думите, така да се каже, може да извлече от тази книга това, което е в основата на екзотеричната книга като езотеризъм. Човек може, при определени обстоятелства, да се задълбочи в езотерични учения, без да получи директни, лични езотерични инструкции. Но това не променя факта, че има огромна разлика между всичко езотерично и екзотерично. Християнските гностици от първите векове разказват как, по думите на Ориген и Климент Александрийски, когато са говорили на своите близки ученици, непосредственият огън на душата, непосредствената духовна сила, е действала и как тези думи тогава са имали съвсем различен живот, отколкото когато са били изречени пред голяма аудитория. Тези, които са се възползвали от интимните инструкции на тези велики християнски учители, могат да разкажат как цялата им душа се е преобразила, как цялото им същество е станало различно.

През последната третина на 19-ти век възникна необходимостта от събуждане на духовния живот у човечеството като противовес на материалистическия мироглед, обхванал не само научните, но и религиозните среди, тъй като религиите бяха придобили изцяло материалистичен характер. Беше необходимо да се събуди отново вътрешният духовен живот. Този вътрешен живот може да бъде събуден само от някой, който, по неговите думи, говори за силата, създадена в езотеризма. Беше необходимо някои да говорят отново за неща, които са научени не само от книги и учения, но и от директен опит.

лични наблюдения. Точно както някой може да има опит в областта на естествените науки, така може да има и опит в сферата на душата и духовния живот. Човек може да има пряко познание за тези светове.

През цялата история е имало хора, които са имали духовни преживявания; и тези, които са имали такива преживявания, са били важни водачи и лидери на човечеството. Религиозните вероизповедания, които са се влели в човечеството, са възникнали от духовните и емоционални преживявания на тези основатели на религиите. Тези основатели не са били нищо друго освен пратеници на великите братства от мъдреци, които държат истинското лидерство в еволюцията на човечеството. Те изпращат своята мъдрост, своите духовни знания в света от време на време, за да дадат нов тласък, нова посока в прогреса на човечеството. За огромното мнозинство от хората не е видимо откъде идват тези притоци към човечеството. Но тези, които могат да имат свои собствени преживявания, които имат контакт с напредналите членове на човечеството, които са достигнали етап, до който човечеството ще достигне едва в далечни времена, знаят откъде идват тези импулси. Тази връзка, чрез която словото на духа говори на братята и сестрите отвътре чрез напредналите братя на човечеството, сама по себе си е езотерична, която не може да бъде установена чрез външно общество, а се установява директно чрез духовна сила.

От такова братство от напреднали личности -

Блаватска не беше нищо друго освен пратеник на такива висши човешки индивиди, постигнали висока степен на мъдрост и божествена воля. И именно от такова естество, идващо от толкова напреднали човешки същества, бяха предадени посланията, залегнали в основата на „езотеричния будизъм“.

Сега, чрез необходима, но все още не лесно разбираема верига от световноисторически духовни събития, първите влияния на теософското движение идват от Ориента, от ориенталските учители. Но дори когато Елена Петровна Блаватска пише своята „Тайна доктрина“, вече не само такива ориенталски мъдреци, като велики посветени, предават ученията, които можете да намерите в „Тайната доктрина“, на г-жа Блаватска. Един египетски и един унгарски посветен вече са допринесли с това, което са могли да предложат, за това велико ново влияние. И оттогава много нови течения са се влили в това теософско движение, така че за всеки, който знае от собствените си знания какво се случва зад кулисите – задължително зад кулисите, защото то може да проникне в теософското течение само бавно – вече няма смисъл да се твърди, че това теософско движение съдържа само необудизъм.

Не само средностатистическият човек е зависим от средата си, епохата и нацията си, но дори и най-високоразвитият човек е. Дори някой, който е постигнал високо ниво на мъдрост и божествена воля, все още е, по някакъв начин, зависим от тях.

неговото обкръжение. Това е било подчертавано от великите мъдреци на движението още от самото начало. Тези велики мъдреци произлизат от ориенталското знание, от ориенталския свят. Те принадлежат към братство, чиито корени се крият в това, което се нарича дълбок будизъм на Ориента. Това братство не е имало корени в така наречения Южен будизъм, който можете да намерите особено в Цейлон, а в Северния будизъм, който обхваща не само чистите и благородни морални учения и доктрината за справедливостта на Южния будизъм, но и възвишена доктрина за духовното, духовния живот на света. Този Северен будизъм може в известен смисъл да се счита за вид езотерична доктрина, за разлика от Южния будизъм.

Защо беше необходимо да се стимулира обновлението на духовния живот от тази посока? Необходимо ли беше това? Нека не се заблуждаваме относно цялата ситуация, а по-скоро да я изразим такава, каквато изглежда на един безпристрастен и знаещ човек.

Всички основни световни религии и всички основни светогледи са възникнали от емисари на тези велики братства от напреднали човешки същества. Но докато тези велики вероизповедания си проправят път през света, те трябва да се адаптират към различни популярни разбирания, интелект, времена и нации. Нашата материалистична епоха, особено от 15-ти и 16-ти век насам, е материализирала не само науката, но и религиозните вероизповедания на Запада. Тя все повече потиска разбирането за езотеричния, духовния и истинския духовен живот; и така се случи, че до 19-ти век е останало много, много малко разбиране.

беше за по-дълбока мъдрост. Що се отнася до това, от което произлиза и европейската религия, трябва да си позволим да кажем, че онези, които притежават духовна съвест, са търсели духовното, но са намирали много малко вдъхновение в протестантското изповедание на вярата от 19-ти век; те са били недоволни от това, което са могли да чуят от религиозните деноминации и теолозите. Именно онези, които са имали най-дълбоките религиозни нужди, са намирали най-малко удовлетворение в религиозните деноминации от 19-ти век. Тези религиозни деноминации от 19-ти век са били възродени в основата си от езотеричната същност на ученията за универсална мъдрост. Безброй хора, които преди това са били отблъснати от християнството от интересни научни факти, са били върнати към християнството от теософията. Следователно е така, че теософското движение е задълбочило това християнство, че е разкрило отново истинската, автентична форма на християнството и е довело обратно към християнството и мнозина, които вече не са могли да задоволят душите и сърцата си чрез него. Това е така, защото теософията не прави нищо друго, освен да обновява вътрешната същност на християнството и да го показва в истинската му форма. За да се случи това обаче, беше необходимо импулсът да е възникнал в малкия кръг на Ориента, където е бил запазен непрекъснат поток от времето на високо развит духовен живот в началото на нашата раса.

От Средновековието до наши дни в Европа е имало велики мъдреци; и е имало също такива братства. Розенкройцерите са един пример.

Ще го споменавам отново и отново ; но материалистическият век не можеше да приеме много повече от това розенкройцерско общество. И така се случи, че последните розенкройцери вече се бяха обединили със своите източни братя в началото на 19 век, от които тогава произлизаше вдъхновението. Европейската култура беше загубила своята духовна сила и затова великото вдъхновение трябваше да дойде първо от Ориента. Оттук и поговорката: *Ex Oriente lux*. — Но след това, когато тази светлина дойде, искрата беше преоткрита, така че религиозните изповедания можеха да се разпалят и в Европа.

Днес вече нямаме и най-малката нужда да увековечаваме каквито и да било отгласи от будизма. Днес сме напълно способни да представим въпроса изцяло от гледна точка на нашата европейска култура, всъщност от християнската култура, без никакви препратки към будистки източници или произход, или други ориенталски влияния. Забележително е какво каза един от най-важните теософи на Индия на Религиозния конгрес в Чикаго за глобалната мисия на теософското движение. *Чакраварти* произнесе реч по това време и каза: „Древният духовен живот е изгубен и сред индийския народ. Западният материализъм също се е утвърдил в Индия. Хората в Индия също са станали арогантни и пренебрежителни към ученията на древните Риши, а теософското движение си е спечелило заслугата да донесе духовни учения и в Индия.“ Толкова е далеч от вярно, че ние разпространяваме индийския мироглед, че е вярно точно обратното: по-скоро теософското движение е върнало в Индия мирогледа, който той представлява.

Учените, изучавали будизма през 19-ти век, възразили срещу термина „езотеричен будизъм“ от тяхна гледна точка. Те твърждали, че Буда никога не е проповядвал нищо, което може да се опише като езотерично. Той проповядвал популярна религия, фокусирана предимно върху моралния живот, използвайки думи, които всеки може да разбере; не е имало и дума за тайна доктрина в ученията на Буда. Следователно някои дори казвали, че таен будизъм е невъзможен. Много неточности са написани за Буда и будизма. Можете да видите това от пасажи в брошурата, публикувана от Reclam. Там се казва: „По този начин, това, което знам и не провъзгласявам, е много повече от това, което ви провъзгласих.“ И наистина, не съм ви провъзгласил това, защото не ви носи никаква полза, защото не насърчава трансформацията в святост, защото не води до закоравяване, нито до потискане на желанието, нито до мир, знание, просветление и Нирвана. Следователно, не съм ви провъзгласил това. И какво съм ви провъзгласил? Това е страдание, това е произходът на страданието, това е прекратяването на страданието и това е пътят, който води до прекратяване на страданието. Това ви провъзгласих.

Такъв пасаж веднага ни показва, че будизмът също се занимава с учение, което не е било публично провъзгласено. И защо не е било публично провъзгласено? Защото езотеричното учение просто не може да бъде публично провъзгласено! Какво друго би искал Буда да прогласи на своя народ, освен възвишено учение за етиката и морала, чрез което всеки би могъл да се учи?

Човек може да узрее достатъчно, за да бъде приет в школа за мъдрост, след като развие добродетелта, темперамента и чертите на характера, необходими за допускане до езотеризма. Буда е разкрил на най-близките си ученици какво е имал да каже отвъд екзотеричното. Северният будизъм е съхранил това тайно учение на будизма и всички велики религии на мъдростта в жизнен интелектуален поток и именно от тях е могло да произтича влиянието, довело до основаването на Теософското общество. Всъщност, нашите съвременници, по-специално, се съпротивляват на идеята, че някакво благотворно влияние би могло да дойде при нас, било то от будизма, индуизма или която и да е друга източна религиозна вяра. И точно както тук се сблъскваме с предразсъдък от най-невероятен вид, би могло да се демонстрира и по отношение на безброй други точки колко малко са били разбрани източните вероизповедания в Европа и как тези вероизповедания се обсъждат в Европа от онези, които никога не са си правили труда да се задълбочат в тях и които се държат така, сякаш нещо напълно чуждо на западната мъдрост трябва да бъде въведено на Запад. Казва се например, че будизмът води до бягство от реалността, до аскетизъм, че води до оценяване на небитието повече от живота. И освен това се казва, че подобно бягство от реалността, такава враждебност към живота, е нещо, което е недостойно за активния съвременен човек. Каква е ползата от такова бягство от реалността за нас, казват те. Достатъчно е да се цитира само един пасаж от будистките писания, за да се покаже колко неоснователно е обвинението във враждебност към живота, когато е отправено срещу будизма. Изразът

„Бикшу“ означава последовател в будизма. Ако някой Бикшу лиши човешко същество от живот, произнесе хвалебствена реч за смъртта или подбуди други към самоубийство, казвайки: „Каква е ползата за теб от този живот? Да умреш би било по-добре от живота!“ – и ако оправдае живота след смъртта по този начин – тогава той е отпаднал и вече не принадлежи към общността. Това е строга заповед на будизма и забрана да се казва на някого, че смъртта е по-ценна от живота: това е един от най-големите грехове в истинския будизъм. Ако вземете предвид това, ще можете да оцените колко неточни са идеите, които постоянно се прокламират от онези, които не са изучили достатъчно самата тема.

Трудно е да се разсеят предразсъдъците, които са се вкоренили толкова дълбоко. Човек може само многократно да посочва истинската природа на тези неща. Макар че някой може да е говорил, едни и същи възражения скоро възникват отново и отново. Човек може да говори сто пъти за това как Нирвана не е несъществуване, а по-скоро пълнота и богатство на битието, че тя е най-високият връх на съзнанието и съществуването, че няма нито един пасаж – дори в екзотеричните писания – който да подсказва, че истинският ценител схваща Нирвана като несъществуване: човек може да повтори това сто пъти, но разговорът винаги се обръща към бягство от реалността. Нирвана е точно това, за което говори християнството. Но само посветените в по-дълбоките мистерии на християнството могат да посочат това.

Не може да се отрече, че истинските християни, схоластиците и мистиците, са били дълбоко повлияни от

Ареопагит . В неговите писания ще откриете, че когато се говори за божественото същество, с което човечеството в крайна сметка трябва да се съедини в края на своята еволюция, не бива да се приписва на това върховно същество никакъв предикат, произлизащ от нашите земни представи. Всичко, което можем да кажем за неговите качества, сме придобили в този свят. Ако припишем такова качество на божественото същество – така казва този християнски езотерик – тогава казваме за божественото, че то е като крайното, като това, което съществува в света. Следователно Дионисий Ареопагит заявява в своите писания, че не бива дори да се казва Бог, а Върховен Бог, и че за да се посочи пълната святост на това понятие, преди всичко трябва да се внимава да не се приписва на това божествено същество никаква характеристика, произлизаща от света; следователно трябва да е ясно, че божествената същност не може да притежава качества, които можем да изпитаме в света, а по-скоро нещо много по-голямо.

И този възглед е подновен отново от великия кардинал *Николай Кузански* през 15 век, както и от християнски мистици като *Майстер Екхарт*, *Таулер* и *Якоб Бьоме* – всъщност от всички мистици, които са получили прозрение за великите мистерии на съществуването чрез пряк опит. Западните будисти също са говорили за Нирвана по този начин. Може би можем да получим по-добро разбиране за Нирвана, ако потърсим европейските, християнски термини за нея.

Всеки, който се върне в 16-ти век и изследва думите от онова време, ще открие, че е по-трудно да определи значението им. Следователно, казаното за Нирвана от филологическа гледна точка е напълно неточно. Този, който...

който отхвърля теософското движение като необудистка духовност, няма да намери нищо точно, което да каже за будисткото духовно течение. Тези, които са повдигнали този предразсъдък, обикновено не знаят за какво говорят. Защото няма нужда да се прибегва до източни източници. Само първоначалният тласък е дошъл от този източен източник. Това, което имаме днес, не ни идва от будизма. Напротив, от най-ранните дни на теософското движение животът, непосредственият духовен живот, в рамките на теософското духовно течение е ставал все по-жив. И ако някой, който иска да провъзгласи оригиналната теософска доктрина, днес провъзгласи само будистко кредо, това би било все едно някой, който иска да преподава математика днес, не да преподава това, което самият той знае, а по-скоро да преподава древния Евклид или Декарт. Това е значението на теософското движение: че първите велики учители са били просто велики подстрекатели и че оттогава са се появили мъже и жени, които наистина притежават духовен опит и са способни да предават духовно знание. Какво са за нас Заратустра, Буда, Хермес и т.н.? Те са великите подстрекатели, пред които стоим с благоговение и възхищение, защото когато *ги съзерцаваме*, силите в нас, от които се нуждаем, се пробуждат. Знанието не може да бъде предадено чрез авторитет, дори от най-великите мъдреци. Ако все още имаме различно отношение към Буда, Заратустра и Христос, отколкото към великите учители по математика или физика, има основателна причина за това. Това, което се провъзгласява за принцип на мъдростта, се превръща в непосредствен, външен живот в човешкото същество.

За разлика от математиката или естествените науки, това не е външно знание, а самият жив живот. Това, което мъдростта, която науката предава, говори на целия човек. Тя прониква в цялата личност, чак до върховете на пръстите. И когато изтича от личността, самата мъдрост изтича от нея, преливайки от едно същество към друго. Следователно, нашата връзка с Исус, Хермес и Буда не е същата като връзката ни с науката, а по-скоро, че споделяме живот в общение с тях, че живеем, движим се и имаме своето битие в тях. Но по друг начин, те са просто подстрекатели. Когато мъдростта стане наша, те смятат задачата си за изпълнена. Следователно, това, което има значение, не е догмата, доктрината или написаното в книга, а по-скоро, че живият живот е в движение, пулсиращ. Всеки, който не знае в най-дълбокото си сърце, че жизнен живот пулсира през всеки отделен член, всяка отделна личност, принадлежаща към Теософското движение, че те са пропити от живи течения на духа, не разбира правилно Теософското движение. Ние не държим книга в ръцете си и не провъзгласяваме нейните доктрини; Ние сме животът и именно живота искаме да споделим. И до степента, в която споделяме живота, до степента, в която теософията ще бъде ефективна.

Ако разберем това, тогава ще ни стане ясно и че не е важна формулировката на доктрината, а непосредственото духовно преживяване, което някой трябва да прогласи, което самият той трябва да изрази. Това е голямото недоразумение: хората вярват, че трябва отново да се закълнат в думата на някой учител в теософията или че трябва да се придържат към тази или онази догма или доктрина, която уж произлиза от висши личности.

нещата , да ги повтаряш отново и отново, и това би трябвало да е теософия. Хората вярват, че са теософи, когато говорят за астралния свят и Девачан и разпространяват написаното в книгите. Това не прави някого теософ. Не е важно какво се провъзгласява, а *как* се провъзгласява: че се провъзгласява като непосредствен живот. Следователно, който живее живота, който идва от тези книги, написани от Блаватска или някой друг, по правилния начин, ще живее този живот по такъв начин, че да го живее индивидуално. И това ще бъде най-доброто вдъхновение, което човек може да получи, най-доброто вдъхновение, което човек може да получи и от Блаватска, ако е способен да приема и от своя страна да изпраща духовност в себе си. Нуждаем се от хора, които знаят как да провъзгласяват от себе си това, което са преживели във висшите светове. И тогава е без значение дали това се прави с думи на Ориента, с думи на християнството или с новоизмислени думи. В истинския теософ не живеят нито думи, нито понятия; в него живее духът. И духът няма нито думи, нито понятия; той има непосредствен живот. Всички понятия и думи са просто външна форма за този дух, живеещ в човешкото същество. Това ще бъде напредъкът на теософското движение. И то ще става толкова по-теософско, колкото повече мъже и жени имаме, които разбират теософския живот, които разбират, че не става въпрос да се говори за карма и прераждане, а по-скоро да се направи духът, който живее в тях, оформител, моделатор на думите. Тогава може би дори няма да говорим с думите, които са били валидни в теософското движение, и въпреки това ще бъдем по-добри теософи. Православни вярващи и еретици

Няма да имаме това отново в теософското движение. Ако правим разлика между ортодоксални вярващи и еретици, в този момент вече няма да разбираме теософското движение. И по никаква друга причина не можем да имаме нито индуистко, нито будистко религиозно вероизповедание. Ние говорим на всеки човек по начин, който той може да разбере, обусловен от неговия напредък и от обстоятелствата на времето.

Следователно е погрешно да говорим на европейците си с будистки фрази, защото будизмът, в сегашния си вид, е нещо чуждо за нашите европейски сърца и умове. Трябва наистина да се потопим в техния свят, а не да им налагаме нещо чуждо. Би било директен шамар в лицето на духа на теософското движение, ако наложим чуждо кредо, което не е вкоренено в жизнения живот на хората. Именно това е била тайната на мъдрите учители: те са намирали думи и понятия, които да говорят на всички по начин, който всеки може да разбере. Сред мъдрите учители Хермес, Мойсей, Питагор, Буда и Исус Христос демонстрират това. Те са провъзгласявали на народите това, което те са могли да разберат на своите места и времена. Хермес никога не би преподавал нищо друго освен това, което е подходящо за египетското сърце. Буда никога не би преподавал нищо друго освен това, което е подходящо за индийското сърце. А ние трябва да преподаваме това, което резонира със сърцето на Запада. Трябва да се свържем с това, което вече живее в хората. Това е била тайната на великите учители от всички епохи. И така, от своя страна, ние ще задълбочим основната мъдрост на великите религиозни кредота и най-вече ще намерим достъп до всяко сърце. Ние трябва—

Трябва да се научим да се кълнем в догмата и да се отучим как да търсим истината в приемането на доктрина. Трябва да гледаме само към живота. Тогава вече няма да даваме повод за подобни предразсъдъци, сякаш искаме да провъзгласим нов будизъм, сякаш искаме да се занимаваме с будистка пропаганда. Тези, които разбират теософията като съвременно духовно движение, ще говорят на християните с християнски термини, на учените с научни термини. Човешките същества могат да грешат в индивидуалните си въпроси, но в най-дълбоката си същност те трябва да намерят истината, под каквато и форма да се изразява тя. Но да говориш с някой, който търси хляб, с чужди термини е като да даваш камъни.

Това едновременно показва колко погрешно и неправилно е да се връщаме към някакъв вид догма в смисъл на стара църква, като основа, върху която стоим. Ние нямаме такава догма. Тези, които познават истинската природа на теософското движение, не търсят догми. Това, което ние трябва да преподаваме, е дълбоко записано във всяка душа. Това, което теософът трябва да прогласи, не трябва да се търси в книга или в традиция; то не произтича от догма, а единствено от сърцето му. Той няма какво друго да прави, освен да води слушателите си да четат това, което е записано в собствената им душа. Този, който иска да помогне, трябва да бъде подстрекателят.

По този начин теософът стои пред живота на всяка отделна душа и желае да бъде нищо повече от катализатор, който помага за себепознанието. Все повече хора ще разбират теософското движение по този начин и след това, чрез позитивна работа, ще го доведат до точката, в която такъв прецедент-

Съждения като това, че искаме да разпространяваме будистка пропаганда, сякаш искаме да внесем нещо чуждо в християнството, вече не могат да бъдат приети. Не, миналото е мъртво, освен ако не бъде върнато към живот. Животът не принадлежи на това, което четем в книги и документи, а на това, което се издига наново в сърцата ни всеки ден. Когато разберем това, тогава сме истински теософи. Тогава в нашето общество има теософска свобода, теософски стремеж на всеки индивид, не клетва към някаква догма, а просто изследване, просто стремеж, просто копнеж за лично познание. Тогава няма ерес, нито нещо, което би могло да се счита за непостижимо, няма конфликт, а обединен стремеж към вечно обединен духовен живот! Така винаги са живели великите мислители. Така е живял Гьоте и го е изразил с думите:

Само този заслужава свобода и живот, който трябва да ги побеждава ежедневно.

БЕЛЕЖКИ

Текстова основа: Лекциите са транскрибирани от членове на публиката: Йохана Мюке (лекции I и II), неназован член на публиката (лекции XI, XII и XV) и стенографът Франц Зайлер (останалите лекции). Оригиналните стенографски преписи и бележки, запазени само частично, са транскрибирани в обикновен текст. Тези преписи формират основата на печатното издание. Преписите са непълни на места.

За второто издание този том беше преработен от Дейвид Хофман и снабден с допълнителни бележки, регистър на лицата и подробни резюмета.

Заглавията на лекциите са от Рудолф Щайнер. Заглавието на тома е избрано от редакторите въз основа на заглавията на лекции VIII-X.

Тъй като Рудолф Щайнер все още е бил член на Теософското общество по време на тези лекции, той е използвал термините „теософия“ и „теософски“, но винаги ги е разбирал от самото начало в смисъла на своята антропософски ориентирана духовна наука (Антропософия). В този том, за да се избегне объркване, те са заменени с „духовна наука“ или „духовно-научна“ или „духовна“, където е уместно.

Отделни броеве и по-ранни публикации:

Лекция XIII: „История на спиритизма“, Базел 1941 г.

Лекция XIV: „История на хипнозата и сомнамбулизма“, Базел 1941 г.

Лекции VIII-X в «Die Menschenschule», 30-та година 1956, бр. 1-3.

Лекции XI-XIV: «Търсенето на екстрасензорни преживявания», Дорнах 1972.

Произведенията на Рудолф Щайнер в Събраните съчинения (СА) са изброени в бележките с техния библиографски номер. Вижте също общия преглед в края на тома.

14 *Лудвиг Фойербах*: „Мисли за смъртта и безкрайността“ (анонимен), 1830. Редактирано от Фридрих Йодл, Щутгарт 1903, стр. 261: „Че душата остава след смъртта със сигурност е било първо повярвано, а след това доказано.“

Ернст Хекел, „Загадката на Вселената“, Бон 1899 г.

16 „*О, старче, само да беше останал мълчалив...*“: Сравнете следния разказ в „История на идеализма“ на Уилман, том 1, 1894 г., стр. 184, който той цитира от А. Франк, „Кабала или религиозната философия на евреите. Превод от френски от А. Гелинек“, 1881 г., стр. 39: „В кабалистичната книга „Зоар ди Гланц“, която е под формата на коментар върху Битие, един чуждестранен старец говори на учениците на Бен Йохай: „Нищо в света не е изгубено, нищо не става жертва на празнотата, дори думите и гласът на човека; всичко си има място и цел.“ В това слушателите разпознали един от принципите на тайната доктрина и го прекъснали с думите: „О, старче, какво си направил? О, да беше останал мълчалив!“ Вярвате, че можете да плавате по безкрайното море без платна или мачта. Какво правите? Искате ли да се издигнете високо? Не можете. Искате ли да потънете в дълбините? Там, пред теб зее бездна.

„*Всичко изпитвайте, дръжте се здраво за най-доброто*“: Според 1 Солунци 5:21: „Всичко изпитвайте, дръжте се здраво за най-доброто.“

22 „*От баща си наследих ръста*“ ... “: В „Tame Epigrams VI“.

24 *Древните мъдреци ... са били напълно наясно с този факт* : Цитат от Филон Александрийски е прочетен на глас. Освен името, няма друга подкрепяща документация.

26 *Готхолд Ефраим Лесинг*, „Образованието на човешката раса“, 1780 г.

27 *Психология без душа*: Вижте Фридрих Алберт Ланге: „История на материализма“, книга II, раздел III.

„*След вечния, бронзът ...*“ В стихотворението „Божественото“.

29 *Рудолф Вирхов*: „Клетъчна патология“, Берлин 1871, стр. 4 и 9.

31 „*Чувството е всичко...*“: „Фауст“ I, Мартина градина, стих 3456.

33 *Аристотел*, 384-322 г. пр.н.е.

- 35 *От света на желанията, света Кама или Камалока*: От света на душата. Вижте съответните обяснения по този въпрос в „Теософия“, особено в главите „Светът на душата“ и „Душата в света на душата след смъртта“.
- 38 *Джордано Бруно*, 1548-1600. Споменатото заглавие на книгата не се появява в неговото произведение. Възможно е името да е било погрешно чуто.
- 38/39 *Лемурийци*: Жителите на потопения континент Лемурия, разположен между Австралия, Азия и Африка. Вижте главата „Лемурийската раса“ в „От Акашовите записи“ (1904-08), GA Bibl.-No. 11.
- 39 *ще бъде обсъдена в следваща лекция* : датата и преписът от нея липсват.
- Фридрих Вилхелм Шелинг*, 1775-1854. Прочетен е цитат, за който няма контекст.
- 44 *Гьоте казва*: Може би Рудолф Щайнер има предвид разговора на Гьоте с Екерман (на 28 февруари 1831 г.): „Самият Гьоте обаче е далеч от това да вярва, че познава най-висшето същество такова, каквото е. Всичките му писмени и устни изявления сочат към факта, че то е нещо непостижимо, за което човекът има само приблизителни следи и предчувствия.“
- 49 *„Какъвто е човекът, такъв е и неговият бог“*: „Tame Epigrams IV“.
- 51 *Лудвиг Фойербах*: „Същността на християнството“, Лайпциг 1841, стр. 12, 13, 405.
- 52 *„Бих вярвал в световен лидер“*: Перифразиран цитат от Емил дю Боа-Реймон: „За границите на разбирането на природата“, лекция, изнесена в Лайпциг на 14 август 1872 г., 1-во издание Лайпциг 1872, стр. 32.
- 52/53 *„Когато здравата природа на човека действа като цяло...“*: В „Винкелман и неговият век. Очерк за описание на Винкелман“, раздел „Античност“.
- 56/57 *Шелинг казва*: Вижте «F.WJ. Паметникът на Шелинг към писането за божествените неща и на г-н Фридрих Хайнрих Якоби и обвинението в умишлен, измамен, лъжлив атеизъм, повдигнато срещу него в същото», Тюбинген (Cotta) 1812. 1. Историческото, стр. 38, 53. 2. Научното, стр. 71, 76 и сл. Цитатът на Рудолф Щайнер е обобщение на тези пасажии.

57 Кузанус, Николай от Куза, 1401-64; вж. по отношение на цитираните тук изказвания, особено неговия трактат «De docta ignorantia», 1440 г.

60 Барух Спиноза, 1632-77. Въпросният пасаж от „Етика“ може да се намери в 36-то предложение и бележките към него.

61 Никоя религия не е по-висша от истината: Буквално: „Мъдростта е само в истината.“ Гьоте, „Максими и размисли“, 78.

64 Давид Фридрих Щраус , „Животът на Исус, критично разгледан“, 1835 г.

Всичко преходно е само притча: «Фауст» II, стих 12104 и сл.

66 Простият човек от Назарет: Виж например Хайнрих Вайнел, „Исус през деветнадесети век“, Тюбинген и Лайпциг 1903, стр. 6 и сл.

67 * „Дружество за етична култура“: Вижте обясненията на Рудолф Щайнер в „Пътят на моя живот“ (1923-25), GA Bibl.-No. 28, Глава XVII.

68 „В началото бе Словото“: Йоан 1:1-3.

69 „И в това Слово беше живот“: Йоан 1:4–8. „Той беше в света“: Йоан 1:10–13.

Ето го в... сравнително точен и смислен превод: Пълният превод на началните думи на Евангелието от Йоан от Рудолф Щайнер може да бъде намерен в цикъла „Евангелието от Йоан“, Хамбург 1908; GA Bibl.-No. 103.

71 Иринеи , ок. 140-202. Рудолф Щайнер тук се позовава на разказа на Ото Вилман в неговата „История на идеализма“, том 2, 1896 г., стр. 5: „Като поддържат жива паметта за апостолите и като постоянно подновяват свидетелството им, следващите поколения търсят връзка с видимо живото присъствие на Господното присъствие на земята. Така Иринеи описва Климент Римляни, четвъртия папа (92-101), когато разказва, че самият той е видял апостолите и е общувал с тях, и все още е имал техните проповеди в ушите си и техните предания пред очите си; той не е бил сам, защото много ученици на апостолите са били все още живи по това време.“ (Ir. adv. haer. III, 3, 3.) Друг пасаж се намира във „Фрагментите“ на Иринеи: „Иринеи до своя ученик Флорин: <Защото те видях, когато бях още дете в Мала Азия с Поликарп> (Флорин и Иринеи бяха ученици на Поликарп, който познаваше възрастния Йоан в Ефес), <... и все още мога да ти покажа мястото, където той седеше, когато поучаваше

и разказа за отношенията си с Йоан и с другите, които бяха видели Господа “ (Фрагм. 12, b. Migne VII, стр. 1227.)

71 „Ако Христос не е възкръснал... “: 1 Коринтяни 15:14 и 17 в свободен превод.

72 „Предадох ви... “: 1 Коринтяни 15:3-8, в свободен превод.

75 Той говореше на хората с притчи...: Виж Матей 13:11-13 и Марк 4:33-34.

77 Чуваме , че Христос: Матей 17:1 и сл. („Преображението на Исус“).

78 Но те казват: Писано е: Матей 17:10-13.

че преди да дойде Христос, нито Илия ще дойде: Малахия 4:5.

А сега прочетете Евангелието: Вижте Матей 17:1-13.

80 Чуваме в Евангелието, че Христос е минал покрай човек, роден сляп: Йоан 9:1-6, в свободен превод.

83 „Блажени са онези, които просят Духа... “: Матей 5:3, в свободен превод.

Дионисий Ареопагит: Обърнат към християнството от апостол Павел. Неговите писания се споменават за първи път през VI век.

Скот Еригена, ок. 810 до ок. 877, „За разделението на природата“.

84 Относно думата... която Гьоте е изрекъл: Виж Екерман, „Разговори с Гьоте“, 11 март 1832 г.

85 Исус дойде с учениците си: Виж Гьоте, «Западно-Остлихер Диван», Бележки и есета, Общи.

86 „Ще се роди ли Христос хиляда пъти във Витлеем? “: Ангелус Силезиус (от Йоханес Шефлер) „Херувимски скитник“, книга първа, № 61.

Исус каза на Никодим: Йоан 3:17.

„В случай, че искате да прочетете повече “: Ангелус Силезиус (от Йоханес Шефлер) „Херувимският скитник“, книга шеста, № 263.

„Кое то е било от началото... “: Йоан 1:1-3.

87 „Аз ще остана с вас... “: Матей 28:20.

87 *Той дойде, той е тук...*: Въз основа на Матей 17:12.

- 91 *Имануел Кант*, основни произведения: «Критика на чистия разум», 1781,
«Критика на практическия разум», 1788 и «Критика на способността за съждение», 1790.

Вижте стр. 92 и сл. за „Астралната равнина“ на Ледбийтър: Чарлз Уебстър, Ледбийтър

„Астралният план, неговите пейзажи, неговите обитатели и неговите феномени“, Лайпциг 1903 г.

- 93 *Едуард фон Хартман*, „Критическа основа на трансценденталния реализъм“, 1875.

Кристиан Волф, основни произведения: „Philosophia rationalis sive Logica“, 1728 г. и „Philosophia prima sive Ontologia“, 1729 г.

- 95 *Дейвид Хюм*, „Трактат за човешката природа“, 1739 г. и „Изследване относно човешкото разбиране“, 1748 г.

- 98 и сл. *По подобен начин , един пасаж у Кант започва с изречението*: Виж „Критика на чистия разум“, Въведение, стр. 1.

- 100 „*Интуициите без понятия са слепи*“: Виж „Критика на чистия разум“, Въведение към: „Идея за трансцендентална логика“, I. „Върху логиката изобщо“.

- 101 *Йоханес Петер Мюлер*, 1801-58, основател на физикохимичния клон на съвременната физиология. Относно закона за специфичните сензорни енергии вижте неговия „Наръчник по човешка физиология“, 1834 г., книга 3, раздел IV , глава 1 : Върху сетивните нерви.

- 102 *Артур Шопенхауер*, 1788-1860, „Светът като воля и представяне“, 1819.

Едуард фон Хартман казва: Вж. «Основни проблеми на епистемологията», 1889.

105. Произведение, *написано малко преди основаването на кантианството*: Това е сатиричното произведение на И. Кант „Сънищата на един духовен пророк, обяснени чрез сънища на метафизиката“, 1766 г. Рудолф Щайнер цитира от него: Част 1, Глава 2.

- 108 *Херман фон Хелмхолц*, 1821-94, «Наръчник по физиологична оптика», 2-ро издание, 1896 г.

- 110 *Йоханес Петер Мюлер* : Вижте бележката на стр. 101.

- 113 *Кант обобщава своята епистемология* : Виж Имануел Кант, „Критика на чистия разум“, втори раздел, втора книга, трета глава, четвърти раздел „Върху невъзможността за онтологично доказателство за съществуването на Бог“.
- 114 *Йохан Готлиб Фихте*, „За съдбата на човека“, 1800 г.
- 115 *Кристиан Волф*: Вижте бележката на страница 93.
- 117 *Йохан Фридрих Херхарт*, най-важни трудове: „Учебник за въведение във философията“, 1815, „Психологията като наука“, 1824-25 и „Обща метафизика“, 1829.
- 118 *Той казва*: Вижте Фихте „Съдбата на човека“, втора книга: Познание.
- 124 *Едуард фон Хартман*: Първата му работа, озаглавена „Философия на несъзнаваното. Спекулативни резултати според индуктивния научен метод“, е публикувана през 1869 г. и предизвиква голяма сензация. Първото, анонимно издание на труда, „Несъзнаваното от гледна точка на физиологията и теорията за произхода“, се появява през 1872 г., а второто издание, публикувано под негово име и включващо „Общи предварителни бележки“ и „Допълнения“, се появява през 1877 г.
- Карл Фогт*, 1817-95, естествоизпитател. Един от основните представители на материализма.
- Ернст Хекел*, 1834-1919. В предговора към „Естествена история на сътворението“, 4-то издание, Берлин 1873 г., Хекел пише: „Това отлично произведение по същество казва всичко, което аз самият бих могъл да кажа на читателите на „История на сътворението“ за философията на несъзнаваното.“
- Лудвиг Бюхнер*, 1824-99, философ материалист.
- 125 *Артур Шопенхауер*: Виж бележката на стр. 102.
- 127 *Херхарт*: Вижте бележката на стр. 117.
- Готфрид Вилхелм Фрайхер фон Лайбниц*, 1646–1716 .
- 128 *Юлиус Бауман*, професор по философия в университета в Гьотинген; вж. «Realwissenschaftliche Gründung der Moral, des Rechts und der Gotteslehre», Лайпциг 1898, р. 236 и «Unsterblichkeit und Seelenwanderung», Лайпциг 1909, стр. 52 ff.
- 129 *Йоханес Кеплер*, цитат от предговора към пета книга на «Harmonices Mundi» (1619).

- 131 *Робърт Хамерлинг*, „Атомистика на волята“, 1891, 2 тома.
Фридрих фон Шилер, 1759-1805. Буквално: „Ако мисля, значи съществувам. Наистина! Но кой винаги ще мисли? Често съм бил и наистина не съм мислил за нищо.“ Чирак в поемата „Философите“.
Густав Теодор Фехнер, 1801-87, естествоизпитател и философ.
- 132 *Якоб Фрошамер*, философ и либерален католически теолог, „Въображението като основен принцип на световния процес“, 1877 г.
- 136 *Има дванадесет тома на Шопенхауер, които съм редактирал в текстово-критично издание:* Виж „Пълните съчинения на Артур Шопенхауер в 12 тома, редактирани от д-р Рудолф Щайнер“, Библиотека за световна литература „Кота“, Щутгарт 1894 г.
Юлиус Бауман: Вижте бележката на стр. 128.
- 140 *Йоханес Скот Еригена*, около 810 до около 877 г., „De divisione naturae“.
- 141 *Ернст Хекел*, „Загадката на Вселената“, 1899 г.
- 142 *Bartholomäus von Carneri*: Вижте «Усещане и съзнание», Бон 1893, IV. Сензация, стр. 15 е.
- 143 *Йоханес Петер Мюлер*: Вижте бележката на страница 101.
Пол Хайнрих Дитрих Барон фон Холбах, „Systeme de la nature ou des lois du monde physique et du monde morale“, 1770 г.
- 143 сл., за които *Гьоте* е казал: Виж *Гьоте*, «Поезия и истина», книга 11.
- 145 *Разговори, които ще намерите в будистката литература:* Вижте «Mī-lindapañña», преведено на немски от Ото Шрадер; Въпросите на крал Менандър, Берлин 1905.
- 147 *Иля Илич Мечников*, 1845-1916, руски зоолог и бактериолог.
- 149 *Учението на Аристотел за душата:* Виж Аристотел, „De anima“ („За душата“).
- 152 *Прочетете писанията на Кеплер:* Вижте по-специално «Harmonices Mundi».
- 159 *Психология без душа:* Вижте бележката на стр. 27.

- 160 *«Systeme de la nature»*: Вижте бележката на стр. 143.
- 162 *„Душата на човека“*: Гьоте, „Песен на духовете над водите“, първи стих.
- 164 *Веднъж присъствах*: Вижте разказа в Рудолф Щайнер, „Пътят на моя живот“, Глава IV, GA Bibl.-No. 28.
- 174 *Аристотел*: Виж бележката на стр. 149.
- 176 *„Наследих ръста си от баща си“*: Вижте бележката на стр. 22.
- 177 *Готхолд Ефраим Лесинг*: Вижте бележката на стр. 26.
- 180 *Професор Бауман в Гьотинген*: Виж бележката на стр. 128.
- 184 *Франц Брентано*: Философ; виж по-специално лекцията, изнесена във Виена, „Геният“, Лайпциг 1892, стр. 34-36.
- цяла литургия*: Това е музикално произведение от Разпети петък, „Miserere“ от Грегорио Алегри, което Моцарт е чул в Рим през 1770 г. и е записал по памет.
- 187 *Юлиус Роберт Майер обаче казва*: Гореспоменатото твърдение не може да бъде доказано. Вж. например Ойген Дюринг, „Роберт Майер, Галилео на деветнадесети век и научните злодеяния срещу пионерските научни фигури“, част 1, Лайпциг, без дата, стр. 158.
- 187 f. *Лайъл, великият английски геолог*: Виж сър Чарлз Лайъл, *«Геология» или История на развитието на Земята и нейните обитатели* » 1873, стр. 527.
- 188 *Фридрих Велер* , немски химик. През 1828 г. той извършва първия синтез на органично съединение, превръщането на амониев цианат в урея.
- Йонс Якоб Берцелиус*, 1779–1848 , шведски химик.
- Вилхелм Прайер*, немски философ. Д-р Щайнер може би се позовава, с твърдението: „Вилхелм Прайер е писал за феномена на смъртта“, на труда на Прайер „Хипотезите за произхода на живота. Въз основа на лекции от 1872 до 1878 г.“, който е отпечатан в книгата му „Естественонаучни факти и проблеми“, Берлин 1880, стр. 33 и сл. Там, на страница 40, се казва: „Животът като цяло не спира, а се появява само в преходни тела, в отделни организми и това...“

Индивидуалният живот обаче престава да съществува, само за да се появи отново в други организми. Умират *само телата, а не движението*. (Курсив от У. Прейер.)

- 189 *Твърдението на Хамерлинг*: Това все още не е доказано.
- 190 „*Вятърът е сладкият любовник на вълните...*“: Последните две строфи от стихотворението „Песен на духовете над водите“.
- 191 *Платон ... какво е имал да каже за вечността на човешкия ум*: Вижте диалога му „Федон“.
- 195 *В първата лекция чухме* : Вижте лекцията от 16 март 1904 г., стр. 138 и сл. от този том.
- 201 *Мейбъл Колинс* (псевдоним на г-жа Кенингейл Кук), английска теософистка и писателка. Цитатът е взет от 4-то издание, Лайпциг 1904 г.
- 216 „*Всичко, което сте направили за един от тези мои най-малки братя и сестри...*“: Вижте Матей 25:40.
- 217 „*Преди окото да може да види*“: Вижте бележката на стр. 201.
- 220 „*Доктрината за душата без душа*“: Вижте бележката на стр. 27.
- 222 *Рудолф Вагнер*, 1805-64, анатом и физиолог. Ревностен защитник на материалистическата школа на мисълта.
- Карл Фогт*, „Вярата и науката на въглищаря“, 1855 (полемика срещу Рудолф Вагнер).
- В смисъла на истинската духовна наука на Вебер*: Вероятно Йозеф Вебер, „Метафизика на сетивното и свръхсетивното“, 1802 г.
- 224 *Великият английски химик Крукс*: Виж Уилям Крукс, „Спиритизъм и наука“, 2-ро издание 1898 г., преведено на немски от Грегор Константин Витиг, редактирано от Александър Абсаков, Освалд Мюце, Лайпциг 1874 г.
- 225 *Алфред Рюсел Уолъс*. Като последовател на спиритизма, той пише: „За чудесата и съвременния спиритизъм“, 1874 г., немски превод от 1875 г.
- Чарлз Дарвин*, 1809-82. Вижте също бележката на стр. 299.
- 226 *Теософско движение от 1875 г.*: Теософското общество е основано на 17 ноември 1875 г. от Елена Петровна Блаватска и полковник Хенри Стийл Олеот.

- 228, *както е казал Шопенхауер*: Не е локален цитат от „От литературното име. Въведение в изучаването на философията“ в: Пълни съчинения в дванадесет тома, редактирано от д-р Рудолф Щайнер, Щутгарт, Кота 1894. Дванадесети том, стр. 170 и 176.
- 238 *Пчела алегория на мистериозните жреци*: Вижте обясненията на Фридрих Кройцер (1771-1858) в неговата „Символизъм и митология на древните народи, особено на гърците“, 4 тома, 1810-1812.
- 240 *фундаменталните теософски истини*: Вижте изложенията на Рудолф Щайнер в неговата „Теософия. Въведение в свръхсетивното познание за света и човешката съдба“ (1904) GA Bibl.-No. 9.
- 241 *който Йохан Готлиб Фихте е изрекъл*: Цитатът е взет от „Призванието на човека“, 1800 г., книга 3: Вярата. Не е преписан от стенографката. Контекстът подсказва, че това е същият цитат, към който Рудолф Щайнер често се позовава.
- 248 сл. *Селска жена сънува*: Виж Фридрих Теодор Вишер, «Старо и ново», Щутгарт 1881-82, 1-ви брой, «Сънят, изследване на произведението: Фантазията за сънищата от д-р Йоханес Фолкелт.», стр. 203.
- 255 *Етерно двойно тяло*: По-късно наричано от Рудолф Щайнер етерно тяло или тяло на формиращата сила.
- 265 *немският мислител Стилинг*: Йохан Хайнрих Юнг, наричан Стилинг, 1740-1817; виж също бележката на стр. 293.
- 266 f. *Лудвиг Лайстнер*, „Загадката на Сфинкса. Очертания на един мит-История“, Берлин 1889, 2 тома.
- 267 *Някои методи, които теософията уточнява*: Виж Рудолф Щайнер, „Теософия“, Глава „Пътят на познанието“ и „Как да постигнем познание за висшите светове?“ (1904/05), GA Bibl.-No. 10.
- 273 *«Тайнствен посред бял ден...»*: «Фауст» I, Нощ.
„Духовният свят не е затворен...“: „Фауст“ I, Нощ.
- 275 *Никое човешко мнение не може да надмине истината*: Буквално: „Мъдростта е само в истината.“ Гьоте, „Максими и размисли“ 78.
Блаватска, Олеот: Вижте бележката на стр. 226.
- 280 *Тези, които изучават историята на Никеийския събор*: На първия вселенски събор в Никея през 325 г. арианската [църква] е [покръстена].

Доктрината е осъдена и е установен Никеийският символ на вярата. Вижте J. v. Herele, „Konziliengeschichte“ (История на съветите), 1879 г., и Renate Riemeck: „Glaube, Dogma, Macht, Geschichte der Konzilien“ (Вяра, догма, власт, история на съветите), Щутгарт 1985 г.

Августин, 354 -430: "Evangelio non crederem, nisi me ecclesiae commoveret auctoritas." контрол епист. Манич. 5.

- 282 *Кристиан Розенкройц*, 1378-1484. Вижте лекциите на Рудолф Щайнер, изнесени в Ньошател на 27 септември 1911 г. и 18 декември 1912 г., отпечатани в: «Езотерично християнство и духовното ръководство на човечеството» (1911/12), GA Bibl.-No. 130.

- 283 *Robert Fludd*, Robertus de Fluctibus, 1574-1637, английски философ и лекар, розенкройцер; «Apologia Compendiaria Fraternalitatem de Rosae Crucis. . .», 1616; „Microcosmi Historia“, 1619 г. и „Clavis Philosophiae et Alchymiae Fluddanae“, 1633 г.

- 287 *Данте Алигиери*, 1265-1321, в «Divina Commedia» (Божествена комедия).

- 288 £5 е била стойността през 1716 г.: Вижте У. Мартин: «Описание на Западните острови на Шотландия», Лондон 1716 г.

Емануел Сведенборг, 1688-1772; вж. анонимния труд „Емануел Сведенборг, интелектуалецът Колумб. Скица по английски език на ASE“, Цюрих, без дата;

Основни произведения: «Arcana coelestia: или небесни мистерии, съдържащи се в свещените писания...», 1749/56, 8 тома, пак там, 1784-1810, 13 тома, немски 1833/42, 13 тома, че 1842/70, 16 тома; „De coelo et in-ferno“, 1758, немски 1830 и др.

Дори Кант се занимава с него [Сведенборг]: „Писма до г-ца Шарлот фон Кноблох за Сведенборг“, 1763 г., и „Сънища на един духовен гадател, обяснени със сънища на метафизиката“, публикувани анонимно през 1766 г.

- 289 *Сведенборг е видял от определено място:* Мястото, от което Сведенборг

е видял пожара в Стокхолм през 1759 г., е Гьотеборг, който е на 400 км от Стокхолм! *

- 292 *Фридрих Кристоф Йотингер*, 1702-82, швабски теолог и философ. Ново издание на неговите трудове 1960 и сл.

- 293 *Йохан Хайнрих Юнг*, наричан *Стилинг*, пиетистично-мистичен писател: „Носталгия“, 1794 сл., „Сцени от духовното царство“, 1797-1801, „Сивият човек“, 1795-1816, „Теория на спиритизма“, 1808 и др.

- 293 *Джоузеф Енемозер*, философско-медицински писател; «Магнетизъм», 1919, «Магнетизмът във връзка с природата и религията», 1842.

Йохан Фридрих фон Майер, основният му труд: „Хадес, принос към теорията на духовните изследвания“, 1810 г., е написан в защита на Юнг-Щилинг, с когото е бил приятел.

- 294 *Jttstinus Andreas Kerner*, поет и медицински писател; «Geschichte zweier Somnambulen», 1824, «Die Seherin von Prevorst», 2 тома. 1828, «Blätter aus Prevorst», 12 части 1831-39, «Diesomnambulen Tische», 1853.

Давид Фридрих Щраус: Виж «Събрани съчинения», Бон 1876, том 1, IV. Юстинус Кернер.

- 295 *Андрю Джаксън Дейвис*, 1826-1910, ръководител на Американските спиритуалисти. Цитатът не можа да бъде потвърден.

- 297 *Ще говоря за това друг път*: Вижте Рудолф Щайнер, „Окултното движение през деветнадесети век и неговата връзка със световната култура“, пълно издание Дорнах 1969, библ. № 254 и „Вътрешни импулси на развитието на човечеството“, пълно издание Дорнах 1964, библ. № 171.

- 298 *Алфред Ръсел Уолъс*: Вижте бележката на стр. 225.

математикът Морган: Огъстъс де Морган, известен английски математик и логик, професор в Лондон, автор на успешни учебници и трактати.

Ернст Хайнрих Вебер: Физиолог и анатом.

Йохан Карл Фридрих Цьолнер, астрофизик. Той защитава четириизмерния възглед за пространството и го използва, за да обясни спиритуалистическите явления. Вижте „Научни трактати“, 4 тома, 1878-81.

Експерименти със Слейд: С д-р Хенри Слейд, много известен американски медиум по онова време.

Барон Лазар фон Хеленбах, австрийски социален политик; „Най-новите проявления на един интелигентен свят“, 1882 г., „Раждането и смъртта като промяна във формата на възприятието“, 1885 г. и „Магията на числата като основа на цялото разнообразие и видима съдба“, 1882 г.

- 299 *Алън Кардек*, псевдоним на Леон Иполит Денизарт Ривайл, 1803-69.
- Чарлз Робърт Дарвин*, „За произхода на видовете чрез естествен подбор“, 1859 г.
- Фундаментален труд... от Фехнер*: „Елементи на психофизиката“, 1860 г.
- Роберт Вилхелм Бунзен*, физик и химик; „Химичен анализ чрез спектрално наблюдение“, 1860 г.
- Карл Маркс*, „Капиталът“, том 1, 1867 г.
- 300 *Едуард фон Хартман*, «Спиритизъм», 1885.
- Ерцхерцог и престолонаследник Рудолф*: Франц Карл Йозеф Австрийски, 1858-89.
- Ерцхерцог Йохан Непомук Салватор* Австрийски, принц на Тоскана, „Прозрения за спиритуализма“, 1885 г.
- Можем да наречем 1716 година рождената година на спиритизма*: Вижте бележката на стр. 288.
- 301 *Оскар Симони*, „Върху спиритуалистичните проявления от научна гледна точка“, 1884.
- Карл Фрайхер дьо Фрай*, окултно-философски писател. Вижте по-специално: „Спиритизъм“, 1886; „Слово за спиритизма“, 1887.
- 304 *Майстер Екхарт*, ок. 1260–1327, доминиканец в Кьолн: „Някои хора искат да гледат Бога с очи, сякаш гледат и обичат крава, и искат да обичат Бога, сякаш обичат крава... Простите хора си въобразяват, че трябва да гледат Бога, сякаш той стои там, а те са тук. Това не е така. Бог и аз сме едно в познанието.“ В „Писания и проповеди“, изд. от Франц Пфайфер, 1857 г.; 4-то изд. Гьотинген 1924 г., стр. 206. За първия цитат вижте също: «Майстер Екард. За чудото на душата». Избор от трактати и проповеди, въведени и редактирани от Фридрих Алберт Шмид Ньор, Reclam-Verlag, Щутгарт, без дата, стр. 66.
- 306 *Athanasius Kircher*, «Ars magna lucis et umbrae», 1646. Гьоте цитира него и книгата му в «Materialien zur Geschichte der Farbenlehre», Goethes Naturwissenschaftliche Schriften в Kürschners Deutscher National-Literatur, ed. от Рудолф Щайнер, том. 4, раздел 1.

Берлин и Щутгарт, без дата [1897]. Цитатът на Кирхер е възпроизведен от лекцията на В. Прейер: „Магнетизацията на хората и животните“, изнесена в Йена на 12 декември 1877 г., отпечатана в „Естественонаучни факти и проблеми“, Берлин 1880 г., от същия автор.

- 306 *Чудесен експеримент върху въображението на пилето: Описаният експеримент*
вече е представен десет години по-рано. Цитираме от гореспоменатата лекция на В. Прейер: „Отправната точка на физиологичните експерименти върху намагнитването на животните е вероятно древно наблюдение, което обаче е публикувано едва през 1636 г. от професора по математика и ориенталски езици в университета в Алтдорф, *Даниел Швентер* [1585-1636], в една много интересна книга, *Deliciae physico-mathematicae или Математически и философски освежителни упражнения.*“ Както показва заглавието, авторът, <за чест, полза и удоволствие на всички любители на изкуството>, е взел голям брой <упражнения> от неназован френски автор [Жан Льорешон, виж бележката на стр. 307], който е описан като <изтъкнат учен професор в Париж> и е публикувал *Recreations matbematicae*. Освен това самият Швентер е събрал и включил сред добавените от него части, също на страница 562 в част 16.

< Тринадесетият проблем.

Да опитомии напълно дива кокошка, така че тя да седи неподвижно и неподвижно от себе си, в голям страх.

Ако искате да започнете любопитно забавление, вземете кокошка, независимо от външния ѝ вид, поставете я на маса, дръжте човката ѝ върху масата, прокарайте парче тебешир по човката ѝ, след това по дължина, така че тебеширът да образува силна, дълга линия от човката върху *масата*, пуснете *кокошката* и тя ще седи съвсем уплашена и неподвижна, гледайки линията с непроменени очи, и ако само стоящите наоколо останат неподвижни, тя няма лесно да отлети. Същото се случва, ако я държите на маса и поставите треска върху очите ѝ. (пак там, стр. 179)

*

- 307 *Каспар Шот*, подобно на Кирхер Йезуит, професор по математика във Вюрцбургската гимназия, преди това в същото качество в Палермо, има предвид физика; „Joco-Seriorum Naturae et Artis sive Magiae Naturalis Centuriae tres“, oOu J. и „Physica curiosa sive Mirabilia naturae et artis libri 12“, Würzburg 1659-62.

- 307 *Френският медицински писател Жан Лъорешон*, професор по математика и философия, SJ, публикува книгата „Recreationes mathematicae“ през 1625 г. под псевдонима Х. ван Етен.

Вече съм го заявявал в по-ранна лекция: Вижте лекцията от 7 март 1904 г. на страница 242 от тази книга.

- 308 *Карл Хансен*, около 1833-97 г., датски хипнотизатор.

- 315 *Франц Антон Месмер*, „За влиянието на планетите върху човешкото тяло“, 1766 г.

Вилхелм Прейер, 1841-97. За следващите обяснения вижте по-специално лекцията, спомената в бележката към стр. 306, както и есето „Откриването на хипнозата“ в: „Биологични въпроси на времето“, Берлин 1889 и изследването „Откриването на хипнозата“, Йена 1890.

- 316 *Не ни интересува този първи трактат [от Месмер]* : имам предвид неговата докторска дисертация; виж бележката на стр. 315.

- 318 *Експертно мнение за месмеризма:* През 1784 г. крал Луи XVI инструктира Академията на науките и Медицинския факултет да „предприемат проучване на целия въпрос. Назначена е комисия от петима членове на Академията на науките и четирима членове на Медицинския факултет, както и още една от четирима лекари, членове на Académie de Médecine. Разследването, което продължи пет месеца, се занимава подробно с магнитните чудодейни лечения и свързаните с тях явления чрез експерименти. Резултатът е, че не може да бъде представен нито един факт в полза на новата доктрина и така се появява известният доклад на деветимата пълномощници, в който доктрината на Месмер е заклеймена като ерес.“ (Цитат от лекцията на У. Прейер, цитирана в бележката към стр. 306.)

- 321 *Юстинус Кернер:* Вижте бележката на стр. 294.

- 323 *Стоун*, американец, предизвиква голяма сензация в Англия през 1852 г. „чрез публични хипнотизации, при които временно прави лица с висок ранг, които доброволно са се поддали на тях, безмълвни, глухи, слепи...“ (У. Прейер, пак там, стр. 196).

учен: Това вероятно се отнася до английския лекар Джеймс Брейд (1795–1860). Основният му труд е озаглавен: „Неврифнология или обосновката на нервния сън, разглеждана във връзка с животинските

магнетизъм “, 1843; основното съдържание на този труд е публикувано от У. Прейер в труда „Откриването на хипнозата“, 1881 в: „Биологични въпроси на времето“, Берлин 1889.

324 *Фария*, от португалски произход, първоначално абат, а след това брамин в Индия. Появява се в Париж малко преди смъртта на Месмер. Извършва хипноза по команда, „разговаряйки“ с обекта. Пише: „Заради ясната мисъл или изследване на човешката природа“, 1819 г.

326 *Мориц Бенедикт*, вж. „Психофизика на морала“, 1874 и „Хипноза и внушение. Клинично-психологическо изследване“, 1894.

326 *Амброаз Огюст Либо*, френски лекар. Той става, заедно с Бернхайм, водещата фигура на школата в Нанси. Вижте неговия труд: „За съня и аналогичните състояния“, 1866 г.

Иполит-Мари Бернхайм, 1840-1919, френски лекар.

Училище Нанси: От 1866 г.

328 *Wilhelm Wundt*: «Hypnotism and Suggestion», Leipzig, Verlag von W. Engelmann 1892, p. 61.

Ханс Шмидкунц, 1863-?; „Психология на внушението в популярно представяне“, 1893.

343 *Бруно* е претърпял мъченическа смърт , защото е първият, който открито се е съгласил с Коперник: Двете основни произведения, в които той защитава Коперник, се наричат: „Вечерята в Пепеляна сряда“ (Lacena de le ceniri) и „За безкрайната Вселена и светове“ (De l'infinito universo e mondi).

Готхолд Ефраим Лесинг: Вижте бележката на стр. 26.

Йохан Готфрид Хердер, „За преселването на душите. Три разговора“, 1792 г.

Жан Пол, известен още като JP Friedrich Rihter, 1763-1825.

и безброй други биха могли да бъдат цитирани: Вижте Емил Бок, „Повтарящи се земни животи, идеята за прераждането в немската интелектуална история“, Щутгарт 1932.

350 , както казва великият мистик *Якоб Бьоме*: Цитатът все още не е проверен.

355 „*Времето е цъфтяща поляна...* “: Фридрих Шилер, „Месинската булка“, действие 3, сцена 5.

- 357 *Джобна енциклопедия*: «Джобната енциклопедия на Кюршнер», 7-мо издание, Берлин и Щутгарт без издание [1889 или 1890], кол. 1504.
- 358 [*Пропуск в преписа*]: В библиотеката на Рудолф Щайнер се намира този „Речник на философските понятия и изрази, съставен от първични източници от д-р Рудолф Айслер“, Берлин 1899 г. и сл. Цитираната статия гласи: „Теософия: Божия мъдрост, непосредствено, интуитивно, спекулативно познание за Бога, отношението на всяко знание и действие към Бога (Плотин, гностици, мистици, Й. Бьоме, В. Вайгел, Сведенборг, Баадер, Шелинг).“ стр. 773.
- 360 *Едуард фон Хартман*: Виж бележката на стр. 124.
- 362 *Ернст Хекел*: Вижте бележката на стр. 124.
- Оскар Шмит* казва в „Научните основи на философията на несъзнаваното“, Лайпциг 1877: Творчеството на анонимния автор е „напълно потвърдило убеждението на всички, които не са се заклели в несъзнаваното, че дарвинизмът е прав“.
- 374 *върху теорията за цветовете на Гьоте*: Виж „Научни съчинения на Гьоте“ в „Германска национална литература“ на Кюршнер, редактирано и коментирано от Рудолф Щайнер 1884-1897, 5 тома, препечатка Дорнах 1975, GA Bibl.-No. 1a-e, 3-ти и 4-ти том, 1890 и 1897.
- 376 *и не изисква одобрение*: Д-р Щайнер посочи пример с вестникарска статия. Цитатът и обясненията бяха толкова лошо транскрибирани, че пасажът трябваше да бъде пропуснат.
- 377 *Когато Ернст Хекел е защитаван от теософска гледна точка*: Виж Рудолф Щайнер, „Хекел и неговите опоненти“, Minden i. W. 1900, сега в „Методологични основи на антропософията 1884-1901“, GA Bibl.-No. 30; и „Хекел, загадките на Вселената и Теософията“, препечатано от преписа на лекция, изнесена на 5 октомври 1905 г., Берлин 1908, сега в „Луцифер-Гнозис 1903-1908“, GA Bibl.-No. 34.
- 379 *„Какво представлява обученото ухо на музиканта“*: Вижте писмото до Целтер от 22 юни 1808 г. и „Максими и размисли“ 708.
- 380 *„Тайнствен посред бял ден“*: „Фауст“ I, Нощ, Стихове, 672-675.
- 381 *Авторът на книгата за физиологичната слабоумност на жените*: Паул Мьобиус. Въпросната книга е публикувана в Лайпциг през 1900 г.

381 *Вече посочих това*: Вижте „Нашите атлантски предци“, Берлин 1908, в „От Акашовите записи“, пълно издание Дорнах 1969, библиотека № 11.

В списание „Космос“, брой 10, говори естествоизпитаник: Теодор Арлът в есето „Проблемът с Атлантида“.

384 *В едно изречение от перото на Хердер*: Досега не можеше да се докаже.

386 *Ернст Хекел*: Виж „Загадката на Вселената“, Бон 1899 и „Чудесата на живота. Биологична философия“, Щутгарт 1904, Глава 3, Чудеса, Вярa в чудесата на спиритизма и окултизма, стр. 83 и сл.

388 *Томас Хенри Хъксли*, английски зоолог и философ; „Наука и култура и други есета“.

389 *че немският биолог Прайер... е стигнал до съвсем различни възгледи за живота*: Вижте обясненията на Прайер „Хипотезите за произхода на живота“ (базирани на лекции от 1872/78 г.) в „Естественонаучни факти и проблеми“, Берлин 1880 г.

390 *Йоханес Мюлер* : Вижте бележката на страница 101.

Хелмхолц: Вижте бележката на стр. 108.

Lotze: Вижте Rudolf Hermann Lotze, «Grundzüge der Psychologie», Лайпциг 1882, р. 15.

392 *В поредицата лекции на тема „Основните понятия на теософията“*: Включено в „Произход и цел на човека. Основни понятия на духовната наука“, GA Bibl.-No. 53.

395 *Платон*, 427-347 пр.н.е.; в «Тимей» и «Критий».

В моето списание „Луцифер“: Вижте статиите, публикувани в това списание от юли 1904 г. (№ 14) до септември 1904 г. (№ 16), които бяха публикувани през 1908 г. под заглавие „Нашите атлантски предци“. Вж. главата със същото име в „От Акашовите записи“ (1904-08), GA Bibl. № 11.

399 *„Красотата е проявление“*: Гьоте, „Максими и размисли“ 183.

400 *Рихард Вагнер*, 1813-83, създава музикалната драма като „цялостно произведение на изкуството“.

- 401 Елена Петровна Блаватска, «Тайната доктрина», 1887 г.; Немски: «Die Geheimlehre», прев. от д-р R. Froebe, Лайпциг n.d. Вижте също бележката на стр. 226.
- 403 „Не беше ли омото подобно на слънцето...“: „Върху теорията на цветовете. Дидактическа част.“
- 405 Алфред Пърси Синет: «Езотеричен будизъм», 1883, немски: «Die esoterische Lehre oder Geheimbuddhismus», Лайпциг 1884.
- 410 Елена Петровна Блаватска: Вижте бележката на стр. 401.
- 413 Г.Н. Чакраварти: Публична реч на Религиозния конгрес на 11 септември 1893 г. в Чикаго. Вижте също дискусията на страница 62 от този том.
- 414 Цитираният пасаж обаче може да бъде намерен в различен превод в „Discourses of the Buddha. Teachings, Verses, Narratives“, преведено и представено от Херман Олденберг, Мюнхен, Kurt Wolff Verlag, без дата, стр. 192.
- 417 Дионисий Ареопагит: Вижте неговия трактат „За имената на Бога“.
- 423 „Само той заслужава свобода, както и живот“: „Фауст“ II, действие 5, Голям двор на двореца, стихове 11575 и сл.

ЛИЧЕН РЕГИСТЪР

(Числата в курсив показват страните, към които
Има бележка.)

Алберт Велики (1193-1280) 399
Ангел Силезий (Йоханес Шеф-
лер, 1624-1677) 86 Аристотел
(384-322 пр.н.е.) 33,
37, 143 фута, 148, 149, 150 фута
155 сл., 174 сл. Августин,
Аврелий (354-430)
280, 282

Бауман, Юлиус (1837-1916) 128,
135 сл., 180 Бенедикт, Мориц
(1835-1920)
326, 329 Бернхайм,
Иполит-Мари
(1840-1919) 326 f. Берцелиус,
Йонс Якоб (1779-1848)
188 Блаватска, Елена Петровна
(1831-1891) 41, 227, 275, 302,
401, 405, 407, 410, 420 Бьоме,
Якоб (1575-1624) 350,
417 Брентано, Франц (1838-
1917) 184 Бруно, Джордано (1548-
1600) 38,
133 f., 343, 356, 376 Бюхнер,
Лудвиг (1824-1899)
124, 361 Буда, Гаутама
(Сидхарта, ок.
550-480 г. пр.н.е.) 15, 25, 33,
145,
406, 414, 418 и сл., 421 Бунзен,
Роберт (1811-1899) 299

Карнери, Бартолом Аус фон
(1821-1909) 142 f. Картезий,
Ренат (Рене Descar-
тес, 1596-1650) 131, 140, 399,
418 Чакраварти, Г.Н. (Живот
неизвестен) 62, 413 Шарко, Жан
Мартен (1825-1893)
326 Клеменс Романус (папа, 92
bis
101) 71 Климент
Александрийски (140/
150-215/216) 63, 408, 418 Колинс,
Мейбъл (Кенингейл Кук,
1851-1927) 201 Крукс, Уилям
(1832-1919)
224, 300 Кузан, вижте Николай
от Куза

Данте Алигиери (1265-1321) 287
Дарвин, Чарлз (1809-1882) 187,
225 299 361 388 Дейвис, Андрю
Джаксън (1826 до
1910) 29;/. Дионисий
Ареопагит 83 417 Дрюс, Артур
(1865-1935) 90 Дю Боа-Реймон,
Емил (1818 до
1896) 52, 387

Екхарт, Майстор (1260-1327) 304,
417

Едисон, Томас Алва (1837-1931)
298

180 фута, 300 фута, 360 и
следващи.

Илияс 77

ж.

Енемозер, Йозеф (1787-1854) 293

Ойкен, Рудолф (1846-1926) 90

Евклид (около 300 г. пр.н.е.) 418

Фария (17??-18??) 324

Фехнер, Густав Теодор (1801 г.)

(до 1887 г.) 737, 298 *сл.*, 301

Фойербач, Лудвиг (1804-1872)

14 *ff.*, 51 Фихте, Йохан Готлиб

(1762 до

1814)91,774, 118, 214 Флъд,

Робърт (1574-1637) 283

Фрошамер, Якоб (1821-

1893) 132

Галилей, Галилей (1564-1642) 170,
356

Гладстон, Уилям (1809-1898), 298,
300

Гьоте, Йохан Волфганг фон (1749-
1832) 22 след., 27, 31, **, 47, 49,
53, 60 след., 84, 160, 162, 176,
190, 228, 273, 306, 341, 343, 374
след., 379 след., 384, 399, 403,
423

Хекел, Ернст (1834-1919) 14,
21, 25, 124 *сл.*, 141, 150, 362,
370,

377 385 *f.*, 387 *f.* Хамерлинг,

Робърт (1830-1889)

131, 189 Хансен, Карл (1833-
1897) 308,

321 Хартман, Едуард фон (1842
до

1906)90,91,93, 102,121 *сл.*, 124,

Хегел, Георг Вилхелм Фридрих
(1770-1831) 91 Хеленбах, Лазар
фон (1827 до
1887) 298 и сл.

Хелмхолц, Херман фон (1821 г.)
(до 1894 г.) 108 f., 390 Хербарт,
Йохан Фридрих (1776 г.
(до 1814 г.) 91, 106, 117
следващи, 127
131 Хердер, Йохан Готфрид
(1744 г.
до 1803 г.) 343, 384 Хермес 406,
418 след това, 421 Холбах, Паул
Хайнрих Дитрих
(1713-1789) 743, 160 Хюм,
Дейвид (1711-1776) 95 след
Хъкли, Томас Хенри (1825 до
1891) 355

Ирина Аус (ок. 140-201) 77

Яков (ученик) 77
Исус Христос 65 и сл., 77 и сл.,
418 и сл.
421 Йохан (ерцхерцог, 1852-
1891)
300 Йоан (ученик) 77 Йоан
Кръстител 78 Юнг, Йохан
Хайнрих виж стил-
линг

Кант, Имануел (1724-1804) 90 и сл.,
98 и сл., 100, 103, 105 и сл., 113,
115 и сл., 127, 129, 135, 137, 282,
288

Кардек, Алън (Леон Иполит
Денизарт Рива, 1803-1869) 299
Кеплер, Йоханес (1571-1630) 129
сл., 152 сл., 156

Кернер, Юстин (1786-1862) 294,
321 Кирхер, Атанасий (1601-
1680)

306, 310 f. Конфуций (551-478
пр.н.е.) 33,

406 Коперник, Николай (1473
до
1543) 92, 100, 356

Лайстнер, Лудвиг (1845-1896) 266
Ланге, Фридрих Алберт (1828 до
1875) 91, 106, 220 Лао Дзе (604-
ок. 520 пр.н.е.) 406 Ледбитър,

Чарлз Уебстър
(1847-1934) 92 Лайбниц,

Готфрид Вилхелм фон
(1646-1716) 127, 163 ff. Лесинг,
Готхолд Ефраим
(1729-1781) 26, 177, 343

Liebault, Ambroise Auguste
(1823-1904) 326/. Либман, Ото
(1840-1912)

90 f., 106 Линкълн, Ейбрахам
(1809-1865)

298 Лок, Джон (1632-1704) 90
Лоц, Рудолф Херман (1817 до
1881) 390 Лайъл, Чарлз (1797-
1875) 187 след.

Маркс, Карл (1818-1883) 299

Майер, Юлиус Роберт (1814-1878)
187 Месмер, Франц Антон
(1733 до

1815) 315 и сл. Мечников, Иля
Илич (1845)

до 1916 г.) 147 Майер, Конрад
Фердинанд (1825 г.)
(до 1898 г.) 380

Майер, Йохан Фридрих фон
(1772-1849) 293 Микеланджело
Буонароти (1475 до

1564), 21, 336 Милинда (крал)
145 f. Мьобиус, Пол (1853-1907)
381

(без назоваване) Молешот, Якоб
(1822-1893)

361 Морган, Август де (1806-
1871)

298 Моисей 77 f., 421 Моцарт,
Волфганг Амадеус
(1756-1791) 184 Мюлер ,

Йоханес (1801-1858)
101 сл., 110, 143, 390

Нагасена 145 и сл., 157 Нютон,
Исаак (1643-1727) 228 Никодим 86
Николай от Куза (от Куза, 1401-
1464) 57 f, 417

Олеот, Хенри Стийл (1832-1907)
227, 275, 405 Йотингер,

Фридрих Кристоф
(1702-1782) 292 Произход (ок.
182-ок. 252) 408

Пол, Жан (Жан Пол Фридрих
Съдии, 1763-1825) 343 Павел
(апостол) 71 и сл. Петър (ученик)
77 Платон (427-347 г. пр.н.е.) 138,
145,

149, 151, 153, 191 f., 195 ff.,
208, 395, 400 f., 406 Прел, Карл
дю (1839-1899) 301 Прейер,
Вилхелм (1841-1897) 188,
315, 325, 389 Питагор (около
580-500 г. пр.н.е.)
406 421

Рафаел (Raffaello Santi, 1483 до 1520) 336 Реди, Франческо (1626-1697) 29 Розенкройц, Кристиан (1378 до 1484) 282 Рудолф (престолонаследник, 1858-1889) 300 Русо, Жан Жак (1712 до 1778) 381

Шелинг, Фридрих Вилхелм (1775 до 1854) 39, 56, 91 Шилер, Фридрих фон (1759 до 1805) 131, 176 Шмидкунц, Ханс (*1863) 328 Шмит, Оскар (1823-1886) 362 Шопенхауер, Артур (1788 до 1860) 90 сл., 102, 106, 112, 114, 121 ff., 125 ff., 131, 135, 136 f, 180 сл., 228, 380 сл. Шот, Каспар (1608-1666) 307 Шекспир, Уилям (1564-1616) 163 Скот Еригена, Йоханес (ок. 810 г до прибл. 877) 83, 140, 399 Силезий, Ангел виж Ангел Силесиус Симони, Оскар (1852-1915) 301 Синет, Алфред Пърси (1840-1921) 405, 407 Слейд, Хенри (дати на раждане и смърт неизвестни) 298 Сократ (469-399 г. пр.н.е.) 138, 191 и сл., 197, 202, 400 Спенсър, Хърбърт (1820-1903) 175 Спиноза, Барух де (1632-1677) 60, 399 Стилинг, Йохан Хайнрих Юнг, ген. (1740-1817) 265, 293, 295

Стоун (дати на раждане и смърт неизвестни) 323 f. Щраус, Давид Фридрих (1808 до 1874) 14, 17, 49, 64 и сл., 68, 70, 84, 294 Сведенборг, Емануел (1688 до 1772) 288 и сл.

Тасо, Торкуато (1544-1595) 381 Таулер, Йоханес (ок. 1300-1361) 417 Тома Аквински (1225-1274) 140, 158 ф., 161 Толстой, Лъв Николаевич (1828-1910) 30

Вирхов, Рудолф (1821-1902) 29 Вергилий (70-19 г. пр.н.е.) 290 Фогт, Карл (1817-1895) 124, 222, 361 Волкелт, Йоханес (1848-1930) 90, 106

Вагнер, Рихард (1813-1883) 400 Вагнер, Рудолф (1805-1864) 222 Уолъс, Алфред Рюсел (1823 до 1913) 225, 298, 300 Вебер, Ернст Хайнрих (1795 до 1878) 295, 301 Вебер Йозеф (1753-1831) 222 Вьолер, Фридрих (1800-1882) 188 Уойф, Кристиан (1679-1754) 93 f., 115 Вунд, Вилхелм (1832-1920) 328

Заратустра (6 век пр.н.е.) 406 г., 418 Целер, Едуард (1814-1904) 91 Ц. Йолнер, Йохан Карл Фридрих (1834-1882) 295 301

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ

Структура според: Рудолф Щайнер - Литературният
и художествено творчество. Библиографски преглед
(Номерата на библиографията са в *курсив* и са в скоби)

А. ПИСЕНИЯ /

Произведения

- „Научни съчинения“ на Гьоте, въведение и коментари от Р. Щайнер, 5 тома ,
1883-97, ново издание 1975 (*la-e*); отделно издание на въведенията, 1925 (1)
Очертания на епистемологията на светогледа на Гьоте, 1886f2j
Истина и наука. Прелюдия към „Философия на свободата“, 1892 (3)
Философия на свободата. Очертания на един съвременен мироглед, 1894 (4)
Фридрих Ницше, борец срещу времето си, 1895 (5)
Светогледът на Гьоте, 1897 (6)
Мистицизмът в зората на съвременния интелектуален живот и връзката му
със съвременния мироглед, 1901 (7)
Християнството като мистичен факт и мистериите на древността, 1902 (8)
Теософия. Въведение в свръхсетивното познание за света и човешката съдба,
1904 (9)
Как човек може да придобие знания за висшите светове? 1904/05 (10)
От Акашовите записи, 1904-08 (11)
Етапите на висшето познание, 1905-08 (12)
Очерк на окултната наука , 1910 (13)
Четири мистериозни драми, 1910-13 (14)
Духовното лидерство на човека и човечеството, 1911 (15)
Антропософски календар на душата, 1912 (*в 40*)
Път към себепознанието на човека, 1912 (16)
Прагът на духовния свят, 1913 (17)
Загадките на философията в тяхната история, очертани, 1914 (18)
Загадката на човека, 1916 (20)
От загадките на душите, 1917 (21)
Интелектуалната природа на Гьоте, разкрита чрез неговия „Фауст“ и чрез
приказката за змията и лилията, 1918 (22)
Основните проблеми на социалния въпрос в жизнените потребности на
настоящото и бъдещето, 1919 (23)
Есета върху тройния социален ред и ситуацията във времето 1915-1921 (24)
Космология, религия и философия, 1922 (25)
Антропософски насоки , 1924/25 (26)
Основи за разширяване на изкуството на лечението според духовно-научните
прозрения, 1925 г. От д-р Р. Щайнер и д-р И. Вегман (27)
Моят живот, 1923-25 (28)

Събрани есета на Илинойс

Есета по драматургия 1889-1901 (29) - Методологични основи на антропософията 1884-1901 (30) - Есета по културна и съвременна история 1887-1901 (31) - Есета по литература 1886-1902 (32) - Биографии и биографични скици 1894-1905 (33) - Есета от «Луцифер-Гнозис» 1903-1908 (34) - Философия и антропософия 1904-1918 (35) - Есета от «Гьотеанумът» 1921-1925 (36)

III. Публикации от наследството

Писма - Пословици - Сценични адаптации - Чернови за четирите мистерийни драми 1910-1913 - Антропософия. Фрагмент от 1910 г. - Събрани скици и фрагменти - От тетрадки и документи - (38-47)

Б. РАЗГОВОРИТЕ РАБОТАТА

I. Публични лекции

Берлинската серия от публични лекции, 1903/04 до 1907 (51-67) - Публични лекции, серии от лекции и университетски курсове в други части на Европа 1906-1924 (68-84)

Лекции на IL за членове на Антропософското общество

Лекции и лекционни серии с общо антропософско съдържание - Хри-
Стология и евангелски размисли - Хуманитарни науки

Човешки изследвания - Космическа и човешка история - Духовното

Контекст на социалния въпрос - Човекът в неговия контекст

с Космоса - Карма Отражения - (91-244)

Лекции и трудове върху историята на антропософското движение
и Антропософското общество (251-263)

III. Лекции и курсове по отделни области на живота

Лекции по изкуство: Общи художествени въпроси - Евритмия - Формиране на
речта и драматично изкуство - Музика - Изобразително изкуство - История на
изкуството (271-292) - Лекции по образование (293-311) - Лекции по медицина
(312-319) - Лекции по естествени науки (320-327) - Лекции за социалния живот и
тройния социален ред (328-341) - Лекции за работниците по реконструкцията на
Гьотеанума (347-354)

В. ХУДОЖЕСТВЕННОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Точни репродукции на картини, графични дизайни и скици на Рудолф Щайнер в
художествени портфолия или като отделни листове: дизайни за изографисването
на Първия Гьотеанум - учебни скици за художници - програмни изображения за
евритмични представления - евритмични форми - дизайни за евритмичните
фигури и др.

*Томовете на Пълните съчинения на Рудолф Щайнер
екипирани в рамките на отделните групи
предлага поотделно.*